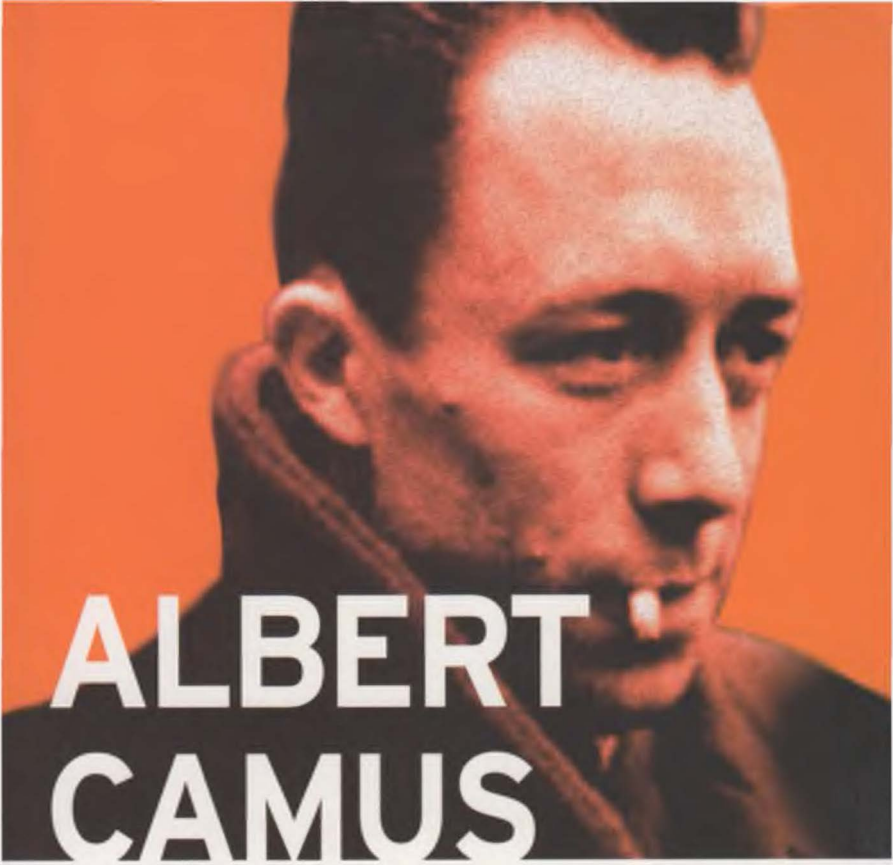

ALBERT CAMUS

Defterler 3

Mart 1951 - Aralık 1959

ithaki

2. BASIM

Albert Camus

Fransız düşünür, romancı, deneme ve oyun yazarı. 1913 yılında Cezayir'de doğdu. Babası işçiydi, annesinin okuma yazması yoktu. Öğretmeninin yardımıyla bir burs kazanarak 1923'te lise eğitimine başlayabildi. 1930'da vereme yakalandı. Cezayir Üniversitesi'nin felsefe bölümüne yazıldı. 1936'da yüksek öğrenim diploması aldı. İlk romanı *La Mort Heureuse* (Mutlu Ölüm), ancak ölümünden sonra yayımlanabildi. 1937'de *L'Envers et L'Endroit* (Tersi ve Yüzü) adlı denemeleri, 1942'de *L'Étranger* (Yabancı) adlı romanı yayımlandı.

1957 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. 1960 yılında bir otomobil kazasında yaşamını yitirdi.

Düşünsel gelişimini iki dönemde gerçekleştiren Camus "saçma" kavramı üzerinde durduğu birinci dönemde intihar, "başkaldırı"yı işlediği ikinci dönemde ise cinayet olgusunu ele alır. İki dönemin ortak yanını oluşturan mutlak son ölüm ise "saçma"yı ortaya çıkaran temel olgudur.

Albert Camus
Defterler (3. Cilt)
Özgün Adı: *Carnets -3- Mars 1951-Décembre 1959*

İthaki Yayınları - 208
Edebiyat - 180
ISBN 975-8607-56-1

2. Baskı Aralık, 2008, İstanbul

© Türkçe Çeviri: Ümit Moran Altan, 2003
© İthaki, İstanbul, 2003
© Editions Gallimard 1962 pour le Tome III

Yayıncının yazılı izni olmaksızın herhangi bir alıntı yapılamaz.
Bu eserin tüm hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla satın alınmıştır.

Redaksiyon: Osman Senemoğlu
Düzelti: Savaş Kılıç
Grafik Tasarım ve Uygulama: İthaki
Sayfa Düzeni Ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan Aydın
Kapak, İç Baskı: İdil Matbaacılık
Emintaş Kazım Dinçol Sanayi Sitesi No: 81 / 19
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 674 66 78

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 34710 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
ithaki@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Defterler-3

Mart 1951-Aralık 1959

Albert Camus

Çeviren:
Ümit Moran Altan

ithaki

YAYINCILARIN NOTU

Defterler'in bu üçüncü cildi, Albert Camus'nün 1951'in Mart ayından ölümüne dek tuttuğu, VII., VIII. ve IX. defteri kapsıyor. Mart 1951'den Temmuz 1954'e kadar süren VII. defter, yazar hayattayken daktilo edilmiş ve bir bölümü kendisi tarafından düzeltilmişti. Kuşkusuz bu nedenle, VII. defterin daktilo edilmiş nüshasında, müsvette bulunmayan bölümler saptandı. Buna karşılık, müsvettedeki bazı sayfaların, daktilo edilmiş nüshadan, yazar tarafından çıkarıldığına kuşku yoktur.

Daha sonraki Defterler'de, okunamamış olan birçok sözcüğü, her defasında, bir notla işaret ettik. Öte yandan, anlaşılabilir nedenlerle, birkaç özel ismi ve birkaç baş harfi değiştirdik.

Yaşamöyküsel bilgiler

1951 *Başkaldıran İnsan* yayınlanır. Aşırı sol basınla polemikler. Sartre'la kopuş.

1952 Frankocu İspanya'yı kabul eden UNESCO'dan istifa.

1954 *Yaz* yayınlanır. *Cezayir Savaşı* başlar

1956 Cezayir'e yolculuk. *Düşüş.*

1957 *17 Ekim:* Nobel Edebiyat Ödülü.

1960 *4 Ocak:* Ölüm.

7. Defter

Mart 1951-Temmuz 1954

"Yüce olanı kavrayanın, onu yaşatması da gerekir." Nietzsche.

T ve Y'ye önsöz.[1]

sanatı, yılların eksiltemediği, gitgide özel kıldığı şiddetli bir tutkuyla sevmeye başladım... Bu hastalık, başka köstekler ekliyordu, en acımasızları da, zaten bende olanlardı. Ama sonuç olarak hastalık, bu yürek özgürlüğünü, beni her zaman burukluk ve hınçtan korumuş olan, insana özgü çıkarlar karşısındaki bu hafif mesafeyi kolaylaştırdı. Paris'te yaşamaya başladığımdan beri, bu ayrıcalığın (çünkü bu, ayrıcalıklardan biridir), eşsiz bir ayrıcalık olduğunu biliyorum. Bu ayrıcalığın tadını sınırsızca çıkardım. Yazar olarak, hayranlık içinde yaşamaya başladım, bir anlamda bu, yeryüzü cennetinde yaşamak demektir. İnsan olarak, tutkularım hiçbir zaman 'karşı' olmadı. Tutkularım her zaman benden daha iyi ya da daha büyük olana yöneldi."

XX. yüzyılın tuhaflığı: Birbirlerinden son derece farklı olan düşünürler, mutlak eğilimi ile mantık eğilimini karıştırıyorlar. Parain ve Aragon.

11 Haziran 1951. Regine Junier'nin[2] bana, intiharını bildiren mektubu.

1) *Tersi ve Yüzü (L'Envers et l'endroit)*, Camus'nun, 1937'de, Cezayir'de Charlot Yayınevi'nde yayımlanmış ilk kitabıdır. Yazar kitabın yeniden basımının 1958 yılında, Gallimard Yayınevi tarafından yapılmasını kabul etti.
2) Camus ile yazışan Amerikalı hanım. İntihar tasarısını gerçekten uyguladı.

Yaratıcı. Kitapları onu zenginleştirdi. Ama o kitaplarını sevmez ve büyük yapıtını yazmaya karar verir Yalnızca büyük yapıtını yazar ve durmaksızın onu düzeltir. Ve aile ocağına, yavaş yavaş sıkıntı ardından yoksulluk yerleşir Her şey yok olur ama o, korkunç bir mutluluk içinde yaşar. Çocuklar hastalanır. Bir daire kiralamak, tek bir odada yaşamak gerekir. O, yazar. Karısının sinirleri zayıflar. Yıllar geçer, ama o tam bir terk ediş içinde, devam eder. Çocuklar kaçar. Karısının hastahanede öldüğü gün, son noktayı koyar ve ona mutsuzluğunu ilan eden bu son noktadan o yalnızca" "Nihayet" sözünü duyar.

Roman. "Ölümü pek romanlara yakışır gibi olmadı. İki kişi için öngörülmüş bir hücreye on iki kişi yerleştirilmişti. Havasızlıktan boğuldu ve baygınlık geçirdi. Ötekiler ona sırtlarını dönüp, pencereye doğru uzandıkları sırada, yapış yapış duvarın karşısında öldü."

N.R.F [1] İşlevi yazarlar yaratmak olan tuhaf ortam, oysa insan orada, yazma ve yaratma sevincini yitiriyor.

O kadındaki mutluluk her şeyi buyuruyordu, öldürmeyi bile.

Doğallık sahip olunan bir erdem değil: Kazanılan bir erdemdir

1) Nouvelle Revue Française 1909'da yayınlatmaya başlanan aylık edebiyat ve eleştiri dergisi. (ç.n.)

Yeğlediğim on sözcük sorusuna yanıt: "Dünya, acı, toprak anne, insanlar, çöl, onur, yoksulluk, yaz, deniz."

Sonsuz ses: Demeter, Nausicaa, Euridike, Pasiphaé, Pénélope, Helena, Perséphone.

Ey aydınlık! Bu, Yunan trajedilerinde ölüme ya da korkunç bir yazgıya fırlatılanların çığlığıdır.

1950'nin insanı: Zina yapar ve gazete okurdu.

Hep, kabarmış bir denizde: Eşsiz bir mutluluğun bağrında tehdide uğramış olduğum izlenimine kapıldım.

G. ya da numaracı: Yalnız bu dünyaya ait olmayan şeye inanarak, gerçeğin içindeymiş gibi yapıyor Oyun oynuyor, hem de açıkça. Eğer oynadığı oyuna inanılmazsa, iki kez numara yapıyor. Ve yine: Onun bir yanı gerçekten tene, arzulara, güce önem veriyor.

Gücün belirtisi, olana razı olmak mı? Hayır, kölelik bunun içinde yer alır. Ama, olmuş olana razı olmak. Şimdiki zamanda, savaşım.

kadar güzel geldi."

"Uygun zamanda kendi güçlerini kullanarak ayrılığı seçenler, tek bir varlık olarak kalırlar.." Hölderlin. Empedokles'in ölümü.

a.g. "Ama sen, berrak bir gün için doğdun."

a.g. "Onun karşısında, ölümün sevinçli bir ânının aracılığıyla, kutsal bir günde, kutsal, peçesini attı."

Victor Serge'e göre bunlar, daha fazla insaniyet isteyenlerin hepsinin üstündeki Çekistlere fırsat veren Rus Komünist Partisi'ndeki, Amiral Koltchak'ın kötülükleridir.

1920. Ölüm cezasının kaldırılması. Kararın resmen ilanından bir önceki gece, Çekistler tutukluları katlediyorlar. Cezanın düzeltilmesi de, birkaç ay alıyor. Gorki. "Öldürmeye ve kan dökmeye ne zaman son vereceğiz?"

Victor Serge. "S.S.C.B'de yapılmış olanların hepsinden daha iyisi, bir Sovyet demokrasisi tarafından yapılabilirdi."

T ve Y'ye[1] önsöz. — Enişte — "Onun zamanında olunduğu gibi Voltaire'ciydi, genel olarak insanlar ve özel olarak burjuva müşterileri için en katı küçümsemelerini açıkça ifade ederdi. Yergi ve aforozda, göz kamaştırıcıydı Kişilik sahibiydi ve onun dostluğu beni zor biri yaptı. Şimdi o oldü, onu düşündüğüm za-

1) *Ters ve Yüzü* (*L'Envers et l'endroit*) Enişte Camus'nun teyzelerinden birinin kocası olan, Cezayir kentinde Michelet sokağındaki kasap Gustave Acault'dur

man Paris'te sıkılıyorum.

XX. yüzyıl sosyalizmi savaşla nasıl yayılıyor: 14 savaşı 17 devrimini ateşliyor. Çin'de, iç savaşa eklenen düşmanla savaş Mao Tse Toung'u çıkarıyor — 1939, Leh Ukrayna'yı ve Beyaz Rusya'yı, Baltık Ülkelerini ve Besarabya'yı Sovyetleştiriyor 1941-45 savaşı, Rusya'yı Elbe üstüne götürüyor. Japonlara karşı savaş, Rusya'ya, Sahalin, Kuril Adaları, Kuzey Kore'yi kazandırıyor. Sonra Finlandiya ve Güney Kore ekleniyor.

Roman kahramanı. Ravanel.[1] Arı zekâ. Terörizm muhasebesi. Dünyevi sıkıntı. Militanlık. Polis. Savcı. Daha önceki, savcı öyküsüne bakılacak.

İlkelerini büyük şeyler için kullanmak gerekir. Küçük şeyler için, bağışlama yeterlidir.

Aykırı ve gerçekçi görüşler, kesin bir çözüme bağlama ve küçümseme olanağı verir. Ötekiler, anlamak zorunda kalırlar. Birincilerin, entelektüeller üzerindeki saygınlığı bundan ileri gelir

Günümüzde, gerçek ödül umudu olmaksızın çalışıyoruz Onlar, kendi kişisel sonsuzlukları için yiğitçe çalışıyorlar.

1) Ravanel: Politeknik okulundan. Direniş boyunca Groupes Francs'ın şefi. Gestapo tarafından tutuklanıyor, kaçıyor. M.U.R'lerin bölge şefi oluyor, ve Henri Frenay'a göre "Komünist Partı'nin gizli üyesi". "Savcı öyküsü" için, *Defterler II*, sy. 220.

Gerçeklik bir erdem değil, bir tutkudur. Bu nedenle, hiçbir zaman merhametli değildir.

M...'nin konuşma tikleri: Ve her şey — Hepi topu — O kadar çok ve daha çok... — Biliyorsunuz, değil mi, biliyorsunuz... — Bunu ilginç bulmadım — O kız herkesten kuşkulanıyor, ama bu rahatsız edici. — Laf! Inanmak için onu görmek gerekir — Bu eşsiz bir şey — O kız ameliyat edildiğinde... — Dağılmış yemek takımı (bozulmuş takım) — Bu söylemenin hikayesidir, öyleyse bak, bunu sana ödetirim — Anımsa, biliyorsun, o kız fiyakalıydı — Yok şöyleymiş — Öyleyse... — Kurnazlık yapıyorsun (kazak giymeden çıkan kocasına).

a.g. Bir asker Augusta'ya, savaş sırasındaki analığına minnetini, şu sözlerle anlatıyor "Madam Pellerin, benim için bir anneden daha beter oldunuz." Augusta, Nantes bonbardımanını anlatıyor. Sokaklarda şaşkınlık içinde, bir kız arkadaşıyla bir kapının altına sığınıyor. "Üstümde bir tilki kürkü ve yeni bir takım vardı. Bombardıman bittiğinde, kombinezonla kalmıştım." Kız arkadaşı yıkıntıların arasında kaybolmuştu. "Onu saçlarından çektim. Yalnızca bir parmağı kalmıştı..." "Ve bu süre boyunca kocam harika aşklar yaşıyordu, yıkıntılardan çıkıp çıkmadığım umurunda bile değildi. Bir önceki gün, kimliğimi çıkarttırmıştım. Özel bilgileri boş bıraktım, ertesi gün, yüzümde öfkeli bir ifade vardı.

Buchenwald'ın kapkara zindanında elli gün ve elli gece geçiren bir Baptist. "Çıktığım zaman, toplama kampı bana özgürlük

Ne ileri sürülürse sürülsün, yüzyıl bir aristokrasi arayışındadır. Ama o bunun için, kendisine açıkça tahsis edilmiş hedeften: Rahatlıktan, vazgeçmesi gerektiğini görmüyor. Aristokrasi ancak özveriyle olur. Aristokrat, öncelikle almadan veren, yükümlülük sahibi kişidir. Ancien Régime[1] / ya da Monarşi?/, bunu unuttuğu için öldü.

Wilde.[2] Sanatı her şeyin üstüne yerleştirmek istedi. Ama sanatın büyüklüğü kendini her şeyin üstünde tutmaz. Tersine, her şeyle karışır. Wilde, sonunda bunu acı sayesinde anladı. Ama bu, bu çağın suçluluk duygusudur, yürek mutluluğa layık olduğu zaman, mutluluğun içinde bulunan bir gerçeği sezinler gibi olmak için, bu çağa hep acı ve kölelik gerekir. Kölelik çağı.

a.g. Yaşamak için ve bir de yaratmak için, ayrı yetenek yoktur. Aynı yetenek ikisine de yeter. Ama, havai bir yaşam sürdüren yeteneğin, ancak yapay bir yapıt üretebileceğinden emin olunabilinir.

Roman. C. ve çiçekli elbisesi. Akşam çayırları. Eğimli ışık.

Zamanın yadsındığı yapıtlardan yola çıktım. Yavaş yavaş zamanın kaynağını — ve olgunluğu yakaladım. Yapıtın kendisi uzun bir olgunlaşma olacak.

1) XV. yüzyıldan 1789 devrimine dek Fransa'daki düzene verilen ad. (ç. n.)
2) *A la Ballade de la geole de Reading* 'Reading Zindanı Balladı'na (Falaize, 1952) Camus 1954'te *Encounter* tarafından yeniden basılan, *L'Artiste en prison* 'Hapisteki Sanatçı' başlıklı bir önsöz yazdı.

Onlar, yalnızca zekânın ve fethedici güçlerinin yararına, güzelliği ve doğayı reddetmek istediler. Faust, Helena'sız Euphorion olmak istedi. Doğaüstü çocuk, biçimsiz bir canavardan, kavanozdaki bir homongolosdan başka bir şey değildir. Euphorion'un doğması için, ne Helena'sız Faust, ne Faust'suz Helena.[1]

Ölkelendiren ölüm. İnsanların tarihi, onların bu gerçeği keşfettikleri söylencelerin tarihidir. İki yüzyıldan beri, geleneksel söylencelerin kayboluşu tarihi sarstı, çünkü ölüm umutsuz bir hâl aldı. Oysa, sonunda umutsuz ölümün kabülü yoksa, insana özgü gerçeklik yoktur. Bu, denge ile özdeşleşen her varlığın bir gerilim içinde, körü körüne boyun eğmeden, sınırı kabul etmesi demektir.

Roman. Güzel bir gün. "Sahil yolu boyunca, kadın yüksek topukları üstünde salınıyordu. Odadan ayrılmadan önce, aynada, kendine bir daha bakmıştı. Bu yünlü esnek pantalon, tabii ki, bedenine sımsıkı oturuyordu. Ve kalçalarının omuzlarından daha geniş olduğu açıkça görülüyordu. Ne var, gerçek kadınlar böyledir. Göğüsleri de iri. Ama bu bir bozgun değil, sonuç olarak göğüslerin iri olması da çok kadınsı. Kadının yürüdüğü yolun aşağısında, plajda voleybol oynayan bu bedenlerin, erkek mi kadın mı olduğunu anlamak için onları incelemek gerek.

"Denizin karşısında siyah küçük bir gölge yürüyordu. Eşarbın ve gözlüğün arasında, eskiden kaşların olduğu bölgeye çizilmiş iki çizgi ve güneşin parlaklığında boş yere kırışmaya çalışan

1) *Défense de l'Homme révolté* 'Başkaldıran İnsan'ın Savunması' için not. Bkz. Goethe, Faust II.

beyaz ve yağlı alın boşluğundan başka bir şey görünmüyordu.

Kadın avcısı üstüne küçük bir sahne.

Hayır, sudan başka bir şey içmem — Yiyiniz — Ben az yerim. Sağlığa yararlı olduğu için ara sıra içerim.

Aşk, arzuya ne katar? Çok değerli bir şey, dostluk.

Tavlamıyorum, boyun eğiyorum.

Neden kadınlar? Erkekler topluluğuna katlanamıyorum. Pohpohluyor ya da yargılıyorlar. Ne ona ne de ötekine katlanabiliyorum.

Gece yarısı, hiçbir şey yok, şövalye gelmedi. Kadın avcısı hüzünlü. Gidiyor. "Geliniz" diyor Anna. "Yok, aynı gün hem haklı hem mutlu olunamaz..." (düşüncesinden cayıyor). "Ama yine de haklıysanız, geriye yalnızca mutluluk kalıyor — Üstelik geriye, Tanrı'yı andığınız düşlerinize inanmayı asla terk etmeden, hiçbir zaman inanmadığınız aşk da kalıyor." Adam kadına bakıyor. "Öyleyse aşk bu mudur, içimde yükseldiğini hissettiğim bu şey midir? — Kuşkusuz, aşk budur. Ama, bu kırılgan bitkinin çevresindeki her şeyi usulca uzaklaştırınız. Usul usul, usul usul, sonunda mutluluğa yer açınız."

Roman. B...'nin sırlarından biri, bu kadının, hastalığı da ölümü de asla kabul etmemesi, yüklenmemesi ya da yalnızca unutmasıdır. Derin dalgınlığı bundan ileri gelir. Bu kadın, yalnızca ötekiler gibi yaşamak, yaşamayı sürdürmek için biraz aldırmazlık ve masumiyet gerekirmiş gibi yapmak için, kendi kendini tüketir Ama benliğinin derinlerinde asla unutmaz. Günah için yeterli masumiyete de sahip değildir Bu kadın için yaşam, yalnız-

ca hastalık ve ölüm olan zamandan başka bir şey değildir. Zamanı kabul etmez. O, önceden yitirilmiş bir savaştan destek alır. Boyun eğdiğinde, boğulmuş bir kadın yüzüyle, sular boyunca durur. O, bu dünyadan değildir, çünkü bu dünyayı tüm varlığıyla reddeder. Her şey bundan ileri gelir.

Dordogne.[1] Burada toprak pembe, çakıl taşları ten rengi, arı şarkılarla taçlanmış sabahlar kırmızıdır. Çiçek bir günde ölür ve yanlamasına vuran güneşin altında hemen yeniden doğar. Gece, uyuklayan sazan balığı kirli ırmağa iner, köprüdeki kandillerde, ellere kıpır kıpır kuş tüyleri sunan ve yeri, orada fışkıracak geçici bir yaşamın kanatları ve balmumu ile kaplayan, günübirlik meşaleler yanar. Burada ölen, ölmüş olamaz. Sığınak, sadık toprak, yolcunun dönüp geleceği yer, izi ve belleği muhafaza eden ev, ve insanda, insanla birlikte ölmeyen, damarlarında yeniden doğan yerdir burası.

*

Yalnızca yüreğin yıprandığı doğru — öyleyse, beden yanılır.

İlkelerini mutluluklarına yeğleyenler. Onlar, mutlulukları için önceden kararlaştırdıkları koşulların dışında mutlu olmayı reddederler. Eğer, beklenmedik bir biçimde, mutlu olurlarsa, o zaman şaşkına dönerler — mutsuzluklarından yoksun kalmış mutsuzlar

İffet üstüne bir trajedi

1) Temmuz 1951 de arabayla yolculuk

Roman. V (ve o kadın bir anda benim gerçeğimi aktarıyordu): Sahip olduğum şeyden başka hiçbir şey istemiyorum. Benim mutsuzluğum, ve cezam, sahip olduğum şeyin tadını çıkaramamamdır.

a.g. Ergenlikte ve hatta uzun süre sonra, aşkta onu ilgilendiren şey, aşkın bilinmezliği, yani tammaydı. Serüvenler, buna dayanıyordu. Ama serüven asla tamamen dolambaçsız değildir, hep kısacık bir başlangıç vardır. Bu başlangıç, tanımaya sıklıkla yetiyordu, tanıyacak pek az şey olduğu zaman, kadının ona fazladan bir şey veremeyeceği kesin olduğunda, ilişkiyi kabul ediyordu.

Aşkı ve tanımayı birbirine karıştıranlar, doğru ya da yanlış, kendi kendine yettiğine inanma konusunda, yeterli kibre sahip olanlardır. Ötekiler sınırlarını bilir, onların aşkı, her şeyi istediği için eşsizdir ve tanımaktansa aşkı yaşamayı yeğler.

Roman. A.W., savaştıktan sonra Paris'e gelen genç Amerikalı (oradan, mutlu ve rahatına düşkün bir öğrenci olarak savrulmuştu). O, Amerika'yı lanetleyerek ve yaşlı Avrupa'nın yüzünde hâlâ okunan büyüklüğün ve bilgeliğin yansımasını tutkuyla izleyerek, Paris'te yaşadı. Bohem bir yaşam sürdü. Amerikalı yüzlerdeki terbiyeyi yitirdi. Temiz değil — gözlerinin etrafında mor halkalar var. Hasta, ve pis bir otelde ölüyor. Ve hâlâ onu sevmekten vazgeçmeyen Amerika'ya, Boston'daki Harvard Üniversitesi'nin çimenlerine, sopalardan çıkan seslere ve ırmağın çevresinde biten akşamlardaki çığlıklara doğru haykırıyor.

Roman. Birinci bölüm: Futbol maçı. İkinci bölüm: Boğa güreşi.

Hoşluğun sürüp gittiği kimi akşamlar Bu, bazı akşamların, bizden sonra yeryüzüne döneceğini bilerek ölmeye yardımcı oluyor.

Eksiksiz vererek, tüm ruhuyla, gerçekten seven bir kadın, öylesine büyür ki, onunla karşılaştırıldığında, bir erkek, ancak sıradan, sefil ve yüreksiz bir hâl alır.

Roman. Karanlık bir odada, burnunu radyonun ışıklı kadranına dayamış, bir çocuk müzik dinliyor.

Roman. İki kahraman: Alman dost — Marcel H.

Saçma, dünyada ya da bizde değil, ama dünya ile bizim deneyimimiz arasındaki bu çelişki içindeyse, ölçü de ne gerçeğin ne de isteğin içindedir, ama... Ölçü bir devinimdir, saçma çabanın yer değiştirmesidir

Kontes Tolstoy'un Günlüğü.[1]
Sy 45 T'nin çalışma yöntemi üstüne.

[1] İki cilt. Plon, 1930-1931

T.. "Yazmak ne kadar da sıkıcı.

Kontes, 9 Ekim 1862 (23 Eylül'de evlenmiştir.): "Tensel ilişkilerin tümü tiksinti verici" ve Aralık ayında, gerçek kadınsı çığlık: "Onu öldürebilsem ve tamamen ona benzeyen başka bir varlık yaratabilsem, bunu zevkle yapardım.

Nisan 63. "Ona göre, aşkın bedensel yanının büyük bir rolü var, oysa bana göre hiçbir rolü yok.

63. "Olduğum insandan ne kaldı?" diyor T

Eylül 67 "Ezilen zavallı bir sürüngenden başka bir şey değilim, bir işe yaramıyorum, kimse beni sevmiyor, bulantılarım var, iki dişim düştü, nefesim kötü kokuyor, hamileyim... vs."

78. Tolstoy'un masada okuduğu öğreniliyor.

87. Ailesini terk etme fikrini değiştirmediği için kadına bağınıyor.

90. Kadın, kocasının kilit altında tuttuğu günlüğünü gizlice okuyor.

Aralık 90. Erkek yazıyor: "Aşk yoktur. Başka bir varlığa bağlayan şehvetin ve bir yaşam arkadaşına sahip olmanın akılcı gereksinimi vardır."

91. Kadına, "hizmetlilerle çevrili olmak benim için bir azap" diyor.

91. Kontes, kontun pasaklılığına ve kötü kokmasına alışamadığını anlatıyor. a.g. sy. 283 (97).

92. Kontes L.T'nin yalnızca bedensel aşk sayesinde neşeli olduğunu açıklıyor.

Kontese göre, herkes ona acıyor ve onu "bir kurban" olarak değerlendiriyor

Telif hakkı üstüne kavgalar sy 81 ve 97, 131-137, 216, 145.

Sy 88. İkili aşk üstüne itiraf

"Yaşamda yanlış yola sapan kişiler zayıf ve aptal insanlar

kendilerini Leon Nicolaievitch'in broşürlerinin üstüne atıyorlar."

"O, karanlıkların karşısında, bu cambaz çubuklarına tırmanıyor."

97. Tolstoy evi terk ediyor ve ancak sabah geliyor.

97 Tolstoy her sabah tenis oynuyor.

70 yaşında, karda, 35 verste[1] at bindikten sonra, bunu hayranlıkla not eden kontese, ihtirasını kanıtlıyor.

Stalin'e arkadaşları tarafından takılan ad (17'de): Gri leke.

*

Mutluluğun doruğunda — ve gece, benimle tanışmaya geldi.

*

Kimse benim kadar, uyumu, terk edişi, kesin dengeyi arzu etmedi, ama onlara hep en dik yolların, karmaşanın, kavgaların arasından ulaşmam gerekti.

"Ölünce, yeterince ölmemekten ve toprakta havasız kalmaktan ürküyorum kesinlikle, diyor. Ama, kendimi ikna etmeye çalışıyorum. Havasız kalmaktan ürküyorsam, bu, havasız kalarak ölmekten korktuğum anlamına gelir. İkisinden biri olacak, ya havasızlıktan ölmeyeceğim ve havasız kaldığım için içimde bir sıkıntı hissetmeden, havasız kalmaya devam edeceğim. Ya da öleceğim ve o zaman niye içimde bir sıkıntı hissedeyim?"

Roman. Jeanne P ve istem dışı hareketi.

a.g. Doğu'daki askeri mezarlıklar 35 yaşında oğul, babasının

1) Eski bir Rus uzunluk birimi (1067 metre) (ç.n.)

mezarına gidiyor ve babasının 30 yaşında öldüğünü fark ediyor. Oğul *ağabeye dönüştü*.[1]

Araplar burada yere serilmişti. Ve hepsi unutuldu.

Roman. Bérard yolunda, otomobilde, kurulan düşler.

V. Ötekilerden daha büyük ve daha doğru insanların olduğunu gerçekten kabul ettim. Ve onlar, dünyada, yaşamayı doğrulayan, görünmez ve görünür bir topluluk oluşturuyorlar.

*

M. Saçma bir yaşamın sonunda saçma bir ölüm. Yalnızca yüce yüreklerin ölümü adil değildir.

İspanyol mülteciler. Domenech (iç savaş — 39 direniş savaşı, Buchenwald — işsiz) Garcia (A.B. ona 140 000 Franklık bir borç yükletiyor. "Ah sen, sen benim gibisin, hiçbir zaman zengin olamayacaksın") Gonzales (sınıflar var — ama kadınlar ortak çalışma yapamaz — patronun bütün inceliklerini reddediyor — Adam katı muamele görmek istiyor) Bertomeu: Koroda (ve sonra sardalyaları büroda kızartıyor).

James (Les Ambassadeurs). "Mutlu olmak için başkalarının yaşamından almamız gereken şeylere rağmen mutlu olmadığımızı düşündüğüm zaman kendimden nefret ediyorum."

1) Camus, 1947 yılında, Saint-Brieuc'te ilk kez babasının mezarını gördü. 34 yaşındaydı. Lucien Camus, Marne savaşında ölümcül bir yara aldığında henüz 29 yaşında bile değildi.

Mauriac. Inancının gücünün hayranlık uyandıran kanıtı: Yüce gönüllülüğe uğramadan merhamete ulaşıyor. Bana durmaksızın, İsa'nın iç sıkıntısını yansıtmaya hakkı yok. *Bana*, kurtarıcımın çilesini bankacıların gazetesinin baş sayfasında, haftada iki kez sergileme yetkim olduğuna asla inanmadığım için, bu sıkıntıya ondan daha fazla saygı duyuyorum gibi geliyor. Kendine öfke yazarı diyor. Gerçekten de öyle. Ama onun öfkesinde, haçı bir fırlatma silahı gibi kullanmanın altedilemez eğilimi var. Aslında, birinci sınıf bir gazeteci ve ikinci sınıf bir yazar. Gironde'un Dostoyevski'si.

Roman. "Bu anları, gözlerini kapatıp; sisler içinde ansızın kıyıya yanaşan ve gövdeden omurgaya dek çarpan ve çarpmanın şiddetiyle güverteden mizana direğine ve binlerce ipe ve geminin dışındaki tonozlara dek, içindeki her şey çınlayan ve ağır ağır yan yattığı ana dek uzun bir süre titreyen yelkenli bir geminin çarpmadan haz duyması gibi, düşünüyordu. Ardından, batış geliyordu."

Roman. Onu şaşırtan şey evinde son derece az eşya olmasıydı. Gerekli sözcüğü, hiçbir zaman daha iyi anlatılamazdı. Annesi bir odada yaşadığı zaman, hiçbir iz bırakmazdı, bazen, bir mendil kalırdı.

"Arzuluyordum, en büyük acıları çağırıyordum, artık acıların içerdiği mutluluğu bulduğumu kesindi. (mutluluğu tadacak yetiye sahip olduğum...)

Vermeye başlamak, her şey verilse bile, kendini yeteri kadar vermemeye mahkum etmektir. Ve her şey asla verilmez —

Bir insana onursuz olduğu asla söylenmemeli. Eylemler, topluluklar, uygarlıklar onursuz olabilir. Birey değil. Çünkü insan onursuzluk bilincine sahip değilse, asla sahip olmadığı bir onuru yitiremez. Ve eğer bu bilince sahipse, bu bilincin ortaya çıkardığı korkunç yanık, balmumunun üstündeki kızgın ütü gibidir. Varlık erir, dayanılmaz bir acının ateşiyle yeniden canlanırken, çatlar. Bu, tam anlamıyla kafa tutan ve acısının fazlalığıyla kendini gösteren, onurun ateşidir. Bu, gerçekten aşağılık bir eyleme ikna edilmiş olduğuma inandığım bir yanlış anlamanın devamında, en azından, yaşamı, tam olarak ânı, hissedişimdir. Eylem gerçekleşmemişti, ama o bir saniyede, onuru kırılmış olan tüm insanları anladım.

Aralık 51

Sabırla, yavaş yavaş gelecek bir felaketi bekliyorum.

Radyodaki açıklamalarım — Dinlerken, kendimi öfkelendirici buluyorum. Tüm çabama rağmen, Paris beni böyle yaptı. *Combat*'nın kapanışından beri, konuşabileceğim, savunabileceğim, sergileyebileceğim, fırsat çıktığında açıklama yapabileceğim hiçbir şey olmaksızın, sürekli olarak çok fazla yalnızım. Başkalarının sıcaklığı, en azından, onların yücegönüllü gösterisiyle nöbeti devralmaksızın. Sonuç olarak, buz gibiyim ve küçümse-

meyi gerçekten aktarmak için çok fazla küçümseyici, dinlerken de öfkelendiren, tam anlamıyla buz gibi bir üslup edindim. Bir an gerçek bir güven hissetseydim, gülebilirdim ve her şey yolu-na girerdi.

Bayağılık üstüne oluşturduğum düşünceyi, yaralanmış gu-rurlarının gösterisini sundukları andan itibaren, kültürlerine ve ayrıcalıklarına bağlı, Mauriac gibi, birkaç büyük burjuvaya borç-luyum. Onlar, yapabilecekleri düzeyde yaralamayı deniyor ve aynı zamanda da, gerçekte yaşadıkları yerin esas yüksekliğini keşfediyorlar. O zaman, alçakgönüllüğün erdemi, içlerinde, ilk kez galip geliyor. Gerçekten de küçücük zavallılar, ama kötülük-te.

İnsanlara, kamuoyuna *hiçbir zaman* boyun eğmedim. Az da olsa, yine böyle olabilecek miyim? Ama son çabayı harcıyorum. Bu bakımdan, özgürlüğümün tam olduğuna inanıyorum. Öz-gür, öyleyse iyi dilekli.

Günler boyunca, kendimden, en korkunç düşünceyi oluştur-dum.

Vélasquez'in yaşamı. Vélasquez'e yorum.

Ölçü. Onlar ölçüyü tutarsızlığa çözüm olarak değerlendiri-yor. Ölçü, tutarsızlığın doğrulanmasından ve tutarsızlığı koru-yup, yaşatmanın kahramanca kararından başka bir şey olamaz.

S.S.C.B.'nin atom bombasına karşı en iyi koruması, halkları mahkum ederek kendini geliştiren, uluslararası ahlaktır. Uluslararası ahlak tek zayıflığını, resmi görüşü içinde yadsıdığı ahlaki bir yargıya başvurarak gideriyor.

İkiyüzlü adaletsizlik savaşları doğuruyor. Aşırı adalet savaşları hızlandırıyor.

Marksizm, jakoben ve burjuva topluluğu, aynı Hıristiyanlığın Helenizmi kınadığı gibi kınıyor: Entelektüalizm ve Biçimcilik.

Piyes. Adam savaştan dönüyor. Yalnızca şairane konuşmasının dışında değişen bir şey yok.

Emerson: Her duvar bir kapıdır

Özellikle yazı ile kimseye satışılmayacak. Eleştiri ve polemik zamanı sona erdi — Yaratım.

Eleştiri ve polemik *tamamen* yok edilecek — Bundan böyle, tek ve değişmez kesinlik.

Onların hepsini anla. Onların yalnızca birkaçını sev ve hayranlık duy.

En kötü alın yazısı, keyifsizliktir. Bunu deneyimle biliyorum

Parlak ve zor yıllardan sonra, keyifsizlik benim gerçek eğilimim oldu. Keyifsizliği terk ettim, zaten bu konuda yeterli bilgim var, artık ondan kurtuldum.

Overbeck, Nietzsche'nin çılgınlığının numara olduğu izlenimine sahipti. İzlenim, bende herhangi bir çılgınlığı uyandırmıştır hep. Belki aşk da böyledir. Yarısı için, bir numara.

"Sınır", herkesin gerçeği olmalıdır. Herkese ait olduğum ölçüde, gerçek benim olan şeydir. Ama yalnız bana ait olduğunda: Gerçek söylenemez.

Guilloux, Chamson hakkında: "Onun için, öteki, sözü kesilmesi mümkün olan kişiden başka bir şey değildir."

Dünya üstünde, milyonlarca harika makineden yayılan, hüzünlü müzikler seli.

Judas, dolaylı da olsa, İsa için tanıklık ettiğinden, genel olarak, ihanet ve nefreti oluşturdu. Sonuç: XX. yüzyıl. Sevgisizlikten, kamplar

Tolstoy'a göre gazetecilik: Entelektüel bir karmaşa. "*İçinde suçluların bulunmadığı*" bir roman yazmak istiyordu. Ölüm döşeğindeki Turgenyev'in Tolstoy'a yazdığı mektup: "Çağdaşınız

olduğum için mutlu oldum.

Roman (ya da piyes) — Kahramanlar: Ellan — Fur. bk. Heliosang.

Euphorion söyleni. Çağdaş Titancılığın ve ilkçağ güzelliğinin çocuğu. Goethe onu öldürüyor Ama o, yaşayabilir.[1]

Dün, işgalden ve Paris'teki harika Kurtuluş günlerinden beri hiç görmediğim P Vianey'le[2] karşılaştım. Ve bir anda, uçsuz bucaksız bir özlem, ağlama, yoldaşlar.

Man of Aran.[3] O balıkçıların zorlu yaşamı. Ve insan, onlara acımaktan çok, hayran olup, saygı duyuyor. İnsanı güçsüzleştiren, yoksulluk ya da aralıksız çalışma değil. Fabrikanın tiksindirici köleliği ve banliyölerdeki yaşam.

Sabahın ikisi. Yıllardan beri gördüğüm, iki gözde rüya, bu rüyalardan biri, hep farklı biçimlerde yapılan infaz. Bu gece, sıçrayarak uyanınca, pek çok ayrıntıyı not edebiliyorum.

Idama gidiyorum. Scotto Lavina (çok sevdiğim, ama pek seyrek gördüğüm, Cezayir kentindeki dostum) bana eşlik ediyor. Kulağıma (grup halindeki yürüyüş hızlandı): "Karım dün yine bana X. ve X.'ten söz etti. Ben: "Ad söyleme, sakın ad söyleme."

1) Bkz. not. sy. 18
2) Philippe Vianey, direnişçi, Mouvement de libération national (M.L.N.) Ulusal Özgürlük Hareketi'nin yöneticilerinden biri
3) Robert Flaherty'nin filmi (1934)

O, usulca, bir hastayla konuşur gibi, "Ah! Özür dilerim. Gruptaki biri (varlıkları beni biraz rahatsız eden gardiyanlar var, ve A. sırası geldikçe mevcut ve mevcut değil) bana niye diye soruyor ve ben, koskoca bir merdivenin altına gelince, bir tür huzurla, cümleyi kendi kendime yineleyerek: "Cins isimlerin ortasında durmak istiyorum" diyorum. Çocuklarım; sanırım, hep çevremde insanlarla, hep hızlı, ve ellerim bağlı tırmandığım merdivenin tepesindeler. (Itilecek olma düşüncesi, hatta itilme düşüncesi — hepimiz öne eğik yürüyoruz.) Jean bir köşeye yöneliyor ve onu görünce (ama bu duygu tüm benliğimde değil, daha ziyade bir başlangıç, hoşnut ve sıkıntılı bir keşif gibi): "O şimdi başlayacak" Onları öpüyor ve ilk kez, ağlıyorum. Onlar bana, her zaman olduğu gibi hoşçakal diyorlar, bana öyle geliyor. Merdivenden ayrılıyoruz ve tek başıma, A. ve Vera ile çıktığım bir tür tren istasyonuna geçiyoruz. Vera, belli bir süredir bana eşlik ediyor — rüya süresi içinde onu tanımıyordum, ama uyanınca onu, S.'yi düşündüğüm gibi düşünüyorum. Vera çevremdeki herkes gibi, belli belirsizce Orta Avrupa kıyafetlerini andıran köylü kıyafetleri giymişti. Görüntü modern, istasyonlar, depolar, hafif rüzgarlı bir gece. İstasyondan çıkınca, hep kararlı, ve yanımda gardiyan olmaksızın, dayanılmaz bir hâle gelmiş, fışkıran bir iç sıkıntısıyla, infaz yerine doğru yöneliyorum. Ama Vera'nın istasyonda gizlice aldığı (kimden?) eski model bir tabanca taşıdığını anlıyorum. Bundan emin olur olmaz, bir sevinç çığlığı atıyorum: "Ah! Vera biliyordum... (alt-anlam: Bunun için ne gerekiyorsa her şeyi yapacağını biliyordum). Seni çok seviyorum." Tabancayı alıyorum ve koşu başlıyor Çalışan bir insan topluluğuna yaklaşıyoruz. Bana, hâlâ beklemek istiyormuşum, hâlâ yaşamak istiyormuşum gibi, biraz duraksıyorum gibi geliyor Ama, ötekiler beni biraz geçtiler Tabanca çok uzun, şakağıma yerleştirmeyi beceremiyo-

rum. A.'ya da hiç kimseye de hoşçakalın demediğimi düşünerek, tetiğe hızla basıyorum. Kafamda korkunç bir patlama. Ve, çalışan adamlar tarafından söylenmiş (sanırım şef tarafından) bir tür itiraz cümlesi duyuyorum. Bu rüyanın bittiği anı unuttum.

Toplum dışına itilmişlerin serüvenlerini dile getiren roman. Gazeteci — Afrika'dan tüm evrene.

Aşk piyesi.

Sizin ahlakınız benim ahlakım değildir. Vicdanınız da, benim vicdanım değildir.

V "Bugün ölüme karşı bir çare bulunsa, o çareyi kabul etmeyebilirdim. Ancak ben de oraya gitmek zorunda kalırsam, acının (babasının ve annesinin ölümü), mutluluğumun (aşkı) bir anlamı olacak."

Emerson. "Bu öğretiyi savunan (insanın bir ruhu vardır) kişi bile, kalemini çirkefe ve karanlığa bulayıp yazdığını anlamayan, birkaç önemsiz alçak tarafından gece yapılan ihbar karşısında, kaçabilir."

a.g. "Belirsiz bir şeyi izlemenin dışında bize kalan, bir insana özgü yolu ve anlatımı, yalan ve öfkeyi önleyerek edinmemizdir."

a.g. "Bir insan kuruntularla büyük olamaz. Büyüklük, güzel bir gün gibi, Tanrı'nın keyfine göre gelir."

Roman. İşgal sırasında, St. Étienne-Dunières treni, bir kış akşamı. İki kompartıman Alman ordusuna ayrıldığı için, tren tıklım tıklım dolu. Firminy durağından biraz önce, bir Alman askeri, tuvalete gittiği sırada süngüsünün çalındığını fark ediyor. Öfkeyle bağırıp çağırıyor. Trenden inmeye ve evlerine gitmeye hazırlanan iki işçi yaka paça yakalanıyor, tren yeniden hareket edene kadar koridorda tutuluyor. Açık bir masumiyetle, hafifçe itiraz ediyorlar. Sonraki durakta, askerler onları indiriyor. Buz gibi sisin içinde, en kötüye boyun eğmiş, uzaklaştıkları görülüyor.

Tanık da iniyor, mutsuz. Onları izleyemiyor. Onları nasıl kurtaracağını bilemiyor. Geceyi, bekleme odasında onları düşünerek geçiriyor. Bunun bir daha olmaması için devam etmekten başka yapacak hiçbir şey yok. Ama onlar, bugünden yarına dövülecekler, ve belki de ölecekler.

Thoreau. "Bir insan kendi olarak kaldıkça, her şey, yönetimler, toplum, hatta güneş, ay ve yıldızlar, onunla aynı düşünceyi paylaşır."

a.g. Emerson. "Bir insanın dehasına itaati, en üstün imandır.

Nietzsche, Lou[1] olayı konusunda, kız kardeşine: "Hayır, kin

1) Lou Andreas-Salomé Kız kardeşiyle barıştıktan sonra, Nietzsche'ye 1883'te gönderilen mektup 1882 Kasımının sonunda, Malvida von Meysenbug'a: "Kız kardeşim, Lou'yu ne pahasına olursa olsun yok edilmesi gereken zehirli bir sürüngen olarak görüyor ve buna uygun davranıyor

ve nefret için yaratılmadım... Şimdiye dek kimseden nefret etmedim. Bu nedenle kendimi küçük düşmüş hissediyorum.

Ona göre, "kesip ayırdıktan sonra Yunan uygarlığının kördüğümünü yeniden kim bağlayacak" diyenlerin, "Alexandra'ya karşı" gerekliliği.

Söylediğim şeyi, herkesin iyiliği için söyledim ve benim bu yanım, her güne dönüktür. Ama benim başka bir yanım açıklanmak için yaratılmamış bir sır biliyor — ve bu sırla ölmek gerekecek.

"Labirent gibi karmaşık bir adam asla gerçeği değil, hep ve yalnızca Ariane'ı arar."

Iéna kliniğinde, Nietzsche, uzun bir süre boyunca, aklı başında olarak Overbeck ile — *yapıtları dışında* her şeyden konuşuyor.

*

Deha bir esenlik, üstün bir biçem, bir keyiftir — ama büyük acının doruğunda.

Yaratım. Kadın verdikçe, alıyor — Zenginleşme uğruna kendini harcama.

Tek ölümsüz, her şeyin ölümsüz olduğuna inanandır (E.[1]).

1) Emerson.

Emerson'a göre, Amerikalılar yalnızca olağanüstü makina uzmanlarıdır, çünkü yorgunluk ve acıdan korkarlar: Tembeldirler.

Büyük ya da küçük her yazar, dehanın her zaman kendi çağdaşları tarafından çalınan bir ışık olduğunu söylemek ya da yazmak gereksinimini duyar. Pek tabii ki, bu doğru değildir, bu bazen ve sıklıkla rastlantısaldır. Ama, yazarlardaki bu gereksinim aydınlatıcıdır.

Emerson 1848. "Makinalaşmanın gelişimi, işçi dışında herkese hizmet etsin diye, bu gelişime takılıp kaldık. İşçi, bundan ölümcül bir yara aldı.

a.g. "Yarattığı en yüksek derecedeki etkiye göre, yargılandığını ve nitelendiğini görmek, her insanın hakkıdır."

İlkçağcılar ve Klasikler, doğayı dişileştiriyorlardı. Doğaya, giriyorlardı. Bu çağın ressamları, doğayı erkeksileştiriyor. Doğa, gözümüzü çıkaracak kadar gözümüze giriyor.

"Sanatta psikoloji olmaz." "Sizde eksik olan bu." "Belki, ama yaratımın yasası budur: Sahip olunanla yaratmaktır. Yarattıktan sonra, bende neyin olduğunu değil, ne yarattığımı yargılarsınız.

Bugünün dünyasında insan olarak kalmak için, yalnızca eksiksiz bir enerji ve tükenmeyen bir yoğunlaşma değil, ayrıca biraz da şans gerekiyor.

Roman. "Bizim aramızda, aşk artık şu anda sorun olamaz. Hiçbir zaman da sorun olmamıştı. Senin aşkından sonra, varlığımın derinlerinde, yıllar boyunca haykırdım — Ama sonra, *sevgi göstermenden* sonra, haykırmayı kestim. Ne birinden ne de öbüründen bir şey elde ettim.

Piyes. D. Hautain, küçümseyici, umutsuz, kesin.

G. romanını yazarken karısının çıkardığı bir kavga yüzünden yazmayı bırakıyor. Çalışmak için Paris'e geliyor, ama devam etmeyi başaramıyor. Aslında, bir neden bulmak ve o tertemiz hıncını korumak için, ipin ucunu yakalamak *istemiyor.*

Onları kendi elleriyle öldürdü: "Kolları sıvayıp bizzat işe girişmek gerekir", diyordu.

Bana, hayran olma olanağını veren birkaç insana, yaşamımda hissettiğim en ileri düzeydeki, minnet borcunu hissediyorum.

Cinsel özgürlük, bize en azından, şimdi iffet ve iradenin üs-

tünlüğünün mümkün olduğunu gösterdi. Tüm deneyimler, tutuk ya da özgür, ateşli ya da hayalperest kadınlar, zincirinden boşanmış ya da sakınımlı, muzaffer ya da arzudan yoksun ben, yolculuk tamamlandı. Artık ne gizem ne de baskı var. Düşüncenin özgürleşmesi neredeyse tamam, egemenlik neredeyse her zaman mümkün.

Tasarı. Ara vermeden sürdürülen sözlük (Makaleler için). *Caprices* (Kapriçyolar) yazılacak (Goya'nın yaptığı gibi).

İçimin derinlerinde, İspanyol yalnızlığı. O insan, bu yalnızlıktan yalnızca "*anlar*" için çıkıyor, ardından kendi adasına çekiliyor. Yıllar ilerlediğinde (1939'dan itibaren) birleşmeyi denedim, dönemin tüm evrelerini bir daha oluşturdum. Ama saldırı adımıyla, haykırışların kanatlarında, savaşların ve devrimlerin kamçısı altında. Bugün, sonuna vardım — ve yalnızlığım gölgeler ve yalnızca benim olan yapıtlarla dolup taşıyor.

Iguape. Araba vapurunun önünde bir adam. Kent, kalabalık. Adam, kaya çöküyorlar. Ziyaretçi kayayı alıyor, kiliseyi geçiyor ve ırmağa doğru yürüyor. Kayayı uzun bir kayığa koyuyor ve ırmakta, yitip gittiği bakir ormana doğru gidiyor.

Ölümüm bile tartışma konusu olacak. Oysa, bugün en derinden arzu ettiğim şey, sevdiğim insanların huzurunu bozmayacak, sessiz bir ölümdür

Bir akşam, dalgın dalgın hoş bir kitabı karıştırırken, bir an bile duraksamadan: "Tutkulu ruhların çoğunda olduğu gibi, yaşamdaki inancının tükendiği an gelmişti" cümlesini okudum. Bir saniye sonra, cümle içimde bir kez daha yankılanıyordu ve gözyaşlarına boğulmuştum.

Bir yanım, bu dönemi sınırsızca aşağıladı. Yüzyılı etkileyen çöküşün aşırılığı karşısında, sıklıkla eksikliğini hissettiğim onurun hazzını ve cesareti, en berbat kusurlarımın içinde bile, hiçbir zaman yitiremedim. Öteki yanım da, güçsüzlüğü ve ortak kavgayı üstlenmek istedi.

Basın üstüne tiyatro oyunu.

— En ufak ayrıntılarıyla belirtmek mi? Söz dağarcığınızda bunun gibi bir söz daha bulursam, sizi kapı dışarı ederim.

(Tiyatro eleştirmenine) bu yazarın burada dostu yok. Öyleyse, düşüncelerin söz konusu edildiğini söyleyerek lekeleyeceksiniz. Bugünün Fransa'sında, zekice basit bir kuşku, birini batırmaya yeter. Ama, her fırsatta bizim dünyanın en zeki halkı olduğumuzu yazacaksınız. Halk yalnızca, budalaca cümlelerin içindeki zekâya kabul gösterir

Son. Ertesi gün, her şeyi açıklayacak yazıyı yazar.

Halkın belleği yoktur — Onun belleği biziz.

Okuyucu ile sahne.

Gazetelerin gözden geçirilmesi: O, İsa'yı karnı tokların gazetesinde birinci sayfa gösterisi olarak yerleştiriyor Kampların ilerici dostu vs.

Onun evinde 3 sahne Çilecilikle ilgili.

İdealist yazı işleri sekreterine

— Gazeteniz anlaşılmıyor.

— Okunuyor.

— Bir gazete okunmak için yapılır, ama uzaktan. Onu, metrodaki komşunun elindeki gazeteden okuyabilmek gerekir.

— Gazeteyi komşusundan okuyan onu satın almaz.

— Satın almaz, ama ondan söz eder.

28 Şubat 1952. Brezilya'yı keşif, Villa-Lobos'u — onunla, büyüklük müziğe geri dönüyor. Başyapıt — bu kadar büyük ancak Falla'yı görebilirim.

Eğer bu akşam ölmek zorunda olsaydım, hiç tanımadığım, ama yine de bu akşam kendimi kötü hissetmeme yol açan, korkunç bir duyguyla ölürdüm. İnsanlara çok fazla yardım ettiğim ve yardım etmekte olduğum duygusu — oysa kimse benim yardımıma gelmiyor... Kendimle gurur duymuyorum.

*

Medea — İlkçağ tiyatro topluluğu tarafından. Bu dili, sonunda vatanına kavuşan biri gibi, ağlamadan dinleyemiyorum. Bu sözler benim sözlerim, duygular benim duygularım, bu inanç benim.

"Kenti olmayan insan ne kadar da mutsuz." "Ey, kentsiz kalmamam için yardımcı olunuz" diyor koro. Ben, kenti olmayan biriyim.

Nemesis. Ruhun ve bedenin sarhoşluğu bir çılgınlık değil.

ama bir rahatlık ve bir uyuşukluktur. Gerçek çılgınlık, bitip tükenmeyen bilinçliliğin doruğunda yanar.

Basın, devrimci olduğu için, doğru değildir. Yalnızca doğru olduğu için, devrimcidir.

Ibsen (Empereur et Galiléen) 'Kejder og Galilaeer'[1] Olympe ve Calvaire'den sonra, III. İmparatorluk.

B. I.'a karşı polemikler:[2] Bu, unböcekleri yığınının ayaklanmasıdır. Littré'de okuyorum, *"Unböcekleri"* 1) karanlık entelektüellerin dostu. 2) Kınkanatlılar türünden, bir cinsi, larvayken, unun içinde yaşar. Hamamböceği de denir. Eğlenceli.

Lanetli şairlerimizin iki yasası vardır: Felaket ve entrika.

Bizler, kendimize rağmen hep sevilmeyi istediğimiz için, açıkça yüklenebildiğimiz tek aşk, Tanrı aşkıdır.

Bk. Romain Roland. Tolstoy'un yaşamı. Sy. 69. Romanda "yaşam"
a.g. "Bir kadını sevmek ve iyi olan bir şey yapmak zordur."

1) Ibsen'in. *Empereur et Galiléen* adlı yapıtı: Bir yanda irade ve ahlakı, öte yanda aşk ve özgürlüğü nasıl bağdaştırmalı. sorusunu sorar
2) B.I.. *Baskaldıran İnsan (Homme révolté)*

Bakhos rahibeleri.[1] Pentheus: "Ölçüsüzlüğünüzü istemiyorum. Kendi ölçüsüzlüğümde ölmek istiyorum, demek zorundaydı.

Onlar başkaldırıdır, korkusuzluktur, yükselen köleliğin karşısına dikilen yıkılmaz duvardır. Bu rolü kimseye bırakmayacaklar — ve kim başka türlü başkaldırmaya kalkışırsa aforoz edilecek.

Öyleyse, bunları yapanlar nasıldır? Biri, bu zamanların tanımış olduğu, özveriyle ve yüzlerce insanın emeğiyle yaratılmış en dürüst gazeteyi görmeyi bekliyor, bekliyor diyorum, çünkü bu gazete, bağımsız insanlar bu kurumu terk ettikleri andan itibaren, hizmetlerini o tüccara kiralamak için, karanlık işler çeviren bir para babasının eline geçiyor.[2] Öteki, bu sırada bile eski dostunu bana karşı savunuyor ve alkışlıyor, bana o yaşlı şaire çok fazla inanmamak gerektiğini yazıyor ve, ansızın ürküp, mektubunu ve küçük ihanetini herkese açıklamamam için yalvaran yeni bir mektup yazıyor. Bir başkası, bana yine bir işini halletmem için ricaya geliyor, işi halloluyor ve, evine dönünce, bana söven bir makale yazıyor ve bunun etkisini yumuşatmak için bir tane de bana yazacak. Güvenimi kötüye kullanan bir yayınevini uzun zamandır temsil ettiği için yanlış yargılanmaktan korkan başka biri de, bana yüz yüze düşüncesini açıklamak istiyor, katıksız bir gönül yüceliğiyle onunla işverenini birbirine karıştırmayı reddeden bir mektup alıyor, ve, bir an bile yitirmeden, benim cinsimden ahlakçıların sonunda bir gün kendilerini polisin karşısında bulacaklarına üzüldüğünü söyleyen bir deneme çiziktiriyor

1) Biraz ileride *La Bacchante* (Bakhos rahibesi) adı verilecek piyes tasarısı. Camus, bir kez daha, *Naissance de la tragédie* (*Trajedinin Doğuşu*) yapıtında Les Bacchantes d'Euripide (*Euripides'in Bakhos rahibeleri*)'nin yorumlayan Nietzsche ile birleşiyor

2) Lombal'ya anıştırma

Bunlar, bizim dövüşçülerimiz, yalnızca *entrika* için çıkıklan, lanetin konforlu çadırını terk eden lanetlilerimiz. Bunlar, özgürlüğümüzü güven altına alacak, ilan edecek, yükselen fırtınada bayrağı sıkıca tutacak olanlar Haydi bakalım, onlar görevli polisin ilk tokadıyla diz çökecekler!

B.J. [1] *üstüne mektuptan parça.*

Biz, pek azız. Ama doğru, etkili olmaktan önde gelir. Etkili olmaya kafa yormadan önce doğruyu tanımlamak gerek. "Kilisemiz" birinci emir olarak: "Yalan söyleyeceksin? derse, milyonlarca kişi olmamız neye yarayacak. Bu, yalnızca etkili olmanın hiçbir biçimde, anlamı olmadığını açıklar. Bunun ikinci bir anlamı da var. Doğrunun yıkılmadan ayakta kalması, doğrunun kendisinden daha az önem arz eden bir sorun değildir. Bu, *ardından* gelen bir sorundur. Hepsi bu. Hâlâ bu sorunu halletmek gerekir mi... Hıristiyanlar on iki kişi ile başladılar — marksistler iki kişi ile.

A. Maquet'ye mektup.

Bana, sanatçı ve insan olarak, aynı adımla ilerliyorum gibi geliyor. Ve bu önceden düşünülmüş bir şey değil. Bu, yeteneğime, alçakgönüllülük içinde duyduğum bir güven... Sonraki kitaplarım, zaman sorunsalından vazgeçmeyecekler. Ama kitaplarımın, zaman sorunsalına boyun eğmekten ziyade, ona boyun eğdirmelerini isterdim. Bir başka deyişle, aynı içerikle, daha özgür bir yaratım düşlüyorum... Gerçek bir sanatçı olup olmadığımı o zaman anlayacağım.

1) *Başkaldıran İnsan*

Melville'e göre, Güney denizlerinin balıkları olan, *yapışkanbalıkları*, kötü yüzüyorlar. Bu nedenle, onların tek şansı, büyük bir balığın sırtına yapışarak ilerlemek oluyor. Bir köpekbalığının midesine dek bir tür tüp uzatıyorlar, besinlerini oradan çekiyorlar ve vahşi balıkların gücü ve avla yaşayarak ürüyorlar

Belli bir soydan olan insanlar, kimin keyfini kaçırmayacağını bilir. O, öncelikle, olabildiği kadar yücegönüllü ve dürüst davranan — ve haya duygusuna sahip olduğu için kendisine yarar sağlayacak hiçbir şeyi kullanmayan kişidir.

Bakhos rahibesi. İki Dionisos: 1) Yer Tanrısı. Kara Tanrı, Erkek Tanrı Iacchos, kişileştirilerek simgeleştirilmiş çığlık.[1]

2) Çöküşteki Asyalı: Şarap ve şehvet, gevezelik. Pentheus, onu reddediyor.

Eleusis'e katiller alınmıyordu (Néron cesaret edemiyor) ya da onlar "doğru yolda değiller"

Gizemli ayinin ikinci günü: "Ayin topluluğuna yeni katılanlar, denize."[2]

Cehenneme geçmek için, Dionisos bizzat kürek çekmek zorunda.

Eleusis'e 3 Tanrı: Iacchos, Demeter (deniz), Triptolème.

Anlam. Ölüm acı verici değildir Dünyevi yaşam, bir ölüm-

1) Dionisos ve Iacchos Aynı Tanrı'yı belirleyen iki ad Iacchos, aynı zamanda Bakhus ayinlerinde anılan şiddetli sevinç çığlığıdır

2) Çığlık yankılandığında 16 Boedromion Ayin topluluğuna yeni katılanlar denize denizde arınci bir banyo yapmak için. Her biri Phalère koyuna koşuyordu.

3) Iacchos, Demeter ... onun erkek kardeşi Zeus'un oğludur Triptolème Demeter, Hades tarafından kaçırılan kızı Core'yu aradığı zaman ona yardım eden çobandır Tarımla tarafından, tarımla uğraşanları bilgilendirmek için dünyanın dört bir yanına gönderilmiştir

dür, ölüm özgürleşmedir.

Luc'deki iz: Ölüleri gömmeyi ölülere bırak ve sen Tanrı'nın krallığını ilan etmeye git.

I. Dionisos Pentheus'ü bir bütün haline getirecek:[1] "İşte senin Tanrın, neşelen, ama yalnız, ruhun ve bedenin sefihliğini asla terk etmeyeceğini gösteren kişi bana tapmaya layık olur, her zaman sahte Tanrı'dan daha ileri gidiyorum. Bilgelik, şimdi sana açılıyor.

— Ah! Onu tanımak için yanıyorum.

— İşte o: Şimdi çılgınlığa hak kazandın..."

Perde kapanana kadar, Pentheus ve Bakhos rahibesi aralıksız haykırırlar.

Ya da yine... "Herkesin uyumasını bekle. Dinle. Her şey sustu. Bu, şimdi çılgınlığa hak kazandın demektir. Yalnız senin için. Yalnızlık içinde. Ve çılgınlık yalnızca seni öldürsün!"

II. Dionisos'un girişi, arkasında inançsız hevesli havasına bürünmüş (Silène?) I. Dionisos, "Zevk almalı, zevk almalı!"

Başlangıç: İhtiyarlar Bakhos rahibelerine koşuyor.

Bir filozof (O öldürür mü? Nasıl öldürür? İyi öldürür mü, vs. Öylesine iyi öldüren o ve öylesine kuvvetli düşünce yürüten ben... Biz harikalar yaratacağız. Ona düşünme biçimimi vereceğim ve o benim için öldürecek.)

Bir şair

Bir rahip: *Bunlarla ne yapacaksın* rahip?

Bir tüccar

Nihilistler.

Bakhos rahibesi: Oraya gitmek istiyor Pentheus ona karşı çıkıyor. "Kentin korunması gerek. Kent aşka kurban edilmemeli.

I. Dionisos ve Pentheus: Sen bunca erdemi ilan edecek biri

1) Pentheus, öz annesi tarafından yönetilen Bakhos rahibeleri tarafından el ve ayaklarından atlara bağlanarak parçalanmıştır

misin. — Bende erdem yok. — Kadını ele geçirmek için can atmadın mı. — Evet. — Onlara sahip olmadın mı. — Evet — Kızgın değil misin? (Ona vurur.)

Penthée'nin kolları ve bacakları atlara bağlanıp kopartılmış. II. Dionisos ve Bakhos rahibeleri kurban ayini yapıyorlar.

I. Dionisos ansızın çıkageliyor ve onları susturuyor.

II — Çılgınlığın haykırışlarını kim susturabilir?

I — Çılgınlığı bilen ve ona boyun eğdiren kişi.

a.g. Benim gibi biri, bir tutsak, keşke yalnızca bunun ne demek olduğu hakkında bir fikre sahip olsaydın. Tanrıların yüzüne çarpacak kadar öfkeli... dostumun karısını zorla elde edecek kadar arzu doluyum... Ama, kendi öz arzusunun esenliği için nöbeti devralıp, başkasının arzu ettiğini isteyerek, birbirinin peşinden koşan bu köpeklerden tiksiniyorum. Ben, erdemli ha! (kahkaha atar) gerçeği söylemek gerekirse erdemli olmayı isterdim, ama kanım tutuşuyor ve tüm güçlere sahip olan zekâm, her şeyi kavrıyor.

Kırk yaşında, insan bir yanının yok olmasına razı oluyor. Ama en azından, gökyüzü, kullanılmayan bu aşkı dimdik ayağa kaldırıyor ve şu sırada, hiç güç bulamadığım bir yapıtı işıldatıyor.[1]

Herkes ve her şey, beni yok etmek için, durmaksızın paylarını isteyerek, hiçbir zaman, ama hiçbir zaman, bana el uzatmadan, yardımıma gelmeden, böyle olduğum için ve böyle kalayım diye beni severek, üstüme geliyor Onlara dağıtmak zorunda olduğum, onları yaşatacak sınırsız enerjime saygı duyu-

1) 7 Kasım 1953'te Camus, kırk yaşında

yorlar. Ama ben tüm gücümü, tüketen yaratma tutkusuna harcadım ve geriye kalan için, elimde hiçbir şey yok, insanlara muhtaç durumdayım.

Roman. "Artık sevecek gücü yoktu. Benliğindeki tek diri güç, kadının çektirdiği acının gücüydü, aşkın verdiği, yoksunluk ya da eksiklikti. Kadın ona, yalnızca acı verebiliyordu. Sevince gelince, sevinç ölmüştü."

a.g. "Kadının bütünüyle baş eğmez bir tavır içinde olduğuna inanılabilirdi ve alevlerle taçlanmış bu varlığın tıpkı başkaldırı gibi yandığı doğruydu. Ama kadın, daha ziyade kabullenmeydi. Bugün ölmeyi kabulleneceğim (otuz yaşında), çünkü yeteri kadar sevinç yaşadım. Ve yeniden dünyaya gelmem gerekseydi, çok fazla olan mutsuzluklara rağmen, aynı yaşamı isterdim."

Umutsuzluk yüzünden hazza karşı durduklarını söyleyenlere inanmıyorum. Gerçek mutsuzluk, ancak acıya ve tepkisizliğe sürükler.

*

Ah! iyi, siz de ötekiler gibi rezilsiniz!

Hiçbir şey vermeyenin, hiçbir şeyi olmaz. En büyük mutsuzluk, sevilmemiş olmak değil, sevmemektir.

*

Ölümü tamamiyle reddeden biri ile ölümü tamamiyle kabullenen biri arasında bölünmüş.

Çok fazla akyuvar, yeterli olmayan sayıda alyuvar, hem de ikisi birbirlerini yiyor, Fransa kan kanseri olmuş durumda. Artık ne bir savaşı yönetecek ne de bir devrim yapacak hâli var. Reformlar yapabilir. Ama bu, ona başka bir şey vaat etmek için söylenmiş bir yalan. Öncelikle, kanını sağlığına kavuşturmak gerek.

*

Biçem. Kalıplar konusunda sakınımlı olmalı. Kalıplar bazen yıldırım gibidir: Çarpar, ama aydınlatmaz.

Boghari-Djelfa[1] — Küçük kumul. Aşırı ve kurak yoksulluk — krallara yaraşır yoksulluk. Göçebelerin kara çadırları. Kuru ve sert toprağın üstünde — hiçbir şeye sahip olmayan ve hiçbir zaman hiçbir şeye sahip olmayacak, onlara benzeyen — ben.

Laghouat ve çakmaktaşıyla buruşmuş yapraklarla kaplı kayalık tepenin karşısında — uçsuz bucaksız alan — batı kızarıp, pembeleşip, sararırken, gece, ufkun derinlerindeki kara bir dalga gibi geliyor.

Gecenin yorulmak bilmez köpekleri.

Vahadaki, çamurdan evlerin üstünde, altın sarısı meyveler ışıldıyor. Sessizlik ve yalnızlık. Ardından, bir meydana varılıyor. Otuz iki dişini gösterip gülerek, küçük dervişler gibi dönen neşeli çocuk sürüsü.

Belki de, bu kaçışın tıpkısını bulduğum çölden söz etmenin

1) 1952'nin Aralık ayında, Albert Camus, arabayla tek başına, Güney Cezayir topraklarını ziyaret etti. "Krallara yaraşır" yoksulluk *L'Exil et le Royaume (Sürgün ve Krallık)*'ta karşılaşılan bir kavramdır. Laghouat, *La femme adultère (Aldatan kadın)*'ın dekorunu esinledi. Sonraki notlar, *Sürgün ve Krallık* kitabındaki öykülerin tüm hazırlık safhasını içeren notlardır.

zamanı geldi — Ufkun derinlerinde... Orada, masallara özgü hayvanların belirdiğini de görmeyi ve orada, çok sade, masallara özgü bir sessizlik bulmayı bekliyorum ve bu büyü...

Malraux'nun Japonya'ya giden Madam V.R.'si: "Oraya, oradan geri dönmek için gidecek. Ama, hepimiz biraz böyle değil miyiz.

Büyümek için sertleşmek gerektiğine inanan 1950'nin entelektüelinin saflığı.

Yazın gündönümü. Yılın en uzun gününde geçecek öykü.

Cezayir kentinde, villalar mahallesinde, yüksek duvarların üstündeki çiçekler. Kendimi sürgünde hissettiğim başka bir dünya.

Kapıcının ölümü. Karısı hasta, büyük bir yatakta yatıyor. Tek göz odada, karısının yanında, katlanan küçük bir yatağın üstünde, mektupları alırken günde iki kez gördüğüm ölü yatıyor

"Hoşçakal sevgilim, canikom benim, diyor kadın, Ne de uzun! O, uzun boyluydu... Tabut "meydandan" geçti, ayaktayız. Cenaze alayını yalnızca komşular izliyor "Onunla üç gün önce naneli gazoz içtiğim söylenebilir mi?" "Tam da onun gaz borusunu değiştirmesini istiyordum.

Mezarlıkta dört kişiyiz. Mezar kazıcısı, her birimize, biraz

sonra, kayıtsız yakışıklının üstüne fırlatacağımız bir karanfil veriyor.

Buchenwald'de, zavallı bir Fransız, girişte memurla özel olarak konuşmak istiyor, onu kabul eden memur da tutsak: "Benim durumum özel, ben masumum."

Paris'te, korkunç sıcağın günübirlik öyküsü.

Roman — Adam toplama kampına gönderilmiş. Kadın ve çocuklar da kampa gönderiliyor. Orada ölüyorlar. Kamptan çıkan, çok zeki ve sevecen adam, kendini onların katillerinin izini sürmeye vakfediyor... Onu bir odaya itiyor. Ona: Bunu orada öğrendim — Onurunun kırıldığı yerde, öldürülmez insan. Bu, daha temiz. İşte telefon. Arayın. Zamanınız var, diyor.

Dönüş ve Gerçek üstüne piyes.

I. Sahne — Karısı ve onun kadın arkadaşı adamı bekliyor.

II. Sahne — Adam geliyor ve karısına kadın arkadaşının önünde bu kadının metresi olduğunu açıklıyor.

Brezilya öyküsü.[1] Bir karaakbaba hırıldadı, gagasını açtı, uçmak için, belirgin bir biçimde hazırlıklarını yaptı, tozlanmış kanatlarını iki kez çırpıtı, çatının köşesinin üstünde iki santimetre yükseldi ve neredeyse hemen uykuya dalmak için çatıya indi.

1) *La pierre qui pousse* (Büyüyen taş) için notlar

Yıldızlar birer birer denize düşüyordu, gökyüzü son ışıklarını damla damla akıtıyordu.

Sonunda, taşı en sefil kulübeye taşıyor. Yerliler, ona yer açmak için tek söz etmeden sıkışıyorlar. Sesizliğin içinde, yalnızca ırmağın uğultusu duyuluyor. — Burada biz sonuncularız, sonuncular arasındaki son yerdeyiz.

— Avrupa... Köpekler.

— Ben de, ben de bir köpegim. Kokladım ve zina yaptım.

— Fark yok.

— Küçük bir fark. Utandım.

— Ah! Siz zenginsiniz!

— Hayır, çok değil. Ama çok da yoksul değilim, hep zengin gibi yaşadım.

— Bundan mı utanıyorsunuz.

— Bundan. Ve koklayıp, zina yapıp yalan söylemekten.

— İyi. Yapacak bir şey yok.

— Yok.

a.g. — Engellenemez. Engellenemez. Ve sonra hiçbir şeyin yapılamadığı bir an gelir.

*

Yüksek Yaylalar Öyküsü.[1] Adam gelir ve cinayetini açıklar.

"İşte. Bu Djelfa yoludur. Bir araba bulursun. Arabayı durdurursun. Djelfa'da, jandarma karakolu ve tren bulunur. Bu dar yol, tam tersine, Yuksek Yaylalar'ı aşıyor. Bir gün yürüyünce ilk

1) *L'Hôte (Konuk)*

otlakları ve göçebeleri görürsün. Onlar seni ağırlar. Yoksul ve sefildirler, ama konuğa her şeylerini verirler.

Uyandığından beri susan adam yalnızca:

— Bunlar krallar mı? dedi.

— Evet, dedi, Pierre. Onlar krallar."

Dilsizlerin öyküsü.

Başarısız bir grevden sonra, işçiler fabrikaya (fiçıcılık) dönüyorlar. Suskunlar. İşlikte geçen gün.

Öğleden sonra, patrona hafif bir inme iniyor. Ustabaşı bunu bir işçiye söylüyor. Bu işçi anlatmıyor. Çalışmadan az sonra, kolları masanın üstünde, ağlıyor. "Bu da, bu da."

*

Zorlu bir koşu içinde geçen öykünün bütünü.

Pasifik üstünde. Küçük dilsiz kız. Adama hamile olduğunu söylemeyi beceremedi. Adam kızı kucaklayıp koşuyor. Kız ölüyor.

Başlığı: Sürgün öyküleri[1] olacak öyküler.

1) Laghout. Aldatan kadın.

2) Iguape — insan sıcaklığı, kara horozun dostluğu.

3) Yüksek yaylalar ve mahkum.

4) Masraflarını kısan sanatçı (başlık: Jonas).

Sonra, artık resim yapmıyor. Elleri dizlerinin üstünde bekliyor. Şimdi mutluyum.

5) Entelektüel ve gardiyan.

1) Bu yedi öyküden beşi *Sürgün ve Krallık*'a yer alıyor: *Aldatan kadın*, *Büyüyen taş* (Iguape), *Konuk* (Yüksek yaylalar ve mahkum), *Jonas*, *Dönme* (Karışık bir kafa), Entelektüel ve gardiyan, ve delilik üstüne yazılan öykülerden vazgeçildi. Kitap *Dilsizler*'le tamamlandı.

6) Karışık bir kafa — barbarlar, kendilerini uygarlaştırmak için gelen ilerici misyonerin, kulaklarını ve dilini kesiyor ve misyoneri köle yapıyorlar. Misyoner, bir sonraki misyoneri bekliyor ve onu kinle öldürüyor.

7) Delilik üstüne öykü.

Karışık bir kafa.[1] "Ey yalancılar, ey yalancılar! Ben, onu tanıyorum. Körlere çelme takardı, dilencilere pis fakir derdi. Onu bir duvara mıhladılar, ey yalancı ve yer sarsılıyor. Öldürülmüş olan, dürüst biridir." Ahlak kurtarılmıştı. İşte o, kafası duvarda. Onu mıhladıklarında, kafasının arkasında bir çivi vardı ve o çivi, şimdi benimkinde olduğu gibi, kafasına girdi. Ne bulamaç! Ne bulamaç! Ve sonra tamamlamak için onun dili kesildi. Bundan sonra, "Neden beni bıraktın?" demişti. Sürdürmüyorlardı, yok, onu sofraya koymuyorlardı, itiraflara geçiliyor...

Kin, kini keşfettim. Kin bana, nane şekeriyle buz kesmiş ağzı, hafifçe yanan mideyi düşündürdü. Kötü olmak gerek, kötü olmak gerek. Ben köleyim, bu tamam. Ama kötü olursam, artık köle olmam. Onların iyiliğinin üstüne tükürürüm.

Tamam. Uçsuz bucaksız, çölde, patlama çınlıyor. O burnunun üstüne, taşlara düştü, kafası tanınmaz halde, kıvrılıp kalmış. Kollar iki yana açık, kollar iki yana açık, haykırdım mı. Ama aynı anda, gri ve kara kuş sürüleri, değişmez bir mavilikteki gökyüzüne yükseldi. Uzakta çok uzakta bir çakal rüzgarı içine çekiyor ve ölümün yönünde hafif bir tırısla sarsılıyor.

Ölürken çarmıha gerilmiş. Babamız da...

Yalan söylenmişse, öteki, affedilecek bir şeyler olduğunu bilmediği için, elbette hiçbir zaman affedilmez. Öyleyse, ölmeden

1) Dönme

önce, en azından bir kez doğruyu söylemek — ya da hiçbir zaman affedilmeyecek olmayı kabul etmek gerekir. Ama yine de, hangi ölü, yalanları ve suçlarına kapanmış olarak ölen bu ölüden daha yalnızdır.

Avrupa-Karşıtlığı. Şili'de, Pasifik kıyısında. 15 yaşındaki küçük bir kız, erkeği gözleriyle her yerde izliyor. Kız, bir tür kulübede yalnız. Erkek, onu sorguya çekiyor. Kız yanıt vermiyor, ama bakıyor. Kız dilsiz. Denizin karşısında, onların sessiz aşkları.

Roman. "Onun terk edişlerine bakarak, uzun süre, arzuda bir suç ortaklığımız olduğuna inandım. Ve bana, o kadının, ve kadınların çoğunluğunun, aşka özgü suç ortaklığından başka bir suç ortaklığına asla sahip olmadıklarını anlamam için, çok fazla yıl gerekti."

Kumsallardaki denizi hep sevdim. Ve sonra gençliğimin ıssız kumsallarında, çalışmalarım hızla çoğaldı. Artık yalnızca, kıyıların varlığının kuşku uyandırdığı, okyanusların çevresini seviyorum. Ama bir gün, yeniden, Brezilya kumsallarında, benim için en büyük sevincin yalnızca, dalgaların ıslıklarıyla dolu, çınlayan bir ışıkla karşılaşılan, ayak basılmamış bir kumun üzerinde yürümek olduğunu anladım.

Roman. İşgalde, bir Alman askerini neşe içinde izleyerek yürüyen bir köpek gördüğünde hissettiği kızgınlıktan, son derece

milliyetçi bir hale geldiğini fark ediyor.

G. Aşırı kibarlığın altındaki alınganlığını kestirmek zor. Bunu anlamak için zaman gerekiyor. Ve bütün bu zaman boyunca, onu incitme tehlikesi var.

Roman. Varlıklar arasında, ahenklerin farklılığı ve aynı varlığın içindeki ahenklerin de farklılığı. D. başlanmış bir tavlamanın içinde vakit öldürüyor. Sonra ansızın telefon ediyor, 1500 km. yol yapıyor, kadını akşam yemeğe götürüyor ve gece onunla yatıyor.

*

Bundan böyle, gerçekten yalnızım, ama kendi hatam.

*

Duygular, onları hissetmeden önce yaşanmak isteniyor. Duyguların var olduğunu biliyoruz. Gelenek ve çağdaşlarımız, bize duygular hakkında ardı arkası kesilmeyen raporlar hazırlıyorlar, üstelik de yanlış raporlar. Ama duygular vekaleten yaşanıyor. Ve duygular, hissedilmeden yıpranıyor.

*

Roman. "O, kadına yaptığı çok büyük haksızlık yüzünden, kadının aşk dışında dikkatinden kaçar gibi görünen küçük nedenlerin her birini arayıp buluyordu. Ve bulunca, bunları kadının başına kakıyordu, bunu suçluluk duygusunu hafifletebilmek için değil, ama kadını da kendisi ile ortak duruma sürüklemek ve onu kendi yanında, ama bu kez ıssız bir dünyada, aşk-

tan yoksun yaşatmak için yapıyordu.

Beni tüm çöküşlerden kurtaran şeyi, daha iyisi olmadığından, inanmaktan asla vazgeçmediğim, "yıldızım" olarak adlandıracağım. Ama bugün, artık ona inanmıyorum.

Sachs (*Derrière cinq barreaux*).[1] "Katoliklik olmaksızın iyi yaşanabilir: İsa'yı düşünmeden yaşayamam."

Montesquieu'den aktarıyor: "İnsanlar tam anlamıyla erdemli olsalardı, hiç dostları olmazdı."

Balzac'tan aktarıyor: "Deha herkese benzer, ama kimse ona benzemez."

"Yalnızca sevilenlere ihanet edilir."

"Hak edilen ölüme, sahip olunur."

"En büyük sıkıntıyı yaratanlar, zararı dokunanlar değil, kendine gönüllü yargıç süsü veren, olayın tanıklarıdır."

*

Trajedi, yalnız olmak demek değil, yalnız olunabilir demektir. Bazen, insanların evreniyle bir araya gelmemek için, dünyaya her şeyi verebilirim. Ama, bu evrenin bir parçasıyım ve en büyük cesaret, evreni ve onunla birlikte trajediyi kabul etmektir

Molière'in *Don Juan*'ına bir sahne yazılacak.

1) Gallimard, 1952

Piyes. *Kin duyamayan* bir adam.

İnsanlar yaşamayı yavaş yavaş öğreniyorlar. Ve yaşam benim için öylesine doğal olduğu halde, eylemlerim ya da düşüncelerim, başkalarının ya da kendimin acısı ya da huzursuzluğuna eklendiği ana dek, yaşamayı yavaş yavaş unutmuştum, bu dünyanın dayanılmaz ağırlığıyla, artık olabildiğince zevk almaya başladım.

*

Düşünceleri kemiren, kentlerde toplanmış köpek kabileleri.

Vaucluse. Akşam ışığı incelip, bir likör gibi altın rengine bürünüyor ve zaman zaman yüreği yaralayan, bu acı veren billurları yavaş yavaş eritmeye geliyor.

Çift. İsteği, ancak istek sınırlar. Kadın ölmemekten başka hiçbir şey istemiyordu, ama ben yaşama doğru haykırıyordum.

Topallıyor gibiydi, şapkasını genellikle eğik takıyordu

Mayakovski'nin *Mystère Bouffe (Kutsal Güldürü)* piyesi hakkında Rus eleştirmen Rasoumnik: "Gelecekte, tarihsel sosyalizm ile tarihsel Hıristiyanizm karşılaşacaklar."

Charın önerdiği kalıp söz: Özgürlük, Eşitsizlik, Kardeşlik.

Maddesel durumdaki gelişimler, insan doğasını, gerekli olduğundan daha fazla ve daha büyük bir ölçüde, yetkinleştiriyor. Ama, bu ölçünün ötesinde, zenginlikle, insan doğasına zarar veriyor. Sınırın üstünde, ahlakın gerçek dengesi duruyor.

Modern Zamanlar.[1] Onlar, günahı kabul ediyor ve affı reddediyorlar. Kurbana susuzluk.

Cehennem, ölümü de içeren cennettir.

Cehennem, yaşanacak yer olan, buradadır. Yalnız, yaşamın dışında kalanlar ondan kurtulur.

Bizim için kim tanıklık edecek? Yapıtlarımız. Heyhat! O zaman, kim? Hiç kimse, yüregin kendini tümüyle bir başkasına adadığı bu veriş anını gören dostlarımızdan başka hiç kimse. Yani, bizi sevenler. Ama aşk, sessizliktir: Her insan bilinmez olarak ölür.

52 Eylülü. M.Z. ile polemik.[2] "Arts" "Carrefour" "Rivarol"ün saldırıları. Paris bir cangıldır, ve oradaki yırtıcı hayvanlar berbattır.

1) Jean-Paul Sartre'ın dergisi sözkonusu.
2) *Temps Modernes (Modern Zamanlar)* ile, *L'Homme révolté (Başkaldıran İnsan)* hakkında yapılan polemik doruk noktasına. Camus'nün *Modern Zamanlar*'ın yöneticisine *mektubu*, Sartre ve Jeanson'un yanıtlarıyla, 1952 yılının Ağustos ayında ulaşır. 12-18 Eylül 1952 tarihli *Arts*'da, Jacques Peuchmaurd'un: "André Breton'dan sonra, Sartre başkaldırıyor. Camus, kuşağının Duhamel'i olabilir mi?" başlıklı yazısı var. *Carrefour* sağın, *Rivarol* aşırı sağın haftalık dergisiydi.

Yeni zenginlerin sonradan görme kafası ve adaletin erdemli geçinenleri. Sartre, insan ve düşünce, *kötü niyetli.*

En iyi dost. Bir sahne. X., Z.'lerin evinde. Geç kalmış olan X.'in en iyi dostu Y.'den söz ediliyor. Onun, X. tarafından geliştirilmiş erdemlerinden. Z.'ler, Y.'nin, X. hakkındaki bazı üstü kapalı sözlerini dile getiriyorlar. Aynı erdemler, X. tarafından yavaş yavaş kusur olarak gösteriliyor. Z.'ler, Y.'nin X. hakkındaki uygun bir yargısını söylüyorlar. X. dümeni aksi yöne kırmaya başlıyor. Y. geliyor. X. onu kucaklamak için üstüne atılıyor. Y.. "Ah! Dostlar arasında bulunmak ne kadar güzel," diyor.

Doukhobors'lar.[1] Hıristiyanlık içseldir. O ölür ve içimizde dirilir. Her Hıristiyanın iki adı vardır. Biri bedensel, öteki Tanrı'nın ona dinsel doğuşunda, yapıtlarına göre verdiği addır. Sonuncu adı, yeryüzünde hiç kimse bilmez; o sonsuzlukta bilinecektir.

Ölüm kardeşimiz değildir, kardeşimiz değiştirilmiştir

Doukhobors. Rusçada, tinsel yolla savaşanlar.

*

Cinayet, mülkiyettir.

1) XVIII. yüzyılda Rusya'da, batının Quaker örneği (Société des Amis adlı dinsel hareketin üyesi/ç. n.). mason ve protestan etkisiyle kurulmuş mezhep

Uygulamalı ahlak.

Asla mahkemelere başvurulmayacak.

Para verilecek, ya da para kaybedilecek. Para asla çoğaltılmayacak, ne paranın ardından koşulacak, ne de para sahibi olmak istenecek.

Başlık: Uygulamalı ahlak kitapçığı — ya da (kışkırtmak için) gündelik aristokrasi.

M.Z. polemiği.[1] — Alçaklıklar. Onun tek özrü, korkunç dönemin içindedir. Onların benliğindeki bir şeyler, sonuç olarak, köleliğe can atıyor. Onlar, köleliğe, düşüncelerle dolu, birkaç soylu yoldan gitmeyi düşlediler. Ama, köleliğe doğru giden, krallara yaraşır bir yol yoktur. Aldatmaca, hakaret, kardeşini ihbar vardır. Ondan sonra, otuz dinarlık hava.[2]

Oran'ın ılık suyu. Afrika'nın ışığı: Yüreği yakan doymak bilmeyen tutuşma. Çok gençtim.

Bazen, o şenlik geceleri geç vakitlerde, içki, dans, herkesin yüz üstü bırakması, hızla, mutlu bir bezginliğe sürüklerdi, yorgunluğun sınırında bana, en azından bir an, nihayet varlıkların gizini çözmüşüm ve bir gün bunu dile getirecekmişim gibi gelirdi. Ama yorgunluk yitip gidince, yorgunluk ile birlikte, giz de yitip giderdi.

Daha önceleri Brunetière de, Sartre gibi durum tiyatrosuna

1) *Modern Zamanlar*.

2) İhanet bedeli: İsa'yı Romalılara teslim ettiği için Yahuda'nın aldığı otuz dinar (ç.n.)

karşı karakter tiyatrosunu savunuyordu. Copeau, sorunu bir cümlede toparlıyor: "Durum, karakterlerin değeriyle eş değerdedir."

a.g. Copeau "mesleki ustalık" üstüne, "iyi yapılmış" piyes üstüne. "Reçete" ile "mesleki ustalığı" birbirine karıştırmamak gerek. Bk. *Corneille'in, Discours sur Le Poème Dramatique* (Dramatik Şiir üstüne Söylev)'i.

Tüm toplum, ve özel olarak da edebiyat, üyelerini, aşırı erdemlerinden ötürü utandırmayı amaçlıyor.

Komedya dell'arte'deki "uzaktaki aşk" Clèves Prensesi, romantik.

Roman. "Bu, günler boyunca nefret ettiği, kadın değildi. Kadında nefret uyandıracak hiçbir şey yoktu, sevilebilecek her şey vardı neredeyse. Nefret ettiği, kadındaki kendisi — ve kendi yetersizliği, zavallılığı, varlığına uygun düşen sevme zayıflığı, layık olduğunu bildiği durumda yaşaması ve kadınla kendisiydi..

Para sıkıntısından ve can sıkıntısından muzdarip takım.

"Birçok yeri severek yolunu şaşırma, zihindeki adaletsizlik kadar korkunçtur." Pascal.

a.g. "Aşk ve mantık, aynı şeyden başka bir şey değildir

*

Lokantacı hanım, bıktıran dilenci kadına, istakoz yiyenleri göstererek: "Kendinizi bu beylerle hanımların yerine koyun.

*

Roman. Anne hasta. Adam, kendini bu güçsüz kadının göğsüne attı ve onun bağrında ağladı. Yıllardan beri, kimsenin bağrında, kendini böyle bırakmamış — kimsenin himayesini istememişti. Birkaç kişi, kendilerini ona böylesine bırakmıştı. Ama ona gelince, hiçbir zaman terk edilmişliğe boyun eğmeyi becerememişti. Ve bu nedenle, güçsüzlüğü ve mutsuzluğu seçiyordu.

Piyes: Lespinasse Élisa.[2]

I. Perde: 1) Élisa ve d'Alembert (kadın adama Gonzalve'a olan aşkından söz ediyor).

2) Élisa ve Guibert (yıldırım aşkı).

3) Guibert, Élisa'ya aşkını ilan ediyor (soğuk bir üslupla).

4) Gonzalve'ın dönüşü bildiriliyor.

5) Gonzalve ve Élisa.

II. Perde: 1) D'Alembert ve Gonzalve.

2) Élisa ve Gonzalve (mektup alıyor, gitmek zorunda — veda sahnesi).

3) D'Alembert ve Élisa.

4) Guibert ve Élisa. Élisa, Guibert'i ele geçiren aşka boyun eğiyor: "Sizde duygudan eser yok mu? — Gerçekten o adamı

1) Günlük olaylardan alınmış bir düzine not arasında. 15 Ekim 1953'te *Dèmenti* dergisinde yayınlandı

2) Bu piyes taslağında, Julie de Lespinasse'ın yaşamı görülüyor. Bir erkek, Mora, d'Alembert kuliste, olumsuz aşık heykeli olarak kalmışken, *Essai général de tactique (Taktik hakkında genel deneme)*'nin yazarı Guibert'in aşkından ölen kadının, aşkından ölüyor

düşünüyor musunuz?" Élisa dönüyor, onun kendine doğru koştuğunu hissediyor ve onun üstüne düşüyor.

III. Perde. Acı veren aşk — Gonzalve'ın ölümü. Élisa, Guibert'in kollarında, d'Alembert mektupla giriyor: "O öldü." Élisa okuyor ve haykırıyor: "Bana ne söylediğini biliyor musunuz? Aşkımdan emin olarak ölmekten mutlu olduğunu."

Guibert-Élisa sahnesi: "Ah! Şimdi, seni seviyorum," der Élisa.

IV. Perde. Yanlış anlaşılan aşk. Élisa, Guibert'in de onu Gonzalve gibi sevmesini ister. Beni sevmiyorsunuz. Guibert'in evliliği.

V Perde. D'Alembert ve Guibert. Élisa hasta. Onu görmek yasak. Bozulmuş. Erkek, Élisa'ya duyduğu aşkı itiraf ediyor. D'A.. "Çok geç geldiniz. Sevme yeteneği olmayanlar böyle davranır. Onların tutkusundaki aşırılık, tutkuyu küllanmadan sevmeye dayanır, çünkü o anda tutku gereksizdir."

Son sahne: Élisa'nın ölümü. "O da sevilmiş olmayı hak etmiyor muydu?

– Evet, der Élisa. Ama sen, aynen sevilmiş olduğun gibi sevilmeyi hak ediyordun.

– Sevildim mi? Gerçekten sevildim mi?"

Guibert girer. "Gonzalve!" der Élisa.

Ya da yine o beni affetmeden öleceğim.

Kim, Guibert mi?

Hayır. Guibert bana, affedilecek bir şeyler bulunan bu aşkı gösterdi. Ama öteki bilmiyordu, hiçbir zaman bilmedi. O, beni nasıl affedecek?

Annem gözlerini bana çevirdiğinde, gözlerime yaşlar dolmadan ona bakamıyorum

R: Bir aşığı olmuş (nişanlısı) bir kadınla evleniyor. Kadın ona bunu dürüstçe itiraf ediyor. O, kadını sevdiğini ve bunun önemli olmadığını söylüyor. Geçmişe yönelik kıskançlık. Sorgu sual geceleri. Evliliğin ertesi günü, eski nişanlının oturduğu kente gitmek ve onun "yüzüne bir damga vurmak" (traş bıçakları dürülmüş, çamaşırın içine sokulmuş) için yolculuk biletlerini alıyor. Seneler böyle geçiyor. O, kadına hakaret mektupları yazıyor (Madam A.'nın evindeki Madam X.). Sonra, kadını bir hanım arkadaşından kendisiyle yatmasını istemeye zorluyor. "İncindim, diyor, ardından kadını aynı şeyi kızkardeşinden istemeye zorluyor, vs., (kadına X.'i tanıdığı, çocukluğunun geçtiği ülkeye gitmek yasak) vs., vs. Kadın delirmenin sınırına gelene dek.

*

Cezayir özlemi üstüne şiir.

*

Yağmurlu olmaktan ziyade nemli olan, bu ilk sabah, Marsilya'ya, üstündeki karışık kalabalıkla, burada başka bir dünyanın başladığını düşündüren Paris'e özgü bir kaldırım sunmuştu. Ama, *ansızın Canebière'in* üstündeki çiçek pazarı. Çiçek tezgahları, sularla incilenmiş, kaygan, parlak, Aralık ayının çiçekleriyle yıkılıyor. Yaban laleleri, sapsarı kır çiçekleri, nergisler, glayöller

Denizde. Ayın altındaki deniz, denizin sessiz enginlikleri. Evet, huzur içinde ölme hakkını burada hissediyorum, burada. "Güçsüzdüm, yine de yapabildiğimi yaptım" diyebilirim.

Tipasa. Notlara bak.

Laghout'dan Gardhaia'ya. Daialar? ve onların hayaleti andıran gizemli ağaçları. Karmakarışık şebkalar? Gündüz yakan ve gece donduran taşlar krallığı — ve bu, bilinçle ölçülüp biçilmiş olağanüstü görüntü, altındaki, parlayan kumlarla tamamlanıyor Taş karmaşası altında birbirine karışmış ölülerin yattığı Laghouat mezarlığı da katmanlı taşlarla kaplı. Çölde ara sıra rastlanan sürülmüş o verimsiz topraklarda bile, amaç yalnızca yapıya uygun belli bir taş bulmaktır. Bu ülke sürüldüğünde, taş ürünü toplamak için sürülür. Toprak o kadar değerlidir ki, çukurlarda biriken birkaç yonga kazınır ve toprak, küfelerde, ölmek üzere olan birine yedirilecek şaraplı ekmek gibi taşınır. Su. Toprak iliklerine dek rendelenmiştir, katmanlı taştan oluşmuş iskeletine dek. Gardhaia ve kendileri de kızıl surlarla kaplı, kızıl tepelerle çevrili kutsal kentler.

Yoksulluğun eğittiği insanlara suya ya da kuru otlara giden gizemli yolları gösteren, öteki yığınlardan çok az bir farkı olan, üst üste yığılmış çöldeki bu taşlar gibi.

*

Güney'deki kuraklık — ve bu kıtlık demektir — seksen bin koyun ölüyor. Tüm nüfus, kök bulabilmek için toprağı eşeliyor. Güneş altındaki Buchenwald.

Viyana'da, ak güvercinler darağaçlarının üstüne tünüyorlar

Fransa'da her meslekte yabancı işçilerin oranı ongörüldü. Bu oran, madenlerde en derine indikçe artıyor. Sığınılan ülke, ama orada öncelikle tutsaklar isteniyor.

A.B., Oran'ın çökmüş Luciler'i.

Unutmamak gerek — Laghouat'da, tuhaf güç ve dayanıklılık hissi. Ölümle uyum, dolayısıyla dayanıklı.

Modern kötülüklerin korkuyla açıklanması. Atom, Sovyet mahkemeleri, vs. Entelektüel solun ihaneti.

Actuelles[1] — Yarısı Yahudi olan 10 Fransız doktor, Moskova hükümetinin açıklaması dışında hiçbir bilgi almaksızın, 9/10'u Yahudi olan Sovyet meslektaşlarının tutuklanmasına alkış tutan bir bildiriyi imzalıyor. Bilimsel düşünce baskın çıkıyor. Kısa bir süre sonra, aynı hükümet, hâlâ hapiste olan bu doktorların suçsuzluğunu ilan ediyor.

Çöl ve kum saati.

Actuelles. Milletvekilleri içki üreticilerine sağladıkları milyarları, konut yapımına vermeyi reddettiler. Bir taşla iki kuş: Alkol üretimiyle birlikte gecekondular da arttı. Altı yüz jakoben, özgürlüğün devleri, içkili lokantaların karşısında dize geldi.

[1] Combat'da yayınlandı

Hümanizma. İnsanlığı, genel anlamda sevmiyorum. Kendimi öncelikle insanlıkla dayanışma içinde hissediyorum, bu da sevmek anlamına gelmiyor. Ayrıca, yaşayan ya da ölmüş, çok büyük hayranlıkla ötekilerin hepsinden koruyup, kayırarak hep kıskandığım ya da kaygı duymama neden olan, umulmadığı halde birinciler arasına girmiş, ya da öngörmediğim bir gün, birinciler arasına girecek, birkaç kişiyi seviyorum.

Théâtre-Français'nin[1] yöneticisi, Fabre'ın çılgınlığı.[2] O, yalnızca aynaların dünyasının gerçek olduğuna inanıyordu. Geriye kalan, yansımaydı.

Benjamin Constant — Mahrem Günlük.[3] "Her şeye aynı ilgisizlikle bakan birine, yaşamın somut betimlemelerinin kesinliği çekici gelir."

Goethe'nin *Faust*'u hakkında. ağır yargı, sy. 59.

yaşama, mutluluğa ve özgürlüğe büyük değer vermeyi çok iyi bilen bütün halklar (Eskiçağ halkları gibi), aynı zamanda, yaşamı küçümsemeyi ve yaşamdan vazgeçmeyi bilmek gerektiğini hissettiler. Bize intiharı öğütleyenler, kesinlikle, görüşleriyle yaşamı küçümsenecek, sahte bir şey olarak yansıtan, tutsaklığın ve alçaklığın yandaşlarıdır...

"Kendisi için hissettiğinden daha fazlasını başkaları için hisseden bir tek kendimi tanıyorum, çünkü merhamet ardıma düşmüş.

1) 1680 yılında kurulmuş olan, Fransız Ulusal Tiyatrosu (ç.n.)
2) Emile Fabre 1869-1953.
3) 1952'de yeni yayınlanan eksiksiz tam basım. Gallimard Yayınevi tarafından yapıldı

Bk. sy. 81 "Katı olduğu sanılan insanlar...

"Edebiyat ve ün, görüşleri açıklamaya ve savunmaya zorlayarak, yaşamı allak bullak ediyor."

"Simonde ile gezinti. O, kendisine ve herkese az ilgi gösterdiğim için beni kınadı. Kimsenin anlamadığı şey... doğal bir durumda olmadığım, Biondetta ile ilişkilerimin yaşamımı özgürce düzenlememe yönelik her duyguyu yok ettiği...

Bk. 133-134.

"Tutku, sanıldığı kadar ilginç değil, çünkü, huzur içinde yaşamak için, neredeyse dünyayı yönetmek için çekilen acı kadar acı çekmek gerekir."

"Yaşamım su gibi akıp gidiyor."

"Ve bu yaşamın kısalığına son derece karşıt bir duygu hissetmeme neden oluyor, ne olursa olsun, sağlam bir çözüm elde etmek için gereken önemi gösteremiyorum."

Sy. 201. Fransız edebiyatçılarıyla tartışmanın gereksizliği üstüne: "Bir sorunu tartışmak için her noktayı açıklayarak başlamak gerekir: Yoksa, insan yalnızca söylemediği şeyi kınayan insanlarla karşılaşıyor ve boşu boşuna yoruluyor... Yazmak ama kavga etmemek gerek."

"Dinsizlikte, kaba ve beni tiksindiren pis bir şeyler var."

"Bir insan gösteriş yapmaksızın cömert olduğunda, onun cömertliğiyle zenginleşenler bile, yalnızca görevini yaptığım düşünüyor

Bk. sy 226. İnsan küçümsemesini ne kadar gizlerse gizlesin, küçümseme her zaman tahmin edilir ve affedilmez.

245 — Madam Talma'nın ölümü.

— Duyarlı olduğunu söyleyen bütün bu insanları, mutsuzluk, ölüm, kara gün dostları olmaya layık bulmuyorum.

İnsan hoşlanmadığı bir duruma, kendine rağmen katlandığı zaman, en küçük sıkıntı artışı öfke yaratıyor.

Bk. 348. Mutsuzluğum hiçbir şeyi sevmememden ileri geliyor ve bu da, en basit şeyleri zorlaştırıyor.

Ruhum yalnız yaşıyor. Yalnızca, minnet ve merhametin olmamasını seviyorum. Kötülük yapmayalım, ama, yüreğimin derinlerinde kimseyle yaşayamadığımı unutmayalım.

*

Kilise, bugün halkın davasının yanında olduğu zaman, merhametten değil, güçten vazgeçtiği izlenimini yaratıyor.

*

Roman. Kadın aşka ve sevgiye inanmıyordu, aşığı aşkın dile getirilmesinde kendini gülünç hissediyordu.

*

Cada vez que considero
Que me tango de morir
Tiendo la capa en el suelo
Y no me harto de dormir.[1]

Albigeois[2] üstüne piyes.

*

Bana: "Yaşamımızın akşamında, aşk hakkında yargılanacağız" diye yazılıyor O hâlde, mahkumiyet kesin.

1) İspanyolca *Copla*: Ölmek zorunda olduğumu / Her düşündüğümde / Pelerinimi yere seriyorum / Ve uyumaya doymuyorum
2) Fransa'nın güney batısında coğrafi bir bölge. Başlıca kenti olan Albi de ve Albigeois'da, Albililer tarikatının pek çok müridi vardı. (ç.n.)

Kadın, edepli entariler giyiyordu, oysa bedeni yanıyordu.

Zochtchenko'ya[1] göre, sosyalizm asfaltta menekşeler bittiğinde gerçekleşecek.

Kültür olarak 4000 yıldır yaşayan bir tek Yahudiler var.

Tolstoy: "Yaşam ve ölüm üstüne"yi yazıyor. Ölümün olmadığını ileri sürüyor ve buna karar veriyor. Böylece, denemesi "Yaşam üstüne" adını alıyor. Tatiana Tolstoy'un[2] günlüğüne bak, sy. 131: İdam edilen üç gönüllü askerin öyküsü.

Tostoy, evinize bir dilenci yaklaştığında hissedilen ilk duygunun, hoş olmayan bir duygu olduğunu kabul eder.

Siegfried'in bir gösterisini küfürler savurarak terk ediyor.

"Gerçek mutluluğun nerede olduğunu bilmeksizin dünyayı değiştirmeye çalışan" cahil ve kibirli devrimcilerden nefret ediyordu.

*

15 Şubat 1953.

Sevgili P.B.[3]

1) Zochtchenko (1895-1962). Stalin tarafından zulmedilen Sovyet düzyazı ve mizah yazarı.

2) Tolstoy'un kızının günlüğü, 1953'te, Plon Yayınevi'nde yayımlandı.

3) Gazeteci Pierre Berger'ye mektup müsvettesi. Bu mektup, 4 Ocak 1962'de, haftalık *Démocratie* dergisi tarafından yayımlandı.

Sözlerime ilkin cuma gününden size borçlu olduğum özürle başlıyorum. Hollanda hakkında bir konferans söz konusu değildi, ama son anda, o mültecilerin yararına kitap imzalamak için çağrıldım. İlk kez yaptığım bu iş bana reddedemeyeceğim bir şey gibi göründü ve bu aksilikten ötürü beni affedeceğinize inandım. Ama sorun bu değil, sorun sizin zor olarak adlandırdığınız bu ilişkilerde. Bu noktada, söyleyeceğim şey meramımı basitçe anlatabilir: Benim yaşamımın küçük bir bölümünü ve zorunluluklarını bilseydiniz, bir satırlık bir mektup bile yazmazdınız. Ama bunu bilemezsiniz ve bunu size ne açıklayabilirim, ne de açıklamak zorundayım. Sizin niteliğinizde olmayan başka kişilerle birlikte şikayetçi olduğunuz "kibirli yalnızlık", eğer varsa, her şeyin ötesinde, benim için bir lütuf olurdu. Ama bu cennet bana, haksız yere maledildi. Gerçek, işimi yaptığım her an, sıklıkla da bir şey elde etmeden, zamanla ve insanlarla yarıştığımdır. Bundan şikayetçi değilim. Yaşamım onu biçimlendirdiğim gibi, yaşamımın dağınıklığının ve hızının birinci sorumlusu benim. Ama sizin mektubunuz gibi bir mektup aldığımda, işte o zaman, şikayet etme ya da en azından, nasıl böylesine rahatlıkla bunaltıldığımı sorma isteği duyuyorum. Her şeye yetişmek için, bana bugün üç yaşam ve birkaç yürek gerekli. Ama, sıklıkla ortalama bir niteliğe sahip olduğunu düşündüğüm, yargılanabilecek tek bir yaşamım var. Dostlarımla özellikle ev görüşmelerinde karşılaşmak istediğim halde, buna zaman bulamıyorum (bir kardeş gibi sevdiğim Char'a *ayda* kaç kez görüştüğümüzü sorunuz). Dergiler için yazacak zamanım yok, ne Jaspers, ne Tunus üstüne yazabiliyorum, hatta Sartre'ın bir görüşünü çürütmek için bile yazamıyorum. Hasta olup evde kalmaya bile zamanım olmadığına, isterseniz inanabilirsiniz. Hasta olup evde kaldığımda, yaşamım alt üst oluyor ve kaçırdıklarımı haftalar boyunca

yakalayabilmeye çalışıyorum. Ama en önemlisi, evde vakit geçirecek, kitaplarımı yazacak zamanımın hiç olmaması, yazmak için dört yılımı verdiğim şey, özgür olduğum zaman, bir ya da iki yılımı almıştı. Zaten birkaç yıldan beri, yapıtım beni özgür bırakmadı, beni köleleştirdi. Ve eğer onun ardına düşmüşsem, bu onun karşısında elimin kolumun bağlı olmasından ve yapıtımı her şeye, özgürlüğe, bilgeliğe ya da gerçek üretkenliğe ve hatta, evet hatta dostluğa bile yeğlememden ileri geliyor. Gerçekten, işlerimi düzenlemeye, zamanı kullanarak güçlerimi ve "varlığımı" iki katına çıkarmaya, yaşamımı düzene sokmaya, artan bir verim sağlamaya çalışıyorum. Umarım, bir gün her şeye yeterim. Şu anda, yetemiyorum, her mektup, üç ayrı mektubu, her insan on kişiyi, her kitap yüz mektup ve yazışmayı getiriyor, yaşam sürdükçe, sevdiklerim ve bana gereksinimi olanlar için çalışmak gerek. Yaşam sürüyor ve ben, bazı sabahlar, gürültüden bunalmış, sürdürülmesi gereken bitip tükenmeyen yapıtın karşısında cesaretimi yitirmiş, gazetede belirerek sizi de hırpalayan dünyanın bu çılgınlığından hasta, sonunda yetemeyeceğimden ve herkesi hayal kırıklığına uğratacağımdan emin, oturup, akşamın gelmesinden başka bir şey istemiyorum. Bunu istiyorum ve bazen bu isteğe boyun eğiyorum.

B., bunu anlayabiliyor musunuz? Elbette, size saygı duyulmasını ve sizinle konuşulmasını hak ediyorsunuz. Elbette, dostlarınız da sandığınız kadar kuralcı olmayan benim dostlarım kadar değerli. Görüşümün herhangi biri için gerçekten önemli olduğu gibi yersiz şeyler düşünsem bile (bu bir tavır değildir), sizin de aynı görüşü paylaştığınız bir gerçek. Bu görüş alışverişinin etkin bir dostluğa dönüştürülmesi için, gerçekten birlikte vakit geçirmemiz, uzun bir görüşme yapmamız gerekirdi. Nitelikli birçok insanla karşılaştım, bu benim yaşamımdaki şanstır

Ama bu kadar çok dosta sahip olmak olanaksız ve beni karşımdakilerde hayal kırıklığı yaratmaya mahkum eden mutsuzluğum budur, bunu biliyorum. Bunun başkaları için çekilmez bir şey olduğunu anlıyorum, benim için de çekilmez bir şey Ama bu böyle ve beni böyle sevemiyorsanız, beni şu gördüğünüz, söylediğiniz kadar kibirli olmayan yalnızlığa terk etmeniz doğaldır

Ne olursa olsun, burukluğunuza, burukluğa kapılmaksızın yanıt verdim. Sizin gibi kişilerden gelen, sizinki gibi mektuplar, yalnızca beni üzmekle kalmayıp, bu kentten ve sürdürdüğüm bu yaşamdan da kaçmamı gerektirecek bütün nedenleri çoğaltıyor. Şu anda, dünyada en çok istediğim şey buradan kaçmak, elbette bu mümkün değil. Öyleyse, bu tuhaf yaşamı sürdürmek ve sizin bedel olarak ileri sürdüğünüz şeyi, bana biraz fazla görünse de hesaba katıp, bu yaşamı sürdürmek için ödemek zorundayım.

Her ne olursa olsun, sizi hayal kırıklığına uğrattığım için beni affediniz ve içtenliğime inanınız.

*

Tiyatro üstüne.

Tiyatronun "yasaları" Eylem. Yaşam. Büyük yapıtlardaki eylem ve yaşam. Tiyatro kişilerdir, son sınırına götürülmüş karakterlerdir Durum, karakterlerle eşdeğerde olmalıdır Düşünce, sahneye koyma ve yorum hataları, bu gerçeği bilmemekten ileri gelir. Biçem ve tiyatro kuralı arasındaki bağlantılar. Büyük tiyatroya doğru.

Roman. Kendini cesur sanan bir korkak. Bir vesile tersini fark etmesine yetiyor — ve yaşam değiştirmesi gerekiyor

a.g. Ahlaki dürtüye karşı savaşmaya karar veriyor. Güçlü içgüdülerinden *gönüllü olarak* vazgeçiyor.

Nemesis.[1] Aşkın öldürdüğü de olur, hem de kendinden başka hiçbir gerekçe olmaksızın. Birini sevmenin başkalarını öldürmek olduğu bir sınır bile vardır. Bir bakıma aşk, kişisel ve mutlak suçluluk olmadan olmaz. Ama, bu suçluluk yalnızdır. Aklın tanıklığından yoksun, ağır bir yüktür. İnsan seviyorsa, yalnızca karar vermesi ve gerçek aşkın pek çok sonucuna yapayalnız karşılık vermesi gerekir. Bu serüven dolu yalnızlığı, insan isteksiz bir kalbe ve ahlaka yeğler. İnsan kendinden korkar ve kendisi için korkar. Durumunu reddederek, kendini esirgemek ister. Başlıca kaygısı, suçluluğunun ağırlığını biraz dindirecek bir gerekçe aramaktır. Madem ki suçlu olmak gerekiyor, en azından, yalnız kalmasın. Militan.

Aşkta, olanla yetinmeli.

Roman. Enerji teması.

Pasiphaé, iffetli olduğu için, boğayı istiyor. Boğa, yinelenen ve özenle çalışılan bu hareket dizisini, bu çığlıkları, bu soluk soluğa şehveti, imkansız bir birleşmeyi tamamlamak için yıllar boyunca ardına düşülen zevkleri değil, şimşek gibi çakan, öz zevki temsil ediyor. Boğa, bir tanrı gibi hızlı ve yakıcı. — Pasiphaé (girdiğinde): Ey sallık!

1) Saçma ve başkaldırı döneminden sonra Camus, "ölçü tanrıçası" olmayanların laneti Nemesis sevgisine adanmış bir dönemden söz ediyordu.

Şehitler, unutulmuş ya da kullanılmış olmayı seçmek zorunda.

Sıkıyönetim'e eklenecek. İntihar Bakanlığı. "Bu yıl olanaksız. Liste doldu. Gelecek yıl için bir kağıt doldurunuz."

*

Durmaksızın, tek başına ilerlemeye karar veren, karşı konulamaz, körü körüne izlenmesi gereken ve ansızın, ilkin şehvet çılgınlığı, sonra tutku yıllarının ardından, reddeden ve susan — alışkanlık içinde gelişen, yeniliğe can atan, ancak, onu tam olarak doyurmaya razı olunan anda bağımsızlığından vazgeçen, tuhaf, yabancı, yalnız cinsellik. Bir parça titizlik gösteren hangi insan, bu zorbalığa içtenlikle boyun eğebilir? İffet, ey özgürlük!

Onur pamuk ipliğine bağlıdır. Korunabilmesi genellikle şans eseridir.

Mesleğim ve yeteneğim hakkında duyduğum korku. Sadık olmak, uçurumdur, sadakatsiz olmak, hiçliktir.

Cüretkar bir kravat.

Roman. Hasta anne, ameliyat odasına gitmeden önce, takma dişlerini çıkardığı zaman, iki oğul arkalarını döndüler. Onlar,

annelerinin, takma diş kullandığını itiraf etmekten her zaman utandığını biliyorlardı.

Yaşamıma, bu yaratım çabasından başka bir gerekçe bulamadım. Geriye kalanın neredeyse hepsini, boşa harcadım. Ve eğer bu yaratım çabası beni kanıtlamazsa, yaşamım bağışlanmayı hak etmeyecek.

İnsan kendisine, beden — güzellik — sayesinde katlanıyor. Ama beden yaşlanıyor. Güzellik bozulduğunda, ortada yalnız ruh hâlleri kalıyor — ve onlar, hiçbir aracı olmaksızın, çatışıyorlar.

Kaskatı acı çeken insanlar var ve bir de esnekçe acı çeken insanlar: Cambazlar, acının gedikli ustaları.

İki yaygın yanlış: Varoluş mu ruhun önünde gider, ruh mu varoluşun önündedir? İkisi de ilerler ve aynı adımla yükselirler.

Green'in mektubu. Bana, içimdeki insana hayran olunduğu söylendiğinde, her defasında, yaşamım boyunca yalan söylediğim duygusuna kapılıyorum.

Nemesis hakkında. Paris, 9 Temmuz 53.

Sayın bayım, nazik mektubunuza yanıt vermek için bekledim. Ama, bu son haftalar benim için rüzgar gibi geçti. Oysa, ya-

kınlığınız ve bu yakınlığınızı bana açıklama tarzınız karşısında duygulanmanın ötesinde bir şeyler hissettim. Şiirlerinizin puslu ışıltısını, bu ışıltının "liman ve güneş" yanını sevmiştim. Ve üstelik, sizin olurunuzu almaktan da mutluyum.

Aşktaki ölçüsüzlük azizlere özgüdür, gerçekten istenen tek şeydir. Toplumlar, nefrette ürettikleri ölçüsüzlüğün dışında bir ölçüsüzlüğü asla üretemediler. Bu nedenle, onlara uzlaşmaz bir ölçü salık vermek gerek. Ölçüsüzlük, çılgınlık, uçurum, bunlar bazıları için, belli edilmemesi, ya da olsa olsa, yalnızca zihinde yaratılması gereken, gizler ve tehlikelerdir.

İşte bu nedenle şiir sonsuz besindir. Gizlerin gözetimini ona emanet etmek gerekir. Herkese ait olan bir dilde yazan bize gelince, iki bilgelik olduğunu bilmek ve bazen, en yüksek düzeydeki bilgeliklerden birini bilmezden geliyormuş gibi yapmak zorundayız. İyi dileklerimi ve içten selamlarımı kabul ediniz.

*

(Kendimi zorlasam bile beceremediğim) yalanı hep reddetmişsem, bu, yalnızlığı hiç kabul edemeyişimdendir. Ama şimdi, yalnızlığı da kabul etmek gerekiyor.

Sevilen birinin uzun süren bir hastalıktan sonra ölmesi gibi. Zaten, beklemekten başka bir şey yapmadık, sanki sürekli olarak, uzun bir süre dövüldük ve bozgun ansızın geldi.

Bazı insanlara göre, basit bir sokak kavgasında dövüşmek için, ateş hattına çıkmaktan daha fazla cesaret gerekli. En zoru, bir insana el kaldırmak ve özellikle de başka bir insanın fiziki düşmanlığını hissetmek.

V "Benim için anlam ifade eden iki değer: Şefkat ve mutluluk.

Bir karaborsacı ya da gözü doymaz bir iş adamına kutsal affı indirmek — işte büyük başarı. Bir suçluya indirmek, kolay

Van Gogh, Millet'ye, Tolstoy'a, Sully Prudhomme'a hayrandı.

Tolstoy, gençken, St-Petersburg'a "mutluluk aramaya gidiyor" Sonuç: Kumar, çingeneler, borçlar, vs. "Bir budala gibi yaşıyorum." (Tolstoy Tolstoy'u anlatıyor, mektuplar — 1879.)

Tolstoy'un erkek kardeşi: "Onda, büyük bir yazar olmak için gerekli olan kusurlar eksikti." (Turgenyev'e göre).

a.g. Mektuplar. 3 Mayıs 59: "Kime iyilik yapıyorum? Kimi seviyorum? Kimseyi. Benliğimde ne gözyaşı ne keder var, ama soğuk bir pişmanlık...

a.g. 17 Ekim 60, erkek kardeşinin ölümünden sonra: "Otuz iki yıllık deneyimle, durumumuzun aslında pek kötü olduğunu öğrendim... İnsan, gelişiminin en üst düzeyine gelince, apaçık bir biçimde, her şeyin yalnızca yalan, saçmalık olduğunu fark ediyor, ama yine de, dünyadaki her şey korkunç olduğu için gerçeği daha çok seviyor

a.g. 61 Tolstoy, kendisine özürlerini bildiren Turgenyev'i düelloya davet ediyor

a.g. 62. Tolstoy'un evinde arama: Bir albay, onun mahrem günlüğünü okuyor T İmparatorluk erkânına yakın kontes Ale-

xandra Tolstoy'a yazıyor: "Benim için ve dostunuz için mutlu bir şey oldu, orada değildim, çünkü onu öldürebilirdim. Onu yatıştırmak için Alexandra'nın yazdığı yanıt: "Merhamet ediniz. Aslında hiçbir şey, haksız yere kötü muamele görmüş ve suçsuzluğunu şiddetle hisseden bir insandan daha acımasız olamaz.

62. Sophie Bers ile tanışma: "Sevilebileceğine asla inanmadığım kadar seviyorum. Eğer bu böyle devam ederse kendimi öldüreceğim...

65. "Karımı sevdiğiniz için mutluyum. Elbette ben onu romanımdan daha az seviyorum, bildiğiniz gibi, ne de olsa o benim karım."

Bk. sy. 285. *Savaş ve Barış* 'ta Andre Bolkhonsky'nin doğuşu.

65. Sevmediği Turgenyev'in bir öyküsü hakkında: "Kişisel ve öznel yan ancak yaşam ve tutkuyla doluysa iyidir, oysa burada öznellik, yaşamı duyumsamadan acıyla dolu" (Rilke'ye, Kafka'ya, vs. uygulanabilir).

65. Siyasaya karşı — sürekli — ve inatçı ilgisizliği. "Polonyalılara kimin zulmettiğini umursamıyorum.

50 yaşında hâlâ gazeteleri okumamak gerektiğini ileri sürüyor. (sy 405).

"Yaz boyunca... gitgide ölümü düşlüyorum ve hep taze bir arzuyla.

69. Shopenhauer'i hayranlıkla keşfediyor

70. Uyuyamıyor.

71 Bir dostun ölümu Ona üzülmüyor, "daha ziyade onu kıskanıyor"

72. Strakhov'a. "Gazetecilerin sapkın çalışmasına yüz çeviriniz

Bk. 320. Puşkin'in doruk noktada olduğu grafikte, Tolstoy kendini düşüşe yerleştiriyor

72. "Sıkıntı, ziyaretime çok ender geliyor, ama ben onu neşeyle karşılıyorum. Sıkıntı hep büyük bir entelektüel enerjinin gelişinin müjdecisidir."

73. Bir dosta: "Moskova'da oturmayınız. İki tehlike var: Gazetecilik ve sohbet."

Bk. sy. 366. Çöl ve ilkel yaşam hakkında.

76. Yaşamını ona saygı duymadan tamamlamak, acı vericidir.

77 "Din olmadan yaşanamaz, oysa biz inanamıyoruz."

78. Tanrı'ya, her gün ona "çalışırken huzur" versin diye dua ediyor. Heyhat!

Bk. sy. 396. İlerlemeye karşı.

*

Onların yeğlediği şey, onları melankolik ve içli kılan, onları duygusallaştıran şey, nefrettir. Öyleyse, her yapıtın içerdiği nefret ve sevgi miktarı ölçülecek — ve o zaman, dönemin üzüntüsü hissedilecek.

*

Lope de Vega, beş ya da altı kez dul kaldı. Bugün, insanlar daha az ölüyor. Bunun sonucunda, insan kendisinde bir aşk yenileme gücü bulundurmaktansa tam tersine bunu söndürmeli, yerine başka bir gücü, sonsuz uyum gücünü koymalıdır.

Görev kaygısının azalması, hakların giderek azalması demektir. Yalnızca hakları konusunda titiz davrananın görev gücü vardır.

Nihilizm. Zavallı tembel eşitlik yanlıları, kavgacılar. Her şeyi

reddetmek için, her şeyi düşünenler, hiçbir şey hissetmeden ve kendilerini başkalarına teslim ederek — parti ya da şef — için koku alanlar.

Onların tüm çabası, insanın cesaretini kırmak. Örneğin edebiyatta, onların en değişmez uğraşı, yazan yazmaktan alıkoymak.

Bk. D.M. Bir yayınevinde görülebildiği biçimiyle yazar nefreti.

Erdem, tiksinti verici değildir. Ama, erdem üstüne söylevler tiksinti vericidir. Dünyadaki hiçbir ağız bu söylevleri dillendirmemelidir, hele benimki, bu söylevleri ötekiler kadar bile ağzına almamalıdır. Ama yine de, biri, benim namusluluğum hakkında konuşmaya kalkışınca, her defasında (Roy'un açıklaması)[1] benliğimin derinlerindeki biri titremeden edemiyor.

Başlık: Sanatın nefreti.

Sanatçı ve dönemi. Tolstoy'un sanatçı hakkında yazdığı harika sayfa okunacak (Ne yapmak zorundayız? 378-9 ve R.R.[2] sy. 113)... "sanatçı... ruhuna yerleştirdiği şeyi düşünmemekten ve açıklamamaktan mutlu olan kişidir, ama bunu yapmadan duramaz..."

Bunun karşısında: "Günümüzün toplumunun duyguları üç şeye indirgenmiş: Kibir, şehvet, ve yaşam bıkkınlığı.

Duyduğu vicdan azabı hakkında çok güzel mektuplar (R.R. Sy 189-190).

1) Jules Roy
2) Romain Rolland.

Don Giovanni. Tüm sanatların doruğu. İnsan Don Giovanni'yi dinleyince, bittiğinde, dünya ve varlıklar turu yapmış olur.

Yoğun. Bilenmiş — Tek-bir şey istiyorum, isteğimin ölçüsüz olduğunu bilerek, bunu alçakgönüllükle istiyorum: İsteğim dikkatle okunmak.

Çocuk kalbine aşırı güven verildiğinde, onun yetişkin yaşantısı insanlardan bu güveni istemekle geçecek — oysa insanlar, tehlike ve özgürlük nedeni olmaktan başka bir şey değildir.

*

Roman. Kıskançlık. "Hayal gücümün yitip gitmemesi için çok dikkat ediyordum. Dizginlerini elimde tutuyordum.

"Aldatan kişi, aldattığı erkeğin ya da kadının karşısında suçlu durumunda. Ama, yargı yok. Ya da daha doğrusu yargı, katlanılmaz bir biçimde, sonsuza dek suçlu kalmak."

Faust. Endymion[1] Kralın ölümü. Ayin — Pandora[2] ve altın çağın sonu.

Ferrero "Nihayet, uzun yıllardan sonra, yaşam ağacından, bir kez çiçek açan, o nadir, o tadına doyulmaz meyve koparıla-

1) Faust ve Endymion, sonsuz gençlik mitinin mitleridir
2) *L'Été en Alger (Noces) Cezayir kentinde Yaz (Düğün)*'de de "İçi insanlığın kötülükleriyle kaynayan Pandora'nın kutusundan. Yunanlılar umudu tüm kötülüklerin en korkunçuymuş gibi, bütün kötülüklerden sonra çıkarttılar" cümlesi okunabilir
3) Guglielmo Ferrero (1871-1943), *Les Deux Révolution françaises 1789-1796* (İki Fransız Devrimi 1789-1796)(La Baconnière 1951)

cak: Vicdan azabına kapılmadan duyulan huzur.

*

Fransa'da, yetenek, hep *karşıt* olarak ortaya çıkıyor

Colomb'dan beri, uzam ve niceliği kapsayan yatay uygarlık, niteliği kapsayan düşey uygarlığın yerini alıyor. Colomb Akdeniz uygarlığını öldürüyor.

Ferrero. Makina dünyasının çelişkisi: Yapım hızıyla, bolluk yaratıyor, ama gelişmek için kıtlığa gereksinimi var.

*

Öncelikle, doğal.

Ferrero. Bizimki gibi, hep nesnelerin niceliğini artırıp, niteliğini azaltmaya yönelen bir uygarlık, korkunç ve ilkel bir sefahat âlemiyle sona erer. Bu, doğrudur. Bizim ilerici insanlarımızın sözünü ettiği, tarihin sonu, sefahat âleminden başka bir şey değildir.

*

Hegel. Ölçü, nitelik ve niceliğin bileşimidir.

*

Gelenek yoksa, sanatçı kendi kuralını yarattığı yanılsamasına kapılır. Tanrılaşır.

Antaios, bugünkü Fas'ın Atlas Okyanus'u kıyısındaki Spartel burnunun eteğine gömülür.

Ferrero. Herkül kapılarındaki Atlas Okyanusu, dar görüşlü insani düşünceye akan ve orada geçici bir biçim alan sonsuz güzelliktir.

Ferrero. Sanatçıya haykıran sonsuz ses: "Sanat yapıtları yarat, ama estetik yapma; yeni doğruları keşfet, ama bilgi kuramı yapma; eylem yap, ama tarihin yanılıp yanılmadığıyla ilgilenme." a.g. "Öğrettiğin ilkelere inan, ama ödün verme. Ama ilke geçersiz olursa, kabul et. O, yalnızca bir an evrensel gerçeklik olmuş olacak."

Bk. sy. 354: Toplum'un gücünün sınırları vardır. Toplum bu gücün sınırlarını, bir noktada yoğunlaşan tek sonuç, destanın disiplini, trajedi ve Yunan heykeli, Platon ve Aristo'nun ahlak ve estetiği, Roma Hukuku, Orta Çağ İtalyan sanatı ve genel olarak Roma sanatı, Galilée, Pascal, Racine, Molière ile elde etti...

Sonra Amerika'nın keşfi, Fransız Devrimi, makina, üretim çağı.

Ama sonuç olarak bu, yerküre üstünde dolaşan ve yaşayan uçsuz bucaksız ve aç biilaç kalabalığı beslemek için gerekliydi (insan soyunun XIII. yüzyıldan itibaren artış göstergesi incelenecek). Belki bunu, kısırlıkla ödeyebiliriz.

Bu büyük Devrim'i yapma yürekliliğini ve dehasını gösteren Fransa aynı zamanda da, kaygı duyduğu için, üretim çılgınlığına en az boyun eğen ülkedir.

Ferrero. "Sınırlandıran irade eylemi, er geç patlayacak."

*

Bazı insanlarla, gerçek ilişkiler kuruyoruz. Ötekilerle, sahte ilişkiler. Bunların ille de kısa süreli olması gerekmiyor.

Roman. "Senin yanında yapacak hiçbir şeyim yok. Seni yeterince sevmedim ve sana son açıklamalarımı yapabilmem için sen de beni yeterince sevmedin. Tek başıma üstesinden gelmem ve yalnız ölmem gerek. Yıllar boyunca benim hatalarımla uğraşmamanı, beni olduğum gibi kabul etmeni bekledim. Sen bunu yapmadın. Ben de hatalarımdan vazgeçmedim, suçlu durumda kaldım ve bugün bu hatalarla yalnız kalarak, kendimi düzeltmek zorundayım. Beni bırak.

Sonra da, sana yaptığım kötülükten ötürü beni affet. Ve eğer yapabilirsen, beni tüm kalbinle affet. En çok buna gereksinim duyuyorum, yıllar boyunca yaşamama engel olan bunun eksikliğiydi. Eğer kalbin bana duyduğun aşkı anımsamazsa, yaşamda bulamadığım esenliği ölümde bulabilirim."

Tocqueville (*De la démocratie en Amérique*) (Amerika'da demokrasi üstüne): "Zamanımızın egemenleri, insanlarla yalnızca büyük şeyler yapmak istiyorlar denilebilir. Onların, büyük insanlar yaratmak için biraz daha düşünmelerini isterdim.

"Rusya, dünyadaki zorbalığın temel taşıdır (*Correspondance*) (Mektuplar).[1]"

Napoléon, devrimin piçini doğrurur." Zorbalık. T'ye göre, zorbalığın doğal freni, aristokrasidir.

1) *Alexis de Tocqueville ile Pierre-Paul Royer-Collard'ın mektupları. Alexis de Tocqueville ile Jean Jacques Ampère'in mektupları* (Gallimard, 1951)

"Köleliğin tadından, bir tür erdem çeşnisi yaratır gibi görünen" bu düşünürler. Bu, Sartre'a ve ilericilere çok uygun.

"Buradakilerin özgür kalmak için neyi eksik? Neyi? Varlık gösterme hazzı."

a.g. Tocqueville. Eski Rejim ve Fransız Devrimi. Cilt 1.

Genel görüş: Devrimin aracını krallık yarattı: Aristokrasi ve taşradaki özgürlükleri yıkarak kurulan merkeziyetçilik.

"Soylular sınıfının, yasaların egemenliği altında ezilmesi yerine, yıkılması ve kökünün kurutulmasından her zaman pişmanlık duymak gerekecektir. Böyle davranarak, özgürlüğe asla iyileşmeyecek bir yara açıldı."

"Özgür olmayan demokratik toplumlar; özel niteliklere, iyi aile babalarına, namuslu tüccarlara, saygıdeğer toprak sahiplerine sahip burjuva kesiminin yarattığı ağırlığın gücüyle, zengin, gelişmiş, hoş, hatta göz kamaştırıcı olabilirler ama benzer toplumlardaki önemli yurttaşlar ve özellikle de halk kitlesi hakkında böyle bir şey söylemeye cesaret ettiğim asla görülmeyecektir, ve, bu toplumlarda eşitlik ve zorbalık birbiriyle ilişki içinde oldukça, gönül ve fikir birliği düzeyinin düşmeye asla son vermeyeceğini söylemekten de ürkmüyorum."

a.g. İlericilerimiz için. "Biz, Tanrı'ya saygısızlık yaparak, siyasal gücün en küçük görevlilerinin karşısında kölelikten kurtulacağını sanan insanlar gördük, ve onlar, Devrim öğretilerinin en özgür, en soylu, en gurur verici olanlarını terk ettikçe, inancını yitirmiş, devrimin ruhuna sadık kalarak, birbirlerini pohpohluyorlardı."

a.g. "Özgürlük seviliyormuş gibi görünüyordu, yalnızca efendiden nefret edildiği anlaşılıyor."

Bk. sy 233. Toprak mülkiyetinin son çözümlemede Devlet'e ait olduğu görüşünü içeren, modern sosyalizmin ana fikri, Fermanlarında XIV Louis tarafından dile getirilmişti

Bk. sy 244. 89'da Fransızlar, özgürlük içinde eşit olarak yaşayabileceklerine inandıkları için, kendileriyle pek övünüyorlar. Ardından...

Bk. sy 245, Fransa'nın portresi.

Paris soylularının *Defterler*'i ve ayrıca, onlar Bastille'in yıkılmasını istiyorlar.

Chopin (doğumu 1810). Mükemmel aktör. İnancı nedeniyle Opera'yı kabul etmiyor. Tallberg'i, bir noktürnü her zaman yaptığı gibi bozarak çaldığı için kutluyor: "Peki, bu kimin?" Dâhi ve cömert. Ama, editörleriyle ilişkilerinde acımasız. Valdemosa'da, sislerin içinde yolunu şaşıran martılar, manastırın tüm camlarına çarpıp duruyorlar.

Tolstoy, ölmek üzereyken, havaya yazıyordu.

Montherlant'a göre, bütün gerçek yaratıcılar, dostsuz bir yaşam düşler

Aklı dengesi bozuk suçluların tedavi edildiği Broadmoor hastahanesinde, boş bir aspirin kutusu nedeniyle kanlı kavgalar

Tiyatro görüşü (yine Broadmoor'da): Kötü, sahneye girdiği

zaman, bir pankartta: "Yuhalayın." Kahraman girdiği zaman: "Alkışlayın."

"Aynı eğilimin, aynı niteliklerin ve aynı mizacın hoş uyumuyla birbirine bağlanmış üç kişinin birliği, Çinlilerin bakış açısına göre, yeryüzündeki sonsuz mutluluğun doruğunu oluşturur..." Abel Rémusat.

a.g. "Adalann bütünlüğü" İki kadın gerek. Çünkü adamın üç, kadının dört ruhu var. Bu üçgen, bu karenin üzerinde dengesiz duruyor. Ama iki karenin üstünde, bitmiş ve sağlam bir piramit oluşturur.

*

Bitip tükenmeyen yazın başladığı El Kantara'da, kış bitiyor. Kara ve pembe dağ. Fromentin böyle söylüyor.

Yine Fromentin: Küçük düşünenler, sanatta ayrıntıyı yeğler.

"Günün son ışığına dek, Sahra ışık içinde yaşar. Gece buraya bir yok oluş gibi gelir."

Daumas'mn "Büyük çöl"ü okunacak.

Yazılan her şey yaşanamaz. Ama, insan bunu yapmayı deneyebilir.

*

Kaliayev, kışa özgü aşk demektir. Victoria, güneşe özgü aşktır [1]

1) Kaliayev, *L'Homme Révolte (Başkaldıran İnsan)*'da ovülen ve *Justes (Doğrular)*'in baş kahramanı olan, 1905'in Rus devrimcisi. Victoria, *L'état de Siège* (Sıkıyönetim)'in kahramanı.

Aziz Jean. "Tanrı'yı sevdiğini söyleyip, kardeşini sevmeyen kişi, bir yalancıdır; zira, gördüğü kardeşini sevmiyorsa, görmediği Tanrı'yı sevdiğini nasıl söyleyebilir?" Bu görüş, "Ben Tanrı'yı sevmiyorsam, bunun nedeni, insanları sevmememdir, gerçekten de onları niye sevmek gerek?" diyen kafası karışıkla ilişkilendirilecek. a.g. Jean. "Gelmeseydim, ve onlara bir şeyler söylemeseydim, hiçbir günahları olmayacaktı; ama şimdi, hiçbir özürleri yok."

Başkalarını düşünme ülküsü, arzu gibi, bir eğilimdir.

*

Tolstoy: "Yalnızca, yaşam sarhoşuyken yaşanabilir." İtiraf (79).

Aynı dönemde: "Ben yaşam delisiyim... Bu, yaz demektir, tadına doyulmaz yaz..."

*

Guilloux. Saint-Brieuc'teki işgalin başlangıcında, kent soğuk ve yağmurlu, mağazalar bomboş. Sabah, incecik yağmurda ve ıssız sokaklarda yürüyor. Boş meydandan, yağmurla parlayan bir yağmurluk giymiş, bir Alman geçiyor. Basık gökyüzünün altında, bu sabah saatinin korkunç hüznünde, tanrıtanımaz olduğunu açıklamış G. kiliseye giriyor ve dua ediyor (sanırım Meryem'e yakarıyor). Ve çıkıyor. Bu vazgeçiş ya da korkaklık anını (ne diyeceğini bilmiyor) yazmayı her deneyişinde, o bunu yapamadı ya da buna cesaret edemedi.

Roger Martin du Gard ve annesinin ölümü. Annesinden kan-

ser olduğu gizleniyor. Ilaçların etiketleri değiştiriliyor, vs. Ama annesinin ölümünden sonra, kendisine katlanamayacağını söylediği bu korkunç can çekişmenin anısı, M. du G.'nin peşini bırakmıyor Tek umut, kendini öldürmek olabilirdi. Ama, bunu yapacak cesareti bulabilecek mi? Deniyor, bir tabancayla birçok "deneme" yapıyor, ama son anda (tetiğe basarken), cesareti olmadığını hissediyor. O zaman iç sıkıntısı artıyor, belli bir "biçim" bulana dek, kendini köşeye sıkışmış hissediyor Bir taksiye biniyor, tabancayı kafasına dayıyor "Üçüncü sokak lambasına geldiğimde, tetiğe basacağım." Üçüncü sokak lambası ve bulduğu bu biçimle, tetiğe basacağını *hissediyor* O andan itibaren, uçsuz bucaksız özgürlük duygusu.

Yine de bana, canı hiçbir şey istemediği için, yaşamak bile istemediği için acı çektiğini söyledi (mektubuna bak). Bu, Gide'in söz ettiği isteksizlik. Nice'te ansızın bir umut. Bir lokantanın kapısındaki "Bouillabaisse[1]" yazısını görüyor ve ***bouillabesse yemek istiyor***. Bu, aylardan beri hissettiği ilk istek. Içeri giriyor, neşeyle yiyor. Ondan beri, hiçbir şeyi yok. Bana, bekleme salonundan yazıyor.

Tanıdığım insanların en insancılı, yani şefkate en fazla layık olanı.

Stendhal. "Ben nedir? Bu konuda hiçbir şey bilmiyorum. Bir gün bu yeryüzünde gözlerimi açtım, kendimi bedenime, bir karaktere, bir yazgıya bağlanmış buldum. Bunları boş yere değiştirmek isteyerek oyalanacak ve bu sırada yaşamayı unutacak mıyım? Aldatmaca! Sahip olduğum özelliklerin kusurlarına boyun eğiyorum. On yıl, iyi niyetle bütün soylulara verip veriştirdikten

1) Akdeniz balıklarıyla yapılan, safranla tatlandırılmış, baharatlı balık yahnisi. (ç.n.)

sonra, aristokratik eğilimime boyun eğiyorum.

Commedia dell'arte'deki *Filozoflar doğaçlaması*.[1]

"Modern" bir başlık: Sanatın nefreti.

*

Doğal olarak, yazılacak. Doğal olarak, yayınlanacak ve doğal olarak, bütün bunların bedeli ödenecek.

*

Üretici için tüccar neyse, yaratıcı için eleştiri odur. Ticaret çağında üretici ile halk arasındaki yorumcuların, aracıların boğucu artışı böyle ortaya çıkar. Öyleyse bu, günümüzde yaratıcılardan yoksun olduğumuz anlamına gelmez, bu, çok lezzetli ve yakalanamayan balığı, yüzdüğü bulanık sularda boğan çok fazla yorumcu var anlamına gelir.

Roman. Weisberg'in notlarına bak.[2] Sorgu sırasında Çekistler onun başına, gamalı haçlarla süslenmiş altın yaldızlı kağıttan bir taç, göğsüne büyük bir gamalı haç takıyorlar, sonra onu dövüyorlar.

a.g. Kendi bakış açısını anlatan, anarşist yaşlı terzi. Yargıç onu aşağılıyor: "Yurttaş yargıç, bana hakaret ediyorsunuz, artık sorularınıza yanıt vermeyeceğim." Sorgulama rekoru: *otuz bir gün ve otuz bir gece*. Tımarhane!

1) *Filozoflar doğaçlaması*: 1946'daki kısa tiyatro metni
2) Alex Weissberg, *L'Accusé* (Suçlu) (Fasquelle).

Roman. I. Bölüm. Babayı arama ya da tanınmayan baba. Yoksulluk bitmemiş. "X. taşradaki bir mezarlıkta, babasının, kendisinin o sırada olduğu yaştan daha genç bir yaşta öldüğünü... buraya konulduğu günün üstünden 35 yıl geçen bu adamın, bu mezara girdiğinde kendisinin şu anki yaşından 2 yaş büyük olduğunu keşfettiğinde... Bu baba hakkında hiçbir şey bilmediğinin farkına vardı ve yitirmiş olduğu bu babayı bulmaya karar verdi..."[1]

Bir taşınma sırasında doğum.

2. Bölüm. Çocukluk (ya da birinci bölümle karışmış olacak) Ben kimim?

3. Bölüm. Bir insanın eğitimi. Bedenlerden kurtulmayı beceremiyor. Ah! İlk eylemlerin masumiyeti! Ama yıllar geçer, insanlar birbiriyle yakmlaşır ve tensel her eylem kıskıvrak bağlar, değerden düşürür, gitgide egemenliği altına alır.

Yargılanmak istemez (doğrusunu söylemek gerekirse kendisi pek az yargılar), ama yargılanmadan yaşanamaz.

İki kahraman:

1) Aldırmaz: Aile ortamından mahrum yetişmiş. Babasız. Anne yalnız. O, başının çaresine bakıyor. Nazik olsa da biraz mağrur. Hep tek başına. Boks ve futbol maçlarına gidiyor. Yalnızca sayı kaydedilen anları seviyor. Gerisini unutuyor. Aynı zamanda da, başkalarından, kendisinde bulunmayan şefkati istiyor. Kolay yalan söylüyor, ama gerçeğe geçerken zorlanıyor. Biraz ürküntü verici. Aşırıya varacak kadar gizemli, çünkü yaşamının önemli bölümlerini unutuyor, çünkü çok az şey onu ilgilendiriyor — Kusurlarıyla da sanatçı.

2) Öteki, duyarlı ve cömert.

1) Bkz. sy 18.

Onlar, sonda annenin yanında buluşuyor (ikisi de aynı kişidir).

Ah baba! Sahip olmadığım bu babayı çılgınlar gibi aramıştım ve sonunda, hep anneme ve onun sessizliğine sahip olduğumu keşfedebildim.

Mozart'ın G minör Quintette'inin beş vuruşu.

Aşk ve Paris. Cezayir. "Sevmeyi bilmiyorduk."

a.g. Yoksul çocukluk. Aşksız yaşam (ama tatsız değil). Anne bir sevgi kaynağı değil. Bu nedenle, dünyada en uzun süren şey, sevgiyi öğrenmek.

İki kişi, yalnızca, bakışarak yakınlaşıyorlar (diyelim ki kasiyer ve müşteri). Fırsat doğduğunda, ikisi de fırsattan yararlanıyor. Erkek ne diyor? "Zamanın var mı?" Kadın ne diyor, nasıl yanıt veriyor?

"Bir yere gittim derim."

Gelişme, eşit gerilimli iki kuvvet arasındaki en yüksek dengedir. Sınırları göz önünde bulundurur ve onların yüce bir iyiliğe hizmet etmesini sağlar Yani gelişme, sınırsızlığı varsayan dikey bir doğrultuda değildir.

Piyes. Onu bekliyorlar. Kamptan geliyor. Aşk konusundaki gerçeği söylüyor (çünkü o yanılmıştı: çünkü şimdi insan olma-

nın ne demek olduğunu biliyor.)

Philinte'in ve Philinte'in karısı G.'nin önünde karısıyla kavga. "Diyelim ki, G... ile yattım. Üstelik, senden ve Philinte'ten de emin değilim." — Philinte: "Hayır. G. yenip yutulacak bir şey olmadığından değil. Ama ben gerçeği sevmiyorum, gerçeği istisnai olarak dile getiriyorum. G'yi ve seni gördüğüm zaman.... — "Nasıl" — "Evet, bunu biliyordum. Bu andan itibaren, karınla benim aramda hiçbir şey mümkün olmayacak. Çünkü sonunda dans eder gibi yer değiştirilecek, peh! Sen de benim gibi düşünüyorsun, değil mi? Yarın akşam bize yemeğe gelir misiniz? G. size mayonezli av etini yapacak. Bu yemekte kimse eline su dökemez." Sahnenin sonu.

Ya senin şefkatin? — Benim şefkatim ne demek oluyor? O da her şey gibi zaman zaman ortaya çıkar — Ya geri kalan zamanda? — Tabii ki yalan söylüyordum — Yalanını yeğlerim — Elbette, sen uyumayı hep sevdin — Sen bir canavarsın! — Ya sen, meleğim?

a.g. Diyelim ki oğlum bir aptal — Yok ya, diyor oğul — Görüyorsun. Karşı çıkıyorsun. Bu aptalca bir tepki. Zeki bir insan bazı yerlerde aptal sayılma olasılığını, dahası aptal olabileceğini kabul eder. Öyleyse oğlum bir aptal (oğluna bakıyor). Ama yine de tam anlamıyla değil. Daha ziyade aptalmış gibi yapıyor. O kurnaz ve aptallığın başarıya götürdüğünü biliyor, insan ailede pişer.

a.g. Oğul sosyalleşiyor "Toplumsal yaşam özel yaşamla kesiştiğinde... — Annen zeki biri mi olacak? Hayır, ama... Artık başka bir kadın istenmez mi? — Kesinlikle — Neden, seninki mükemmel mi olacak? — Hayır — Ne demek istediğini anlıyorum. Küçük özel sorunlarını halletmek için başkalarının toplumsal gücünden yararlanmak istiyorsun. Bundan vazgeç oğ-

lum. Başkalarının zavallılığı, onların özelidir. Korkma, onlar bu küçük işi hallederler. Sen bununla ilgilenme. Ah! sen bununla ilgilenme.

a.g. Ama o Dominique'e âşık oluyor. Ve yeniden yalan söylüyor

Özür dileyen entelektüel.

"İncil en kötü şeyi yaptı. Evet, İncil okuyordum, öncelikle elimin altında başka bir şey olmadığı için, sonra da İsa ile benim aramda, benim ile bir polis arasındakinden daha fazla ortak nokta olduğunu fark ettiğim için. Ve bugün dünyanın dörtte üçü polislerden ya da polis hayranlarından oluşmuştur."

Yaşamının eksiksiz olduğuna inanan biri, peşin olarak verilen birçok şeyi reddeder. Sonra, aynı nedenle, reddettiği şeyleri unutur. Ama bunlar, yaşamlarının eksiksiz olduğuna inanmayan kişiler tarafından sunulmuştur ve bu nedenle, bu kişiler unutmazlar Reddeden kişi, kendini düşmanlar arasında bulur ve şaşkına döner. Bu durumda, neredeyse bütün sanatçılar hırpalandıklarını düşünürler. Ama hayır, onların reddedişine karşılık verilir ve onlar aşırıya varan zenginlikleri nedeniyle cezalandırılır. Adaletsizlik yoktur.

İlk adam.

Taslak?

1) Bir baba arayışı.

2) Çocukluk.

3) Mutluluk yılları (1938'de hasta). Çalışma sanki en fazla

mutluluk veren şey. Bittiğinde, güçlü bir özgürlük duygusu.

4) Savaş ve direniş (Dönüşümlü olarak Bir Hakeim ve yeraltı gazetesi).

5) Kadınlar.

6) Anne.

Aldırmaz. Kusursuz bir adam. Kıvrak zekâ, zevklere alışkın ve becerikli beden. Sabırsızca sevilmeyi reddediyor, ne olduğu tam olarak bilinen bir duyguyla sevilmeyi de reddediyor. Gayrı meşru durumlarda hoş ve iyi. Erdem konusunda kural tanımaz ve müthiş.

Kendini öldürmeye karar verdiği için her şeyi yapabilir. Siyanür. Olağanüstü bir cesaret gerektiren direnişe giriyor. Ama kullanması gereken gün, *siyanürü kullanmıyor*.

İlk adam.

Bir baba arayışı.

Hastahane. Anne (ve belediyenin, sahanlıkta patates soyan, okuma yazması olmayan iki kadına gönderdiği o kağıt ve belediye başkanının yardımcısını içeri almaları ve ona okuması için kağıdı vermeleri), basın, Cheragas,[1] vs. Babanın biraz belirmeye başladığını görüyor. Ardından her şey siliniyor. Gerçekte, hiçbir şey yok.

Bu dünya üstünde, 50, 70 yıldır, hep böyleydi.....[2]

40'ta Maillol, Almanlardan kaçmak için Collioure'a sığınan Romanyalı Yahudi ressam V.B. ile karşılaşıyor. Ona sokakta rast-

1) Cezayir'in Sahel bölgesindeki bir belde
2) Cümlenin devamı okunamıyor.

lıyor, bir ressam olduğunu hissediyor, desenlerini göstermesi için davet ediyor. Ertesi gün V.B., M.'ye gidiyor, çok iyi karşılanıyor, durumunu anlatıyor. M. yanıt olarak "Bu ev sizindir", diyor. Bir fincan kahve getirtiyor V.B.'ye gülümseyerek resim dosyasını açıyor ve sonunda, tam anlamıyla gerçeküstücü ilk desene bakıyor. Bir ağaç biçiminde biten bir kadın. Maillol gürlüyor: "Hayır, hayır, bu değil, bu mümkün değil. Defolun!"

*

Nietzsche. "Hepsi benden söz ediyor... Ama hiçbiri beni *düşünmüyor*."

*

Le Pilori. "Onu kınamak gerek. O çirkin, onurluymuş gibi görünme tarzından ötürü ve onurlu olmadığı için onu kınamak gerek." Birinci tekil şahısta. Sevemiyor. Kendini zorluyor, vs.

*

Sessizce geçiştirilen ya da kaçınılmaz olarak değerlendirilen, işbirlikçi solun onayladığı şeye, şöyle bir bakalım:

1) Binlerce Yunanlı çocuğun toplama kampına gönderilmesi.

2) Rus köylü sınıfının somut olarak ortadan kaldırılması.

3) Toplama kamplarındaki milyonlar.

4) Siyasal amaçlı insan kaçırmalar

5) Demir perde gerisinde, neredeyse günlük hale gelen siyasal infazlar.

6) Yahudi düşmanlığı.

7) Budalalık.

8) Zulüm.

Liste devama açık. Ama bu kadarı bana yetiyor

Tolstoy'un günlüğü. Üç iblis: 1) kumar (savaşmak mümkün) 2) şehvet (savaşmak çok zor) 3) Kendini beğenmişlik (hepsinin en kötüsü).

Teyzesine yazdığı bir mektupta, "Din olmaksızın insanın ne iyi ne de mutlu olacağını sanmıyorum. Ama ben inançlı değilim," diyor.

a.g. "Gerçek korkunçtur."

Ekim 53. Ağzını bile açamadan, partinin ya da edebiyat dünyasının bir uşağının hakaretlerine maruz kalmayı gerektiren soylu uğraş! Yozlaşmış diye nitelenen eski dönemlerde, en azından, gülünç duruma düşmeksizin kışkırtma ve öldürme hakkı vardı. Budalaca bir şey olduğu doğru, ama bu kolayca hakaret etmeyi zorlaştırıyordu.

*

Din sayesinde hakaretleri her zaman affeden insanlar vardır, ama onlar hakaretleri hiçbir zaman unutmazlar. Bana gelince, hakareti affedecek nitelikte değilim, ama hakareti hep unuturum.

*

Hem Dostoyevski hem de Tolstoy tarafından yaratılanlar, birbirlerini kolaylıkla, gayet iyi anlar, onlar: Hem kendileri hem de başkaları için her zaman tehlikeli karakterlerdir

Ekim 53 Actuelles II'nin yayını. Döküm bitti — yorum ve polemik de. Bundan böyle, yaratım

Büyük tarihsel bunalımların ertesinde, insan kendini ipin ucunu kaçırdığı bir gecenin sabahında olduğu gibi hoşnutsuz ve hasta hissediyor. Ama, tarihsel akşamdan kalmalar için aspirin yok.

Dile getirilmeyen ve, açık ve temiz havada, sizi her şeyin üstüne yükselten bu düşünceler

Lou'dan ayrıldıktan sonra kesin bir yalnızlığa gömüldüğü söylenen Nietzsche, gece, Cenova körfezine hakim dağlarda dolaşıyor ve orada, alevleri seyrettiği büyük bir ateş yakıyordu. Sık sık bu yangınları düşündüm, bu yangınların parıltısı tüm zihinsel yaşamımın arka planında dans edip durdu. Hatta, bu çağda karşılaştığım bazı düşüncelere ve bazı insanlara karşı adaletsiz davrandığım olduysa da, bu, onları istemeden de olsa bu yangınların karşısına koymamdan ve onların hemen kül olmasından kaynaklanmaktadır.

Melville, Hawthorne'a yazdığı bir mektupta Moby Dick'ten söz ediyor: "İşte kitabın gizli epigrafı: Ego non baptiso te in nomine..."

a.g. "Bu kitabı yazarken tüm kitabın ve her bölümünün dayandığı alegorik bir yapı kurduğumun bilincindeydim."

a.g. M.B.'yi bitirdikten ve Hawthorne'un hayranlık dolu mektubunu okuduktan sonra: "Tuhaf bir doyum ve sorumsuzluk hissediyorum; taşkın davranışlara istek duymuyorum.

Ve ardından "Sizi tanıdıktan sonra, bu dünyayı daha az bir burukluk duyarak terk edeceğimi hissediyorum.

Bk. Öykü teması "L'heureux échec" (Mutlu terslik):[1] Bu terslik için Tanrı'ya övgüler düzülmesi.

Nietzsche. Din adamları, sanatçılar arasında ilk sıraya yerleştirilebilir.

Nietzsche. *Aurore* (*Tan Kızıllığı*). "Asla örtbas etme, senin düşüncelerine karşı düşünülebilecekleri asla kulak arkası etme. Bunu yapacağına dair ciddi bir yemin et. Bu, düşüncene borçlu olduğun ilk dürüstlük eylemidir."

Par-delà (*Iyi ve Kötünün Ötesinde*).... "Belli bir niteliğe sahipse insanın yaşamında durmadan yinelenen tipik bir olay vardır." Sorun: Olayı bulmak ve adını koymaktır

Généologie (Törenin Soykütüğü).... "Hiçbir zaman yeni bir cennet kuramayan biri, bunu gerçekleştirmek için gerekli olan gücü yalnızca *kendi cehenneminin derinlerinde* bulur."

Kimi insanların "çokseslilığı"

*

Nietzsche *(Humain trop humain) (Insanca, pek insanca)*: "Kısa bir süre sonra hasta olmuştum, hastadan da beter, biz modernleri coşkulara sürükleyen her şeyin neden olduğu sürekli düş kırıklığıyla yorgundum...

"Burada acı ve yoksunluk çeken bir insan konuşuyor, ama

1) Melville, *L'Heureux Échec* (Mutlu Terslik): *Cocorico!*'daki, bir Hudson ırmağı öyküsü ve *otekı öyküler* (Gallimard, 1934)

sanki acı ve yoksunluk çekmiyormuş gibi bir anlatımı var

"Bundan böyle yalnızım, seçimim, bana karşı olan ve bana acı çektiren her şeyden yana ve kendime karşı."

Tek ve büyük amaç: Gerçeği anlama.

Ben'gi dönüş: Olanı yüceltmek ve geri gelmesi için taparcasına sevmek. (Metafizik olmadan, gerçekte yalnızca bu kalıyor.)

Lou'ya pusula (1882): "Yataktayım. Şiddetli kriz. Yaşamı hiç sevmiyorum."

Bir aristokrasinin gerekliliği. Bugün: Zekânın aristokrasisi ve çalışmanın aristokrasisi olarak yalnızca iki aristokrasi düşünülebilir. Ancak zekâ, tek başına bir aristokrasi değildir. Çalışma da, aristokrasi değildir (iki durumda da örnekler ortadadır). Aristokrasi, öncelikle bazı hakların tadını çıkarmak değil, öncelikle, yalnızca hakları meşru kılan, bazı görevlerin kabulüdür. Aristokrasi, hem kendini göstermek, hem de kendini silmektir. Zekâ kendinden kurtulmak için (görevin tanımı) ayrıcalıklara yönelemez. Bu ayrıcalıkların kimisi zekânın bir parçasıdır, kimisi zekânın karşıtıdır. Ama görev, kendini göstermeyi ya da kendini silmeyi değil, söylenene hizmet etmeyi gerektirir. Öyleyse zekâ yalnızca, kendi sınırları içinde, görevi olan çalışmaya yönelmelidir. Öte yandan çalışma, ya kendisi ya da karşıtı olan (bak yukarıda) bilinçsiz ya da bilinçli (zekânın genel aşağılanması) bir aptallaştırmaya yönelemez. Öyleyse, yalnızca zekâya doğru yol alabilir. Sonuç olarak bugün, ancak bu iki aristokrasi birbirlerini kabul edip, bir gün insana ilişkin tek bir üstün imgeyi gerçekleştirmek için birbirlerine doğru yürümeye başlarlarsa, çalışmanın aristokrasisi ile zekânın aristokrasisi mümkün olur

Yaşamının bir bölümünü gizleme zorunluluğu ona erdemli bir hava veriyordu.

Aristokrasinin tek kaynağı halktır. Halk ile aristokrasi arasında hiçbir şey yoktur. Bir hiç olan burjuvazi, 150 yıldan beri, dünyaya bir biçim vermeye çalışmakta, ama yalnızca bir boşluk ve eski kökleri nedeniyle yaşayabilen bir kaos elde etmektedir.

Walpole. "Sağduyusu dehaya varıyordu."

Kusurlarından yararlanmalı, erdemlerinden sakınmalı.

Brupbacher:[1] "Hiç kimse, doğal olarak ürettiğinden fazla insanseverlik de, ahlak da yaratmamalıdır." O, militan filozofun görevinin, tüm sınıfların tüm özgürlük etkenlerini teşvik etmek olduğunu düşünüyordu.

W Whitman. "Özgürlük, başını alıp bir yerlere gittiğinde, çekip giden ilk şey özgürlük değildir. Özgürlük, öteki her şeyin gitmesini bekler, kendisi sonuncu giden olur."

Van Gogh, halktan Christine adında bir kadınla yaşadı, doğumevine gittiğinde kadını terk etti. Gauguin gece uyandığında, Van Gogh'un üstüne eğilip, ona sabit bakışlarla baktığını gördü. Saint-Rémy bakımevinde G. kontu: "Metresim, metresim!" diye

1) Fritz Brupbacher, *Socialisme et liberte* (Sosyalizm ve Özgürlük), (La Baconniere, 1954).

diye, bir tahta parçasıyla göğsüne vuruyordu.

Salacrou, tiyatro yapıtının VI. cildine eklenmiş notlarında, şu öyküyü anlatıyor: "10 yaşına basan küçük bir kız: 'Büyüdüğüm zaman, en acımasız partiye kaydolacağım, diyor. Nedeni sorulunca, şöyle açıklıyor: 'Benim partim iktidara gelirse hiçbir şeyden korkmam, eğer öteki parti iktidara gelirse de, çok fazla üzülmem, çünkü bu parti bana sıkıntı verecek kadar acımasız olmaz.'" Bu küçük kız öyküsüne pek fazla inanmıyorum. Ama, bu mantığı çok iyi tanıyorum. Itiraf edilmemiş bir akıl yürütmedir bu, ama 1954'ün Fransız entelektüelleri arasında etkilidir.

*

Dostoyevski'nin babası, kendisini selamlayan köylüleri de selamlamayan köylüleri de kırbaçlatıyordu. Ona göre, köylüler, iki durumda da, cesur olduklarını gösteriyorlardı. Çok eziyet ettiği karısı öldüğünde, gece sarhoş olup, sesini sırasıyla kadın ve erkek sesine çevirerek, onunla konuşuyor. Öldürülüyor. Başı paramparça, cinsel organı iki taş arasında ezilmiş. Babasından nefret eden D. iki ay sonra, bir cenaze töreni görüyor, hırıltılar çıkararak, yere düşüyor.

a.g. Spenchniov (Pétrachevski yanlısı[1] — "Alaycı, özgürlükçü, güç yanlısı") ve "her biri, her şey ve herkes için suçludur." Stavroguine sözcüğünün kökeni: *Stauros*: Haç.

1) Petrachevski, yeni fikirlerin tartışıldığı bir entelektuel fikir klubünün yöneticisidir. Dostoyevski ve kardeşi Michel, 1847'den itibaren onunla sık sık görüşür. Bu fikir klübünün içinde Nicolas Spechniov daha köktenci bir akımı yaratır. O. Stravguine'e örnek olanlardan biridir. 22 Nisan 1849'u 23 Nisan'a bağlayan gece, Dostoyevski ve Petrachevski fikir klübünün otuz üç üyesi yakalanır.

Rus'un sınırlayan biçim nefreti. Onlar devrimi sonuna dek zorladılar. Berdiaeff, bir yerlerde hiç Rönesans geçirmediklerini yazıyor. Hep, kaygı. a.g. Berdiaeff'e göre, şövalyeliğin olmaması, Rus ahlak kültüründe, yıkıcı sonuçlara yol açtı.

Carlyle, Nietzsche, Dostoyevski devrimci mi? Oysa onlar, devrim karşıtı olarak adlandırılıyor.

*

Ecinniler'in uyarlaması.

Bk. Berdiaeff. "Chatov, Verkhovensky, Kirilov, onlar, Stavroguine'in dağılmış kişiliğinin parçaları kadar çoktur, onlar, dağılarak kendini tüketen bu olağanüstü kişiliğin yayılımlarıdır. Stavroguine bilmecesi, Stavroguine'in gizi, Ecinniler'in tek temasıdır."

Dostoyevski'nin savı: Bireyi suça götüren yollarla toplumu devrime götüren yollar aynıdır.

Verkhovensky: "Devrimin en önemli gücü, kendine ait bir görüşe sahip olmaktan duyulan utançtır."

Bk. Guardini,[1] bölüm sy 40-41 ve 202.

Ölürken kitaplarından ayrıldığına üzülen bir papaz? Öyleyse, sonsuz yaşama duyulan şiddetli istek, kitapların hoş yoldaşlığından pek üstün değil.

1) Romano Guardini. *L'Univers religieux de Dostoïevski* (Dostoyevski'nin dinsel evreni). (Le Seuil, 1947).

8 Mayıs. Dien Bien Phu'nun düşüşü. 40'ta olduğu gibi, utanç ve öfke karışımı duygu.

Katliam akşamı, bilanço çok açık. Sağcı politikacılar bu zavallıları savunulmayacak bir duruma soktu ve aynı anda da, solcular onları sırtlarından vurdu.

*

Johnson'a göre (Boswell)[1] kusursuz kibarlık, herhangi bir meslekten hiçbir iz taşımamaya, ayrıca, her türlü davranış ve durumda da, genel bir rahatlığa sahip olmaya bağlıdır

a.g. Yeniden evlenmek: "Umudun deneyim karşısındaki zaferidir."

a.g. J.'nin bir dostu: "Kendi dönemimde, filozof olmayı denedim, ama neden bilmem, hep neşe tarafından durduruldum."

a.g. "Belli bir zamanda bir araya geldiğimizde, kardeşimin çok eğlenceli olduğunu göreceksiniz.

— Bekleyeceğim, bayım, der J."

*

Sokrates, dans etmeyi ileri bir yaşta öğrendi.

Johnson: "Eğlenirken hiçbir insan ikiyüzlü değildir."

Ölmeden önce, "tuhaf bir düşünce" üretiyor. Mezarımızda mektup almıyoruz.

Don Juan Faust[2]

1) Haklı olmak

2) Hiçbir şeye izin yok

1) James Boswell, *Vie de Samuel Johnson* (Samuel Johnson'un Yaşamı), (Gallimard, 1954).
2) Don Juan ve Faust mitinin bir kahramanda birleştiği piyes tasarısı

3) Onu öldüren Françesko keşişlerinin oyununa boyun eğiyor.[1]

Aix-en Provence? Romantizm?

Sganarelle, Filozoflar Doğaçlaması'nın Bay Hiçlik'i olacaktı. "Gelmeyecek", sözünü o söylüyor (Don Juan'ı kusurları konusunda sorgulayan Dona Anna'nın babasını azarlıyor Doğaçlamaya bak)

Don Juan, anlaşma yapmayan bir Faust'tur — (geliştirilecek)

III. Perde, tutsaklarla Brezilya'da. IV Perde, V Perde'de yalnız yaşayan bir adam oluyor. *Herkesin içinde yalnız.*

D. J. Şeytan olmaksızın şeytanla anlaşma yapıyor. *Dünya üstüne bahse girmek*, şehvet ve zevk, şeytanla anlaşma yapmaktır. *Adalet üstüne bahse girmek de*, anlaşmaktır.

Massignon'un isteği üzerine, Mokhnine'deki idam mahkumlarının[2] affını istemek için cumhurbaşkanına yazıyorum. Birkaç gün sonra yanıtı gazetelerde buluyorum: Üç mahkum kurşuna dizildi. *İnfazdan on beş gün sonra*, Cumhurbaşkanlığı sekreteri bana, Cumhurbaşkanının mektubumu "dikkate aldığını" ve yüksek yargı organına ilettiğini bildiriyor. Dalgın bürokrasi.

On bir milyon ücretliden iki milyonu sendikalı. 1947'de, yedi milyon sendikalı vardı.

Piyes. Mutlu bir adam. Ama kimse ona katlanamıyor

1) Bakınız, *Defterler I*: "Don Juan için. Larousse'a bak. Françesko keşişleri onu öldürür ve Şövalye tarafından öldürülmüş gibi gösterirler.

2) 1954'te, üç Tunuslu, üç polis memurunu öldürdükleri için ölüm cezasına mahkum edilmişti. Camus'nun Cumhurbaşkanı Coty'ye yazdığı mektup, 12 Nisan 1954 tarihlidir

Kaplumbağa suda kuş oluyor. Sıcak denizlerin büyük kaplumbağası, güzel bir albatros gibi ılık suların bağrında süzülüyor.

Atonal müzik, sesler için, modern insanın coşkulu sesi için yapılmış müzik.

*

M.'ye mektup. "Batıyı lanetlemeyiniz. Bana gelince, ben Batıyı en görkemli döneminde lanetledim. Ama bugün, hatalarının ve çok uzun süren zaferinin ağırlığı altında ezilirken, belini bükmeyeceğim... Tarihin tanrılarına akıl ve gönül kurban eden Doğululara imrenmeyiniz. Tarihin tanrısı yoktur ve gönülle ışıldamış akıl, binlerce biçim altında, bu dünyada hiçbir zaman esenlenmemiş tek tanrıdır."

Çehov: "Bir yazar için önemli olan, ün değil... buna katlanma sabrıdır." "Çile çekmek ve umudunu korumak gerek."

Eleştirmenler Okulu: Tiyatronun "yasaları"

— Bayım, eğer iyi anladıysam, ne Aiskhylos'un, ne Shakespeare'in, ne Calderon'un, ne Corneille'in, ne de hiçbir tiyatro dahisinin ihlal etmekten kendilerini alıkoymadıkları yasalara titiz bir biçimde uymam gerekiyor.

— Bu yasaları ihlal etme yetkisinin yalnızca Shakespeare, Aiskhylos ve ötekilerde bulunduğunu söylemek daha doğru olurdu.

— O halde öğütlerinize uyarak, bu büyük yaratıcılardan ne biri ne de öteki gibi olamayacağım.

— Olacağınızı mı ileri sürüyorsunuz?

— Hayır, olacağımı değil. Ama olmaya çalışacağımı. Yoksa, niye yazayım? Başaramayacağım neredeyse kesin. Ama böyle bir şeye girişmek, yaşamıma sizin şimdiden yok ettiğiniz bir tat katacak. Üstelik Shakespeare, Shakespeare olmak isteyen bin kendini beğenmiş deli ve umutsuzdan doğdu. Feydeau'ya gelince, yalnızca Feydeau'dan çıktı (ona gülerim, ama bir tiyatro seyretmiyorsam pek gülmem, bunu özenle not ediniz).

*

Piyes. Kral Lear bugün, sosyalistler tarafından düşürülmüş bir soyludur.

a.g. Artık dünyayı değil, kendisini suçlayan bir Caligula.

Marcel Herrand'ın ölümü.[1]

Erdemli insanlar genellikle ödlek yurttaşlar oluyorlar. Gerçek cesaretin kökenindeki bir dengesizlik.

Varoluşçularımıza göre, her insan, bulunduğu durumun sorumlusudur. Bu, onların saldırgan ihtiyarlar evrenindeki mutlak merhametsizliği açıklıyor. Ama yine de, toplumsal adaletsizliğe karşı savaştıklarını ileri sürüyorlar Demek ki, bulundukları durumdan sorumlu tutulmayacak insanlar var, yoksulluğu yoksulun suçu değil. O zaman? sakat, çirkin, utangaç. Ve sonunda, ye-

1) 1953'te yöneticiliğini yaptığı Angers Festivali'nin açılışından sekiz gün önce ölen Marcel Herrand'ı anma. Albert Camus, onun görevini devralmıştı

niden, merhamet mi gerek?

Perikles genç bir adamın mezarının önünde: "Yıl ilkbaharını yitirdi."

Benden bir "yönetici" (yani iyi bir yönetim uyguladığını kanıtlayan biri) gibi söz edildiğinde bir yanım, tabii ki, budala bir kibirle şişiniyor. Ama başka bir yanım, bütün bu yıllar boyunca, utançtan ölmekten vazgeçmedi.

M.H.[1] Ölmek üzere olanların korkunç kederli hâli — ve can çekişenlerin yanındakilerin inatçı ve çaresiz hâli. Hareketli bir yaşamı varken, birdenbire bu yatakta kapana kısılmış gibi, tek başına...

*

İçtenliğe kapılıp gitmenin bağışlanamaz bir gevşemeyle eşdeğerde olduğu anlar vardır

İlk adam: Jessica'nın dönemleri: Şehvetli küçük kız. Hiçbir şeye bağlı olmamaya vurgun genç âşık kız. Gerçekten âşık kız. Başlangıç dönemindeki anlaşılmazlıktan farklı sona eriş.

"Onu en çok sevdiğim zaman, benliğimin derinlerindeki biri, yaptığı, gördüğü ve başına gelen şey yüzünden o kızdan nefret ediyordu. Özellikle de başına gelen şey yüzünden nefret ediyordu. Ondan, beni sabaha kadar beklemeyip, öldüğü için nef-

1) Marcel Herrand.

ret ediyordum. Ve ondan, bu gülünç kibirle alay eden, benliğimde bulunan bir başkasının önünde nefret ediyordum.

Jonas. Ev bunalımı. Ardından tablolar yığılıyor ve ev bunalımının yerini alıyor. Bu durumda, çözüm yüksek bir seki.

Artık hiçbir şey yapmadığı zaman — "Onların odalarda koştuğunu duyuyordu... yaşam, insanların gürültüsü, ne kadar da güzeldi. Küçük kız gülüyordu. Onları ne çok seviyordu! Onları ne çok seviyordu!

Piyes. Yalancı

1) Yalan söylüyor. İki kadın arasında.

2) Doğru söylüyor.

3) Felaket karşısında, yeniden yalan söylüyor. (Kadın yalanı anladığı pusulayı yırtıyor.)

Yalnızlığın olanaksızlığı üstüne bir piyes. *Onlar her zaman orada.*[1]

Roman. Dostluklar (yeni başlayacak oğluma).

İnsanın en zor katlandığı şey, yargılanmaktır. Anneye ya da körü körüne âşık bir kıza bağlanmanın nedeni budur, aptalların aşkının nedeni de budur.

1) *Jonas*'ın temasına yakın bir tema. 1953'te, Camus, zuppeler dostlar ve ilgi duyan hevesliler taralından çalışması engellenen bir ressamı anlatan. *La Vie d'artiste (Sanatçı yaşamı)* adlı bir mimodram yazdı.

Termonükleer bomba: Genelleştirilmiş ölüm, en sonunda, bu açı içindeki insanlık durumuyla birbirini tamamlıyor Öyleyse, kendi kendimize bir çeki düzen vermemiz yeterli olacak. Sorunların ilk ve en eski olanıyla yeniden karşılaşıyoruz. Sonsuza varıp, yeniden sıfırdan başlıyoruz. Sorunun 2. yolculuğu: Evrensel felaketin yaratıcısı Tanrı değil, insanlardır. Sonunda, insanlar Tanrı'ya eşit bir duruma geldiler, ama onun acımasızlığına eşit bir duruma. O hâlde, eski çağlardaki başkaldırıya yeniden başlamamız gerek, ama bu kez insanlığa başkaldırarak. Israrla, insanların gücünü yadsıyacak yeni bir Lucifer isteniyor.

*

Tuhaf. "Pis Yahudi" diyor büyük olanı. Ve küçük ona vuruyor. Ona vurması gerekiyordu. Ama, vurmak istemiyordu. Vurduğu bu kafadan nefret etmiyordu... Aslında öteki de istemiyordu. O çok sevimli küçük çocuğa Yahudi demek, ona vurmak istemiyordu. Ama karşılık vermek ve vurmak gerekiyordu.

Peri masalları.

Pan-Isa.

*

Estetik. Coşkudan yola çıkıldığı olur ve çığlık fışkırır. Başka zamanlarda, sonunda bizi yönlendiren ve coşkuyu gerçekten canlandıran, cümlelerin ve sözcüklerin uzun kıvrımıyla, bellekte hâlâ canlılığını koruyan coşkuyla karşılaşınca yola çıkılır, bu bir çığlık gibi değildir, ama geniş, büyük bir dalga gibidir

a.g. Eğer "Burnu bir balkabağı gibi" dersem, hiçbir anlamı yoktur, "bir şeftali gibi" dersem anlamlı olur. Sanat, böyle hesaplı bir abartmadır.

Chars ile Jardin des Plantes'daki dişi aslanın aşkı. Chars onun başını parmaklıklarının arasından tutuyor. Dişi aslan yere yatıyor. Kısa bacaklarını açıyor...

Milyonlarca insan, dünyadaki bütün yollardan bizden önce geçti ve onların izleri apaçık görülüyor. Ama her şeyden yaşlı olan denizde, sessizliğimiz, her zaman ilk.

Kimse sevilmeyi hak etmez — kimse bu sınırsız bağışa layık değildir. O hâlde, bu bağışı kabul eden kişi adaletsizliği keşfeder.

Tutkularımdan vazgeçmemişsem, dünyada neye müdahale edip, bir şeyleri değiştirebilirim. Ama tutkularımdan vazgeçtim ve bu nedenle de bir sanatçıyım, yalnızca bir sanatçı.

Oldum olası içimde biri, bütün gücüyle, hiç kimse olmamaya çalışıyor.

Bu uzun düşüncenin sınırında, uzaklarda, eksiksiz bir evet, yanıp tutuşuyor.

Çok fazla çaba harcadıktan sonra, uzlaşmazı uzlaştırdığıma inanarak, sınırları belirlediğim anda, sınırlar havaya uçuyordu ve suskun mutsuzluğun içine düşüyordum.

8. Defter

Ağustos 1954-Temmuz 1958

15.8.1954.

Mahler'in sopranolar ve orkestra için sol majör 4. senfonisi. Mahler kimi zaman Wagner'i sevdiriyor, Mahler karşı bir tarzda, Wagner'in ne derecede, kendi sisinin efendisi olduğunu gösteriyor. Mahler bunu yapmadığı zamanlar, büyüktür

16.8.1954.

X. bana: "Sonsuz yaşam fikrini neden kabul etmiyoruz? Çünkü sonuç olarak bu fikir bilinçten yoksun sonsuz bir mutluluktur — ve var olmak istiyoruz, yani var olduğumuzu bilmek istiyoruz. Ama o zaman bize tam anlamıyla bilinç sunan dünyayı, yani kötülüğü ve acıyı niye reddediyoruz (aslında bu, modern ateizmin çelişkisidir). Ben, acıyı hep bir tür sevinçle, var olma sevinciyle kabul ettim," diyor. Ben ona, dehanın bu noktada olduğunu söylüyorum. Deha? Evet, yaşamın dehası, tanıdığım insanlar arasında, onu yalnız bu kadın doğal bir gururla taşıyor.

17 *Berl.*[1]

Entelektüeller için hayır demek, evet demekten daha kolay Dreyfus'ten yana olan Doktor Reclus yaşamının sonunda, ciltlerce yapıtına bakarken, hiçbir şey üretmediği iki yıl olduğunu fark ediyor. Ah! evet, Dreyfus: Bu iki yılı olayın dosyalarını *incelemeye* vakfetmişti. Bugün, bir tek makale okuyup taraf tutuluyor.

Boşa giden öğleden sonra.

*

18.

İşin içinden çıkamayacağım. İntihar Ama ölmüş biri ne bek-

1) Emmanuel Berl (1892-1976). Camus'nun dostu olmuştu

ler ki? Sarmaşığın eski bir mezar taşını çatlattığı Anet mezarlığı.

Yıllardır, onun aşkına kapanmış yaşadım. Onu sevmekten vazgeçmediğime, en azından, berbat bir şey olan kaygısını duyduğuma göre, bugün zor olanı yapıp kaçmam gerek.

19.

Korkunç sabah. Öğleden sonra Cézanne sergisi: İlk marazi ve çılgın resimler (özellikle de cinsel saplantı). Bu tür bir çılgınlık, Cézanne'ınki gibi korkunç bir disiplin gerektiriyordu. Yalnız çılgınlar klasik kabul edilir, çünkü onlar ya budur ya da hiç. C. titizliği dağınıklığının ölçüsünde zorladı ve natürmortlarla manzaralarda bir mimari, bir geometri bulabildiği için onları resmetmeyi seçti. Sona doğru, bedenlere ve yüzlere geri dönüyor ve yeniden bir çılgınlığa, onu disiplin altına alan çılgınlığa kavuşuyor. Burada kübizm düzenli (duyuruluyor).[1]

Mektuplar.

*

20.

Mektuplar. Ölü bir gün.

*

25.

Ölü bir gün. N.A. (Derain, yarı felç indikten ve araba çarptıktan sonra delirir. O bir klinikte krizler geçirirken, karısı ve eski metresi, mühür altına aldırdıkları tabloların üstüne yattılar.)

Cehennemin kapısı.[2] Biraz Amerikanvari Japon filmi. Ama, bu sanatın yanında bizimkinin vahşiliği

1) Açıkça okunamadı.
2) *La Porte de l'Enfer* (Cehennemin Kapısı) *(Jigoku-Mon)*. 1954'te Cannes Festivali'nde Büyük Ödülü kazanan Kinugasa'nın filmi.

22.

İle-de France'ın hüzünlü ve ağırbaşlı doğası.

*

23-24

Ölü günler. Berl ile öğle yemeği.

25.

Sabah dışında çalışma. Musée de l'Homme.[1] Müzeden ağzım kemik tozlarıyla, iskeletler ve mumyalara ait bu kemik tozuyla dolu çıkıyo um. Perulu mumya: Tarihin (.....)[2] Bu kadın kimdi?

Eylem ve yazı: Haklı olduklarından pek emin değiller, ama bu emin olmama hali onların vicdanını rahatsız ediyor O zaman, vicdanlarını rahatlatmak için yazacaklar. Bunu yapmak için yeni kanıtlar arayacaklar, bulacaklar ve biraz daha fazla düşünce ileri sürecekler. Onların karşısındakiler de aynı şeyi yapacak. Bu durumda, ileri sürülen düşünceler sertleşecek. Yinelenen düşünceler çoğaldıkça, eylemler ortaya çıkacak. Kısa bir süre içinde eylemleri kışkırtacaklar. Böylece galip partinin zafer gününde suçlandığı birçok konu olacak. Yenikler, vicdani rahatsızlıklarından kaçmaları yüzünden gerçek suçluluk duygusunu tanıyacaklar ve bunu istemedikleri hâlde suçluluğun sorumluluğunu üstlenecekler. Sıraları geldiğinde, başka bir gün, galipler yenik duruma düşecekler ve bunu istemedikleri hâlde sorumluluğunu taşıyacaklar. Tarih, masumlar tarafından işlenen kesintisiz bir suçtur.

1) 1938 yılında Paris'te Palais de Chaillot da kurulmuş, etnografi ve antropolojiye adanmış müze. (ç.n.)
2) Okunamayan bir sözcük.

7 Eylül.

Çocukların dönüşü. Catherine uyuyamıyor, çünkü (göğsü ağrıdığından) ölmekten korkuyor. Bu küçük varlıklara daha şimdiden eziyet eden bu iç sıkıntısı rezaletin son perdesi değil mi?

8 Eylül.

N.A. bana telefon ediyor: Derain az önce öldü. Yarı felçli, deli, tablolarını mühürleten karısının zulmüne uğramış. N.A. umutsuz. Yapacak bir şey yok. Kaba sabalığını sevdiğim zavallı Derain. Kendi yarattığı yaşamı için dipdiri.

9.

X. (ve ailesi) için aşk, acıyla, iç sıkıntısıyla karışıyor. Sevmek acı çekmektir, ya da acı çekmek içindir. Benim için sevmek, belli bir sevinçli masumiyet durumundan hiçbir zaman ayrı düşmedi. Onlarla karşılaşır karşılaşmaz bir suçluluk duygusuna kapıldım ve artık gerçekten sevemez oldum.

20.

Beni ürküten ölmek değil, ölümde yaşamaktır.

Yok oluş, çok yaşamış birini ürkütecek bir şeye sahip değildir.

Suçluluk yaratmak ya da cezalandırmak için Tanrı gerekli değildir. Bunun için, insanlar yeter. Tanrı ancak masumiyet yaratabilirdi.

21

Yaşamında adaletin egemenliğini sağlayamamış biri adalet konusunda nasıl konuşabilir?

Katil, gece ailesini balta darbeleriyle öldürmek için çırılçıplak soyundu.

M.. "Gizemlisin, iyi, ama (iyiliğin içinde bulunan iticiliği gidermek için) tutkulu, bazen de adaletsizsin.

5 Ekim.[1]

Kanallarının üstünde, dikilmiş ışıklı yapılarıyla, gecenin içinde Rotterdam dekoru.

La Haye.

Bu kalabalık, sessizce birbirine yanaşmış küçük bir ev ve su mekanında bir araya gelmişti ve tüm kente hiç aralıksız yağmur yağıyordu, çirkin, asık suratlı küçük çocuklar, yavaşça geçen arabaların gidiş gelişini yönlendiriyorlardı ve hâlâ yağmur yağarken Kraliyet müzesinin cephesindeki zengin süslemeleri yıkamak için güzel (.....)[2] ve (...)[3] üç tekerlekli bisikletinin üstünde (...)[4] bir kemancının eşlik ettiği bir piyanist Chopin'in Hüznü'nü çalıyordu ve saygın bir dilenci tüm varlıklarını yitirmiş sömürgecilerin nostaljilerini süsleyen, vitrinlere konulmuş ama Hollanda havasında görünmeden dolaşan buruşuk yüzlü Endonezya tanrılarının rızası için verilmiş sadakaları topluyordu. Ey

1) Ekim 1954'te Camus Hollanda'yı ziyaret ediyor. Hollanda'nın dekoru *La Chute* (Düşüş)'te yeniden ortaya çıkacak. 20 ve 21 Eylül tarihli, suçluluk ve adalet üstüne alınan notlar, bu kitabın habercisidir.
2) Okunamayan üç sözcük
3) Okunamayan bir sözcük
4) Okunamayan bir sözcük

Java, yağmur yağarken oğulları burada kahve servisi yapan uzaklardaki ada ve nemli havada, tükenmez kaynağın pek yakınındaki genç kızın harika anısı süzülüyor, veremlinin ışığı ve gözleri sonsuzluk ülkesine gönülsüz bakan Rembrant'ın yaşlı kardeşinin sessizliği.

6 Ekim.

Günlerdir yağmur yağıyor ve soğuk rüzgar (.....).[1] Yepyeni ve tertemiz Rotterdam, hep nemli Amsterdam oradaydı; ve burası, balık pazarındaki canlı yılan balıkları, çirkin vitrinlerdeki harika mücevherler, yerde her tarafa yapışmış ölü yapraklarla aynı renkteki, yaşlı altın denizlerinde uzun süre dolaşmış isli ringa balıkları arasında, iç karartıcı kuğular gibi yüksek gidonlu bisikletlerin üstüne tüneyip, soğuk Vigver'nin çevresinde dönülen La Haye. Ey Cipango, orası ve burası (.....)[2] Hollanda, ölme sabrının öğrenildiği[3] tatlı Hollanda.

*

Ciddi konuşma. Ciddiyet, kabul edilen yalan ve gerçek güçsüzlüktür Geriye kalan her şey, dingin içtenliktir.

*

Don Juan.[4]

Kadın: Beni sevmediğinizi hep biliyordum.

Ama sizi seviyordum.

Benimle konuşuyordunuz ve kimi zaman başımın üstünden

1) Okunamayan dört sözcük.
2) Okunamayan bir sözcük.
3) Tam emin olunamayan okuma.
4) Don Juan teması, 1937'de, Théâtre du Travail (Emek Tiyatrosu)'nda Puşkin'in Don Juan'ını sahneye koyup oynadığı Cezayir kentinden itibaren, 1940'ların *Defterler*'inde sık sık görülen notlara kadar, Camus'yü yakından ilgilendirdi. Daha önce, VII. Defter sy 105'te, Don Juan ve Faust mitlerini harmanlayarak bir *Don Faust* tasarladığı görüldü.

bakıyordunuz.

Erkek: Çapkınlık yapmıyorum, yerime yerleşiyorum.

26 Ekim.

Tepkinin karşıtı devrim değil, yaratımdır. Dünya durmaksızın tepki halinde, o halde dünya aralıksız devrim tehlikesiyle karşı karşıya. Eğer bir ilerleme varsa, bu ilerlemeyi belirleyen şey, her türden yaratıcının, devrim gerekli olmadan aralıksız olarak tepki ve tepkisizlik düşüncelerini alt eden biçimler bulmalarıdır. Bu yaratıcılar olmadığı zaman, devrim kaçınılmazdır.

Koestler'e göre, Eski Türk hukuku (.....)[1] tarafından işlenmiş bir suçu, hafifletici neden olarak değerlendiriyordu.

Hanımeli, hanımelinin kokusu, benim için Cezayir kentiyle bütünleşir. Bizi bekleyen genç kızların bulunduğu yukarıdaki bahçelere doğru yükselen sokaklarda hanımeli kokusu dalgalanırdı. Asmalar, gençlik...

Sabah açan beyaz gülde, su ve biber kokusu var.

Julia.[2]

Son perde: J. Çirkin bir kadınım.

d'Al, evet.

1) Okunamayan iki sözcük.
2) Julie de Lespinasse üstüne piyes tasarısı. Bu iki replik, Julie ile d'Alembert arasındaki konuşmadır. Bkz. VII. Defter, sy. 62

*

Bendeki ve insanlardaki her şey, beni aşağıya doğru çekiyor.

1 Kasım.

Sık sık tanrıtanımaz olduğumu okuyor, tanrıtanımazlığımdan söz edildiğini duyuyorum. Oysa bu sözler bana hiçbir şey söylemiyor, benim için hiçbir anlam ifade etmiyor. Tanrı'ya inanmıyorum, *ama* tanrıtanımaz değilim.

Yaratıcı olarak, ölümün kendisine yaşam verdim. Ölmeden önce yaptığım şey bu.

*

Pavese: "Biz enayiyiz. Hükümetin bize bıraktığı bir parçacık özgürlüğü kadınların yutmasına izin veriyoruz."

Rembrant: 36 yaşına, 1642'ye kadar şan şöhret. Bu tarihten itibaren, yalnızlığa ve yoksulluğa yürüyüş. Ender bir deneyim, sıradan olan değeri bilinmemiş sanatçı deneyiminden çok daha anlamlı. Bu tür bir deneyim hakkında henüz hiçbir şey söylenmedi.

B.C.. "Doğa, bu zihinsel gücü insana, bu gücün tadını kendisi çıkarsın diye değil, kendini aşan bir kullanım için emanet ediyor."

a.g.. "Gerçek bir yaratıcı, zevkin yasasına bedenen boyun eğmiştir."

Spengler, Rusya'nın ruhunun ilkçağ uygarlığına karşı bir başkaldırı olduğunu söylüyor. Doğru sayılır. Berdiaeff'e de bak: Rusya asla Rönesans'tan geçmedi.

Hébertot[1] üstüne metin: Mağaranın ortasında, beyaz bir balinadır. Dişlerinin arasından süzer ve yalnızca lezzetli yazarlardan oluşan bir planktonun kendisine ulaşmasına izin verir.

Gerçekçilik. Herkes gerçekçidir. Kimse gerçekçi değildir. Sonuç olarak önemli olan estetik değil, içsel tutumdur.

Totaliter ülkelerin edebiyatı, öteki edebiyatlardan koparıldığı, yönetildiği için ölmez. Gerçeğin tümüne açık olmayan her sanatçı, peşinen sakatlanmış demektir.

7 Kasım 1954.
Yaş 41.

Bakhos Rahibeleri.[2]
Sicilya'da. Şimdi. Palermo bölgesindeki küçük kasaba. Her şey ona göre düzenlenecek.
Gelecekteki büyük yapıtlar. Her ne olursa olsun bunlardan

1) Kendi adını taşıyan tiyatroda, 1945'te *Caligula* ve 1949'da *Doğrular* piyesleri sahnelenen tiyatro yöneticisi.
2) Euripides'in piyesi (İ Ö. 406). Camus, bir uyarlama yapmayı düşünüyor gibi. (daha ileriye bakınız).

bir şeyler kalıyor. Örneğin: Don Juan, Faust, her biri bunların arasında sayılabilir.[1]

Başkaldıran İnsan düzeltilecek sy. 225, 6. satır (keşişler yerine işçiler) ve sy. 229, 1. satır.

Duperray'ın mektubu:[2] "Devrimci sendikacılar kendilerini esas işlerine vermeyi: Ortak ilkelerde birbirlerinden ayrılma gerekçelerini aramayı sürdürüyorlar."

Öykü başlığı: Zamanımızın bir ahlakçısı.

24 Kasım. Saat 10.

Bu sabah Torino'ya vardım.[3] Birkaç günden beri, İtalya'ya yeniden kavuşma düşüncesinin sevinci. İlk geliş tarihim olan, 1938'den beri, İtalya'yı görmemiştim. Savaş, direniş, Combat ve bütün bu yıllardaki tiksinti uyandıran ciddiyet. Yolculuklar, ama kalbin sustuğu öğretici yolculuklar. Barı'a, gençliğim ve yeni güçler ve yitmiş ışık, İtalya'da beni bekliyor gibi geliyor. Bir yıldan beri, beni hücre hücre yok eden bu evrenden (çevremden) kaçacak, kendimi belki de kesin olarak kurtaracaktım. Gerçekten dün, tren kalktığı zaman sevincim bu kadar büyük değildi. Öncelikle yorgundum ve ayrıca, Grenier ile buluştuğumda her şeye boşverip konuşmamızı arzu ediyordum, ama bu olma-

1) Bkz. Defter VII. sy. 105 ve Defter VIII. sy. 122.
2) Jean Duperray, 30'lu yıllarda Simon Weil'i tanıyan militan sendikacı ve yazar *Harengs frits au sang* (Kanda kızarmış ringa balıkları)'nın yazarı (Gallimard 1954)
3) Albert Camus İtalyan Kültür Derneği'nin davetlisi olarak İtalya'ya gitti. Torino, Cenova ve Roma'da konuşmalar yaptı.

dı, X. de hoşnutluk içinde yola çıkmama yardımcı olmadı. Ama yine de gece, kısa uykuların arasında, hâlâ uzaklarda olan bir mutluluk yaklaşıyordu.

Bu sabah saat 7'de, İtalya'da olmanın keyfi. Kendime geliyorum, storu açıyorum: Karlı ve puslu bir manzara. Tüm Kuzey İtalya'da kar yağıyor. Kompartmanımda tek başıma, çılgınlar gibi gülmeye başladım. Hava soğuk değil. Ama, garda beni bekleyen, çok güzel bir kadın olan I.A., soğuktan öldüğünü söylüyor. Tereddütlü hoş Fransızcasıyla, sakin, sevimli ve nazik tavırlarıyla (bana annemi hatırlatıyor) minik bir kar çiçeği gibi soğuktan kızarmış, bana biraz İtalya sunuyor. Önce trendeki İtalyanlar, daha sonra oteldekiler, yüreğimi ısıttılar. Her zaman sevdiğim ve bana Fransızların sürüp giden keyifsizliği içindeki sürgünlüğümü hissettiren halk.

Oteldeki odamdan, aralıksız kar yağan Torino'yu görüyorum. Düş kırıklığıma hâlâ gülüyorum. Ama cesaretime kavuşuyorum.

Torino karlı ve puslu. Mısır galerisinde, kumdan çıkartılmış sargısız mumyalar soğuktan iki büklüm. Taş döşenmiş, geniş caddeleri seviyorum. Duvarlar kadar geniş alanlardan da oluşmuş kent. Nietzsche'nin çalıştığı, sonra deliliğe gömüldüğü 6 via Carlo Alberto'daki evi görmeye gidiyorum. Overbeck'in geliş öyküsünü hiçbir zaman ağlamadan okuyamadım, Overbeck'in deli Nietzsche'nin kendini kaybettiği odaya girişi, ardından da Nietzsche'nin ağlayarak kendini Overbeck'in kollarına atışı. Bu evin önünde, her zaman hayranlıktan çok şefkatle sevdiğim Nietzsche'yi düşünmeye çalışıyorum, ama nafile. Onunla, basık gökyüzüne rağmen, sevdiği ve neden sevdiğini çok iyi anladığım kentte karşılaşmam daha iyi.

Öykü. Bir toplama kampındaki tutsaklar, aralarında en çok acı çekmiş kişiyi Papa seçiyorlar, öteki Papa'yı, Vatikan'da zenginlik içinde yaşayan Romalı'yı yadsıyorlar. Aralarındaki en genç kişilerden biri olmasına rağmen, kendi Papalarına *Peder* diyorlar, o oğullarını korumak için ölene dek, onun için ölüyorlar (ya da o ölmeyi reddediyor ve koruyacak başka insanlar olduğu için kendini sakınıyor, başlangıç böyle).[1]

25 Kasım.

Külrengi ve sisli bir gün. Torino'da dolaşıyorum. Taçlı kurukafalar tepesinde. Kentte, engin perspektifin ortasında, tunçtan atlar sisin içine atılıyor. Deliren Nietzsche'nin, sahibi tarafından dövülen bir atı durdurup, atın yüzünü çılgınca öptüğü, hareket halinde bile olsalar donup kalmış atlar kenti Torino. Villa Camerana'da akşam yemeği.

26 Kasım.

Torino'nun tepelerinde uzun gezinti. Gökyüzünü, ansızın beliren ve siste kaybolan karlı Alp dağları çevreliyor Hava serin, nemli, sonbahar kokuyor. Aşağıda kent, sisle kaplı. Her şeyin uzağında, yorgun ve tuhaf bir biçimde mutluyum. Akşam, konferans.

27 Kasım.

Sabah, I.A. ile Cenova'ya hareket, bu kadar genç birinde görünce şaşkınlık uyandıran, bir tür düşünülüp taşınılmış vazge-

1) *La Chute (Düşüş)*'te, Clamence, Libya'da tutsak olduğunu, tutsaklık yoldaşları tarafından Papa seçildiğini anlatır.

çişle, açık, gönlü zengin ve iyi niyetli, tuhaf sevimli varlık. O, "gülmek ve pişman olmak" istiyor Din konusunda, "karşılıksız aşka" inanıyor. Kesinlikle anneme benzer çok yanı var, kederle annemi düşünüyorum. Yüreğimde hep bu inanılmaz ölüm var...

Piemonte ve Ligurya'da, yağmur ve sis. Kar tarlalarının ortasındaki Ligurya kıyısını çevreleyen dağları aşıyoruz. Dört tünel ve denize doğru inen tepelerde hızını artıran yağmurla, kar kayboluyor. Konferans, varıştan iki saat sonra. Akşam yemeği Doria Sarayı'nda. Gözleri ve yüreği dipdiri, kupkuru yaşlı markiz. Çıkınca, nihayet yeniden kavuşulmuş, gür sularla yıkanmış bir Cenova'da yürüyorum. Siyah ve beyaz mermerler parlıyor, ışıklar sokaklarda sıradan, büyük damarlar açıyor.

VI. yüzyıldan 1800 yılına, Avrupa nüfusu asla 180 milyonu geçemedi.

1800'den 1914'e, 180 milyondan 460 milyona yükseldi.

Ortega y Gasset.[1] Yazmak için — kime seslendiğini bilmek istiyor —

Toplumla ortaklığı birbirinden ayırıyor

Özgürlük ve çoğulculuk, Avrupa'nın iki belirleyici özelliğidir.

Filozof ve felsefe hocası, bak sy. 26 — gerçek aristokrasi, tutku hakkında.

Humboldt.[2] İnsanın zenginleşip, yetkinleşmesi için, bir durum çeşitliliği gerekir Bu çeşitliliği sürdürme, gerçek liberalizmin temel çabasıdır

1) José Ortega y Gasset (1883-1955), İspanyol filozof.
2) Wilhelm von Humboldt (1767-1835), filolog ve Alman siyasetçi

Bugünün Rusya'sı, kendi aykırı biçimi içinde, bireyselliğin zaferini seyrediyor.

Ortega y Gasset. Tarih, felçliler ve saralılar arasındaki bitmeyen kavgadır.

Her toplum aristokrasi temeline dayanır, çünkü gerçek aristokrasi, kendine karşı buyurucu bir tavır içindedir ve bu buyurucu tavır olmazsa her toplum ölür.

Ortega y Gasset. Yaratıcı yaşam çok sağlıklı, çok soylu, bilinci harekete geçiren, sürekli uyaranları olan bir rejim gerektirir, yaratıcı yaşam enerjik bir yaşamdır.

Dar *vico*'larda gölgeler kaynaşıyor. Hoşnut ve yorgunum.

*

28 Kasım.

Cenova'da uzun gezinti. Hatırladığım kente tıpatıp benzeyen, büyüleyici kent.[1] Yaşam dolu küçük sokakların dar korsesi içinden fışkıran harika yapılar. Burada, güzellik her yerde kendini gösteriyor, gündelik yaşamda ışıldıyor Bir sokağın köşesinde, bir şarkıcı, günlük rezaletler üstüne doğaçlama yapıyor. Şarkılı gazete.

Küçük San Matteo Manastırı. Rüzgar, muşmula ağacının ge-

1) Camus, Eylül 1937'de Cenova'yı ziyaret etmişti.

niş yapraklarını şiddetli bir yağmurla kaplıyor. Kısa mutluluk anı. Şimdi, yaşam değiştirmek gerek.

Akşam: Yağmur altında, Milano'ya hareket. Yağmur altında varış. Stendhal'in burada sevdiği şey ölüp gitmiş.

29 Kasım.

Cène — Vinci gerçekten de İtalyan çöküşünün başında yer alır. San Ambrogio Manastırı. Konferans. Akşam, konferans sonrasındaki züppe budalalıklar nedeniyle öfke içinde, Roma trenine biniyorum. Bu soytarılıklara bir yarım saat daha katlanacak gücüm yok. Uykusuz gece.

30.

Sabah nihayet, Roma kırlarında, güçsüz, ama kararlı güneş. Aptalca, ama gözlerim yaşarıyor. Roma. Yine o, içindeki insanlar gibi zengin ve aptal otellerden biri. Yarın başka otele geçeceğim. N., onunla Venüs'ün doğuşunu seyrediyorum. Villa Borghèse ve Pincio boyunca gezinti: Her şey gökyüzüne seyrek kıllı bir fırçayla resmedilmiş. Uyuyorum. Son konferans. Sonunda özgürüm. N., Silone[1] ve Carlo Levi[2] ile akşam yemeği. Yarın güzel olacak.

1-3 Aralık.

Floransa gibi, yolcuyu taşıyan, onu attığı her adımda güçlen-

1) Ignazio Silone (1900-1978), İtalyan romancı ve sosyalist militan. Camus 1939'da, *Alger-Républicain*'de, onun *Le Pain et le vin* (Ekmek ve Şarap) adlı romanından söz etti. Silone ile ilk kez 1948 yılında tanıştı. 1953'ten 1957'e kadar, Camus ve Silone özgürlükçü düşünce yanlısı *Témoins* (Tanıklar) dergisinde ortaklaşa çalıştılar.

2) Carlo Levi (1902-1976). *Christ s'est arrêté à Eboli* (İsa bu köye uğramadı) adlı kitabın yazarı. İtalyan ressam ve yazar.

diren ve seyrini hafifleştiren, küçük Toskana ya da İspanyol kentleri vardır Başka kentler, New York gibi, hemen yolcunun omuzlarında ağırlığını hissettirir ve onu ezer, o kentlerde yavaş yavaş doğrulmayı ve bakmayı öğrenmek gerekir.

Roma da ağırlığını hissettiriyor, ama duyarlı ve hafif bir yükle, Roma çeşmelerden, bahçelerden ve kubbelerden bir beden gibi gönülde taşınıyor, insan onun ağırlığı altında, biraz tıknefes, ama tuhaf bir biçimde mutlu soluk alıp veriyor. Bu kent küçük sayılır, ama açık alanlardaki perspektif bazen bir sokağı dönünce patlıyor, bu duyarlı ama dar alan yolcuyla birlikte soluk alıyor ve onunla birlikte yaşıyor

Villa Borghese'deki bu küçük pansiyon için otelden ayrıldım. Bahçeye doğru taşan bir terasım var ve buradan görülen manzara her defasında beni heyecanlandırıyor. Duvarların arasında, sis içinde uyanmalardan, ışıksız bir kentte geçen bunca yıldan sonra, aralıksız olarak Porta Pinciana'dan Trinidà dei Monti'ye uzanan ve arkasında Roma'nın kubbeleri ile kargaşası bulunan, bu ağaç ve gökyüzü hattıyla besleniyorum.

Her sabah, hâlâ uyku mahmurluğu içinde bu terasa çıktığımda, kuşların şakıması beni şaşırtıyor, beni uykunun derinlerinden çıkarıyor ve bir çeşit gizemli bir neşe darbesiyle, o noktayı özgürleştirmek için belirli bir yere dokunuyor. İki gündür hava güzel ve Aralık ayının güzel ışığı, karşımda serviler ve dalları yukarı kıvrık çam ağaçları resmediyor.

Burada, Paris'te yaşadığım aptal ve kara yıllara üzülüyorum. Gönlün bir mantığı vardır, ama artık bu mantığı istemiyorum, çünkü kimseye yaramadı ve beni kendini kaybetmenin eşiğine getirdi.

Önceki gün, Campidoglio'nun altında bulunan iddialı sütunların o çılgın pazarında değil, forumun tam anlamıyla yıkık bö-

lümünde (Colosseum'un yakınında), ardından, hiçbir şeyin sessizliği, huzuru, her zaman doğan ve her zaman mükemmel olan dünyayı bozamadığı o harika Palatin tepesinde, kendimi bulmaya başladım. Geçmişin büyük imgeleri, doğa bu imgeleri kabul etmeyi ve imgelerin içinde uyuyan rahatsız edici sesi dindirmeyi bildiği zaman, bugüne, ardından geleceğe daha iyi hizmet edecek duyguları ve güçleri bir araya getirmeye yarar. Via Appia'da bu hissediliyor, oysa akşam üstü oraya geldiğimde, dolaşırken, yüreğim öylesine doluydu ki, yaşamın beni terk edebileceğini hissediyordum. Ama, yaşamın süreceğini, bende ileriye doğru giden bir güç olduğunu ve bu molanın yine bu ilerleyişe hizmet edeceğini biliyordum. (Bir yıldır çalışmadım, bir yıldır çalışamadığım on konu burada duruyordu, onların olağanüstü konular olduğunu, bu konuları ele alamayacağımı biliyorum. Bu günlerde bir yıl oldu ve ben delirmedim.) O manastırda, Torquato Tasso'nun öldüğü o odada yaşanabilir.

Roma meydanları. Piazza Navona. Sant'Ignazio ve ötekiler. Hepsi sarıdır. Çeşmelerin bezekli havuzcukları, düzensiz fışkıran su ve taşlar nedeniyle pembemsidir. Her şey görüldüğü zaman, ya da yalnızca görülebilen görüldüğünde, *öğrenmeye* çalışmadan dolaşmak tam bir mutluluktur.

Dün gece, San Pietro in Montorio'nun önünde, Roma, ışıklarının altında, bulunduğumuz o sessizlik yamacının eteğinde, devinimi ve gürültüsü yitip giden bir liman gibiydi.

Anıtsal güzelliğin her zaman bir kölelik gerektirdiğini bilmek, tuhaf ve katlanılmaz bir gerçektir, yine de anıtsal güzellik, güzelliktir ve insan güzelliği ve köleliği istemeden edemez; kölelik, kabul edilemeyen küçük bir şey karşısında duraklamaz.

Acaba bu nedenle mi, bir manzaranın güzelliğini her şeyin üstünde tutuyorum, bir manzaranın güzelliğinin karşılığı hiçbir adaletsizlik yapılmadan ödenir ve gönlüm orada özgürdür.

3 Aralık.

Villa Borghese'de harika sabah. İncecik çam iğnelerini tek tek ayırarak, onların arasından akan Cezayir sabahlarının ışığı. Ve Borghese Galerisi, sapsarı bir ışık içinde, çok gerçeküstücü Daphne'de olduğu gibi iyilik baskın çıkınca (sanat anlayışı olarak, gerçeküstücülük öncelikle baroka bir karşı-saldırı olmuştu) çok güzel ve şaşırtıcı, Jugement (Yargı) tarafından ortaya çıkarılan, iç burkan Vérité (Gerçek)'te olduğu gibi iyilik kaybolduğunda çok çirkin olan Bernini'ler beni her şeyden uzaklaştırıyor. Ressam da, çok etkileyici (Portreler).

Correggio'nun Danae'si ve özellikle de Titien'in 90 yaşında, gözle görülen bir gençlikle resmettiği, bir aşk tacı takmış Venüs'ü.

St Louis des Français'dekiler gibi olmayan, suskun ışığın yoğunluğunun ve şiddetinin kesinlikle harika bir kontrast yarattığı, öğleden sonrayı resmeden Caravaggio'lar. *Rembrandt'tan önce.* Özellikle, Vocation de St Matthieu (Aziz Mathieu'nün gönlündeki Tanrı çağrısı): Harika. C., gençlik ve olgunluk temasındaki cesarete dikkatimi çekti. Moravia, bana daha önce Caravaggio'nun nasıl biri olduğunu anlatmıştı: Birçok kez suç işlemiş, soyulduğu bir gemi ile Toskana'dan kaçmış, sonra bir kumsala atılmış, orada çıldırarak ölmüş (1573-1610). Moravia bana, piyes haline getirmek istediği Cenci'lerin gerçek öyküsünü de anlatmıştı. Béatrice, St Louis des Français sunağının altına gömülmüştü. Roma'da ayaklanma, Fransız Devrimi. *Sankülotlar*'dan

(baldırıçıplaklar) bir Fransız ressamı St Louis des Français'nin yağmalanmasına katılıyor. Mezarlar açılıyor Béatrice'in iskeleti orada duruyor, kafatası kopup bedenin ortasına düşmüş. Ressam kafatasını alıyor ve kafatasıyla top gibi oynayarak çıkıyor. Béatrice Cenci'nin korkunç öyküsüne ilişkin son imge bu.

Akşam üstü, Gianicolo'ya dönüyorum. San Pietro di Montorio. Evet, Roma'da tercih ettiğim yer bu tepedir. Dumanlar kadar uçucu, her yöne dönen, birbiriyle kesişen, ayrılan, sonra, gökyüzüne kavuşmadan önce hafifçe değip geçtikleri çamların üstünden atlamak için toplanan sığırcık sürülerinin sevecen göğündeki tepe. Aşağı indiğimizde N. ile ağaçlarda, Viale del Re'nin çınarlarında, yorgun kuşlar görüyoruz, sayılamayacak kadar çok, yapraktan çok kuşla kaplı her ağaç, cıvıldıyor. Akşam olurken, bu kalabalık mahalleyi kaplayan kulakları sağır edici cıvıltı, tramvayın gıcırtılarına karışıyor ve bütün kafalar tebessüm ederek, bu muazzam yaprak ve kuştüyü kalabalığına doğru kalkıyor.

Pansiyonda benimle ilgilenen hoş ve soylu bir yüzü olan, çok sade ve çok kibirli, iri yarı esmer Romalı. Öykü. Ressamla aşk. Ve tüm soyluluk ondan yana.

Roma üstüne BAROK bir metin yazılacak.

4 Aralık.

Sabah. Barberini Sarayı. Caravaggio'nun Narsissos'u ve özellikle de, P della Franceska'ya mal edilmiş, ama Signorelli'nin inceliğine daha fazla uyduğunu düşündüğüm bu Meryem Ana Ne olursa olsun harika.

Moravia ve N. ile, Tivoli'de öğle yemeği ve Villa d'Hadrien'de uzun bir öğleden sonra, kusursuz mekan. Bulutsuz ve yuvarlak gökyüzünün her bölümünden villadaki görkemli servilerin ve ulu çamların üstüne eşit bir biçimde dökülen ışıkla, gerçekten olağanüstü gün. Sıvaları petekli arı kovanlarını andıran yıkık duvarlar da büyük yarıklarına eşit bir biçimde akan bu ışığı alıyor ve duvarların çimento kovanlarından bir ışık balı yayılıyor. Burada, Roma'nın ışığının öteki kentlerin ışığından, örneğin daha düzensizce yayılan, Floransa'nın gümüşi, tinsel ışığından farklı olduğunu daha iyi görüyorum. Roma ışığı, Floransa ışığının tersine yuvarlak, parlak ve uysal. Bedenleri, mutlu tenlerin gönencini, başarıyla geçen yaşamları düşündürüyor. Uzaklar daha da hoş. Harabeler arasında kuş sesleri. Bu eşsiz güzellik karşısında, her şeyin söylendiğine dair tuhaf ve mutlu duygu.

Akşam yemeği, Piovene.[1] Otuz görüşme yaptıktan sonra, buradaki esas durum hakkında bir fikir sahibi olmaya başlıyorum. Düşünceler değil, komplolar var. Liberaller çok az, yoksulluk, yoksulluktan yararlanma ve yavaş yavaş belli bir tepkisizlik.

Kırk yaşında, insan canı yanınca bağırmıyor artık, bu acıyı biliyor ve yapılması gereken neyse onun için savaşıyor. O zaman, hiçbir şeyi unutmaksızın, kendini yaratmaya verebiliyor.

Son Yargı'da, sunağın sağındaki, göğe yükseliş hareketinde, bu büyüleyici hafiflik duygusunu vermek için Michelangelo'nun resmettiği bedenlerin kuvvetli kaslarla ağırlaştırılması gerekiyordu. Ağırlaştığı oranda hafifliyor. Sanatın düğümü budur.

1) Guido Piovene (1907-1974), yazar.

Borgia dairesinde, Pinturicchio'nun eşsiz anlatımı bir kahramanlık ortaya koyuyor.

Raphael odalarını boyasın diye, II. Julius'un Piero della Franceska (ve başkalarının) fresklerini yıktırdığını düşününce insanın yüreği daralıyor; Aziz Pierre'in olağanüstü Özgürlüğü'nün bedeli nasıl ödenmiş?

Caravaggio'nun İsa'nın çarmıhtan indirilmesi. Çarmıh görünmüyor; kesinlikle çok büyük bir ressam.

*

6 Aralık.

Külrengi bir gün. Ateşim var. Odadayım. Akşam Moravia ile görüşme.

*

Roman.

İlk Adam, gizini keşfetmek için güzergahını yeniden oluşturuyor: O ilk adam değil. Her insan ilk adamdır, kimse ilk adam değildir Bu nedenle, annesinin ayaklarına kapanıyor

7 Aralık.

Nicola ve Francesko ile hareket. Roma kırları. F., yanımızdaki somut mevcudiyetini ve insancıllığını terk etmeden, öylesine uzak ve öylesine yakışıklı. Circeo[1] köyü. Napoli'ye varış. Pozzuoli'de, Padovani'nin ikizi bir lokantada öğle yemeği. Ateşimi yükselten, Napoli'deki sel gibi yağmur. Akşam, gökyüzü açılıyor

1) Sabaudia gölünün güneyindeki Circeo tepesi. Homeros, Vergilius, Strabon ve Plinius tarafından Circeo adası adıyla anılmıştır Tepenin eteğindeki koyun adı da Circeo'dur.

8 Aralık.

Yüksek bir ateşle uyandım. Dün akşam bu notları bitiremedim. Ama yine de, Santa Lucia sokağının arkasındaki "Barrios" larda uzun bir gezinti. Bunlar, zengin caddelerin arkasındaki gecekondular Kapı açık, içerde üç çocuk görüyoruz, bazıları babayla aynı yatakta yatıyor, kendilerini göstermekten hiçbir biçimde rahatsızlık duymuyorlar. Yeterli çamaşır olmadığı için, her gün çamaşır yıkanması gerekse de, bu eski püskü çamaşırlar Napoli'ye bitmez tükenmez bir şenlik havası veriyor. Onlar, yoksulluğun bayrakları. Bu akşam, N.F Sonra, deri ve hayvan pisliği kokan rutubetli bir faytonla yol alıyoruz. İnsanların yakınlığı çok hoş. N. bizi Capuana kapısındaki bir mahalleye götürüyor. Tepeye doğru çıkan büyük bir sokak. Bütün balkonlara abajurlu lambalar konmuş. Ve bu lambalar bu yoksulluğa olağanüstü bir şenlik havası katıyor. Kilisenin önünde, alelade bir ayin alayı var. Sabah kurulan pazardan artakalmış lahana artıklarının yoğun balçığında duran sıkışık kalabalığın üstünde bayraklar sallanıyor. Kestanefişekleri patlıyor. Bütün azizlerin gerisinde, Meryem Ana fişeklerle kendini gösteriyor. Bir deli, bir pencereden, sabit bakışlarla, aynı makinalaşmış hareketle, birbiri ardına ateşlediği düzinelerle fişeği kalabalığa fırlatıyor ve fişekler patlayana dek çocuklar onların çevresinde Siyu dansı yapıyorlar. Yoksulların manastırı. Yüce bir görüntüsü var Bu, yoksulluğun Escurial'i..

1) İspanya'da Escorial kasabasında II.Philippe'in Aziz Laurent'in onuruna inşa ettirdiği manastır (ç.n.)

8 Aralık.

Düşmeyen bir ateşle bütün gün yataktayım. Sonuç olarak, Paestum'a gidemeyeceğim. İyileşir iyileşmez Roma'ya dönmeli, sonra Paris'e, işte bu kadar. Yunan tapınaklarıyla benim aramda bir şeyler var. Ve hep son anda, bir şeyler onlara doğru gitmemi engelliyor.[1]

Aldığım bu darbenin anlaşılmayacak bir yanı yok. Bu yorucu yıl, beni çökertti. Yeniden güce kavuşmak ve çalışmak için geri dönme umuduna kapılmak, tamamen duygusal bir şey olurdu. Daha iyisini yapacağım, tadına doyamayacağım bir ışığa doğru koşmaktansa, sağlığımı ve irademi yeniden kazanacağım bir yıl geçireceğim. Ama bunun için, kendimi beni yoran her şeyden biraz uzaklaştırmam gerekiyor. Buradaki bu düşünceler, yatak ve ateş ve çevresindeki Napoli'yle sınırlanmış bir yolcunun düşünceleri. Ama bunlar doğru düşünceler. Neyse ki, yatağımdan denizi görüyorum.

Bir radyo programı için Aziz Matthieu'nün Çilesini canlandıran ve onu güzel kadınlar ve alaycı meleklerle çevrili bir aziz yapan, F.'nin pek cahil ressam arkadaşı.

9 Aralık.

Uyandığımda ateşim yok. Ama yorgun ve bitkinim. Yine de gitmeye karar veriyorum (tutsaklık, vs., gibi kötü bir durumdan, her zaman yaptığım gibi, bir enerji yakalıyorum). Güzel bir güneşle hareket ediyoruz. Sorrente (ve Coccumela'nın harika bahçesi), öğle yemeği yediğimiz Amalfi biraz fazla gösterişli, ardından, yorgun F.'nin nöbetini devralmak için arabayı kullanıyorum ve bir sanayi bölgesinden, ardından Araf'ı anımsatan (uzun

1) 1939 yazında. Camus Yunanistan'a bir yolculuk tasarlar ama savaş çıkar. Yunanistan'a ilk yolculuğunu yapabilmesi için 1955 Nisanını beklemesi gerekecek.

kamışlar, yapraksız ve cılız ağaçlar) tuhaf bir bölgeden geçtikten sonra, güneş batarken Paestum'a varıyoruz. Burada, yürek susuyor.

(Daha sonra.) Akşam üstü, buraya varış anını yeniden yakalamaya çalışıyorum. Harabelerin yakınındaki küçük bir otelin, yüksek tavanlı, bembeyaz duvarlı, yıpranmış ama tertemiz, üç yataklı eski odasında ağırlanıyoruz. Peşime bir köpek takılıyor. Güneş batınca, parmaklıklar kilitlendiğinden, harabelere girmek için surlara tırmanıyoruz. Işık yakınımızdaki hâlâ mavi denizden geliyor, ama denizin karşısındaki tepeler şimdiden kararmış. Poseidon tapınağının önüne geldiğimizde, henüz yatmış kargalar çok büyük bir kanat ve çığlık gürültüsüyle ayaklanıyorlar, sonra tapınağın çevresinde uçuyorlar, dört tarafa üşüşüyorlar ve bizim gözlerimizin önünde beliren, çok güzel, taştan yapılmış, ama canlı ve unutulmaz bir varlığı selamlayacakmış gibi yeniden uçuyorlar. Akşam vakti, kargaların kara uçuşu, seyrek kuş cıvıltıları, deniz ve tepeler arasındaki boşluk, bütün bunlar beni, yorgunluğumun ve coşkumun içinde gözyaşlarının eşiğine getiriyor. Sonra, her şeyin sustuğu bitip tükenmeyen bu kendinden geçiş hâli.

Akşam, sessizlik, Lourmarin'in kuşlarını anımsatan kargalar, *ve dişi kedi, gözyaşlarım, müzik.*

Sabah, Tipasa'da harabeleri çiy kaplamış. En eski şeyin üstünde, dünyanın en taze serinliği. Benim imanım ve bana göre sanatla yaşamın ana ilkesi burada.

10 Aralık.

Dün akşam, sazlar, surlar ve kumsalın yakınındaki mandalar arasında gezinti. Denizin yavaş yavaş çoğalan engin ve boğuk se-

si. Kumsal, gece ışıklı ve külrengi gökyüzünün altındaki ılık su. Dönüşte biraz yağmur yağıyor ve arkamızda kalan denizin sesi hafifliyor. Mandalar yavaşça kıpırdıyorlar ve sonra, gece gibi kıpırtısız, başlarını eğiyorlar. Dinginlik.

Penceremden gecenin içindeki tapınaklara baktıktan sonra uyuyorum. Kaba ve çıplak duvarlarını o kadar çok sevdiğim oda, buz gibi. Gece boyu üşüdüm. Odamın pencerelerini açıyorum, harabelerin üstüne yağmur yağıyor. Bir saat sonra, çıktığımız sırada, gök mavi, ışık taze ve harika.

Altın sarısı gözenekli, pembe sünger taşından yapılmış iri sütunlu bu tapınağın, hava gibi hafif ağırlığı, bitmez tükenmez mevcudiyeti karşısında bitmeyen hayranlık. Kargaların arasına başka kuşlar karıştı, ama kargalar tapınağı her yandan, kara bir kanat yelkeniyle ve boğuk çığlıklarla kaplıyor. Tapınağın çevresindeki küçük günebakan çiçeklerinin taze kokusu.

Sesler: Bir su şırıltısı, köpeklerin havlaması, uzakta bir vespa sesi.

Yüreği sıkıştıran harap olmuş şeylerin yarattığı hüzün değil, sonsuz gençliği içinde sonsuza dek sürecek olan şeye duyulan umutsuz aşk, geleceğe duyulan aşk.

Yine tepeler ve deniz arasındaki harabelerdeyim. İnsanın kendini tamamen teslim edişini tattığım Tipasa'dan beri ilk kez karşılaştığım bu yerlerden kopmam çok zor

10 Aralık.

Devam. Ama yine de yola çıkıyoruz ve birkaç saat sonra Pompei'deyiz. Tabii ki ilgimi çekti, ama hiç etkilemedi. Romalılar kimi zaman ince, ama asla uygar değil. Avukatlar ve askerlerin niçin Yunanlılarla karıştırıldığını Tanrı bilir. Romalılar, Yu-

nan anlayışım gerçekten yerle bir edenlerin başında geliyor. Mağlup Yunanistan, maalesef onları yenemedi. Çünkü Romalılar Eski Yunan'dan büyük sanatın temalarını ve biçimlerini aldılar. Yunan saflığıyla görkeminin bize aracısız ulaşması için, yapılmaması daha iyi olacak donuk taklitlerden başka bir şey yapamadılar. Paestum'daki Hera tapınağının yanında, Roma ve İtalya'ya yayılmış tüm ilkçağ uygarlığı paramparça oluyor ve onunla birlikte, sahte bir büyüklük komedisi de yok oluyor. Kalbim sezgisel olarak, (hayranlık duyduğum, ama sevmediğim Vergilius da dahil) asla tek bir Latin şiiri için çarpmadı, ama her zaman, Yunanistan'dan gelen trajik ya da lirik bir dörtlüğün pırıltısıyla sıkıştı.

Pompei diye adlandırılan bu değerli Buchenwald'dan dönerken, külün tadı da yorgunluk da gitgide çoğalıyor. Arabayı F ile dönüşümlü olarak kullaniyoruz ve saat 21'de yorgun argın Roma'ya varıyorum.

11 Aralık.

Bütün gün yataktaydım, ya da neredeyse bütün gün. Hiçbir şeyden tat almamama neden olan ateş sürüyor. Ne olursa olsun yeniden sağlığıma kavuşmalıyım. Gücüme gereksinim duyuyorum. Yaşamın benim için kolaylaşmasını istemiyorum, zor olsa da yaşamla boy ölçüşebilmek istiyorum. Gideceğim yere varmak istiyorsam, bunu başarmalıyım. Salı yola çıkacağım.

12 Aralık.

Elime bir gazete geçiyor. Unutmuş olduğum Paris komedisi. Goncourt güldürüsü. Bu kez, Aux Mandarins (Mandarinler).[1]

1) Simon de Beauvoir'ın romanı.

Öyle görünüyor ki, bu kitabın kahramanı benim. Aslında yazar, gerçek bir durumdan yola çıkmış (direniş hareketinden kaynaklanan bir gazetenin yöneticisi), onun dışında her şey, düşünceler, duygular ve eylemler uydurma. Daha da iyisi: Sartre'ın yaşamındaki kuşkulu eylemler cömertçe benim sırtıma yüklenmiş. Bu bir yana, bir pislik. Ama kasıtlı yapılmamış, bir tür soluk alıp verirmiş gibi yapılan bir şey.

Durumum iyi. Gün külrengi. İyice yıkanmış kubbelerin hafifçe parladığı Roma'ya yağmur yağıyor. F.G.'nin evinde akşam yemeği. Akşam, yalnızım, ateşim düştü.

13 Aralık.

Yine Caravaggio. Santa Maria del Popolo. Yine yokuşlu, uzun sokaklarıyla Roma'nın hüznü. Bu nedenle meydanlar bu kadar güzel, insanı özgürleştiriyorlar, barok eski Roma'ya baskın çıkıyor Tek ortak yanları baston yutmuş gibi durmak olan, taşta donup kalmış Romalı çiftlerde olduğu gibi. Akşamın alacakaranlığı sarayların arasından sızıyor ve binaların kibirli cephesini yok ediyor. Akşam M. bana Brancati'den[1] ve onun ölümünden söz ediyor. Yalnız akşam yemeği.

14 Aralık. Hareket.

Varoluşçuluk. Suçladıklarında, bunu başkalarının belini bükmek için yaptıklarından emin olunabilir. Dürüst yargıçlar.[2]

Luca ile, can çekişen İsa'nın umutsuz çığlığını yok eden gerçek ihanet başlıyor.

Bazı rollerin oyuncudan yalnızca büyük ustalık istediğini ve

1) Vitaliano Brancati (1907-1954). Sicilyalı romancı.
2) Dürüst yargıçlar: *La Chute (Düşüş)*'ün odak noktasını oluşturacak kavramın ilk kullanılışı.

oyuncunun bu rollerde, mesleğini, yeteneğini sınayabileceğini söylediğim M. adlı aktris bana bunun kendisini ilgilendirmediğini, yalnızca kendini verebileceği, yaşayabileceği ve başka bir yaşam yaşadığını hissedeceği kahramanları oynamayı sevdiğini söylüyor. Ve sonuca bağlıyor: "Oynamayı seviyorum, çünkü hayalperestim."

Ahlak. İnsan arzu etmediğini almamalı (zor).[1]

Hep daha iyi olmayı umut ettim. Her zaman bunun için gerekeni yapmayı kararlaştırdım. Yapıp yapmadığım ayrı bir konu.

Benim için evlilik çok ince bir şehvet serüveni değil miydi? Böyleydi.

Ben ışıldarsam, kadın soluyor. O, ancak benim soluşumun üstüne abanarak yaşayabiliyor. *Yani biz, psikolojinin iki zıt kutbuyuz.*

Karanlık işler çeviren adamın karşıtı: Hınç duymayan adamdır. Ama, felaket ikisinde de aynı felakettir.

Bu dünya, kesilmiş bir solucan gibi kafası koparıldığından kıvranıp duruyor. Soylularını arıyor.

La Martinière, kürek mahkumlarını Cayenne'e götüren beyaz gemi — yeni bir yükleme yapmak için Cezayir kentine yanaşıyordu (seller götüren yağmurlu bir günde yaptığım röportaj[2] — traş edilmiş kürek mahkumlarıyla dolu mavna — içerde, iki kafes, vs. — Aynı yolculuğu ben de yaptım, ama konforlu bir kamarada) — Bir öykü?

1) Bkz. *La Chute* (Düşüş): " insan kendini bir gün arzu etmeden aldığı bir durumda bulur."

2) *Alger-Républicain*, 1 Aralık 1938. Başlık: "İnsanlığın defterden sildiği bu adamlar" Alt başlık: "Sürgüne mahkum edilmiş 57 kişi, önceki gün, zindana atılmak üzere Cezayir kentini terk ettiler. Bkz. *Defterler I*, 15 Aralık 1938.

İlk Adam. Hırs onu güldürüyordu. Sahip olmak istemiyordu, ele geçirmek istemiyordu, var olmak istiyordu. Tek saplantısı buydu

Özel yaşamın bir yığın insana sergilendiği, açıklandığı anlarda, özel yaşam genel yaşam olur, artık özel yaşam korunamaz.

Aşksız katlanılmayan kentlerin ve günlerin bu (boş) yaşamı.

On yıldan beri beni dünyada en çok ilgilendiren şey bu yaşam.

İlk Adam. "Başkaları istediği için ya da yalnızca başkaları benzer durumlarda böyle davrandığı için, gerçekten istemeden yaptığı şeyleri düşünüyordu, oysa sonunda bütün bunların birikimiyle, gerçekten yaşamak istedikleri halde, yaşamayı öğrenemeden ölen tüm insanlarla paylaştığı bir yaşam yaratmıştı."

İlk Adam. Enerji teması: "Egemen olacağım, ama el altından anlaşma yapmadan. Gizli anlaşma, ikiyüzlülük, aşağılık güç isteği, bütün bunlar fazla kolay. Ama ben, elde etmek ya da sahip olmak için bir şey yapmadan, egemen olacağım.

İnsanın tek yasası, var olmak ve kendini aşmaktır.

Jonas. Deli kapıcı kadın (oğlu ölmüş): "Ah! bay Jonas, siz anlarsınız siz!" ve hemen ardından: "Bay Jonas'ı görmeye gitmeyin, o karısını ve çocuklarını dövüyor."

İlk Adam. Dostluk teması

Büyük bir kültüre sahip olmadan büyük yapıtlara dalan M. Tembellikten bile olsa vasatlarla zaman yitirmek istemiyor ve içgüdüyle büyük olanı ayırt edebiliyor.

İlk Adam. İç sıkıntısı teması (bk. Connaissance de l'homme. 'İnsan Doğasını Kavrayış'), Adler sy. 156). Kişilikleri harekete geçiren şey: Psikolojik açıdan bakınca, güç isteğidir.

Don Faust (ya da doktor Tenorio): "Verdiğim şey karşılığında hiçbir zaman bir şey istemedim, yaptığım şeyden hiç söz etmedim, asla yeterli düzeyde veremediğim için kendime çok az değer verdim ve öncelikle, hiçbir zaman vermemiş olduğum şeyi düşündüm. Ama bugün, yaptığım azıcık şeye gereksinim duyuyorum, buradaki insanlara gereksinim duyuyorum. Elimi uzatmayı, yardım etmeyi asla reddetmediğim bu insanların, saygınlığımı korumak için konuşmalarına ve lehime tanıklık etmelerine gereksinim duyuyorum. *Hepsi susuyor*. O zaman, ben konuşacağım. Şu kişi..." (başkaldıran metin).

İlk Adam. Simone ile. Simone'u bir yıl boyunca elde edemiyor. Ardından kaçış geliyor. Kadın ağlıyor ve bu, her şeyi başlatıyor.

Her şey, benim bir burjuva hem de mutlu bir burjuva olmamın doğuştan gelen imkansızlığından kaynaklanıyor. Yaşamımdaki en küçük istikrar belirtisi beni dehşete düşürüyor

Sahtekarlar karşısındaki en büyük üstünlüğümü noktalayan şey ölümden korkmamamdır Ölüm, dehşet ve tiksinti uyandırıyor Ama, ölmekten korkmuyorum.

Sol entelektüellerin ihaneti. Onların asıl amacı, S.S.C.B'nin devrimci ilkesinin bozukluklarını yavaş yavaş düzelterek korumak olsaydı, Rus hükümetinin önceden bağışlanacağını bildiği totaliter yöntemlerinden vazgeçmesi için bir gerekçe olurdu bu. Rus yönetiminin bunu yapabileceğini ya da yapmak istediğini kabul ederek, yalnız Batı'daki solcuların açık muhalefeti, bu hükümeti düşünmeye sevk edebilir. Ama aslında, entelektüellerimizin ihaneti, budalalıktan daha başka bir şeyle açıklanabilir.

Haz karşısında duyulan zayıflık, acı karşısında duyulan zayıflıktan neden daha utanç verici olsun. Bu zayıflık, kimi zaman son derece büyük tahripler yaratır.

Don Faust. 1. tablo ya da Faust'un her şeyi anlamayı ve her şeye sahip olmayı istediği giriş. "O zaman sana, çekiciliği sunacağım," der şeytan. Ve Faust, Don Juan'a dönüşür.

Son tablo. Ödemek gerek. "Haydi." Hayır, der şeytan, nefsine kapılmamak gerek, aksi takdirde insan basit bir biçimde ölür. "Öyleyse, basit bir biçimde ölelim. (Burada insanlar korosu kahramanı aralarına kabul eder — Geç gitmek hiç gitmemekten iyidir).

Rusya'nın ve komünistlerin adalılık kompleksi (bk. Adler: İnsan Doğasını Kavrayış, sy. 154).[1]

N.R.F 'de: Karşılıklı konuşmalar (sorular, yanıtlar) ya da Actuelles üstüne hayali mektup.[2]

1) Alfred Adler, *Menschenkenntnis*, Leipzig 1927 (Connaissance de l'homme (İnsan Doğasını Kavrayış). Payot, 1949.

2) Hayali mektubun yazınsal işlenişi Camus tarafından birçok kez kullanıldı. 1939'da, *Alger-Republicain*'de *Bir genç İngiliz Fransız ulusunun düşünme biçimi hakkında mektup*. Aynı dönemde, *Defterler I*'de, *Bir umutsuza mektup*. Ve özellikle de, yeraltı basını için hazırlanmış ve 1945'te kitap olarak basılan, *Bir Alman dosta mektuplar*

Roman. "O akşam işler yolunda gitmiyordu — Konserde, senfoninin bittiğini sanarak üçüncü bölümden sonra alkışlamıştı Ama, keskin ve ayıplayan şışşşt sesleri ona dört bölüm olduğunu öğretmişti. Ve yanındakilerin bakışı, son günlerdeki hayranlığın ve bu ani küçümsemenin ağırlığı yine yakasını bırakmamıştı."

Fransız üslubundaki öykülerden biri (Jonas).

Seine nehrinde suların yükselmesi. Gecenin içinde, nehrin, şimdiye kadar hiç duyulmamış gürültüsü.

Don Juan. Ahlakçı tanrıtanımaz imana kavuşuyor. Bundan böyle her şey serbest, çünkü insanların affedemeyeceği şeyi birisi affedebilir. Yaşayan imanla taçlandırılmış cömert bir serbestlik.

Yaratımın hazzı son derece şiddetli bir duygudur, yaratma hazzını duyamayanlar, onlara tamamen ortaklaşa bir yaratım sağlayan komünizmi seçiyorlar

Tiyatro. Timon — Ecinniler — Julie — Doğaçlama — Basın — Bakhos Rahibeleri.

Dante, Şeytan ile Tanrı arasındaki kavgada tarafsız meleklerin varlığını kabul ediyor. Onları, cehenneminin dehlizine sokuyor. III 37 [1]

1) " bu aşağılık melekler korosu Tanrı'ya ne baş kaldırır ne de sadakat gösterir, yalnızca kendilerini düşünürler. Gökler, güzelliklerini yitirmemek için onları kovar ve cehennemin derinlikleri de, lanetliler bundan birkaç zafer elde etmesin diye, onları kabul etmez. (Metin Fransızcaya Alexandre Massalon tarafından çevrilmiştir.)

17 Şubat.

Cezayir kentine varış. Kıyı boyunca alçalan uçaktan bakınca kent, deniz kıyısına serpilmiş bir avuç parlak taş gibi. Otel St Georges'un bahçesi. Ey, beni eski zamanlardaki gibi sadakatle karşılayan, nihayet geri döndüğüm misafirperver gece.

18 Şubat.

Sabahleyin Cezayir kentinin güzelliği. St Georges'un bahçesindeki yaseminler. Yaseminleri solumak içimi sevinçle, gençlikle dolduruyor. Serin, havası tertemiz kente iniş. Uzakta ışıldayan deniz. Mutluluk.

Hasta François'nın ölümü. Dil kanseri, klinikten evine yollanıyor. Fakirhanesinde yalnız can çekişiyor, onu komşularından ayıran kalın ve kirli duvara vurarak, bu duvara kan kusuyor.

19.

Evimde bir koltuk bile yok. Birkaç tane iskemle. Hep böyleydi. Hiçbir zaman terk edilmedi, hiçbir zaman konforlu olmadı.

Belcourt'daki esnafı ziyaret. 3 tanesi ölmüş. Masson'lar Marthe. Alexandrine. Juliette. Zinzin (kepçe kulak, bedenini biçimden biçime sokan cambaz, Alcazar sinemasında şarkı söylüyor).

İlk Adam.

Babam, hangi yılda doğdu?

Bilmiyorum. Ondan dört yaş büyüktüm

Ya sen, hangi yılda doğdun?

Bilmiyorum. Evlenme cüzdanına bak.

Tamam, ailesi onu terk etti. Kaç yaşında? — Bilmiyorum. Ah! Gençti. Kız kardeşi onu terk etti. Kız kardeşi kaç yaşındaydı? Bilmiyorum. — Ya erkek kardeşleri? O, en küçüktü —yok ikinciydi. — O zaman, ağabeyleri ona bakamayacak kadar gençtiler. — Evet, öyle olmalı. — O halde, başka bir şey yapamazlardı.

On altı yaşında, kız kardeşinin kocasının ailesinin yanında tarım işçisi yamağı. Onu çok fazla çalıştırıyorlar.

"Artık onları görmek istemiyordu. Canına yetmişti."

a.g. Arap davası için savaşıyor. Fransız karşıtı bir ayaklanmada, karısıyla yakalanıyor. Tecavüze uğramasını engellemek için karısını öldürüyor, ama kendi hayatta kalıyor. Yargılanıyor ve mahkum ediliyor.

Ya da yine: 20 yıl onlar için savaştım ve özgürlüğe kavuştukları gün annemi öldürdüler.

a.g. St Germain-des-Prés'de, X.'in intiharı. Mephisto'nun[1] dostu. Marinella. Sarhoşluk. X.'i aşağılayan Jean-Pierre: "Her şeyde başarılısın. Senden tiksiniyorum."

20.

Tipasa. Yağmur ve güneş. Suyla karıştırılmış apsent. Hep yepyeni aynı coşku.

St Étienne ya da Roubaix'de değil de, Tipasa tepelerinde dünyaya gelmiş olmak ne büyük şans. Bana verilen şansı anlamalı ve onu minnetle karşılamalı.

21.

Işıl ışıl gün. Uzaktaki deniz ve gökyüzü birbirine karışarak ışıldıyor. Bahçe ve yaseminlerin kokusu her sabahki gibi, bugün

1) Cezayir asıllı bir Fransız tarafından işletilen St Germain-des-Prés'deki klüp.

kuşlar pek sevinçli.

22 Şubat.
Sisli.

23 Şubat.
Yatağımı istila eden güneşle uyanıyorum. Bitip tükenmeyen mavi ve altın sarısı bir ışıkla dolup taşan billur bir kadeh gibi bir gün.

24 Şubat.
Orléansville.[1] Sabah, bir siklamenin narin taç yaprakları gibi kesik kesik dağlar. Orléansville'de barakalar ve inşaat çalışmaları: Far West. Genç mimarlar grubu, yorgunluğa yenik düşmüyor, çünkü bu kenti gelecekte görüyorlar.

25 Şubat.
R.U.A.[2] Yaşadığım bu yalın dostluğun mutluluğu.

26 Şubat.
Yaşlı kraliçe arı yeni kraliçeleri doğurduğunda, genç kraliçeler onu ya öldürür ya da kovarlar. O da kovanın yanında açlıktan ölür.

1) 9 Eylül 1954'te, bir deprem Orléansville'i yerle bir etmişti. Camus'nun eski dostu, şehircilik mimarı Jean de Maisonseul, yeniden yapılanma çalışmasını görmesi için Camus'yü Orléansville'e getirdi. Albert Camus Tiyatrosu adı verilen bir tiyatro binası yapılmıştı.
2) Camus'nün gençliğinde kalecilik yaptığı Racing Universitaire d'Alger kulübü

Aşkın bu gülünç gösterisi ve onun tiksinti uyandıran istekleri, güçsüzler ve bayağılar bunlar sayesinde, yaşamak ve kendini göstermek için yardımlaşıyorlar.

*

26 Nisan.

Paris'ten hareket. Üzgünüm, X. içimdeki tüm sevinci yok etti. Alp dağları. Ve denizin üstünde yavaşça, teker teker bizimle tanışan adalar: Korsika, Elbe açıklarındaki Sardunya ve Calabria. Alacakaranlıkta neredeyse görünmez olmuş Sefalonya ve Ithaki. Ardından, Yunanistan kıyıları, ama gece, Peloponez'in kuvvetli eli, kardelenlerle kaplı, uzaktan uzağa karlı doruklarla ışıldayan, karanlık ve gizemli bir kara haline geliyor. Gökyüzünde hâlâ parlayan birkaç yıldız ve bir hilal. Atina.

27

Uyanınca, rüzgar, bulutlar ve güneş. Biraz alışveriş. Olağanüstü bir canlılıkla gönlümü fetheden ve çok sevdiğim 21 yaşındaki sevimli çevirmenim (size otelin yakınında olduğumu söylemiştim, ama bu doğru değildi, gecikmemek için durmadan koştum, bunun için soluk soluğayım).

Akropol. Rüzgar tüm bulutları dağıttı ve gökyüzünden bembeyaz ve çiğ bir ışık döküldü. Sabahleyin, yıllardır buradaymışım gibi tuhaf bir duygu, sanki evimdeyim, dil farklılığı bile rahatsız etmiyor. Akropol'e çıkarken, hiçbir heyecana kapılmadan "komşuya" gidiyormuşum gibi hissettiğimde, bu tuhaf duygu artıyor.

Yukarısı başka bir dünya. Rüzgarın iliklerine kadar temizlediği tapınakların ve yerdeki taşların üstüne sabah on bir ışığı do-

lu dolu düşüyor, çarpıyor, binlerce beyaz ve ateşli kılıca bölünüyor Işık gözleri yakıyor, gözler yaşarıyor, acı veren bir hızla bedene giriyor, bedeni mahvediyor, tamamen bedensel bir tür tecavüzle bedeni yarıyor, aynı zamanda da bedeni temizliyor.

Alışkanlığın yardımıyla gözler yavaş yavaş açılıyor ve mekanın çılgın güzelliği (evet, beni burada çarpan bu klasisizmin olağanüstü küstahlığı), ışığın temizliğinden geçmiş, arı bir varlığa kabul ediliyor.

Biri tek başına bir taşın üstünde biten, daha önce hiç görmediğim kadar koyu kırmızı gelincikler, (...) ler,[1] ebegümeçleri ve harika manzaralarla sınırlanmış, denize kadar uzanan alan. Ve Erekhtenion'un üstündeki, ikinci karyatidin[2] yüzü, üçüncünün bükülmüş bacağı...

Burada insan, o zaman mükemmelliğe erişilmiş olduğu ve o zamandan beri dünyanın çöküşe geçtiği fikrine karşı savunmaya geçiyor. Ama bu düşünce sonunda yüreği parçalıyor. Bu düşünceye karşı yeniden ve sürekli olarak kendini savunmak gerek. Biz yaşamak istiyoruz ve bu düşünceye inanmak, ölmek anlamına geliyor.

Öğleden sonra, mor renkli Hymettos. Pentele.

19'da. Konferans. Eski mahalledeki bir tavernada akşam yemeği.

28.

Sabah. Marguerite Liberaki ile.[1] Daphni. Ama kesinlikle Bizans... Yer büyüleyici. Çok hayal gücü gerektiren Eleusis. Ama, Eleusis'ten önceki ve sonraki kırlar çok güzel. Tapınakta, ana su-

1) Okunamayan bir sözcük.
2) Antik Çağ mimarlığında yapılarda sütun yerine kullanılan giysili kadın figürü (ç.n.)
3) Yunanlı kadın romancı ve tiyatro yazarı

nağa bağlanan iki yol var ve ikinci yol yabancıların bakışlarından gizlenmek için başka bir yöne gidiyor.

Eleusis hakkında bildiklerimin büyük önemi. Geliştirilecek.

Müzede harika parçalar var.

Büyükelçilikte öğle yemeği. Tiempo perdido.[1]

Öğleden sonra. Agora. Theseion, Areopagos; Agora'nın küçük müzesinde, Herakleion, Athena, Herakles heykelleri. Üstünü kaplayan çiçek açmış hanımellerinin altında Herakles boğum boğum ve kaskatı. Sonra Musalar Tepesi'ne çıkıyorum. Ufukta yükselmemiş güneş, henüz onu bulutsuz gökyüzünde tam olarak resmeden kızıllığına kavuşmamış. Güçsüz, zayıf, biçimini yitirmiş. Kopuk çemberinden akışkan bir bal dağılıp, tüm gökyüzüne yayılıyor, tepeleri ve Akropol'ü altın rengine buluyor ve denize uzanan, ufkun dört bir yanına saçılmış kenti, tüm parçalarına dek, pek hoş ve eşsiz bir pırıltıyla kaplıyor.

Tartışmalı konferansım için tam zamanında kente iniyorum. İki saat sonra konferanstan yorgun çıkıyorum ve bir sürü soruyu yanıtlıyorum. Pire'de Marguerite Liberaki ile akşam yemeği. Ani yaşam belirtileri ve gülmeleriyle, karanlık, tuhaf biri.

29.

Sabah. Ulusal Müze. Dünyanın tüm güzelliğini içinde taşıyor. Karyatidlerin beni etkileyeceklerini biliyordum, ama heykellerin bende yarattığı hayranlık hâlâ sürüyor. Savaş sırasında kıyım ve istiladan korumak için bazı heykellerin konulduğu mahzenleri gezmeme izin verildi. Tarihin onları attığı mahzende, üstlerini kaplayan toz ve samanın altında hâlâ gülümsüyorlar ve yirmi beş yüzyılın ötesinden gelen bu gülümseme, hâlâ insanın içini ısıtıyor, bilgi veriyor ve yoksunluk hissettiriyor Me-

1) Kayıp zaman (ylm.)

zar taşları da var ve yine bu bastırılmış acı. Siyah beyaz bir Yunan vazosunun üstünde, tesellisiz ölü, artık güneşi ve denizi görmemeye katlanamıyor. Bu mükemmellikle biraz sarhoş ve mutsuz, dışarı çıkıyorum.

Sonra, Sunion'a gitmek için hareket ediyorum. Gün ortasının ışığı hâlâ biraz puslu, ara ara görünmeyen sislerle yüklü, ama kısıtlanmış olsa da bu manzaradaki genişlik ve enginliğe hayran kalıyorum. Sunion'a yaklaştıkça, ışık dirilip, gençleşiyor. Ardından burunda, tapınağın eteğinde, yalnızca rüzgarla karşılaşıyoruz. Tapınak beni heyecanlandırmıyor. Bu bembeyaz mermerde, sahte mermer havası var. Ama, kumluk ve kayalık yamaçlar boyunca köpüklenen denizle, arka, sağ ve sol tarafında bulunan adalar filosuna bir kıç güvertesi gibi hakim olan bu yer anlatılamaz bir yer. Şiddetli rüzgar, sütunların arasında öyle güçlü esiyor ki, insan kıpır kıpır bir ormanda olduğunu sanabilir. Rüzgar mavi havayı karıştırıyor, açık denizdeki havayı emiyor, küçük ve taze çiçeklerle kaplı tepeden yayılan kokularla harmanlıyor ve çevremizde, hava ve ışıktan dokunmuş mavi çarşafları durmaksızın şiddetle çırpıyor. Rüzgardan korunmak için tapınağın dibine oturuyorum, o anda ışık, bir tür kıpırtısız fışkırmayla daha arı bir hâl alıyor. Uzakta adalar beliriyor Tek bir kuş bile yok. Deniz ufka dek hafifçe köpükleniyor. Kusursuz an.

Makronissos'un[1] karşısındaki şu ada dışında her şey kusursuz, ama bana hakkında korkunç öyküler anlatılan bugün boşaltılmış bu ada, bir toplama kampıydı.

Öğle yemeğinde aşağıdaki küçük kumsalda, küçük limandaki büyük balıkçı kayıklarının karşısında, balık ve peynir yiyoruz. Akşam üstü yaklaşırken, renkler koyulaşıyor, adalar donup kalıyor, gökyüzü yatışıyor Bu, kusursuz ışık, kendini koyverme,

1) Albert Camus'nün arşivlerindeki siyasal dosyalarda Makronissos hakkında önemli sayıda belge vardır.

Her şey yolunda deme zamanı. Ama konferansım nedeniyle yola koyulmak gerek. Bu yerlerden üzüntüyle kopuyorum, ama tamamen gitmiyorum.

Yola çıkmadan önce, yeniden burna gelince, Makronissos görünüyor. Dönüş yolu boyunca, burada gördüğüm en güzel ışık, zeytinliklerin, yemyeşil yapraklı incir ağaçlarının, seyrek servilerin ve okaliptüs ağaçlarının üstüne vuruyor.

Konferans. Akşam yemeğinde, toplama kampı hakkında bilgi ediniyorum. Sayılar birbirini tutar gibi. Toplama kampına getirilenlerin sayısı, 800 ya da 900 kişiyle sınırlandırılmış. Bununla ilgilenmem gerek.

30.

Ulusal Müze. Yeniden uzun ince karyatidi görmeye gidiyorum. Yinelenen Hekabe. Biri dışında, bu Yunanlı genç kızlar zarafet ve üsluptan yoksun. Kifisia'da öğle yemeği, yumuşak bir ışık altındaki bahçede bülbüller şakıyor.

Öğleden sonra. Çalışma, sonra Musalar Tepesi. Bu kez, güneş batmak üzere. Mimarların uyumlu ölçüleri değil, burunları, engin bir körfeze serpilmiş adaları ve açılmış geniş bir deniz kabuğu gibi duran gökyüzünü kullandıkları Akropol'ün şaşkına çeviren cüreti karşısında, yeniden neşe uyandıran bir tür sevinç. Onların inşa ettikleri Parthenon değil, baş döndürücü perspektifler içindeki uzamın kendisi. Güverteyi andıran kayadan görünen adalar filosunun ve (.....)[1] sessiz deniz yolculuğunun üstüne, ansızın akşamın dinginliği çöküyor.

Araya konulmuş mektup

1) Okunamayan bir sözcük

Sevgili X.

Şu sıradaki sessizliğim yalnızca beni ilgilendiren bir şey. Bu sessizlik size açıklayamayacağım özel yaşamıma ilişkin birçok konuya bağlı. Zaten, anlatsam da umduğunuz şeyi söylemeyeceğimi, kimseyi memnun etmeyeceğimi bilerek sevinç duyacaksınız. Sizi ilgilendiren durumun geriye kalan kısmı, görevlendirilmiş avukatların işi (üstelik onların çok etkili olmadıklarını kabul ediyorum). Ama mektubunuz beni size uzun süredir söylemek istediğim bir şey söylemeye itiyor. XX. yüzyılı ikiye bölen büyük çatışma içinde, sizin zaten seçim yapmış olduğunuzu biliyorum.

Örneğin, Doğu Almanya uzun süre silahlandı ve belli bir sayıdaki eski nazi generali, Batı'da olduğu gibi Doğu'da da hareket geçti. S.S.C.B birçok kez Almanya'ya ulusal ordu gücüne sahip olma hakkı tanıdı. Bu konuda hiçbir şey söylemiyorsunuz. Demek ki, S.S.C.B'nin kontrolünde olduğu takdirde bu silahlanmayı kabul ediyor, Batı çerçevesindeyse reddediyorsunuz. Ve her konuda tutumunuz böyle. Hatta (kendinizi sorgulayınız), Fransa'nın Kızıl Ordu'nun koruması altında bir halk demokrasisine dönüşmesini kabul edebileceksiniz, (ve benim, komünistleri iç politikanın "Atlantik Paktı yanlılaşmasına" karşı savunduğumu anımsayınız). Bu sorunları bana söylediğiniz ya da yazdığınızda, her defasında, üstü kapalı düşünceniz açıkça görülüyordu, öfkeniz yalnızca Rosenberg örneğindeki kıyımlar karşısında içtendi, oysa, Almanya'daki işçi ayaklanmasının komünist bir rejim kaygısıyla bastırılması söz konusu olur olmaz, bu düşünceniz sizde kuşkularla dolu bir tür sessizlik yaratmıştı[1] (bu son nokta önemlidir ve bana sol entelektüellerin tutumu konusunda acı ama kesin bir sınav gibi görünüyor).

1) 1953'te, Doğu-Berlin'de ayaklanan işçiler hareketlerini bastıran Sovyet tanklarını gorurlerken, casuslukla suçlanıp mahkum edilen karı koca Rosenbergler, Amerika Birleşik Devletleri'nde infaz edildi.

Öyleyse, bana göre siz seçiminizi yaptınız. Ve seçim yaptığınıza göre, Komünist Parti'ye girmeniz doğaldır. Bundan ötürü sizi kınayacak değilim. Ölümcül bir hata yaptıklarına inanmama rağmen militan komünistlerden nefret etmiyorum. Ama, bizi yapay laik papaz tartışmalarıyla yiyip bitiren, militan işçilerin sırtından vicdanlarını rahatlatan, aydın olmayıp da aydın geçinenlerden nefret ediyorum, hem de fazlasıyla.

O halde, bir kez olsun yapmak istediğinizi yapın, kendi kendinizle hesaplaşın. Ne olacağına sonra bakın. Sürekli olarak, bildiğiniz iki şeyi karşılaştırıyorsunuz ve birini, yaşadığımız toplumu yargılıyor, öbürünü görmezden geliyorsunuz. Komünist Parti, halk demokrasilerini tanımanıza yardımcı olmayacak. Bunun için çok beklersiniz. Ama, pek fazla bir şey bilmediğiniz komünizmi tanımanıza yardımcı olacak. Komünizmde huzur, yaşam disiplini bulursanız, ne âlâ. Tersi olursa, en azından sorunun aslını anlayarak kazançlı çıkarsınız.

İnandığım şeyi, her türlü hatayı engellemek için size yineliyorum. Alman silahlanması iki durumda da mahkum edilmelidir, ya da aksi takdirde her şey aldatmaca olur. Franco'nun yardımını ya da Güney Amerika'nın "meyva" politikasını, ya da sömürgeciliği affedilmez bulmayı sürdürüyorsam, Rusya'nın yardımlarıyla ve onun Fransız Komünist Partisi'ne koşulsuz desteğiyle, Fransa üstüne yapıştırılan meyva politikasını kabul etmem. Genel olarak, diktatörce sosyalizm diye adlandırdığım girişimlere ve yöntemlere, tamamiyle karşıyım.

Zaten, bunlar sizin bildiğiniz şeyler. Yalnızca, kitaplarım sizin için, söylediğinizden daha az bir anlam ifade ediyor. Bana duyduğunuz sempati daha gerçekti. Ama bu dine giren kişi, dostlarını ve annesini sevse de, onları terk eder. Çünkü Komünist Partisi gibi bir ortodoks anlayışı seçtiğiniz andan itibaren,

sizi kiliseye intisap etmediğinize inandıramam. Kuşku duymayın, tam tersine, bir entelektüel için, komünist eğilimin dinsel eğilimle aynı türden olduğuna gönülden inanın. Durumu anlayınca dürüstçe vazgeçme koşuluyla, bunda utanılacak hiçbir şey yok. Bana gelince, uzaktan da olsa, size karşı dostluğumu koruyorum. Bu tasarınızı gerçekleştirirseniz, sizden yalnızca, nesnel olarak dendiği gibi korkunç bir faşist olduğumu duyduğunuzda, bunu yadsımanızı değil, çünkü bu mümkün olmayacaktır, ama yalnızca böyle olmadığımı düşünmeye çalışmanızı istiyorum. Gönülden iyi şanslar, dostluğumun sadakatine inanın.

"Çılgın Johnny'nin" yerinde halk dansları gecesi. Bu dansları ilginç bulmaya çalışıyorum, ama dansçılar özellikle de kadın dansçılar çok çirkin.

1 Mayıs.

Argolis'e hareket için erken kalkış. Korinthos körfezi kıyısı. Dans eden, temiz hava saçan, neşe içinde bir ışık, körfezi ve açıklardaki adaları istila ediyor Bir ara yalıyarın kenarında durduk, denizin tüm enginliği, ışığı ve havayı tadını çıkara çıkara yudumladığımız bir kadeh gibi, tek bir kavis halinde sunulmuş, karşımızda duruyor.

Bir saatlik yol boyunca, tam anlamıyla ışıktan sarhoşum, kafam pırıltı ve sessiz çığlıklarla dolu, kalbin korku dolu küçük mağarasında, tanımanın yarattığı, çok büyük bir sevinç, tükenmeyen bir gülüş var, bundan sonra her şey olabilir ve her şey kabul edilir. Mykonos ve Argos'a iniş. Mykonos'daki kale, kral mezarlarının üstünde esen rüzgarın etkisiyle titreyen sık demetler

halindeki gelinciklerle kaplı. (Yunanistan'ın dolaştığım her yeri, şu sırada gelincikler ve binlerce çiçekle dolu.) Kalenin tepesinden, Argos'a ve denize dek uzanan ova. Agamemnon'un krallığı on kilometreden fazla değil, ama yine de bu krallığın boyutları o kadar büyük ki, güneşin altında hiçbir zaman bu kadar büyük bir krallık olmadı. Burada korkunç bir hâl alan ışık altında, iri taşlarla çevrelenmiş iki yüksek kaya arasındaki harabeye dönüşmüş Mykonos, bugün, bu unutulmaz toprağın vahşi kraliçesidir.

Argos harabeleri, fazla ilgimi çekmiyor. Mesleğine tutkuyla bağlı, yaşam dolu, Vaucluse'lü genç arkeolog Georges Roux, beni çok ilgilendirdi. Ona biraz imreniyorum ve kendimi bu son yıllarda yitirdiğim zaman ve derin güçsüzlüğüm nedeniyle acı acı eleştiriyorum. Öğle yemeğini Azine'de yiyoruz ve yemekten önce kumsaldaki saydam ve soğuk suda denize giriyorum.

Öğleden sonra, 1 Mayıs bayramı dolayısıyla Epidauros'da neşeli Yunanlıların düzenlediği bir açık hava eğlencesi var. Ama, zeytin, okaliptüs, (....),[1] akasya ağaçlarının yamaçlarına yayılan yoğun ve ılık ışık içindeki tiyatronun tepesinde, tüm gürültüler bir tür geniş ve hoş bir uzaklıktan yankılanıyor. Bu uzaklıktan, öteki gürültülerin doruğunda yalnız koyun sürülerinin hafif çıngırak sesleri duyuluyor. Buradaki an da yine kusursuz.

Akşam. Nauplî'de denizin karşısında, Yunanlıların güneşin krallığı diye adlandırdıkları bu akşam vakti, gökyüzünde lal renginin, dağlarda ve koylarda da morla ve mavinin yerleştiği saattir.

2 Mayıs.

Sabah, korkunç bir güneş altında Sparta'ya hareket. Her biri

1) Okunamayan bir sözcük

bir zeytin ağaçları krallığı ve gururlu servilerden oluşmuş geniş vadiler, çorak dağlar, uzaklarda bir kasaba, Yunanistan burada ıssız. Burada yalnızca pembe, yeşil ve kırmızıya boyanmış koyun sürüleri dolaşıyor. Evrotas vadisinde, karlı Taiyetos'un altındaki Sparta, yoğun kokusu bizi hiç terk etmeyen portakal ağacı tarlalarında uzanıyor. Yıkık Mistra'nın üstünde uçan kumrular bıkıp usanmaz bir güneş altında titreşen, birbirlerinden uzak, bodur zeytin ağaçlarıyla kaplı geniş Lakonia ovasına açılan duvarları kireçle boyanmış huzurlu manastır.

Dönüşte, Nauplі'ye iniş, Argolis körfezi, adalar ve uzaktaki dağlar. Argos'ta, kazı yapan genç arkeologlarla mola. Orléansville'i yeniden yapılandıran ve orada topluluk halinde yaşayan küçük mimarlar grubu karşısında hissettiğim duygunun aynısı. Sevsem de, başka insanlarla birlikte yapılan bir meslekte, bir çalışmada asla mutlu ve huzurlu olamadım. Bir mesleğim yok, yalnızca gönülden bir eğilimim var. Ve benim çalışmam yalnız yapılan bir çalışma. Bunu kabul etmeli ve şu anda durum böyle olmasa da, yalnızca ona layık olmaya çalışmalıyım. Ama, yaptıkları işten mutluluk duyan bu insanların karşısında kendimi melankolik bir duyguya kapılmaktan alıkoyamıyorum.

Mykonos'a geri dönüyoruz, en yüksek tepedeki düzlüğe vardığımız anda güneş batıyor. Sanki kendisinden daha yüksekteymiş gibi duran sarp yamaçların arasında saydam bir ay yavaş yavaş süzülüyor. Karşımızda kararan ova, sağımızdaki hâlâ aydınlık denize dek, Argos'un mavi tepelerinin eteğine uzanıyor. Çok büyük bir alan, öyle mutlak bir sessizlik var ki, bir taşı yuvarlayan ayak pişmanlık duyuyor. Uzakta bir tren soluk alıyor, ovadaki bir eşek buradan duyulan şikayetini haykırıyor, sürülerin

çıngırakları, bir su sesi gibi bayırlardan iniyor Vahşi ve yumuşak bu manzarada, harika (.....).[1] Şimdi, açılmış gelinciklerin üstünde onları yere yapıştıran hafif bir rüzgar esiyor. Dünyanın en güzel akşamı Mykonos aslanlarının üstünde yavaş yavaş batıyor. Dağlar, ufka doğru yansıyan art arda dizilmiş on sıradağa dek, tek bir mavi buğuya dönüşerek yavaş yavaş kararıyor. Bu kocaman sonsuzluk parçasını almak için bu kadar uzağa gelmeye değdi. Bundan sonra, gerisi önemsiz.

3 Mayıs.

Sabah çalışma. Öğleyin saat birde Delphoi'ye hareket. Hep aynı ışık, ama bu kez pek önemli olmayan, taşlı, ağaçsız tepelerde. Yunanistan'ın öncelikle eğik ya da düz, ama hep yandan görünüşü *yansıtan* çizgilerden oluşmuş bir alan olduğu hissediliyor. Her toprak parçası gökyüzünü çiziyor ve ona kendi biçimini veriyor, ama sıra gökyüzüne gelince, uyumlu bir biçimde açılıp kapanarak kendi alanını oluşturan bu girinti çıkıntılar olmadan, gökyüzünün bir anlamı olmaz. Bu nedenle burada küçük bir mesafe büyük krallıkları ayırır: Yerin yüzölçümü, gökyüzünün iki katıdır. Bir çeşit haznenin içindeyiz, kısa bir süreden beri büyüdüğü görülen tek bir bulut patlıyor ve birkaç dakika içinde ortalığı kasıp kavurmaya başlıyor İri dolu taneleri, kulakları sağır eden bir gürültüyle arabayı kurşunluyor. Beş dakika sonra, haznenin içinden çıkınca, yeniden açık gökyüzüyle karşılaşıyoruz ve neşe içinde yol alıyoruz.

Delphoi. Bu manzaranın görkemiyle birlikte en çarpıcı olan şey, geniş vadinin dibinde, (.)[2] dolgun kısrak sağrılarını deni-

1) Okunamayan bir sözcük
2) Okunamayan bir sözcük.

ze doğru iten koyu yeşil ırmak. Bu sağrılar iç içe geçmiş ve yukardan bakıldığında, ufka doğru titreyerek giden bir yol oluşturan zeytin ağaçlarından başka bir şey değil. Delphoi'nin üstüne de düşen felaket fırtına harabeleri de ıslatmış. Daha diri çiçeklerin ve daha yeşil otların ortasında harabeler de daha canlı görünüyorlar. Bir kara kartal yüksekte birkaç dakika süzülüyor ve kayboluyor. Ardından gün yatışıyor ve yüksek yalıyarlara akşamı haber veren bir dinginlik çökmeye başlıyor. Stadyuma geliyoruz ve buradan mutlu çıkıyorum.

Akşam. Bir tavernada, 4 Yunanlı beni nazikçe dansa davet ediyorlar. Ama onların yaptığı adımlar çok zor. Zamanım olsa, öğrenmeyi isterdim. Odamdan, deniz kenarındaki küçük ışık gerdanlığına dek gölgelerle kaplı vadi. Hafif bir pusla çevrili ay, dağlara ve koyu gölgeliklere ince bir ışık saçıyor. Uzay kadar engin sesssizlik çok güzel.

4 Mayıs.

Sabah Volos'a hareket. Sarp dağlar, sonra Lamia ovası. Yeniden dağlar ama yükselen güneşin altında daha sevecen, daha yeşil ve muazzam Tesalya ovası. Valahların ilkel kulübeleri — engin düzlük. Doğu uzakta değil. Volos. Evlerin % 80'i yıkık ya da harap olmuş.[1] Tüm kent çadırların içinde. Güneş, çadırların ve tozlu kentin üstünde ağırlığını hissettiriyor. Çok az tuvalet var, ya da hiç yok. Kendi kendime salgının nasıl önleneceğini soruyorum. Fransız lisesi çadırda. Ve yıkık kentin kıyısındaki, dümdüz ve serin deniz çok yakında. Belediye başkanı beni yıkık evin yanındaki avluda kabul ediyor. Zeki ve zarif biri. Söylediğim gereksiz bir söz üstüne bir berber geliyor ve avluda herkesin orta-

1) André Maurois'nın roman kahramanı. *Les Silences du colonel Bramble* (Albay Bramble'ın Sessizliği)

sında, sevimli bir teklifsizlik içinde, saçlarımı kesiyor. Yine kentteyiz. Dışarıda yapılan ayin, çadır-hastahane, vs. Otomobille Larissa'ya dönüş. Larissa'dan Selanik'e gitmek için otoray. Gece, ay altında parlayan deniz boyunca ilerliyoruz. 23'te varış.

5 Mayıs.

Çalışma. Turner ve Albay Bramble[1] ile (ya da ona çok benzeyen biriyle) öğle yemeği. Bizans kiliseleri. Tavus kuşlu küçük manastır. Aya David, Aya Yorgi, Aya Dimitriyu. On iki havari (Aya Sofia ilginç değil). Bizans sanatından çok etkilenmedim. Onu kabul etmek gerek. Ama, V yüzyıldan XII. yüzyıla uzanan ve Yunan uygarlığı dönemi ile XV yüzyıl İtalyan uygarlığı arasındaki zinciri oluşturmaya olanak sağlayan bu evrim ilgimi çekti. Örneğin on iki havarinin mozaikleri ve freskleri, bu sanatın ilk yüzyıllarındaki dinsel yapıdan ve katılıktan uzak. Bunlarda Duccio'nun gelişi hissediliyor. Daha sonra (akşam), bana, Konstantinopolis'in düşüşünden sonra Bizanslı sanatçıların İtalya'ya göçtüğünü anlatan bir uzmana sorular soruyorum.

Böylece, Doğu etkisi bu sanat anlayışından yavaş yavaş silinecekti.

Akşam. Konferans. Listede adı bulunan bir genç kızdan etkilendim.[2] Üniversitenin kokteyli. Gece odamdaki balkonda, limana, kayıklara, rıhtım hizasındaki denize bakarak, tuzun ve denizin güzel kokusunu soluyarak dinleniyorum.

6, 7, 8 Mayıs.

[illegible] ile bir yalıyarın tepesinde, denizin karşısında öğle yemeği.

1) 1953 teki depremde yıkılmış
2) Kuşkulu okuma.

Hoş bir an. Sonra, T bana son bestelerini çalıyor. Yola çıkmak gerek. Uçak. Altımızdaki ışıl ışıl denizde Ege Adaları beliriyor Merlier ile akşam yemeği.[1] Gece yarısı D. beni almaya geliyor ve Pire'de bizi bekleyen Algadès'in güzel kotrasına gidiyoruz. Neşeli ve içten koca adam. Pire'den, denizi gerçekdışı sıcak bir ışıkla aydınlatan külrengi bir ay altında çıkıyoruz. Teknenin altına çarpan suyu hissetmekten ve pruvanın iki yanından akan hafif köpüğü yeniden görmekten mutluyum. Ama bir anda, tam olarak denizden doğan, tabaka tabaka ilerleyen, yoğunlaşan ve yavaş yavaş ufku kapayan sisi görüyoruz. Hava soğuk ve nemli. Algadès takımadalarda asla böyle bir şey görmediğini ileri sürüyor. İki küçük adadan uzaklaşmak için kotranın rotasını değiştirmek gerekiyor. Yatmaya iniyorum. Sabah altıya dek uyumak olanaksız. İki saat sonra uyanıyorum ve güverteye çıkıyorum. Hâlâ sisli. Algadès ve tayfası batma tehlikesinden ötürü sabahlamışlar. Ama yavaş yavaş güneş yükseliyor, kendini gösteriyor, solgun güneş sisi deliyor ve sonunda sisi dağıtıyor. On bire doğru, pırıl pırıl, ince bir ışıkta kıpırtısız bir denizde yol alıyoruz (rüzgar olmadığı için yelkenleri açmıyoruz). Hava öylesine duru ki, insana ufuktaki en küçük bir ses bile duyulacakmış gibi geliyor. Güneş güverteyi ısıtıyor ve sıcaklığı yavaş yavaş yükseliyor. İlk ada belirdi. Yapmış olduğumuz yön değiştirme nedeniyle, Seriphos ve Siphanos'un arasından geçiyoruz. Ufukta, Siros ve öteki adalar beliriyor. Ufukta tüm adalar bir resim netliğinde beliriyor. Ters dönmüş gemi teknesi gibi adaların üstünde, yamaçlara asılmış küçük köyler deniz kabuklarını, çekilen denizin buraya bıraktığı beyazımtrak eğri büğrü çakıl taşlarını andırıyor.

Mavi denizin üstündeki bir buğday yığını gibi sarı küçük adalar.

1) Octave Merlier Fransız Enstitü'sünün müdürü

Ağır ağır kırışan ışıltılı bir denizin üstündeki bu uzak adaların ortasında seyrediyoruz, uzun uzun Siros boyunca yol alıyoruz, hemen ardından Mykonos beliriyor ve gün ilerledikçe Mykonos, Rinia'nın arkasında kaldığı için hâlâ görünmeyen Delos'a doğru uzattığı yılan başıyla, uzakta daha da belirginleşiyor. Renklerin değişmeye başladığı bir adalar çemberinin ortasındayken, güneş batıyor. Altın sarısı sönüyor, siklamen rengi, yeşilimsi bir mor, sonra renkler kararıyor ve hâlâ parlayan denizin üstündeki adalar topluluğu koyu maviye dönüşüyor. O zaman sulara tuhaf ve engin bir dinginlik çöküyor. Sonunda mutluluk, gözleri yaşartacak kadar büyük mutluluk. Kaybolacağını bildiğim bu anlatılamaz sevinci kucaklamak, ona sarılmak isterdim. Ama bu sevinç günlerdir gizliden gizliye sürüyor, bugün içtenlikle yüreğime bastırdığım bu sevinç, bana onu her istediğimde sadakatle yanımda olacakmış gibi geliyor.

Mykonos'a ayak bastığımızda gece oldu. Kiliseler de evler kadar çok. Hepsi bembeyaz. Rengarenk dükkanlara açılan küçük sokaklarda geziniyoruz. Tamamen karanlık sokaklarda, hanımeli kokusuyla karşılaşıyoruz. Ay beyaz terasların üstünden hafifçe parlıyor. Tekneye dönüyoruz ve öylesine mutlu yatıyorum ki, yorgunluğumu bile hissetmiyorum.

Sabah, Mykonos'un beyaz evlerinin üstüne ilahi bir ışık düşüyor. Delos'a gitmek için demir alıyoruz. Dibi görünen deniz güzel, saydam ve duru. Delos'a yaklaşırken, adanın ilk yamaçlarında kocaman gelincik salkımlarını fark ediyoruz.

Delos. Tasviri hayvanlar adasını içeren, aslanlar ve boğalar adası, ama bu tasvire (.....)[1] yılanları, kuyruk ve kafaları açık yeşil, bedenleri koyu renkli iri kertenkeleleri ve mozaiklerdeki yu-

1) Okunamayan bir sözcük.

nusları da eklemek gerek. Aslanların yapıldığı mermer, aşınma nedeniyle eprimiş ve delik deşik olmuş, kaya tuzundan yapılmış gibi, hayaleti andırıyor, ilk yağmurun onları eriteceği duygusunu uyandırıyor. Ama bu aslanlar ve boğalar adası, kararmış ve gevremiş kuru kemikler gibi olan harabelerle de kaplı, bu kuru kemiklerin altında ansızın olağanüstü ve yeni keşifler (Dingin Dionysos mozaikleri).

Hem de harabeler ve çiçekler adası (gelincikler, çançiçekleri, şebboylar, yıldız çiçekleri). Müzedeki sakat tanrıların adası (küçük kuros).[1] Öğleyin Kyntos'un tepesine ve körfezlerin çevresine yükselen ışık, kırmızılar ve beyazlar; Kyklad adaları çember halinde, pırıl pırıl denizin üstünde, kıpırtısız bir tür dans yapar gibi, Delos'un çevresinde yavaşça dönüyor. Adaların böylesine dar ve böylesine geniş bu dünyası, bana dünyanın kalbi gibi geliyor. Ve bu kalbin merkezinde duran Delos'tan ve bulunduğum bu doruktan, krallığımı sınırlayan dünyanın kusursuz çemberinin dik ve duru ışığı altında bakabiliyorum.

Daha sonra kayığa dönünce, rıhtımda çok sade giyinmiş, çok güzel bir Yunanlı yeniyetme kız. Kayık rıhtımdan ayrıldığında, ona el sallıyorum, çok güzel bir gülümsemeyle hemen yanıt veriyor. Teknede soyunup, saydam ve yeşil suya dalıyorum. Su buz gibi, birkaç kulaç attıktan sonra çıkıyorum. Mykonos'a dönüyoruz. Denizi böyle bir adadan ötekine her yönden kat etmenin verdiği sonsuz özgürlük duygusu. Ama, yalnızca adalar dünyasının gerçeğiyle sınırlanan özgürlüğün de sınırları var. Bu özgürlük ancak bu dünyanın çemberi içinde sonsuz bir mutluluk veriyor. Benim için özgürlük bu çemberi kırmak ve Sumatra'ya doğru yönelmek olmayacak. Yine, bu çıplak adadan o ağaçlı adaya, kayalardan çiçekli adaya gitmek olacak.

1) Eski Yunan sanatında Antik döneme özgü, ayakta duran genç erkek heykeli. (ç.n.)

Alışveriş için Mykonos'tayız. Kentin gecesini yeğliyorum. Geç vakit denize açılıyoruz. Delos ve Kyntos'un, Rinia'nın gerisinde yavaş yavaş kaybolduğunu görünce, aşkın yarattığı kedere o kadar çok benzeyen tuhaf hüzün. İlk kez, belki de ölmeden önce bir daha asla göremeyeceğim sevdiğim bir toprağın kayboluşuna acı dolu bir duyguyla bakıyorum. Yüreğim sıkıştı. Adaların ve denizin üstünde yine değişken renkler. (.....)[1] hafif bir rüzgarla yavaş yavaş çarpan yelkenler. Denizden yavaş yavaş ışığını yitiren gökyüzüne yükselen huzuru yeni tatmışken, kayalık bir adacığın arkasından ay çıkıverdi. Gökyüzünde yükseldi, suları aydınlattı. Gece yarısına dek, aya bakıyorum, yelkenleri dinliyorum, teknenin yanlarına vuran suyun devinimine içimden eşlik ediyorum. Denizdeki özgür yaşam ve bu günlerin mutluluğu. Burada her şey unutuluyor ve her şey yeniden oluşturuluyor. Taçlar ve sütunlarla kaplı adalar arasında, yorulmak bilmeyen bir ışıkta, su üstünde uçarak geçen bu harika günlerin tadını damağımda, kalbimde, ikinci bir esin, ikinci bir doğuş olarak saklıyorum...

Sabah, şiddetli rüzgar, yelkenler çarpıyor, denizin dibindeki çukurlar çoğalıyor, çok kuvvetli bir su ve yelken gürültüsüyle Pire'ye doğru yola koyuluyoruz. Işık yağmuru, sabah denizine düşen ve sıçrayan damlalar. Bu takımadalardan ayrılmanın yarattığı umutsuzluk, ama bu umutsuzluk bile güzel.

9 Mayıs.

Olympos'a hareket. Korintos körfezi yolu. Kumsallar ve körfezler. Xylocastron'da denize giriş. Bu kez, ağaçların, suların, serin topraktaki meyvelerin gücü. Olympos'tan biraz önce, tepeler narin servilerle kaplı. İlk kez hafifçe grileşen bir ışığın altındaki

1) Okunamayan iki sözcük.

bu yerlerdeki yumuşaklık ve şefkat. Ulu çamlar ve Zeus ile Hera tapınaklarının kalıntıları. Kuş sesleri, gün bittikten az sonra, uyuklayan küçük vadiden huzur yükseliyor Gece, Delos'u düşünüyorum.

10 Mayıs.

Penceremden gördüğüm Alphée vadisinin üstünde ilk kez külrengi bir sabah. Ama bu külrengi sabahtan, taşların, servilerin ve yeşil kırların üstüne yumuşak bir ışık yağıyor. Delos'tan beri, bu tepelerin, bu yumuşak gölgenin, hafif kuş sesleriyle beslenen bu sessizliğin huzurundan başka bir şey hissetmiyorum. Müze. Siphnos'tan Delphoi'ye kadar uzanan fresklerle, burada klasik heykelin en yüksek düzeyi bulunuyor. Apollon ya da Doğu alınlığındaki üç insan figürünün, ya da alçak kabartmalardaki çeşitli Athena'ların yanında, Praksiteles'in Hermes'i çöküşün pis kokusunu yayan yavan bir başarıdır. Zaten onun arkasındaki, bir savaşçıyı ve Ganymedes'i kaçıran Zeus'u betimleyen büyük boydaki iki harika seramik, olağanüstü bir biçimde farklı bir sanatın tanıklarıdır. İlginç arkaik bronz kuroslar, kartal başlı aslan, küçük heykeller, doğrudan Doğu'dan geliyor gibi. Gezinti. Hafif bir yağmur yağıyor, vadinin sevecen ve yıkanmış renkleri gözü okşuyor. Manzaraların çeşitliliğiyle büyülendim. Bunlar Yunanistan'ın yarattığı manzaralar, bu manzaraları başarıyla yaratıyor ve onları kusursuzluğa taşıyor.

Köylüler ve onların nazik içtenliği. Burada siyasal özgürlük bulunmamasına karşın tavır ve hareketleri özgür köylüler.

Hafif akşam yağmuru. Bir yığın kokulu çiçeği aşarak tepeye çıkıyorum. Küçük Thronia köyü. Sefil evler. Yırtık pırtık giysiler içinde gürbüz çocuklar

12 Mayıs.

Serin ve aydınlık sabah. Harabeleri çevreleyen ağaçların altındaki gölge çok değerli. Işık olağanüstü. Deniz banyosu ve Xylocastron'da öğle yemeği. Duru su çok soğuk değil, ama hava daha da saydamlaştı ve Korintos Körfezi'nin öbür tarafındaki bütün dağlar etkileyici bir berraklıkla aydınlanıyor Bu manzara içinde, M.'nin görkemli bir gülümsemesi var. Ve, böylece az sonra varılacak Atina Körfezi'yle tüm yol alınmış olacak, adalar boyunca, her ev ve her ağaç seçilebiliyor. Beni istila eden bu hazları not etmeyi artık bırakıyorum. Burada soluk alıp verilen hava ve sevincin kendisi gibi iffetli, kanaatkar, şiddetli haz.

Theseion.

Aydınlık ve duru gökyüzünde, bir akdiken yaprağı gibi bir ay parçası.

Akşam R.D.'nin evindeyim. Hanımelleri, gecenin içinde uzaktaki koy, yaşamın gizemli tadı.

13 Mayıs

Yunanistan'da yirmi gün süren gezi, yola çıkmadan önce bu günleri şimdi Atina'dan seyrediyorum ve bu günler bana yaşamımın bağrında saklayabileceğim bir tek ve upuzun bir ışık kaynağı gibi görünüyor Benim için Yunanistan, yollar boyunca uzanmış, bir ışık denizinin üstünde ve saydam bir gökyüzünün altında durmaksızın çoğalan sakat tanrılar ve kırmızı çiçeklerle kaplı, ışıl ışıl uzun bir günden başka bir şey değil. Bu ışığı tutmalı, geri gelmeli, artık günlerin karanlığına teslim olmamalı...

14 Mayıs.

Eginetes'e hareket. Deniz sakin. Gökyüzü sıcak ve mavi. Küçük liman. Kayıklar. Aphaia'nın yükselişi. Boşlukta mavi bir üçgen oluşturan üç tapınak: Parthenon, Sunion, Aphaia. Sütunların gölgesinde, tapınağın taşlarının üstünde uyuyorum. Ilık bir koydaki Aya Marina'da uzun deniz banyosu. Akşam rıhtımda kokuları soluk kesen iri zambaklar satılıyor. Eginetes, zambaklar adası. Dönüş. Güneş alçalıyor, bulutlarda kayboluyor, altın sarısı bir yelpazeye, ardından ışıltısı gözleri kör eden büyük bir tekerleğe dönüşüyor. Akşam kesin olarak terk edeceğim adalar yeniden ortaya çıkıyor. Aptalca ağlama isteği.

Akşam Variguerez ve gölge tiyatrosu.

15 Mayıs.

Pazar. Bizans müzesi. D.'lerle Kifissia, sonra Atina plajları. Işıl ışıl güzel bir rüzgarın altında gezinti. Bunlar benim, haftalar boyunca bize aynı uzun sevinci saçan bu ülkeye elveda saatlerim.

16 Mayıs.

Hüzünlüyüm, Paris'e hareket.

Roman. Güneş altında göz kamaştıran, motoru kapatan parlak obüse bakıyordu. Ve gizemli sevinç yeniden içine işliyor, içinde bir pınar çılgınca akıyordu. Bu, yuvarlak, kırmızı ve beyaz, hır dönen çember, Delos'un neşesiydi. Başlayacak sağanağın

üstünden manevra yapamadan denize diklemesine inen uçakta, yaklaşan ölüme benzer yaşam yeniden başlıyordu.

Konuk.[1] Tutsak hapishanenin yolunu tutuyor, ama Daru onu aldatmış, ona özgürlüğün yolunu işaret etmişti.

Roman. Gururlu biri. Acı çekerken bağırmıyor. Hiçbir şeye boyun eğmiyor.

İşçilerin yaşamını yetişkinliğinde keşfeden bir ayrıcalıklı. Yavaş yavaş bu ayrıcalığa yüz çeviriyor Ama, yüz çevirmesi yetmiyor Böyle doğmuş olmasını, işçi olması bile değiştirmiyor. Sonunda, bu amaç uğruna ölmek gerekiyor.

Kusursuz bir insan olmaya çalıştım ve her şeyi kendimde topladım. Ve ardından...

İlk Adam. Francine ailesi. Wolfromm ailesi.

Romalılar Fransızca "génie"[2] sözcüğünden yalnızca bizim ordularımızda kullandığımız anlamı benimsediler.

Tarih, kan ve cesaretten oluşmuştur Yapacak bir şey yok. Köle silaha sarılıp, yaşamını verdiğinde, efendi olarak hükmetme sırası ona gelir ve o zulmeder Ama, dünya tarihinde ilk kez bir mazlum eline fırsat geçmişken zulüm yapmadan adaletle hükmettiğinde, her şey bitecek ve nihayet her şey yeniden başlayacak.

Grenier[3] hakkında çalışmam. Zor Bu, parlak bir alevin içinden odunları birer birer çekmek demek. Ve, insan kendini ka-

1) *L'Exil et le Royaume* (*Sürgün ve Krallık*) için not
2) Génie 1) Deha, 2) Istılıkam.
3) Jean Grenier'nin *İles* (Adalar) adlı kitabının yeni basımı için önsöz. (Gallimard, 1959)

rarmış ucu yanık odunlar karşısında buluyor.

Eski Yunan'da, yüksek bir memurluk elde etmek isteyen kişiler, en azından on yıl ticaret yapmamak zorundaydılar.

Julia.[1] İki aşkını da yaşayabileceğine inanıyor Ama Guibert ona iki aşk yaşamak istediğini söylediğinde, kendisine izin verdiği şeyi ona yasaklıyor. Ama Guibert'i yargılayamıyor. Utanç duyduğu hastalığının kaynağı bu.

Yine yanında olabilmek için çok fazla şefkat gerek... Bu tür bir özveri, bu özverinin yararlı olduğu inancını varsayar. Bunun tersini hissediyorum ve benim elimi kolumu bağlayan bu.

Her gün büyük bir acı ve güneş. O iyileştirir ve hayran bırakır, yalnız, kızıl Tanrı.[2]

Ölçü ve çılgınlık. Başkalarıyla ilişkilerindeki ölçü; çaba göstermek, baş eğmek için, kendine karşı çılgınca davranması. Ve iki durumda aynı anda ikisi de var

Isa'nın 300 milyon çağdaşı vardı. 2 milyar çağdaşı olabilirdi.

Cehennemde benden başka hiçbir şey yanmaz (Cenovalı Azize Catherine).[3]

Az işçi kullanma nedir bilmeyen tek Fransız endüstri dalı kötülüktür.

İlk Adam. Çok uzun bir süre barış içinde yaşıyor. Ve sonra bir gün yaşamını tehlikeye atarak savaşmayı kabul ediyor Onun sevinci.

1) Julie de Lespinasse hakkında piyes taslağı için not. Bkz VII Defter, sy. 62 ve VIII. Defter, sy 123.
2) *L'Exil et le Royaume* (*Sürgün ve Krallık*)'taki, *Dönme* için not.
3) Cenovalı Azize Catherine (1447-1510). *Dialogue de l'âme et du corps* (Ruh ve beden diyaloğu) ve *Traité du purgatoire* (Araf kitapçığı)'nın yazarı

İtalyanca *talento* arzu demektir

İlk Adam. "Uzun yıllardan sonra, çeşitli yorgunluklara teslim olmuş durumda, akşam ayrılırken, hafif bir düş kırıklığıyla o gün birbirimizi gerçekten sevmediğimizi hissettiğimiz olurdu, arabamın direksiyonunda onun kaybolmasını beklerken kızın kapısının önünde yaptığı küçük zafer işareti, görünüşte kaybolmuş gibi olan bu günü, inatçı aşkımızın sağlam bağında güçlendirir ve bu aşkı her türlü burukluktan kurtarırdı."

A.g. Jessica'nın ayrılıklarda gösterdiği olağanüstü katılık. Aşkın kaybı, hepsine sahip olduğumuz bütün hakların kaybıdır.

Piyes. Bir adam bugün ***kral diye adlandırılıyor***.

Étienne.[1] Yalnız olduğu zaman, uyanınca garip sesler çıkararak söyleniyor.

Eğer (bir yaşam yaşam değerindeyse) ölüm cezalarını mahkumun kendisi onaylar. (Bk. Billy Budd'da, sonunda boyun eğen Melville.)

6 *Kasım 56*.

Savaşın yarattığı toptan yıkımın sürekli tehdidi karşısında — bir gelecekten yoksunluk — hangi ahlak anlayışı yalnızca *şimdiki zamanda* yaşamamızı mümkun kılabilir? Onur ve özgürlük.

1) Étienne Sintès, sağır-dilsiz dayı.

Ben, Pascal'in allak bulak ettiği, ama kendi yoluna sokamadığı kişilerdenim. Pascal, dün de bugün de, herkesten daha büyüktür.

İlk Adam. Dost Saddok.

1) Genç militan — Arkadaşım — 36 krizi.

2) Dost — Öteki ona ihanet ettiği için müslüman geleneğine dönüyor. Babasının isteğiyle evleniyor. Tanımadığı karısını elden kaçırmaktan ürküyor.

3) Terörist.

Daha sonra Avrupalı bir dostun karısı tecavüz edilip, öldürülüyor. İlk adam ve bu dost onların silahlarının üstüne atılıyorlar, bir suç ortağını yakalıyorlar, ona işkence ediyorlar ve sonra suçlunun peşine düşüyor, onu öldürüyorlar. Sonra, bunun utancı. Tarih, kan demektir.

a.g. Direnişten bölümler. Bir R.A.F (Kraliyet Hava Kuvvetleri) kahramanı olmayı isterdi. Düşmanın acımasızlığını ve doğrudan varlığını hissetmeyi değil, uzaktan öldürülmeyi yeğlerdi. Ama öyle olmuyor, o büyük kentlerin cehennem gibi gökyüzünde büyük savaşlar hayal ediyor, ama metrodan tozlu ve çamurlu meydanlara, Paris'ten St Étienne'e gidiyor.

a.g. Faubourg Monmartre sahnesi. S.S.'lerin dipçik darbeleri binanın büyük giriş kapısına yaklaştığı ve korku içindeki komşular direnişçileri eleştirmeye başladığında, o kendisini görüyor: Nefretle yüz yüze. Ama nefret niye? Kendini kalıplardan kurtarıyor S.S.'ler üstünü aradıkları zaman, biraz utanarak gidiyor Üstünde tehlikeli olabilecek bir kağıt buluyor

İlk Adam. Pierre, militan, Jean, hevesli. Pierre evli. İkisi de Jessica ile karşılaşıyorlar Jean ve eski metres olarak Jessica. Ayrıldıkları dönemlerden birinde, Jessica terk ettiği ve yaraladığı, karısına acı çektiren Pierre'le birlikte oluyor Pierre, mitinglerin uzağında, gerçek adaleti böyle öğreniyor. Tersine Jean Jessica'yı sev eyi öğreniyor ve bu yolla insanlara yöneliyor. Pierre, kıskançlık nedeniyle kendisinden nefret eden Jean'ın yanında ölüyor (savaş, direniş). Ama Jean, ölüm anında tüm kalbiyle onun yanında oluyor. Pierre, Jessica'nın az da olsa sevdiği adamdı.

a.g. Aşkın keşfi. M.A'nın büyüsü.

Giorgione, müzisyenlerin ressamı. Kenar çizgisi çekilmeyen, uzayan her şeyi, özellikle erkekleri kadınsılaştıran konuları ve akıcı resmi. Şehvet, asla kuru değildir.

Ağustos'ta Venedik ve güvercinlerle aynı anda San Marco Meydanı'na üşüşüp, izlenimleri didikleyen ve kendilerine tatil keyfi ve çirkinlik sunan turist sürüleri.

*

Parma. Burada da aynı şey. 20 yıl önce sevmiş olduğum bu küçük meydanlar hâlâ burada, ama benden uzak.

Roman. İtalya'yı ve *sanatın keşfini* — ve sanatla olan ilişkileri içinde ortaya çıkan dini unutmamak gerek.

Her defasında yürekteki bu huzur Oysa bu kez, sürekli bir biçimde umutsuz, canlılık ve coşkudan uzak. Ama yine de San Leo[1] ve yürek, yardımsever bir sessizliğe açılıyor. Orada bütün dertlerimden kurtulacağım sevgili İtalya Dönüş yolunda, tozlu

1) Marches bölgesinde 589 metre rakımlı Montefeltro kasabası

keçi yollarının eski kokusu. Uzun boynuzlu beyaz Romagne öküzleri gıcırdayan arabaları çekiyor. Saman ve güneş kokusu.

San Leo — ve oraya sığınma arzusu — Yaşayabileceğimi ve ölebileceğimi düşündüğüm yerlerin listesini yapmalı. Hep küçük kentler. Tipasa. Cemile. Cabris. La Valdemosa. Cabrières d'Avignon, vs., vs. San Leo'ya dönmeli.

Urbino. Sımsıkı kapalı, soğuk, sessiz, kendi kusursuzluklarına kapanmış bu küçük kentler. Kasvetli surların ortasında, "Isa'nın kırbaçlanmasına" kayıtsız insanlar, meleklerin ve della Franceska'nın kibirli Meryem tablosunun karşısında sonsuza dek bekliyorlar. San Sepolcro.[1] İsa dirildi. İşte, ateşli militan mezardan çıkıyor. Piero della Franceska'nın başka freskleri. Yaşamın sonunda gelmek gereken yer olan San Sepolcro vadisi. Huzurlu gökyüzünün altında, uçsuz bucaksız, dingin, gizini saklıyor.

Yeniden kaslara ılıklık ve yumuşama sunan denize kavuşuyorum.

Ste Croix'nin ağırlığı. Madona del Parto.[2]

Yaşamımın sonunda San Sepolcro vadisine inen yola gelmek, oradan yavaşça inmek, vadideki narin zeytin ağaçları ve uzun serviler arasında yürümek ve eşyasız bir odasının dar penceresinden vadiye inen akşamı seydedebileceğim, kalın duvarları ve serin odaları olan bir ev bulmak isterdim. Prato parkına, Arezzo'ya dönmek, bir akşam, eşi benzeri olmayan bu toprak üzerinde yerleşen geceyi görmek için, kale üstündeki muhafız yolunda yeniden dolaşmak isterdim. Isterdim... Her yerde ve her za-

1) Toskana'daki San Sepolcro. Piero della Franceska'nın doğduğu kenttir.
2) Piero della Franceska'nın, San Sepolcro yakınındaki, Monterchi mezarlığının küçük kilisesinde bulunan freski. Doğum yapan kadınların koruyucusu Meryem Ana bu freskte hamile olarak tasvir edilmiştir.

man duyduğum bu yalnızlık isteğini, bu isteğe eşlik eden düşlere dalma hazzıyla bir tür ölüm bildiren bu isteği hiç anlamıyorum.

Gubbio'da della Signorina meydanına yeniden kavuşmak ve yağmur altındaki vadiyi uzun uzun seyretmek. Assisi'yi turistsiz ve vespasız görmek ve S. Francesko'nun yüksek meydanında yıldızların ahengini dinlemek. Çevresinde inşa edilen evlere bakmadan Perugia'yı görmek ve serin bir sabah, La Porta del Sole'deki taşların üstünde, tepelerdeki narin zeytin ağaçlarını seyredebilmek.

Ama özellikle de, sırt çantasıyla yeniden Monte San Savino'dan Siena'ya yürümek, ufka dek uzanan mavimtrak süngerimsi kayalarla kaplı şu tepelerden gelen kokusunu duyduğum o zeytin ve üzüm tarlası boyunca yol almak, güneş batarken, eşsiz bir güzellik içindeki Constantinopolis gibi minareleriyle beliren Siena'yı görmek, oraya gece, parasız ve yalnız varmak, bir çeşmenin yanında uyumak ve insanın Yunanistan'dan sonra yaptığı en büyük şeyi sunan bir el gibi avuçiçi biçimindeki Campo'ya çıkan ilk kişi olmak.

Evet, eğimli Arezzo meydanını, Siena'da Campo'nun deniz kabuğunu yeniden görmek ve Verona'nın sıcak sokaklarında yine karpuzların göbeğini yemek isterdim.

Yaşlandığım zaman bana, dünyadaki hiçbir şeye benzemeyen bu Siena yoluna dönmenin sunulmuş olmasını ve orada bir çukurda, sevdiğim bu tanımadığım İtalyanların yalnızca iyiliğiyle çevrelenmiş olarak ölmek isterdim.

22 Ağustos 1955. San Francesko di Siena. Sabah 11.

Siena müzesinde, çok sayıdaki son yargılardan biri (Giovanni di Paolo).[1] Sağda, kilisenin ermiş ilan ettiği kişilerin arasında iki dost, sevinçlerini dile getirmek için kollarını kaldırmış duruyorlar. Solda, cehennemde cezaları uzatılmış Sisifos ve Prometeus.

Roman. Akrebin portresi. Yalandan nefret eder ve gizemi sever. Yıkıcı unsur. Çünkü gerekli yalan sağlamlaştırır. Ve gizemin hazzı kararsızlığa sürükler.

Roman. Çekirgeler — Deprem. İnsanlardan uzaktaki çiftliğe saldırı — Philippeville'e saldırı. Okula saldırı — Nemours'da tayfun.

*Kösnül, muzaffer, zevk ve başarıyla dolu bir yaşamdan vaz*geçiyor, birbirlerinin yüzünde aşkı keşfeden on beşer yaşındaki iki çocuğu gördüğü için iffetli oluyor.

Sıradan olmak istiyordu, dışarı çıkıyordu, dans ediyordu, konuştuğu şeyler ve zevkleri herkesinki gibiydi. Ama herkesi tedirgin ediyordu. Yalnızca görünüşüne bakarak, sahip olmadığı ya da sahip olduğu ama ön plana çıkartmadığı düşünce ve meşguliyetleri olduğu varsayılıyordu.

1) Giovanni di Paolo (1399-1482). Sienalı ressam. Onun *Son Yargı*'sı, Palazzio Buonsignori'de Pinacoteca Nazionale'de bulunuyor

İlk Adam. Cezayir'den kaçmak zorunda kalan anne yaşamını, Provence'ta, oğlunun kendisi için satın aldığı toprakta tamamlıyor Ama sürgünün acısıyla yaşıyor. Onun son sözü: "Bu iyi. Ama Araplar yok." Anne burada ölüyor ve oğlu ne demek istediğini anlıyor.

Başlık: Baba ve Anne?

24 Ekim 1955.

Ölüm tehditleri. İlginç tepkim.

Onların birlikteliği, zaman ötesiydi. Ama yıllar geçer ve kadın adama kendini Paris sabahlarının keskin ışığında göstermeye cesaret edemez.

Cezayir kenti. 18 Ocak.[1]

Paris'te peşimi bırakmayan Cezayir'le ilgili bu iç sıkıntısı beni terk etti. Burada hiç değilse kamuoyunun bize karşı olduğu bir ortamda mücadele içindeyiz. Ama sonuç olarak, ben huzurumu her zaman mücadelede buldum. Entelektüel olsa da olmasa da, meslek olarak entelektüel biri, özellikle de, kamusal olaylara yalnız yazarak karışan biri, bir korkak gibi yaşar Bu yetersizliği söz kalabalığıyla telafi eder. Yalnızca tehlike düşünceyi haklı çıkarır Üstelik her şey, o her şeyden elini eteğini çekmiş Fransa'dan, kötülüklerin Fransa'sından, boğulduğum o bataklıktan daha iyidir. Evet, aylardan beri ilk kez mutlu uyandım. Yıldızı yeniden buldum.

1) 22 Ocak 1956 da, Camus ile Avrupalı liberaller ve müslümanlar Cezayir kentinde bir miting sırasında. *Toplumsal barış çağrısı* yapıyorlar Bkz. *Actuelles III*

Tüm yaşamım boyunca, bana Fransa'nın bıkıp usanmadan yaptığı şeyin arasından, bana göre gerçek olana, İspanya'nın kanıma bırakmış olduğu şeye kavuşmaya çalıştım.

21 Ocak.
Bu akşam ve yarın için tehditler

22 Ocak.
Hayranlık. Dünyanın gizi.

*

27 Ocak.
İlk Adam. X., yoldaşlar için her zaman yapılması gereken şeyi *yalnız* Komünist Parti'nin yaptığını ilan ediyor. Kuşak farkı. Öğrenecek çok şeyleri var.

*

Her sanatsal öğreti, sanatçının kendi sınırlarını haklı çıkarmaya giriştiği bir kandırmadır

Aziz Augustinus[1] totaliter dünyada yaşadı: Roma İmparatorluğu Geç İmparatorluk dönemi. Marrou:[2] "Felaket dönemlerinde yaşama sanatı" diyor. Hıristiyanlığa karşı yapılan iki direniş köylülerden ve aristokrasiden gelir Afrika Kilisesi'ne ait olma-

1) Camus, 1936'da, Aziz Augustinus ve Plotinos'u inceleyen, *Metaphysique chretienne et néo-platonisme* (Hıristiyan metafiziği ve yeni-Platonculuk) de bir yüksek öğretim diploması çalışması yapmıştı.
2) Henri Irenée Marrou (1904-1977), tarihçi, geç Eski çağı ve özellikle Aziz Augustinus'u inceledi

nın gururu. Ona Adeodatus'u veren o bilinmeyen kadına 14 yıl sadık kalmış. Onu Kilise'ye savuran Aziz Paul'ün metni.

"Artık âlem yapmak yok, sefahat de yok, artık cinsel ilişki yok, fuhuş da yok; Efendimiz Isa'yı kuşanın ve zevk isteği içindeki bedeni tatmine çalışmayın."

Yapıtını dış işgallerin istilasına karşı korumak için hep savaşıyor Onun kutsal *Güneş*'inin imgesi ruhumuzu aydınlatıyor.

"Söz fazlalığı günahı yaratır."

Iffetli korku ve kölece korku. "Her zaman her şeyden zevk alabilirsin, ama benim Yüzümü göremeyeceksin. Seçimini yap." Kimse her zaman her şeyden zevk almak istemez.

Dönemi bir mutsuzluk dönemi olmakla suçlayanlar: "Bunların istedikleri bir dinginlik döneminden çok kötü huylarını güvence altına almaktır."

XVII. yüzyıl, Augustinus'un yüzyılı.

Roman. V.D.'nin portresi. İnce ve narin bir bedende güçlü büyük eller ve balerin ayakları. Her şey hareket, kız danstaki ölçüsüz şiddeti bütünüyle ortaya çıkarıyor

Arabasını aldığı günün yıldönümünü kutluyor Uyandığında yeni aldığı elbiseyi görme sevincini yaşamak için onu yatağının ayak ucuna koyuyor.

Kendini belirsiz sözcüklerle ifade ediyor. Bir şeyler yapacağı bir yere gitmek için, başka bir yerden birini almak zorunda... vs. Çifte ya da üçlü gizli yaşam (bk. X. "Bir öğle yemeğim var."). "Rezil düşüncelerim var", diyor kız. Ya da ona rezil düşünceler esinlemeyen biri için: "Bu, yaramaz," diyor

İlişkisi olan adamlar. O adamlar ona başka bir ırktanmış gibi geliyor. "Zulular gibi", diyor kız. "Zeki bir adamın karşısında na-

sıl merhamet hissedilmez. Başkaları onun bildiği ve gördüğü her şeye katlanır, çünkü ne onun bildiğini bilirler ne gördüğünü görürler." "Erkekten yaşamlarının tüm mutluluğunu bekleyen kadınlar." "Beğenilmeyen kadınlar elde ettikleri tek erkeği cimrilikle sakınırlar Yalnızca beğenilen kadınlar cömert olabilirler " "Çok genç insanları sevmiyorum, onlar aptal. Bir erkek hep kadından üstün olduğuna inanıyor... Bu duyguyu zeki bir erkekte kabul edebiliyorum, genç bir aptalda değil." Onun küçük arabası. "Ondan vazgeçemem; onu bana verdiği tüm özgürlük için şefkatle seviyorum." Arabasına, zarif Louis XV ayakkabılarını çıkarıp, araba kullanmak için giydiği eski ve iğrenç papuçlar koymuş. Zaten ayakkabılarını her yerde çıkarıyor, sinemada, lokantada, vs. Dansçı olmasına rağmen güzel ayakları var. "Mahallemde yalnızca yaşlı kadınlar ve kötü beslenmeden hastalanmış insanlar var, onun için ben fark ediliyorum.

Kalacağı otele, boyalar ve güzellik malzemeleriyle dolu kocaman çantalarla geliyor, dağınık uzun sarı saçları (.....)[1] "Dürüst olmak gerek, ün bir afrodizyaktır."

Eğer milyarder olsaydı, yani Onasis'le evlenseydi, içini en sevdiği parfümle doldurup bedenini dinlendireceği, saçlarının rengine yakışan altın ya da platin bir küveti olacaktı.

"Arabamı annemden daha çok seviyorum." Yaşadığı dönemi seviyor.

Gülmeye doymuyor. Her şeyi ele geçirmeye, her şeyi başarmaya, bugünkü zevklerin hepsini tatmaya istekli. Kayak, deniz, dans, sosyete hayatı, reklam amaçlı başarılar. Bu çılgın arzuları içinde saf. O adam yüzünden. "Savunmaya geçtim. Söylediği şeyler: "O kız her şeyi berbat etti" (bir sarışından söz ederken); "o kız bir Cizvit sürüsünü darmadağın eder" "bu numarayla in-

1) Okunamayan dört sözcük.

san ancak köşeye sıkışır ya da bir pislik gibi ipe çekilir, ama yine de alkışlandı." Kestiğim için parmağımda bir sargı vardı: "Beceriksiz marangoz havası veriyor."

V 'de sevdiğim, onu çekici bir kadın yapan şey: Çekilmez olan çevresiyle bütünleşmesi, yani verebileceği şeyi kolaylıkla sezmesidir (geliştirilecek). V ve evlilik. Evlenirse sadık olacak. O zavallı adama bunu vermek zorunda...vs.

Oturduğunda hep görünen iç açıcı genç kız jüponları.

"Kocalarının kafasını ütüleyen bu evli kadınları anlamıyorum. Paraları var, çocukları için bir baba var, güvendeler, yaşlılık günleri güvence altında, ayrıca da sadakat istiyorlar. Abartıyorlar." Ve yine: "Evlilikte erkek her şeyi yitirir, kadın her şeyi kazanır" vs., vs.

Don Faust ve doktor Juan. Leporello. Hiçlik.

a.g. Oyuncu oluyor, tiyatro üstüne tiyatro.

a.g. Faust ve kadınların gençliği (bk. Dupuis).

a.g. Âşıktım, ona sadıktım ve kadın sadık olmasa da ona âşıktım.

Leporello: Hiçlik.

"Yeni uşağınız bu mu?

"Evet, o bir filozof. Onu Paris'te satın aldım.

a.g. Hiçlik. Sizde beni rahatsız eden bir üzüntü var. Size hiçbir şeyim yok diyorum. Bu heykeli davet edebilirsiniz, geldiğini görmeyeceksiniz.

D.F Bundan emin misin? Onu davet et.

Leporello oraya gider.

D.F Hayır (duraksar). Evet.

Leporello heykelle şakalaşır.

D.F iffetli olmaya karar verir, iffetli bir kız arar ve bulur.

Uzun zaman önce yaşama biçimimi değiştirecektim. Ama, dostlarım ne der korkusu beni hep alıkoydu.

Başlangıçtaki yaşlı doktor atom bilginidir Dünyayı havaya uçurabilir. Ama bunu istemiyor; zevk almak ve tanımak istiyor.

Son. Fransiskenler onu bir manastıra kapattı. Onların tanrısını inkar ediyor ve onlara günah çıkarıyor. Dünyevi yaratığa hayranlık.

Gerçek yaratıcı, yarın yalnız kalsaydı, hiçbir dönemin fikir sahibi olmadığı bir yalnızlık derinliği tanıyabilirdi. Tüm insanlığın katkısı olmadan doğamayacak bir uygarlığı tasarlayacak ve ona hizmet edecek tek insan olabilirdi. Bu uygarlığın son şansına doğru yol aldığını bilen son kişilerden biri olduğu kaygısını taşıyabilirdi.

F.M. Edep dışında, her şeye bir yanıtı var.

Üçüncü katmandan önce: "zamanımızın bir kahramanı"nın öyküleri. *Yargı* ve *sürgün*[1] teması.

Üçüncü katman, aşk: İlk Adam, Don Faust. Nemesis söyleni.

Yöntem, içtenliktir.

*

Onu bedeninde hisseden herkes için, tarihin düşünülmesi

1) Nisan 1940'ta, Camus, Larousse ansiklopedisinde Don Juan'ın Françesko keşişleri tarafından öldürüldüğünü bulduğunu not ediyor. (*Defterler I*, sy. 165)

2) Camus'nün sıklıkla geliştirdiği gibi yapıt bütünü tasarısının taslağı. Saçma döneminden sonra (*L'Etranger, Le Mythe de Sisyphe, Caligula, Le Malentendu*) (*Yabancı, Sisifos Söyleni, Caligula, Yanlışlık*), başkaldırı dönemi (*La Peste, L'Homme Révolté, Les Justes*) (*Veba, Başkaldıran İnsan, Doğrular*), ve yargı ile sürgün üstüne apayrı bir yapı vardır. Bu yapı *La Chute* (*Düşüş*)'tür. Ardından, aşk dönemi ve yazar için ölçünün simgesi olan Nemesis dönemi gelir

kolay, görülmesi zordur.

Mazlumun hiçbir gerçek görevi yoktur, çünkü hakkı yoktur. Hakkını yalnızca başkaldırıyla alır. Ama hakkını elde eder etmez, görev hemen tepesine biner. Bu durumda başkaldırı, hakkın kaynağı, dolayısıyla görevlerin anasıdır. Bunlar aristokrasinin temelleridir. Onun tarihinin de. Görevini savsaklayan hakkını kaybeder ve mazlumların adına konuşsa da zalim olur. Ama bu görev nedir.

Roman. Toplama kampında çırılçıplak bırakılan tutsak. Soyunurken bir kol düğmesi bir köşeye yuvarlanır, onu almaya gider.

Paris. Geç gelen ve ani ilkbahar. Tüm kestane ağaçları balmumu rengi çiçeklerle kaplı.

M.. "Öleceğini ve sonsuza dek yitireceğimi bildiğim birini nasıl kıskanabilirim. Asıl kıskançlığım, tüm gücümle onunla ölmeyi istemek olabilirdi."

Büyüyen taş.[1] Horoz — Ama fena değil. Düşmanını öldürmek gerek: Düşman değil miydi?

D'Arras: Düşmandı.

Horoz: Burada, düşmanlarımızı öldürürüz ve sonra, Efendimiz İsa vardır.

1) *L'Exil et Le Royaume* (Sürgün ve Krallık) için not.

Solidor'da; bir erkek, Barbara, konukların karşısında travesti gösterisini yapıyor (sokak kadını olarak), konuklar: Annesi, büyükannesi ve o sıradaki âşığının oğlu olan bir genç adam. Bu yuva eğleniyor.

Temmuz. Palermo.[1]

Üç gün süren kuzey yeli, altın sarısı suyun ağırlığıyla kabarmış gökyüzünü en küçük ilmeğine, saydam ve mavi en ince tabakasına dek fırçalayıp, tertemiz yaptı... altın sarısı suyun da patlaması, pek sevinçli bir tufan gibi toprağı sarı şarap denizine boğması bekleniyordu.

12 Temmuz. Palermo.

Kuzey yeli hakkında. Sıcak günler, kuzey yelinin uyanmasını bekliyordum. O zaman, bir sürü taşlaşmış minik salyangoz ve kokulu otlarla kaplı tepeye gidiyordum. Kuzeyden iniyordu, yakın dağları temizleyip parlatıyor, gökyüzünü ilmeğine dek fırçalıyor, ağaçları karmakarışık ediyor ve temizliyor, kırlara haykırıyor, hayvanların ve evlerindeki insanların dışarı çıkmasını engelliyordu, yani hüküm sürüyordu... Vs. Ve tepede, salyangoz kabuklarını ezerek, şiddetli rüzgar ve güneş içinde uzanıyordum... şenlik.

A.B. bana Van Eyck'in gerçek öyküsünü yazıyor. Hırsızlıktan kısa bir süre önce, Rahip Meclisi'ne bağlı bir rahip ondan kuş-

1) Camus'ler 1948 ve 1949 yazında, L'Isle-sur-la-Sorgue'da, Palermo bölgesindeki bir evde yaşadılar. Başka fırsatlarda da oraya gidip geldiler. Camus, annesini dayısı Etienne Sintès'yi, kardeşi Lucien'i ve kardeşinin ailesini, boşu boşuna Fransa ortamına alıştırmaya çalışığı zaman Cezayir kökenli ailesi bu evde otırdu.

kulanmış. O itiraf ediyor. Panoyu çalmıştı, çünkü Mistik Kuzu'nun[1] yanında yargıçları görmeye katlanamıyordu. Niyeti dikkate alınınca, sakladığı panoyu ölüm gününde ortaya çıkaracağı sözü alınarak, suçu bağışlanıyor. O gün geliyor. Aşırıya varan bir kutsal yağ sürme töreni. O konuşmak istiyor. Ama sesi çıkmıyor. Anlaşılmaz sözcükler haykırıyor ve ölüyor.[2]

Yıllardır, davranış biçimimin merkezinde, dünyadan, dünyadaki sevinçlerden, zevklerden, acılardan ayrılmayı reddetmeyi buluyorum ve bu reddediş beni bir sanatçı yapıyor.

Jean ona balık tutmak için malzeme almamı istiyor. Çaresizce solucanlar arıyor. Sonra solucanları buluyor. Balığa gidiyor. Altı tane galyon balığı yakalıyor ve onların çırpınışları karşısında gözyaşlarına boğuluyor. Artık balık tutmak istemiyor.

*

22 Temmuz.

Kavakların üstünde uçan bir dolunay. Uzaktan bakınca Luberon, neredeyse beyaz ve çıplak. Sazların üstünde hafif bir rüzgar. Annem ve ben, aynı iç sıkıntısıyla bu harika geceyi seyrediyoruz.

Ama annem gitmek zorunda ve ben hep artık onu yeniden görememekten korkuyorum.

Nemesis. Tarihe odaklanan düşünceler, zamanı, onun etkile-

1) Flaman ressam Van Eyck'in (yaklaşık 1390-1441) birçok panodan oluşmuş sunak tablosu. (ç.n.)

2) Van Eyck'in, kiliselerde mihrabın dayandığı süslü oyma arkalıkta bulunan panoyu çalma öyküsü *La Chute* (*Düşüş*)'te kullanıldı.

rini, oluşturduğu yapılan ve uygarlıkları en fazla küçümseyen düşüncelerdir. Onlar için tarih yıkan şeydir.

Temmuz sonu.
Dolunaylı ve rüzgarlı geceler. Vaucluse'ün büyük (.....)[1]

Sanki bu ülkede hiçbir parti yurtseverlik çabasını uzun süre savunamıyor. Örneğin sağ 1940'ta pes ediyor, ardından da on altı yıl sonra sol pes ediyor.

Fırtınalı gece. Bu sabah hava güzel, ortalık berrak. Tepe, pembe gündüzsefalarının örtüsünün taze ışığıyla kaplanmış. Servi fidanlarının kokusu. Artık hiçbir şeyi yadsıma!

Bundan başka bir şey bilmediğim zaman: En iyi olmak isterdim.

Atlantique Sud transatlantiğinde müzik. Yalnızca müzik denizin boyutundadır. Ve Shakespeare'den, Melville'den, (.....)'den[2] birkaç bölüm.

Rusya'daki nükteli öykü (hayali olduğunu tahmin ediyorum): Stalin Kroupskaya'ya her türlü eleştiriyi kesmesini buyurmuştu, aksi takdirde Lenin'in bir başka dulunu seçebilirdi

1) Okunamayan bir sözcük.
2) Okunamayan bir sözcük.

Roman-sonu. Annem. Onun suskunluğu ne anlatıyor Bu dilsiz ve gülümseyen ağız neyi haykırıyor Yeniden dirileceğiz.

Onu aşan bu makineler ve bürolar dünyasında, havaalanındaki sabrı, dünyadaki yaşlı kadınların binlerce yıldan beri dünyanın geçip gidişini beklemesi gibi, tek söz etmeden beklemesi Ve bir eli itinayla taranmış saçlarında, küçücük, biraz kambur, uçsuz bucaksız alanda uğuldayan canavarlara doğru gidişi...

Hiçbir şey günlerimizi ve yaptığımız şeyleri geri getirmeyecekse, onları daha kuvvetli bir ışıkta büyütmek zorunda değil miyiz?

Roman. Étienne. *Aşırı duyarlılık. Tabaklardaki yumurta* kokusunu alıyor. Küçük-trajedilerin nedeni.

Paris. Güzellik, eksiksiz adalettir.

Özgürlük, gelecek umudu değildir. O, şu andır ve insanlarla ve şu andaki dünyayla uyumdur.

Devrim, iyidir Ama neden? Yaratılmak istenen uygarlık hakkında fikir sahibi olmak gerekir. Mülkiyetin ortadan kaldırılması bir amaç değildir Bir araçtır

Tolstoy'un babasının babası, ilk kar yağar yağmaz, kirli çamaşırını kızaklarla Rusya'dan Hollanda'ya yolluyordu, kızaklar ilkbaharda temiz çamaşırla geri dönüyordu.

Tolstoy: "Toplumun geçici çıkarlarını yansıtan siyasal edebiyat önemlidir ve halkın gelişimi için gerekli olabilir; sonsuzluğa yönelik kaygılara yer veren, tüm insanlığın paylaştığı ve halkın gönlünde değer taşıyan yaratımları içeren bir başka edebiyat da vardır, bu edebiyat, hangi halktan, hangi dönemden olursa olsun bütün insanlara hitap eden bir edebiyattır; bu edebiyat olmadan hiçbir güçlü ve diri toplum gelişememiştir.

Tolstoy Axinia'dan (köylü kadın) gayrımeşru bir çocuk sahibi oldu.

a.g. Turgenyev uyuklayan Tolstoy'a Babalar ve Oğullar'ı okuyor.

a.g. bk. kontes: "Halkıyla beni tiksindiriyor" (kontes Savaş ve Barış'ı 7 kez temize çekti).

a.g. Tolstoy: "Çok sert eleştiriler canımı sıkıyor."

a.g. "Delilik, bencilliktir."

a.g. Shakespeare, "Tiksinti uyandıran bir şey, enayi tuzağıdır."

Bütün Rus yazarlarını kendine çeken L'Hermitage d'Optina, XIV yüzyılda, pişman olmuş bir eşkiya tarafından kurulmuştu.

Alexandra Tolstoy'a bak: Babam, Leon Tolstoy,[1] sy. 302 ve benim için özellikle sy. 444.

Tolstoy, Rus-Japon savaşı konusunda: "Hıristiyan olmayan bir toplumla savaşta, Hıristiyan toplumlar yenik düşmelidir" a.g. günlüğünde: "Bir suçlu ölmek istiyor." Ve ölüm anında: "Alexandra, cesur ol, her şey yolunda."

1) Fransızcaya Edmon Gray tarafından çevrilmiş ve önsöz yazılmıştır. Amiot Dumont, 1956.

Roman (son). Kadın savaşılan Cezayir'e doğru yola çıkıyor (çünkü orada ölmek istiyor). Oğulun bekleme salonuna girmesine engel olunuyor. Oğul durup bekliyor. Yirmi metre uzaklıktan, ara sıra küçük işaretler yaparak, üç kalın camın ötesinden birbirlerine bakıyorlar.

Dünya çöküyor, Doğu alevler içinde, insanlar alevlerin çevresinde acı çekiyor ve M. Avrupa'nın bir ucundaki, ıssız bir kumsalda, şiddetli bir rüzgarda, kumların üstündeki bulutların gölgesiyle yarışıyor. Muzaffer yaşam budur.

Ağustos 1956.

C. Kaygılı ve yaralı, kimi zaman trajik, her zaman güzel bu küçük yüzü seviyorum; bu küçük varlığın, karamsar ama hoş bir alevle, saflığın aleviyle, bir ruhla aydınlanmış yüzünde çok güçlü bağlar var. Ve sahnede karşısındaki oyuncuya hakaret etmek için sırtını döndüğünde, narin omuzlarındaki bu küçük mutsuzluk yok oluyor.

Uzun zamandan beri ilk kez bir kadın beni, arzuya kapılmadan, bir amaç gütmeden, oyun oynamadan, hüzün içinde onu o olduğu için severek gönülden etkiledi.

Roman. Jessica ile on beş yıl aşk yaşadıktan sonra, bazı farklarla Jessica ile aynı yeteneklere, aynı ateşe sahip genç bir dansçıyla tanışıyor. Ve Jean'ın içinde, J. için hissettiği aşka benzeyen bir şeyler doğuyor. Sanki yeniden başlayabilecekmiş gibi (M.H. gibi, o hiçbir şey söylemeden, Jessica'yı aynı yerlerde sevmişti). Ama o yaşlı, kız genç, hâlâ Jessica'yı ve ona duyduğu aşkı sevi-

yor. Susuyor. Vazgeçiyor. Yaşam yeniden başlamıyor. Kızı sevdiğini anlar anlamaz ya da sevdiğini sandığını anlayınca, dehşete kapılıp ona asla el sürmemeye karar veriyor. Sevmeye başlanan insanların, sizi ne hale getirdiklerini fark etmeleri için, sizin onları tanımadan önceki halinizi bilmeleri istenebilir.

Araya konulmuş mektup.

Yaşlıyım ya da yaşlanıyorum. Yetişkin-yaşamımın yarısını, bir başkasını, belki de kendimden bir parçayı kurban etme pahasına birini savunmakla geçirdim. Gözetmek için on iki yılımı verdiğim bu tutumdan birkaç ay ya da birkaç yıllık yaşam için vazgeçemem. Kıramayacağım birini bu nedenle, bütün oyuncaklarını teker teker kıran yaramaz bir çocuk gibi kırdım.

Her zaman aşkın, ya da herhangi bir duygunun, eninde sonunda başladığı andaki durumuna benzediğini düşündüm. Ve, senin karşında hissettiğim şey, sahip olmadan duyulan aşktır, yani kalbin bir armağanıdır. Sahip olma buna eklenir, ama sahip olma şehvet içermeyen bir boyut kazanır...

Belki de bu durumda, bir tür birleşmeye, yalnızca bizim bildiğimiz bir evliliğe, bir bağlanma, bir anlaşmaya kavuşabiliriz.

Benim için zaman yok olmuştu; günde 10 saat bu tiyatronun bodrumunda, prova ışıklarının kimi zaman zayıf kimi zaman kuvvetli ışığı altında, büyülenmiş gibi, içindeki başka bir ışıkla aydınlanan bu küçük yüzde, acılı bir günü, bir insan yüzünde yaratılabilecek bütün heyecanlar kadar yaşamanın acısını da izliyordum. Burada, insanın en derin, yaralı, görkemli, savaşı bırakmış hâliyle yüz yüzeydim. Dışarı çıktığımızda beklenmedik

bir yağmur ya da hoş bir Eylül gecesi, oldukları gibi, değişmeyen bir düzen, erkeklerin ve kadınların kalbindeki huzursuzluk ve acının dekoru ve beni haftalar boyu yaşatıp, mutlu eden tek şey olarak kabul ediliyorlardı.

C., roman kahramanı. Toplama kampına götürülen genç Yahudi kadın, kamptaki S.S.'lere hizmet etti (X.'in kızkardeşi). *Kadın geri dönüyor.* Aktris oluyor: 1) Çünkü onun alay etme gücü göz alıcı; 2) Çünkü bu onu dünyadan koparıyor; 3) Çünkü o, yaşadığı ve oluşturduğu yaşama göre asla yeğlenmeyecek tüm yaşamları yaşıyor. Ve onun yüzünde: Belsen ve acıma. Alkışlanan şey bu.

Sakarlığı. Yakıyor, lekeliyor, yitiriyor, vs.

Bu uzun gece çalışmasından sonra, onlar arabada yalnız, Paris ıssız ve bitmeyen yağmur, onların üstünde, arabanın tepesinde tıpırdıyor. Yalnızca otomobilin ön camının ilerisindeki bir sokak lambasının ışığıyla aydınlanmış bu yüzde, camdaki oluk oluk su damlalarının gölgesi durmaksızın akıyordu. Bu gölgenin çevresinde, onlar arabadan barınaklarına sığınmışlardı ve onların çevresinde sokak, sessiz kent, bir kıta, alevler içindeki dünya vardı ve adam o yüzde akan gölge gözyaşlarına bakmadan edemiyordu.

"Hoş, gizemli, ıssız tatilimiz." Duvarların üstünde ağaç dallarını sallıyordu ve su damlaları yanındaki kadının yukarıya dönük yüzüne yağmur gibi yağıyordu. Tutkulu ve sevecen gözler gibi parlayan bu damlaları teker teker içiyordu.

Pazar 2 Eylül 1956.
Uzun süren batış ve onun suda boğulmuş yüzü. Doğuş.

Pazartesi.
Sadık yağmur

Salı.
Arı mutluluk. Kendisi için istemiyor.

Perşembe 6.
Önüne geçilemeyen yorgunluk ve sonunda aşk itirafı.
Soluk alabilmek — anımsayarak ya da sadakatle sevmek istiyordum. Ama sürekli olarak içim daralıyor. Seni sürekli olarak şiddetle seviyorum. Onun adamı yaralayan el öpmeleri. Onun hep arkasında bir şeyler bırakmaya yönelik sinirlendirici tavrı.
C.'nin babası — Yahudi doktor — İşgalde Paris'te kalıyor. Götürüldüğü Birkenau toplama kampında ölüyor. Tifüs. İnsan yakılan fırın; "hep altın dişleri olduğunu düşünüyorum" Karısından ayrılmış, öfkeli, tutkulu, çekici. C. onu severdi. Onun yaşamı on altı yaşında çıkartma sırasında başlıyor.
Güneşin lüks sayıldığı, ölmenin pahalıya mal olduğu, ağaçların bile banka hesabına sahip olduğu Paris. Dünyaya ders vermek isteyen Paris.

Tiyatro, kentin duvarlarını yıkıyor. Ve kentleri örnek alıp berbat tiyatro binaları yapmak isteyen bu güveler

C. çarşafları birbirine bağlayarak, gece El Biar'daki evinden kaçarken on dört yaşında.

C.'nin mutluluğa susamış kalbi. Bedenine *duyduğu* kızgınlık.

Trajik aşk ve yalnızca bu. Trajik mutluluk. Ve trajik olmaya son verdiğinde başka bir şey oluyor ve insan kendini yeniden trajik arayışının içine atıyor.

Sanayi uygarlığı, doğal güzelliği yok ederek, doğal güzelliği yaratılmış sanayi artığıyla kaplayarak, yapay gereksinimler yaratıyor. Sanayi uygarlığı, yaşayamayacak ve katlanılamayacak yoksulluktan başka bir şey yaratmıyor.

Don Juan'da gençleşen Faust. Bu, genç bir bedendeki bilge ve yaşlanmış düşüncedir. Patlayıcı karışım.

a.g. Don Juan'ın kendi cenaze töreninde bulunduğu sahne. Don Faust ya da Batı şövalyesi.

Tan. Bir fabl. Bilginin Don Juan'ı: Hiçbir filozof, hiçbir şair onu keşfedemedi. Don Juan keşfettiği şeylere aşk duymuyor, ama ruhu ve şehveti var ve en yüksek ve en uzak yıldızlara dek izlediği bilgide — sonunda apsent ve kezzap içmeye razı olan bir sarhoş gibi, mutlak *acı verecek* şeylerin dışında avlayacağı hiçbir şey kalmayıncaya kadar — bilginin çekiciliğinden ve gizemli yanlarından zevk alıyor. Bu nedenle sonunda cehennemi

arzuluyor. Cehennem onu *cezbeden* son bilgi. Belki bu bilgi de onu bildiği her şey gibi düş kırıklığına uğratacak. O hâlde, düş kırıklığına mıhlanmış, taştan bir konuğa dönüşmüş, sonsuza dek durması gerekecek ve tanıyacağı bilgiyle bir akşam yemeğini arzulayacak, ama bu yemekten hiç pay alamayacak. Çünkü nesnelerin dünyasının tümü, bu açlıktan gözü dönmüş kişiye verecek bir lokma bulamayacak.

Gelişimin entelektüelleri. Onlar, diyalektiğin örgücüleridir. Düşen her kellede, olayların parçaladığı mantık ilmeklerini yeniden örerler.

*

Deli Jeanne, kırk dört yıl, yalnızca manastıra geçmek ve kocasının mezarını seyretmek için çıktığı, gece ve gündüz bir lambayla aydınlatılan, penceresiz küçük bir odada kaldı. Belki de gerçek yaşam buydu.

Işadamı artık yeter dedi ve soytarı oldu. Ama evini ve işlerini terk etmeden. Yalnızca soytarı gibi giyiniyor.

X.X. Uzun öpüşmelerden sonra: "Nasıl da şiddetli!"

Custine: "Tutkulu bir ruhla, varoluşun tek biçimliliği arasındaki çelişki, benim için yaşamı çekilmez bir hâle getiriyor."

a.g. "Bugün söz yalnızca hakikat ve hiçlik arasındaki bir pazarlıktır.[1]"

1) Astolphe de Custine, *Souvenirs et portraits* (Anılar ve Portreler), Rocher Yayınları.

Tanrı'nın Romalılara armağanı olan iki büyük adam, Lucretius ve Seneka, intihar ettiler.

Düğün'den sonra, Yaz. Şenlik (1- Futbol; 2- Tipasa; 3- Roma -Yunan adaları - Kuzey yeli - Bedenler - Dans - Sonsuz sabah).

Kızını kaybediyor. Şimdi ben yaşlı bir adamım. Genç olmak için, bir gelecek gerek.

İsa'nın yaşamındaki masumların katli. Suçlu olarak doğmak için, masum olarak ölmek gerek.[1]

*

Düşüş'ün yeni baskısı, sy. 73: "melankolik teslimiyetler", sy. 126 erkek loncası.

Dr. Schnitzler. Birçok toplama kampı. Sonunda, *sempatik* bulunduğu için kurtuluyor. Herkes ona yardım ediyor.

Profesör X.X.. "İnsanlar birbirlerini sevmek zorundadır" "zorundadır..." "zorundadır..." Onun çevresindeki gerçek: Tanımlanamaz bir karmaşa.

*

1) Bkz. *La Chute* (*Düşüş*): "Ebeveynleri onları emin bir yere götürürken katledilen Yuhe'nin oğulları. onun yüzünden değilse niye öldüler?"

Kimi zaman, bu yüzyılda çevremde yaşayan insanlar için çok büyük bir şefkat hissediyorum.

Folies-Bergère'in yanındaki kahvede Kanadalı orospu: "Babam dünyayı gezdi, ben de gezdim, inan bana, Almanya'ya, Cezayir'e gittim, çok acı çektim, açlıktan geberdim, şimdi iyi değilim ve annem on beş gündür beni görmedi, babam bir mayınla havaya uçtu, erkek kardeşim de, bu işi senin için yapıyorum, çünkü sen arkadaşımsın, onu bekliyorum, aileme para yedirdiğim yeter artık, tamam yine bu salakla çıkacağım, ah işler kötü gidiyor, kimseyi tanımıyorum.

N.. Ilımlılıktaki güç, üstün güçtür.

*

M.. "İsa ırkı — ve ötekisi," diyor.

Piyes. Toplumsal baskıyla bitap düşen bir yazar (ya da bilim adamı ya da sanatçı ya da oyuncu) *yaşam içinde* geride kalıyor. Onun yanındaki, aşkı yakalamış saygıdeğer bir profesör: İyi içtiğini, araba kullandığını, sevişti̇ğini, judo yaptığını söyleyerek çocuklaşıyor.

Dünyada, kültür diye adlandırılan, ölümün ve baskının gücüyle koşut olarak ilerleyen büyük bir ikna gücü vardır

Eski Ahit'te Tanrı hiçbir şey demiyor, onun sözcülüğünü insanlar yapıyorlar Dünyadaki kutsal şeyi sevmekten bu nedenle

vazgeçemedim.

Oluşturulmuş N. Deneyimlerin çokluğu, aşırı özgür ama disiplinle en büyük insan ve en yüksek döneme yönelen üstünlük — sürekli bir ceza gibi aralıksız tehlikeli yaşam — yalnız dünyanın varlığı önünde gizlice eğilen kabullenilmiş ve *bağımsız* bir yalnızlık. Bir söze anlam verebilmek için konuşmak yerine eylem yapmak gerekir... (Belleğini yitiren kişi için günlük, bu yoksunlukta yararlanabileceği bir araçtır.)

Custine: "Arap mimarisi, kadınsı bir toplumun sanatıdır (şekercilerin şekerlerini sardıkları kağıt parçaları). O (Custine), Voltaire'in ya da Diderot'nun sözünü aktarıyor: "Ruslar, olgunlaşmadan önce çürürler."

*

Nietzsche 10 yaşındayken, arkadaşlarıyla, kendisinin yazdığı iki ilkçağ dramını oynadıkları, *Sanatlar Tiyatrosu*'nu kurar.

Haziran 1957

Angers Festivali bitti.[1] Mutlu yorgunluk. Yaşam, harika yaşam, yaşamın adaletsizliği, mutluluğu, tutkusu, savaşları, yaşam yine başlıyor. Yine, her şeyi sevmenin ve yaratmanın gücü.

15 Temmuz.

Paris'ten hareket. Guéret'de konaklama. Guéret, can sıkıcı ai-

1) Camus, Haziran 1957'deki Angers Festival'inde önemli bir rol oynadı. Lope de Vega'nın, *Le Chevalier d'Olmedo* (Olmedo Şovalyesi) adlı yapıtını uyarlayıp, sahneye koydu ve *Caligula*'yı da sahneledi. Festivalde, Jean Marchat'nın sahneye koyduğu *On ne badine pas avec l'amour* (Aşkla şaka olmaz) da yer alıyordu.

le ortamının evreni.

17 Temmuz.

Cordes.[1] Sessizlik ve güzellik. Cansız kentteki bu büyük evin yalnızlığı. Zamanı içimde duyumsuyorum ve yeniden soluk alıp veriyorum. Cordes'u çevreleyen tepelerin eşsiz çemberinin üstünde sevecen, havadar, hem bulutlu hem aydınlık bir gökyüzü var. Gece, bir şeftali gibi kocaman Venüs, batıdaki tepenin üstünde çılgın bir hızla batıyor. Tepe çizgisinde bir an duruyor ve ardından bir deliğe giren jeton gibi, arısızın kayboluyor. Hemen ardından yıldızlar hızla çoğalıyor ve samanyolu parıldıyor.

18 Temmuz.

Yağmur yağıyor. Bu sabah vahşi Aveyron vadisindeyim. Çalışma. Artık hiçbir bağa katlanamıyorum, öyle bir özgürlük delisi oldum ki, tehlikeli olabilecek bir yalnızlığı gitgide büyütüyorum. Durmaksızın F.'yi düşünüyorum, hüzün kaynağım.

Akşam. Kendimden, çöl gibi ıssız yaradılışımdan ötürü bezginliğe kapıldım.

20 Temmuz.

Georges Didier'in[2] üstlerinden gelen bir mektup, bana onun İsviçre'de bir otomobil kazasında öldüğünü duyurdu.

1) Edmond Charlot'nun Cezayir'deki eski ortağı Claire Targuebayre, Tarn'da, Cordes'daki bir konakta otel açmıştı. Onun *Cordes* adlı kitabına (Édouard Privat, 1954) önsöz yazan Camus, Angers Festivali'nden sonra dinlenmek ve özellikle de Jean-Pierre Jorris ile yeni tiyatro tasarıları hazırlamak için bu otele geldi.
2) Camus'nün, din adamı olan çocukluk arkadaşı. 9 Temmuz 1957'de, İsviçre'de, La Chaux-de-Fonds'da bir otomobil kazasında öldü. Bkz. Ek, sy 201

21 Temmuz.

Günlerdir yağmur durmuyor. Derin ve kupkuru keder.

22 Temmuz.

Bana ailesinden ve onların "kudurgan âlemlerinden" söz eden Mi.'nin mektubu. 700 kilometre uzaktaki sevdiğine telefon edip, ne söyleyeceğini bilemiyor. "Telefonda perişan ve sevinçliydim."

23 Temmuz.

Gerçek. Gerçek!

24 Temmuz.

Bu güzel ve ıssız köyde gördüğümüz her ev yıkık dökük. Bu ıssız krallığın, tekerlekli eski tapanların paslandığı, ısırganlarla kaplanmış delik deşik ot ambarlarında, yaşlı ve kocaman örümcekler dolaşıp duruyor. Kentlere, fabrikalara, toplu zevklere hücum. Burada, çevremizde, bir uygarlık yavaş yavaş ölüyor ve eski evler buna tanıklık ediyor. Bunu M.'ye söylüyorum, o hanım bana bir ölüm değil bir bekleyiş izlenimi edindiğini söylüyor. Neyi bekleyiş? — Mesih'i.

Hep yağmur yağıyor; ışığa, ekmeğe duyduğum açlık gibi açlık duyuyorum ve artık kendime katlanamıyorum.

24 Temmuz.

Roussillon'dan hareket. Deniz. Leucate. 25 akşamı dönüş.

26 Temmuz.

Harika sabahlar. Esrik kırlangıçlar.

Meraklı olmayanlar: Bildikleri onları bilmediklerinden tiksindirir. (C.).

Budizm, dine dönüşmüş tanrıtanımazlıktır. Nihilizmden *başlayarak* yeniden doğuş. Sanırım, tek örnek. Ve, nihilizmle savaşan bizim için uzun uzun düşünülmeye değer.

Acıdan nedenlerini kanıtlaması istenemez. Neredeyse hiçbir şeyin acısını duymama tehlikesiyle karşı karşıya kalınabilir.

*

Cordes. Her akşam Zühre yıldızının batmasını ve yıldızların sıcak gecenin üstündeki yatağından kalkmasını görmeye gidiyordum.

İntihar eden yaşlı İngiliz hanım. Aylardır, günlüğüne, aynı şeyi yazıyordu: "Bugün kimse gelmedi."

Dostoyevski, Delikanlı'nın sonunda (ve üç değişik versiyonunda) alaylı bir biçimde Tolstoy'u eleştiriyor.

Cordes. 4 Ağustos

Ölüm düşünceleri.

6 *Ağustos.*

Cayla'yı ziyaret: Çevresinde dünyanın öldüğü yalnız ve sessiz yer. Daha sonra Eugénie de Guérin'in günlüğünü okuyunca daha iyi anlıyorum: "Kapanışı Cayla'da yapacağıma ant içiyorum. Dünyanın hiçbir yeri, beni evimdeki kadar mutlu etmiyor." Ve sonra: "Nerede olacağım? Bu ağaçlar büyüdüğü zaman nerede olacağız? Başka insanlar bu ağaçların gölgesinde gezinecek ve bizim gibi, bu ağaçları devirecek rüzgarları görecekler."

*

Rusya'daki yaşlı dindarlar, sol omzumuzda küçük bir şeytan ve sağ omzumuzda bir melek taşıdığımızı düşünüyorlardı. Bu düşüncede, bir tiyatro fikri var (Don Faust için?): Melek ve şeytan beslendikleri oranda büyüyorlar. Genel olarak, biri ya da öbürü daha büyük oluyor. Benim kahramanım daha küçük ve *aynı boyda* iki kahramanla giriyor. Onların arasındaki konuşmalar, kahramandan iki yaratığa, iki yaratıktan kahramana, vs., vs.

Benim için, en hafif ipek ipliği, başkasına bir kurşun güllesinin verdiği ağırlıktan daha dayanılmazdır. "(N.). Heyhat, benim için de.

Suç ve Ceza'nın Svidrigailov'u: "Köşelerdeki örümceklerle, duman içinde küçük bir oda, işte tüm sonsuzluk.[1]"

*

1) *Suç ve Ceza'nın Defterler*'inde Dostoyevski, Svidrigaylov'un "gelecekteki yaşama, ÖRÜMCEKLERE, vs. inandığını" yazıyor ("örümceklere" sözünü Dostoyevski özellikle belirtiyor.)

8 Ağustos 1957 Cordes.

Suç ve Ceza'yı okuduktan sonra ilk kez, yeteneğim hakkında kesin bir kuşku duydum. Ciddi olarak, bu işten vazgeçme olasılığını ölçüp tarttım. Her zaman yaratımın bir diyalog olduğuna inandım. Ama kimle? Saldırının eleştiri yönteminin yerine geçtiği, ilkesi vasat bir kötülük olan edebiyat topluluğumuzla mı? Kısaca toplumla mı? Halk bizi okumuyor, burjuva sınıfı, yılda, moda olan iki kitabı ve gazeteleri okuyor. Aslında günümüzün yaratıcısı ancak, yakasını bırakmayan sınırsız bir yaratım tarafından yutulan yalnız bir peygamber olabilir. Bu yaratıcı ben miyim? Buna inandım. Yaratıcı olabileceğime kesinlikle inandım. Bugün bundan kuşku duyuyorum ve beni mutluyken mutsuz kılan bu ardı arkası kesilmeyen çabayı, bu boş çileyi, beni ne olduğunu bilmediğim bir şeye yönelterek gerginleştiren bu çağrıyı reddetmenin güçlü eğilimini hissediyorum. Tiyatro yapacağım, kaygı duymadan rastgele tiyatro oyunları yazacağım, belki özgür olacağım. Saygın ya da namuslu bir sanatla ne işim var? Ayrıca, düşlediğim bu şeyi yapabilecek miyim? Ya yeteneğim yoksa düşlemek neye yarar? Kendimi bundan da koparmalı ve hiçbir şeyi kabul etmemeliyim! Benden daha büyük olan başkaları bunu yaptı.

12 Ağustos.

C.S. "En berbat acımayı körükleyen acı değil, liyakatsizliktir. En büyük mutsuzluk, utanç hissetmektir Hepinizin, yalnızca güzel acılardan, kibar acılardan geçmiş bir haliniz var." Bu doğru.

Emerson: "Dehanın gizi, çevresinde hiçbir kurmacanın varlığına katlanamamasıdır "

13 Ağustos.
Cordes'dan hareket.

Her zaman acıklı olan atonal müzik, müzikal romantizme karşı kızgın bir tutum içindedir. Anlam ifade etmeyen şeyin her zaman dokunaklı ve acıklı olmasının nedeni budur. Resim için de aynı şey geçerli.

Düşüş'e bir yorum gerek, çünkü anlamıyorlar. Modern tutumun ve günahın bu tuhaf ve yanlış laik vicdan azabıyla değerlendirilmesini alaya alan bir anlatım biçimi. Bk. Chesterton[1] "XIX. yy. (XX. yy. da) çılgınca Hıristiyan düşünceleriyle doludur."

Lenin hiçbir zaman yığınlarla uğraşmadı. Bk. Sperber:[2] Sol ve Truman'ın Dördüncü Madde Programı.[3]

a.g. Freud kendinde tıbba karşı hiçbir yetenek, "acı çeken insanlık için hiçbir eğilim" hissetmiyordu.

Nemesis. Marksizmle Hıristiyanlığın derin suç ortaklığı (geliştirilecek). Bu nedenle, ikisine de karşıyım.

Kör kocayı el yordamıyla öldüren kör aşıklar.

Sürekli bir Tiyatro.

1) Gilbert Keith Chesterton (1874-1936). İngiliz katolik yazar ve yergici.
2) Manès Sperber (1905-1984), yazar, Adler'in öğrencisi ve Malraux'nun dostu. 29 Ekim 1946'da, asgari bir siyasal ahlak belirlemeye çalışmak için, Camus, Koestler, Sartre ve Malraux ile bir toplantıya katıldı. (bkz. *Defterler II.*)
3) 12 Mart 1947'de Birleşik Devletler Başkanı tarafından ortaya atılan *Truman Doktrini*, Sovyet yayılmacılığını bastırmayı hedefliyor. Komünizm tehdidi altındaki uluslara geniş bir yardım programı içeren Marshall planıyla sonuçlanıyordu.

Dinin, tiyatro adamları üstündeki çekim gücü. Düşsel yaşam ve gerçek yaşam.

İnsanların yaşamdan kaçıp sığınmak için icat ettikleri bu mekanları (ışıklandırılmış lokantalar, dansingler, vs.) seviyordum. Bu içimdeki yarayla ilgili bir şey.

Karşıtların gerekliliği ve yüceltilmesi. Ölçü, çelişki noktasıdır. Güneş ve karanlıklar.

Nietzsche on beş yaşındayken, ona karşı çıkarak Mucius Scaevola'nın[1] davranışını yadsıyan arkadaşlarına tek bir söz bile etmeden, sobadan kızgın bir kor alır ve bu koru arkadaşlarına gösterir. Tüm yaşamı boyunca bu yaranın izini taşır.

Genelev hikayesi[2] (H. sy. 48). N.'ninkilerden W.'ninkilere kadar bütün mektupları yok ettiği için kızılması gereken Cosima. "Trajik bilgi ve Yunan neşesi." Nietzsche ve Burckhardt'ın[3] sohbet ettikleri Basel katedralinin terası. "Modern keşişlik — Devletle uyum içinde yaşamanın olanaksızlığı." a.g. "Düşünce aristokrasisi, bugün bilimin dizginlerini elinde tutan Devlet karşısında özgürlük bütünlüğünü kazanmak zorundadır." — a.g. Rüya gören adam, kaplanın üstüne yatmış.

Komün sırasında, günler boyunca onu gözyaşlarına boğan ve yıkıp bitiren Louvre yangını hakkında: "Hiçbir zaman bu kadar

1) Camus bu notları, Daniel Halévy'nin Nietzsche'sini (Bernard Grasset, 1944) okurken almıştır. Caius Mucius Cordus Scaevola, efsanevi bir Romalı kahramandır (I.Ö. VI. yüzyıl). Etrüsk kralı Porsenna'yı öldürmek için girdiği düşman kampında ele geçirilmiş, kendisine yardımcı olanların adlarını vermemek için sağ elinin yanmasına razı olarak, solak anlamına gelen, *Scaevola* lakabıyla anılmıştır.

2) Nietzsche, Köln'de bir otel ararken, bir randevuevine doğru yöneldi. Salonda, soyunmuş kızların karşısında, piyanonun başına oturdu ve herkesi saran şaşkınlığın ortasında, doğaçlamalarından birini patlattı.

3) Jacob Burckhardt (1818-1879), İsviçreli tarihçi. Nietzsche'nin, Üniversite'den ve Basel Pedagogium'undan meslektaşı ve dostu. Nietzsche'in gözünde, büyük profesör örneğinin somutlaşmış biçimiydi.

büyük acı duymadım, hepimizin hatası olan, kutsal yerlere yapılan bu büyük saygısızlığı kınıyorum. Üstünde çok fazla düşünülmesi gereken hata." "Öyle bir olsun ki, beni dürüst bir pagan gibi gömsünler." Döner dönmez yüceltilen, karanlıklar içindeki karamsar.

"On yıl medit syon ve sessizlik" tasarısı. "Maske"[1] fikri. La Gaya Scienza'da Napoléona'a övgü.[2] 87'de, Madam V.P ile yaşanan serüven, Rhode'a son mektup, alt üst edici.[3] Rhode yanıt vermiyor. "Lisbeth,[4] niye ağlıyorsun? Mutlu değil miyiz?"

*

Akılcılığa karşı çok önyargım vardı. Ama meslektaşlarımın tutkusu

8 Eylül.

Robert Chatté'nin ölümü.[6] Yalnız, Villejuif hastanesinde.

Başarı kazanıldığında, parlamak, hoşa gitmek, vs. reddedilecek. Biraz yapmacıklık gerek, ama yapmacıklık her şeyi yok ederek biter. Sıkıntıdan patlamak (gerektiği kadar uzun bir süre), sonuç olarak gevezelik etmekten ve boş boş gezmekten daha verimli.

Gerekli olan: Yalnızca hiçbir şey istemeden sevilen biri değil,

1) "Bana bir maske daha ver, ikinci bir maske!" (*İyi ve Kötünün Ötesinde*).
2) Le Gai Savoir (Şen Bilim), beşinci kitap, no. 362.
3) "Kırk üç yılı geride bıraktım, ama çocukluğumdaki kadar yalnızım.
4) Elisabeth Förster-Nietzsche, Nietzsche'nin kız kardeşi.
5) Okunamayan iki cümle
6) Pascal Pia'nın yakın dostu, kitapçı.

sevilen ve bize hiçbir şey vermeyen biri.

Roman. Mi: Kadın aşkta bir yüzücü gibi soluk alıp veriyordu, aynı zamanda da gülümsüyordu, sonra gitgide daha hızlı yüzüyordu, ağzı açık hâlâ gülümseyerek sıcak ve nemli çakılların üstünde karaya vuruyordu, sanki mağaraların ve derin suların gücüyle, su onun unsuru, toprak da üzerinden sular akan balık kadının neşeyle boğulduğu çorak bir yer olmuştu.

En büyük insan, en büyük zihinsel güç: En fazla, en yoğun.....[1]

Nietzsche. Din yüzünden dinsiz. Kendine özgü — bir Pascal. Yine de Thomas'ya göre, iman ruhun cesaretidir.

a.g. Onun için İsa: Ahlaktanımaz Kurtarıcı.

*

Custine. "Bir gün uyuyan dev uyanacak ve şiddet sözün egemenliğine son verecek. O zaman, aşırıya varan eşitlik, köhne aristokrasiyi özgürlüğün imdadına çağıracak; uzun süre iş yapmayan eller tarafından çok uzun bir süre sonra yeniden ele alınan silah, gücünü yitirmiş olacak."

a.g. Fransızlar hakkında; "Kendilerini unutturacaklarına kendilerini çirkin bir biçimde betimliyorlar."

Don Faust. Don Juan'a dönüştüğü zaman, Don Juan'ın girişini vurgulayan sahne, kulisten gelen güçlü bir erkek kahkahasıy-

1) Okunamayan iki sözcük.

la başlar.

Nietzsche. "Geçen yüzyılın yolunda birçok binlerce yıl daha! — Ve insanın yapacağı her şeyde, yüce zekâ belirgin olacak — ama, zekânın tüm saygınlığını kesinlikle yitireceği bir tarzda. Kuşkusuz, zeki olmak gerekli olacak, ama zekâ o kadar sıradan bir şey olacak ki, daha soylu bir ruh bu gerekliliği bir bayağılık olarak algılayacak. Bu durumda, soylu olmak belki de kafasında çılgınlıklar olması anlamına gelecek."

Kutsal Kitap taşlar arasında doğdu.

*

1 Ekim.

Cezayir'e gitmeden önce, yaptığı şeyleri bana anlatmaya gelen G.T.'nin[1] ziyareti. Bir ay önce Cezayir kentindeydi. F.L.N. (Front de Libération Nationale) (Ulusal Kurtuluş Cephesi)'nin kuryeleri, yayınladığı broşür hakkında (Cezayir kenti 57) sorular sormak isteyen sorumlularla bir randevu önermek için onunla ilişki kurmuşlar. Randevuyu kabul etmiş. Randevu, gizlice buluşma yerine gidiş. İki kadın tarafından arka mahalledeki bir evde karşılanma. Ardından, silahlı iki adam geliyor. Tartışıyorlar. G.T. onlara tezini, sürekli yoksullaşmayı, Fransa'dan gelen ek ücretlerin toplam miktarını, vs., açıklıyor (onun görüşü: Siyasal açıdan geçerli, ekonomik açıdan geçersiz). O sırada, içlerinden şef gibi görünen biri: "Bizi katil yerine koyuyorsunuz." O zaman G.T.: "Ama sizler katilsiniz" (bu konuşma kıyı yolundaki Casino'ya yapılan saldırıdan kısa bir süre sonra yapılıyor). Öteki korkunç bir tepki gösteriyor: Gözleri yaşlarla doluyor. Sonra:

1) Germaine Tillon, Aralık 1934'ten Mart 1957'ye kadar Aurès'te yaşayan kadın etnolog. Camus, onun *Algeria* adıyla İngilizce yayınlanan kitabının Amerikan baskısı için bir sunuş yazdı.

"Bu bombaları denizin dibinde görmek isterdim." "Bu sana bağlı," diyor G.T. İşkenceden söz ediyorlar. Germaine, şikayette bulunacağım, diyor (toplama kampı sistemi hakkındaki komisyonda yer aldı). Onlar bir anlaşmaya varıyorlar: İnfazların durdurulmasına karşılık sivil terörizmin durdurulması. Aşağı yukarı önermiş olduğum süre içinde (heyhat, ya sonrası...). Öteki, çivi çakma işkenceleri hakkında: "Bunu Fransa yaptı," diyor "Git bunu büyükannene anlat," diyor G.T. "Ben oradaydım. Bunu F.L.N yaptı ve sen bunu biliyorsun." Şef susması için ötekine bir işaret yapıyor. Kısa süre sonra Germaine, onun Çivici Ali olduğunu öğreniyor. Çıkarken onu kravatından tutup, sarsıyor. "Sana söylediğim şeyi unutma." Ve o: "Unutmam, hanımefendi," diye yanıtlıyor.

İnfazdan sonra 2. görüşme ve Germaine şefin Yâsef Sâdi olduğunu öğreniyor. İki hafta sonra Yâsef Sâdi tutuklanıyor.

Bana, 11-12 yaşlarındaki 30 Arap öğrencinin, Arap öğretmenin verdiği: "Görünmez olsaydınız ne yapardınız?" konusu hakkında yazdıklarını da gösteriyor: Hepsi silahları alıp ya Fransızları ya paraşütçü komandaları ya da hükümet başkanlarını öldürüyorlar. Gelecek konusunda umutsuzluğa kapılıyorum.

Yaşamı ölüme yeğlediği için tutsağın köle olması, tarihsel olarak yanlıştır. Budapeşte.

17 Ekim.

Nobel. Tuhaf bunalma ve melankoli hissi. 20 yaşında, yoksul ve çıplak, gerçek zaferi tanıdım. Annem.[1]

1) Nobel Ödülü'nü kazandığını öğrenince Camus, Cezayir kentindeki annesine telefon etti

19 Ekim.

Başıma gelen bu istemediğim şey nedeniyle kaygılıyım. Çok alçakça saldırıları çözüme kavuşturmaktan yüreğim daralıyor. Ölüme mahkum edildiği zaman, öteki direnişçi yazarlarla birlikte affını istediğim kişilerden biri olan Rebatet,[1] infaz mangalarına kumanda etmek özlemi içinde olduğumu söyleme cesaretini gösteriyor. Rebatet affedilmişti, ama beni affetmiyor. Yine bu ülkeyi terk etme isteği. Ama nereye gitmek için?

Yaratımın kendisi, sanatın kendisi, onun ayrıntısı, bütün günler ve kopuş... Aşağılamak benim gücümü aşar. Her ne olursa olsun, bu beklenmedik haberin beni içine attığı bu tür bir kaygıyı, anlaşılmaz korkuyu yenmem gerek. Bunun için...

"Beni sevmiyorlar. Acaba bu, onları şükranla anmamak için bir neden mi?" N.

Azizler yarattıkları mucizelerden korkarlar. Onlar ne yarattıkları mucizeyi ne de bu mucizeleri yaratan kendilerini sevebilirler.

Ay içinde, klostrofobi korkusuyla ağırlaşan üç tıkanma krizi. Dengesizlik.

Durmaksızın, başkalarıyla ortak değerlerde birleşmek, kendi dengemi sağlamak için harcadığım çaba, büsbütün boşuna değil. Söylediğim ya da bulduğum şey, başkalarına hizmet edebilir, etmelidir. Ama, şimdi bir tür deliliğe teslim olmuş bana hizmet etmez.

1) *Les décombres* (Yıkıntı)'nın yazarı. *Je suis partout*'da yazan işbirlikçi yazar.

29 Aralık.

Saat 15. Yeni bir panik atak. X. dengesiz bir duruma gireli, günü gününe tam dört yıl oldu (hayır, bugün ayın 29'u, öyleyse bir gün önceydi). Birkaç dakika boyunca, tamamen delirme hissi. Ardından tükeniş ve titremeler. Yatıştırıcılar. Bunu bir saat sonra yazıyorum.

29'u 30'a bağlayan gece: Bitip tükenmeyen iç sıkıntısı.

30 Aralık.

Daha iyi gitti.

1 Ocak.

İç sıkıntısı arttı.

*

Ocak-Mart.

Büyük krizler yok oldu. Yalnızca gizli ve ısrarcı iç sıkıntısı.

5 Mart.

De Gaulle'le konuşma. Cezayir kaybedilirse, Cezayir'deki Cezayir Fransızlarının öfkesinden, kargaşanın tehlikelerinden söz ediyorum: "Fransızların öfkesi mi? 67 yaşındayım ve bir Fransızın başka bir Fransızı öldürdüğünü hiç görmedim. Ben hariç."

Fransa'yı ötekilerle karşılaştırınca. "Yine de," diyor, "Fransa'dan daha iyi bir şey icat edilmedi.

1905 devrimcilerinin şarkısı. "Kardeşler güneşe doğru, öz-

gürlüğe doğru.

Sperber. Akhileus'un topuğu, sy. 202: "İntiharın yerine, köktenci bir kopuş koyma düşüncesi yeni değildir. Kendi eylemlerini kesinlikle yadsıma, onlardan tamamen kurtulma isteği, sıklıkla, insanların yaşama yeniden bağlanmak için varlıklarla hiçbir ilişki kurmadan, kendilerini yalnızca bedenin mantığına sundukları düşlerde bulunur: Ne onlar bu düşlerden bir şey alır ne de onlara bir şey verirler. Bu düş, insanın kendine beslediği sevgiye kadar her şeyi yok edebilecek bir yalnızlıktan doğar."

Kierkegaard, Hegel'e korkunç bir tehdit savuruyordu: Ondan öğüt isteyecek genç bir adam gönderme tehdidini.

Dostoyevski çok beğenilen, Puşkin Üzerine Konuşma'sından[2] sonra: "Moskova'da söylediğim şey için, neredeyse basının tamamında nasıl bir muameleye maruz kaldığımı görüyorsunuz: Sanki birkaç bankayı dolandırıp, soydum. Ukhantsev (ünlü dolandırıcı), benim kadar kötü söz duymadı.

a.g. Başlangıçtaki başarısından sonra: bana kuşkulu bir ün mal edildi ve bu cehennemin ne zamana dek süreceğini bilmiyorum"

"Beni en fazla meşgul eden düşünce, düşünce birliğimizin neye dayandığı, hangi eğilime sahip olursak olalım, hepimizin birleşebileceği noktaların ne olacağı...."

"Yaşamını hiçbir amaç uğruna ziyan etmemek gerek" (genişletilecek)

1) Calmann-Lévy, 1957
2) 8 Haziran 1880'de, Rus Edebiyatını Sevenler Derneği'nin töreninde yapılan konuşma, tek sayı çıkan *Journal d'un écrivain 1880* (Bir Yazarın Günlüğü 1880)'de yayımlanmıştır.

Gerçekten söyleyecek bir şeyleri olanlar, bundan asla söz etmezler.

Marsilya.

Kairouan[1] üstünden Cezayir. Çift dalga. İlki köpürüyor ve gemiye çarpan dalgaların tepesinden yağmur gibi yağıyor — ve şiddetli rüzgar dalgayı bir anda egemenliği altına alıyor, onu büküyor, havalandırıyor; ve suyu daha az, incecik bir buğu danteli olan ikinci bir dalga, sis halinde yükseliyor.

Kanatlarının tam ortası ⋀⋀ çatı gibi kırık martılar.

Güvertede, rüzgar altındaki askerler, başları atkılarla sarılı, biçimsiz kaputlarıyla, halatların arasında büzüşmüşler. İnsanın gösteriye son verip, gereksinim düzeyinde büzülüp kaldığı bu anlar. Tarih budur.

Üst güvertede kıpırdamadan duruyorum, martılar iniyorlar ve sabırlı uçuşlarını benim yanımda sürdürüyorlar. Patlak yuvarlak gözleri, pek becerikli gagaları, sürekli hareket halindeki adaleleriyle sebatkar martılar. Dalgaların değişken çukurundan ya da uzun gemi direğinin sallanan çarmıhından başka konacak hiçbir yerleri olmayan deniz kuşları.

Condorcet: "Robespierre bir papazdır ve bundan başka hiçbir şey olmayacaktır."

Pavlov, insan ve hayvan doğasına özgü *ilk* refleksler arasında, "özgürlük refleksi"ni kaydediyor.

1) Camus, Mart ve Nisan 1958'de Cezayir'e döner. Cezayir Üniversitesi'nde ağırlanır ve 1962'de O.A.S. (Organisation Armée Secrète) (Silahlı Gizli Örgüt) tarafından öldürülecek olan Berberi yazar ve öğretmen Mevlûd Ferraun ile tanışır.

Güç adaletsizlikten ayrılamaz. İyi iktidar, adaletsizliğin sağlam ve sakınımlı yönetimidir

İnsan işinden asla söz etmemeli.

Oyuncu.

Nietzsche. "Canlandırıcı ve onarıcı güçler aşırıya varacak derecede arttığında, mutsuzluklar da bir güneş ışıltısı kazanır ve kendi tesellisini doğurur...

a.g.: "Her zaman, kötü, hoş olmayan bir şey beklediğimizi varsayalım, bu durumda gerilim ve öfke içinde olacağız, başka biri için çekilmez hâle gelecek ve sağlığımızın bozulduğunu göreceğiz; bu yaratılıştaki insanlar kendi yok oluşlarını hazırlarlar."

a.g.: "Ölüm korkusu, Avrupa'ya özgü hastalık."

a.g.. "Mutluluk, hissetme ve düşünmenin hızıyla yerleşir; dünyanın geri kalanı yavaş, aşamalı ve aptalca görünür. Bir ışının uçuşunu hissedebilen biri mutlulukla dolar, çünkü çok hızlıdır."

a.g.. "Geleceğin insanının portresi: Tuhaf, enerjik, sıcak, yorulmak bilmez, sanatçı, kitap düşmanı."

a.g.: "Güçlü bir bedene sahip yüksek kültürlü insanlar, tüm egemenlerin üstündedir."

Yaşam kemirgenleri (Biophages) üstüne:[1] Montherlant'ın

1) Biophages: Montherlant'ın yarattığı bir sözcüktür. "Yaşamımızı kemirip yiyenler, yok edenler, öncelikle, bizi zamanımızın kırıntılarını onlara vermek zorunda bırakan kayıtsızlardır

Defterler'i, sy. 82: Burada her şey kusursuz ve ölçülü bir biçimde dile getirilmiş.

Kendim için: Tek kalan duygularımın her birine yenilebilirim. Hep iki duyguyu birbiriyle karşı karşıya getirdim.

Tipasa: Gökyüzü külrengi ve hoş. Hafifçen hırçın denizin darbeleri, harabelerin ortasında, nöbeti kuş cıvıltılarından devralıyor. Le Chénoua, çok geniş ve uçarı. Ben öleceğim ve burası bolluk ve güzellik dağıtmaya devam edecek. Bu düşüncede hiçbir burukluk yok. Tersine, minnet ve büyük bir hayranlık duygusu var.

*

Cezayir kentinin dik ve sert yağmuru. Hiç kesilmeyen. Bir kafesin içinde.

Cezayirliler. Dostluğun ve ailenin derinliği ve sıcaklığı içindeki yaşamları. Beden ve bedenin erdemleri merkezde — ve bozulmaya başladığı andan itibaren bedenin derin kederi — yaşanan andan, tensel çemberden başka bir şey bilmeyen ufuksuz yaşam. Erkeklikleri, çok yeme ve içme yetenekleri, güçleri ve cesaretleriyle gurur duyuyorlar Güçsüzler

Hançerlenmiş ak güvercin.

Dönüş. Kairouan. Fırtına. Önüne geçemediğim kendimi suya

atma dürtüsü. Yoluna devam eden geminin gerisinde kudurmuş dalgaların içindeki yalnız adamın yalnızlığı ve terk edilmişliği.

Bir iyileşmenin evreleri.

İrade uyutulacak. "Gerekli" sözüne son.

İnsanileşmek için ruh siyasadan tamamen uzak tutulacak.

Klostrofobisi olan biri — ve komediler yazılacak.

Ölümle hesaplaşılacak, yani ölüm kabullenilecek.

Kendini gösterme kabul edilecek. Bu iç sıkıntısından ölmeyeceğim. Eğer ölürsem, bitmiş olacak. Ölmezsem, son derece sakınımsız davranacağım. Başkalarının yargısını kabul etmek yeterli. Alçakgönüllülük ve kabul etme, iç sıkıntısının tek tıbbi ilacı.

Dünya paganizme doğru gidiyor, ama hâlâ pagan değerlerini reddediyor. Paganizmin değerlerini yenilemek, inancı paganlaştırmak, İsa'yı Yunanlaştırmak gerek, o zaman denge geri gelir.

Acı çekmemin nedeni sorumluluklarımın aşırılığı değil mi?

Madem ki çölde ve tembellik içindeyim, eşiğe ulaşabilmek, şu ya da bu şekilde eşiği aşabilmek için, çoraklığı sınırına dek götürmek gerekli. Delilik ya da kendine egemen olmanın en yüksek noktası.

Yöntem: İç sıkıntısı başladığı andan itibaren hızlı soluk alıp verme ya da ilk belirtilerde yavaş soluk alıp verme. Buna ***her türlü eylem ve hareketi*** de hemen bırakmayı ***eklemeli***.

Yapılması gereken ikinci şey: Genel gevşeme.

Uzun vadeli: İstek ve arzuyu geçici olarak askıya alarak, tüm istek ve arzuyu kapsayan enerji yükü biriktirilerek aktarılacak.

Toplumla ilgili olarak, toplumdan hiçbir şey beklemediğim kabul edilecek. Bu durumda, katılımın bütünü karşılık beklemeyen bir bağışa dönüşür. Övgü de hakaret de, neyse o olarak

kalır: Yani hiçbir şey olarak. Sonuç olarak, sürü halinde yaşamak ortadan kalkar.

Soyut adaletin sakız gibi çiğnenip duran ahlakı yok edilecek.

Varlıkların ve olguların gerçekliğine yakın durulacak. Olabildiğince sık kişisel mutluluğa ulaşılacak. Gerçek istenen şey olmasa bile, onu kabullenmekten vazgeçilmeyecek. Örnek: Gücün de, özellikle de gücün, ikna ettiği kabul edilecek. Doğru bütün acılara değer. Bu çabayı taçlandıran sevinci yalnız doğru oluşturur.

Yeniden enerji toplanacak — odak noktası.

Düşmanların gerekli olduğu kabul edilecek. Onlar oldukları gibi sevilecek.

O omatik olarak yapılan şeyler en küçüğünden en büyüğüne doğru sistemli bir biçimde kınlacak. Tütün, besin, cinsellik, duygusal savunma tepkileri (ya da saldırı. İkiside aynı şey.) ve *yaratımın kendisi*. Olduğu gibi korunması gereken arzu için değil, ama arzunun doyumu için yoksunluk çekilecek.

Mümkün olduğunca fazla gücü, egemenlik kurmak için değil, vermek için toplamak gerek.

*

3 Mayıs.

Neredeyse tamamen toparlandım, gitgide çoğalan bir güç bile umuyorum. Her zaman bildiğim şeyi şimdi daha iyi anlıyorum: Yaşamını başıboş bırakan ve yüklendiği birkaç görevin ağırlığı altında ezilen kişi kimseye yardımcı olamaz. Kendine ve yaşama egemen olan kişi, gerçek bir yüce gönüllü olabilir ve çaba harcamadan verebilir. Bu çalışma ve verme gücünden başka

hiçbir şey beklenmeyecek ve istenmeyecek.

Günlük.

*

1958 Nisan sonu. Cannes.[1]

Her gün denizdeyim. Ağlardaki şamandıralar (içine bir kurşun parçası konmuş bir şişe mantarın üstünde yüzüyor), akşam, denizde sürüler dolaşıyormuş gibi bir çıngırak sesi oluşturuyor. Gece limandaki tekneler direklerinden ve *passarella*'larından haykırıp, inliyor.

Işık — ışık — ve iç sıkıntısı azalıyor, daha yok olmadı, ama sıcakta ve güneşte uyuyormuş gibi sessiz.

30 Nisan.

Martin du Gard. Nice. Eklem romatizması yüzünden güçlükle yürüyor. 77 yaşında. "Ölüm karşısında hiçbir şey tutunamaz, yapıtım bile. Hiçbir şey, hiçbir şey..." "Evet, kendini yalnız hissetmemek iyi bir şey" (ve gözleri yaşlarla doluyor). Temmuz ayında *Tertre*'de[2] buluşmak için randevulaşıyoruz. "Eğer yaşarsam." Yine de her zaman her şeyle ilgilenen bu kalp.

*

29 Mayıs 1958.

Benim uğraşım kitaplarımı yazmak, benim insanlarım ve halkım tehdit edildiğinde savaşmaktır. Hepsi bu.

1) Michel Gallimard'ın evinde kaldığı bu süre içinde Camus, onun *Aya* adındaki sekiz metrelik yarış teknesini kullandı.
2) Martin du Gard'ın Bellême'deki (Orne) evinin adı. 1955'te Camus, Pléiade'da Martin du Gard'ın *Oeuvres Complètes* (Bütün Yapıtları)'na önsöz yazdı.

Sanatçı Delphoi'deki tanrı gibidir: "Ne gözükür ne gizlenir: Anlamlandırır."

Çehov: "Ne liberal ne muhafazakarım... Benim azizlerimin azizi insan bedeni, sağlık, zekâ, yetenek, esin, aşk ve en mutlak özgürlüktür. Hangi biçimlerde dile gelirse gelsin her türlü kaba güçten ve yalandan kurtulma:

Büyük bir sanatçı olsaydım, programım bu olurdu" (Plechtcheiev'e mektup.[1] 1888).

Musil:[2] Sahip olmadığı sanatın bütün araçlarını varsayan büyük bir tasarı. Bu tasandan da, dile getirdiği şeyden ötürü değil, başarısızlıklarından ötürü coşku uyandıran yapıt ortaya çıkıyor. Dehanın yer yer parladığı ama bütününde sanatın ışımadığı o bitmez tükenmez yazar monoloğu.

Musil. "Her birimiz, ondaki her şeyin masum olduğu ikinci bir yaratılışa sahibiz."

"Sıradan yaşam, olanak dahilindeki suçlarımızın hepsinin ortalamasıdır."

*

Anne. Sevdiklerimizi yeterince sevseydik ölmelerini engellerdik.

9 Haziran 1958.

Yeniden Yunanistan'a gidiş.

1) Alexis Plechtcheive (1825-1893). Dostoyevski ile aynı zamanda ölüme mahkum
2) *L'Homme sans qualite* (Niteliksiz İnsan)'nın Fransızca çevirisi 1957'de (Le Seuil)'de yayınlandı.edilip alfedilen şair.

10 Haziran.

Akropol. İlk defaya nazaran daha az bir duygulanma. Yalnız değildim ve aklım fikrim bana eşlik eden kişideydi. Ve sonra beni rahatsız eden O. ile karşılaşma. Akropol yalan söylenebilecek bir yer değil. Rodos'a iki saat uçuş. Arkamızda beliren denizin üstünde adalar, kayalıklar. Anakaradan püskürtülmüşler. Rodos'ta, rüzgarın dalga dalga mavi denize doğru eğdiği kısa başaklardan oluşmuş buğday tarlasının ortasına iniyoruz. Şatafatlı ve çiçekli ada. Frank mimarisinin ortasında gece gezmesi. Bana, papazlığı bırakmadan Kilise'den ayrılma niyetini açıklayan R.P Brückberger'le karşılaşma. Ona karşı sevgim hep canlı. Michel G. ve Prassinos'larla tekne.[1]

11 Haziran.

Sabah erken tekneden tek başıma ayrılıyorum ve tek başıma tekneden yirmi dakika uzaklıktaki Rodos kumsallarına gidiyorum. Su dupduru, ılık. Güneş günlük seyrinin başlangıcında, yakmadan ısıtıyor. Beni, yirmi yıl önce birkaç metre ilerdeki denizin sabah uyuşukluğu içindeki suyuna dalmak için çadırdan uykulu uykulu çıktığım Madrague sabahlarına götüren tadına doyulmaz anlar.[2] Heyhat, artık yüzemiyorum. Ya da daha doğrusu o zaman yaptığım gibi soluk alıp veremiyorum. Buna rağmen mutlu olduğum kumsalı istemeye istemeye terk ediyorum.

Saat onda, adanın kuzey burnunu aşmak ve Lindos'a varmak için Rodos'tan ayrılıyoruz.

1) Michel Gallimard ve ressam Mario Prassinos.
2) Camus Temmuz 1941'da, Oran yakınlarındaki Madrague kumullarında bir hafta çadırda yaşadı. Bkz. 1958'de yayınlanan *L'Envers et l'endroit* (*Ters ve Yüzü*)'ndeki önsöz.

Saat 12.30. Lindos.

Kapalı sayılabilecek doğal küçük liman. Harika koy. Dupduru sularda bir çıpa kaybediyoruz. Koy, öncelikle köyün beyaz evlerinin, sonra ortasında Dor sütunları görünen Ortaçağ surlarıyla güçlendirilmiş Akropol'ün egemenliğinde. Filikayla kıyıya varıyoruz. Deniz banyosu. Akşam üstü Akropol'e çıkıyoruz. Kocaman bir gökyüzüyle dolu çok geniş bir alana ulaşan geniş ve dik merdivenin tepesinde, limanın demir attığımız yanından öteki yanındaki Aziz Paulus'un karaya çıktığı yer olan baş döndürücü bir uçurumla dimdik inen kapalı bir koya kadar her yer görülüyor. Kırlangıçlar bu alanın üstünde, ışıktan sarhoş, gökyüzünden yere doğru düşey biçimde dalıp, keskin çığlıklar atıp yükselerek dönüyorlar. Gün, sütunların, iki koyun, ufka doğru çoğalan burunların ve karşımızdaki engin denizin üstünde son buluyor. Bu kadar büyük bir güzelliğe ulaşma, onu dile getirmedeki yetersizlik duygusu. Ama aynı zamanda, dünyanın kusursuz varlığı karşısında duyulan minnet. Kente dönerken, küçük eşekler, gecenin içindeki kayıklar... Gece, eşeklerin anırmaları.

*

12 Haziran.

Altıda, sevdiğim koyu son bir kez görmek için güverteye çıkıyorum. Teknede kaptan dışında herkes uyuyor. Uçarı sabahta Lindos'un kokusu, köpük kokusu, sıcağın, eşeklerin ve otların, hayvan pisliğinin kokusu...

8.30. Rodos.

Yeni doğmuş kelebeklerle dolu bir boğazı görmek için gezinti. Kelebekler otlara, ağaçlara, mağaralara gizlenmişler, biz yürü-

dükçe sessiz ve kıpır kıpır bulutlar halinde önümüze çıkıyorlar. Bunaltan sıcak. Dönüş. On beşte Türk limanı Marmaris'e hareket. On yedide varış. Ortasında demir attığımız koy güzel, ama iç karartıcı. Uzaktaki kasaba yoksul görünüyor. Ve tüm ahalinin yavaş yavaş iskeleye toplandığını görüyoruz. Tekneye Türk polisleri ve gümrük memurları geliyor. Gerekli işlemleri yerine getirmek için bitip tükenmeyen boş konuşmalar. Sonra, bizi izleyen bir yoksul çocuk kalabalığıyla çevrelendiğimiz karaya çıkış. Yoksulluk, sokaklardaki ve evlerdeki bakımsızlık yüreğimizi o kadar daraltıyor ki, hiç beklemeden tekneye dönüyoruz. Akşam yemeğinden sonra memurlar yine geliyor. Yeniden bitip tükenmek bilmeyen boş konuşmalar (hiçbir Batı dili konuşmuyorlar). Pasaportları alıyorlar, vs. Pasaportları sabah altıda alacağız. Kaptan karşı çıkıyor... vs. Aslında pasaportlar ertesi sabah gerek.

13 Haziran.

Saat yedide hareket. On birde Simi adasmdayız. Hayranlık uyandıran Yunan temizliği. En yoksul evler tertemiz kireçlenmiş, süslenmiş, vs. Türklerin bu halkı o kadar uzun bir süre egemenliği altına alması inanılmaz ve isyan ettirici bir şey. Deniz banyosu. Ama klostrofobi şiddetleniyor. Geri kalan her şey harika. Saat on beşte Kos'a gitmek üzere yola çıkıyoruz.

Kos. Yaşamın kolay olduğu küçük liman. Müzik. Radyo hoparlörlerinden çok iyi tanıdığım bir ses tonuyla Kıbrıs olayları haykırılıyor. Pembe ışıkların altında akşam yemeği yiyoruz.

14 Haziran.

Ada. Berrak bir suyla kaplı kumsaldaki küçük tapınak. Deniz banyosu ve Psameros'ta öğle yemeği. Küçük koyda kireçle boyanmış, beyaz ve mavi beş ev Küçük kızlar elbiseleriyle denize atlayıp bize doğru yüzüyorlar.

Her gün korkunç bir güneş... sisle örtülü değil, hantal da değil, parlak ve açık, tüm ateşini acımasızca fırlatan bir güneş...

Saat on sekizde Kalimnos'a doğru yol alıyoruz. Deniz, küçük ve serin dalgalarla kaplı... Toparlak kafalı düzinelerce çocuk bize eşlik ediyor. Katina. 15 Haziran, ertesi gün Katina küçük boğaza kadar koşuyor ve uzun uzun el sallıyor. Öğle oldu, Leros'ta denize giriyoruz. Sonra, neredeyse bütünüyle korunaklı bir koydaki Patmos'a doğru yol alıyoruz. Akşam vakti.

*

16 Haziran.

Katır ve eşekle Patmos'a ve St. Jean de P manastırına tırmanıyoruz. Yukarıda iki kıstak var. Kuzeyin sert rüzgarı (meltem) başladı. Yunanistan'daki kuzey rüzgarı da Fransa'daki kuzey rüzganyla aynı gösteriyi sunuyor: Gökyüzünü fırçalıyor ve saf, yaygın, neredeyse madeni, tertemiz bir ışık çıkartıyor. Ama yeniden denize açılmamızı engelliyor, burada yatışmasını beklemek zorundayız.

17 Haziran.

Gaideros'a ulaşmak için sabah altıda meltem rüzgarı altında hareket. Ama deniz öfkeli. Üç saat boyunca gemiyi aşan dalgalarla sarsıldık, teknedeki herkes hasta ya da kendinden geçmiş

durumda, tekne Fourni adalarına doğru yön değiştirdi. Rüzgarın daha hafif estiği, ama yine de estiği, ıssız küçük bir koya sığındık. Gün bekleyerek geçti. Akşama doğru rüzgar yavaş yavaş duruldu. Ama yola çıkmak için çok geç.

18 Haziran.

Yeniden başlayan rüzgar gece şiddetle esiyor. Yola çıkmaktan vazgeçiyoruz. Sonra hava değişmediği için ekmek, ardından su bitiyor, saat on sekize doğru yola çıkmaya karar veriyoruz. Herkes kaptanın yanında. Yoğun bir sigara dumanı var, ama saat yirmiye doğru Tigani'nin (eski Samos) ışıklarını görüyoruz.

Sert denizden sonra, gecenin içindeki dingin küçük limanın rahatlığı.

*

19 Haziran.

Sabah yalnız başıma denize girmeye gidiyorum. Adayı gezmek için arabayla hareket. Denize inen tepelerin ve dağların bayırlarını süsleyen sıra sıra gür zeytin ağaçları ve zayıf serviler sayesinde adaların en güzellerinden biri. Denize girdikten sonra, güney kıyısındaki küçük bir köyde öğle yemeği yiyoruz. Masa dışarıda. Çevremizde güzel çocuklardan oluşan kalabalık oynuyor, sonra bizi seyretmeye geliyorlar. Küçük kızlardan biri, altın sarısı gözlü Matina, beni gönülden etkiliyor. Gideceğimiz zaman arabanın yanına geliyor, küçük elini tutuyorum. Akşama doğru, son depremlerde kendiliğinden yıkılan olağanüstü kalıntıları harika bir dağ ve deniz manzarasının ortasında, denizin karşısındaki sazların ve yulafların arasına fırlamış çarpıcı tapınak Heraion. Buraya yakın bir kahvede bize içecek bir şeyler ik-

ram eden şoförlerimiz, radyoda çalan şarkı eşliğinde keyif içinde ve bizi de keyiflendirerek hep beraber dans ediyorlar.

"Parlak devlet adamı ve sefih tiran" Samos tiranı Polykrates. Küstah, bitip tükenmeyen, sürekli başarılara, şaşkınlık uyandıran bir zenginliğe yol açan talihinden ürküp, nazara karşı taktığı değerli bir yüzüğü denize atar. Ama, sofrada ikram edilen bir balık, yuttuğu bu yüzüğü ona geri verir Heraion bitince, sanatların büyük bir yer tuttuğu görkemli bir saray kurar. Ona bir tuzak kuran Atina generali Croites tarafından çarmıha gerilerek öldürülür (522).

20 Haziran.

Sakız Adası yolunda denizde geçen gün. Sabah pruvanın altında bir denizkızı balığı. Kayıyor, ilerliyor, şakacı bir edayla iki yana salınıyor, sonra derinlere dalıyor. Az sonra, kıyıya birkaç mil kala, zakkumların kokusu rüzgarla bize ulaşıyor. Öğleden sonra küçük bir koyda, hava kadar berrak bir suda deniz banyosu ve güneşlenme, dingin güzel bir akşamla Chios'a varıyoruz.

21 Haziran.

Sakız Adası. Türk mahallesi. Adayı boydan boya geçiş. Moloz taşından çok büyük evler. Kırmızı toprak. Kocaman zeytin ağaçları. Kör eden bir güneş altında, buğdayı katırlarının nallarıyla döven köylüler. Katliamlar yazı.[1] Kayalıkların çıkmazında sona eren ökaliptüs ağaçlarıyla kaplı dar vadideki cüzzam hasta-

1) 1822'de Türkler tarafından yapılan ve Victor Hugo'ya *Les Orientales* (Doğululer)'da *L'Enfant* (Çocuk) şiirini ve Delacroix'ya Yunanlı ailelerin ölümü ya da tutsaklığı bekledikleri ünlü tablo *Scènes des massacres de Scio* (Scio daki katliam sahneleri)'ni esinleyen Sakız Adası katliamına anıştırma.

nesine varıyoruz. Kahverengi ve koyu yeşil, yıkık dökük uzun binalar dizisi. Yükselen akşamla, kahverengi kaba battaniyeli demir yataklarına terk edilen insanlar. Verandada, 11 kadın ve 3 erkek cüzzamlı dolaşıyor. Kimilerinin parmakları yok. Kimilerinin kocaman gözleri bulanık, sarı, gözbebeksiz, kokuşmuş iri bir su damlası gibi. Boz renkli bol giysilerinin içinde doğal neşeleri, sonsuz bir yoksulluk. Bir kadın, başka bir yere götürülmek için bu sefil yerden çıkarılmalarından yakınıyor... Akşam, gecenin erken saatlerinde danslar ve kahkahalar.

22 Haziran.

Mitilini'ye gidiş. Koylar ve kumsallarla kesilmiş geniş oyuk. Zeytin ağaçları neredeyse denize dek iniyor. P hasta. Doktor (Paritis). Ayassos'a çıkış. Biraz yüzüyorum. Ada boyunca yol alıyoruz. Akşamüstü, kıpırtısız suyun üstünde uçan yüzlerce deniz kırlangıcı tekneye geliyor. Sigris'e varış.

(Limanlara güneş batarken varıyorduk. Kimi zaman güneş limanı görmemizi engelliyor, sonra tepenin arkasında kayboluyordu, alacakaranlıkta liman beliriyordu...)

Sigris. Sigris'e geri dönüş. İki kapalı koy. Çıplak tepeler. Dümdüz su, akşam ışığı. Burada, dünya ve yaşam bitiyor. Ve yeniden başlıyor.

Gece, en kısa geceyi kutlamak için yakılan şenlik ateşlerinin aydınlattığı köyün tekneden görünüşü.

Gece hareket. Michel ve ben gece yarısı nöbeti tutuyoruz. Hilal biçimindeki ay batıdan battıktan sonra, engin denizdeki gece. Takımyıldızları ufka doğru iniyor. Beklenmedik adalar,

ufuktaki karanlıkta beliriyor, sabah, kat kat tepelerden oluşmuş Skiros.

On beşte Skopelos'a hareket. Öğleden sonra Kuzey Sporad adaları. Denizin üstünde, bir, iki, beş, on, on dört ada fışkırıyor. Skopalos akşamı ve Skopalos'un köşeleri kireçle belirginleştirilmiş çatıları. Yaseminler, nar ağaçları, hatmi ağaçları. Dingin gece. Sabah Skiathos ve Euboia boğazını geçiyoruz.

26 Haziran:

Khalkis. Grenier'nin önsözü:[1] "her bilinç ötekinin ölümünü ister" Ama hayır. Efendi ve köle. Hoca ve öğrenci. Tarih, nefret üstüne olduğu kadar hayranlık üstüne de kurulmuştur.

Bu kitaba gençlik hâlime benzeyen genç okurlar dilerim.

Melville'in Mardi'de (Mardi'ye Doğru Yolculuk) dile getirdiği adadan adaya süren o takip gibi, bu da mutlak ve kutsal üstüne derin bir düşünceyle sona eriyor.

*

Khalkis. Akşam, geniş ve sessiz Marathon koyu. Sular ansızın duruluyor. Yalnızca kısa ve sert bir biçimde kırılan dalgalar. Ve, dağlardaki görkemli gösterinin ve ansızın gizemli bir hâl alan koyun üstüne akşam iniyor. Güzellik sularda uyuyor.

27 Haziran.

Sabah erkenden, ağustosböcekleri çevredeki tepelerde ötmeye başladığında, kıpırtısız, serin sularda deniz banyosu. Sonra

1) Bkz. Jean Grenier'nin *Îles* (Adalar) kitabına önsöz: "Yarı-gerçekler arasında yer alan, bizim entelektüel topluluğumuzu simgeleyen, bu tahrik edici, her bilinç ötekinin ölümünü ister düşüncesi çok sevilir. Hemen birbirimizi öldürmeye adanmış efendiler ve kölelere dönüşürüz..." "Grenier yolculuğunu, Melville gibi mutlak ve kutsal üstüne derin bir düşünceyle bitiriyor. Daha önceki metne bakınız. sy 172.

denize açılma ve on ikide, biraz kapalı bir gökyüzü altında topraktan kocaman bir istiridye gibi görünen, yeşil kayalıklı ada Kea. Ama gece, güney rüzgarı esmeye başlıyor ve ertesi gün ayın 28'inde Kea'dan çıkamıyoruz. 29 Haziran. Kötü bir denizde sabah hareket. Sunion. Işık. Hydra. Gece Spetsai. 30 Haziran, Poros, Egina ve yeniden dört yıl önceki gibi Aya Marina. Bir ışık ve uzam fırtınasının ortasındaki harika ada. Buraya yeniden gelmeli.

1 Temmuz.

Atina. Sıcak ve toz. Aptal otel. Yorgunluk. 2 Temmuz, Delphoi. Yeniden olağanüstü ışık sahanlığına çıkış. Yanımdakileri buraya benimle çıkmaya zorluyorum. Küçük stadda akşamın kokusu. 3 Temmuz, Korintos'a dönüş. Patras'a kadar. Yalnız, deniz banyosu, su... Patras, toz içindeki büyük Oran, çirkin ve canlı. 4 Temmuz, Olimpos. 5 Temmuz, Mykenai, Argos. Olimpos'un ulu çamlarında ağustosböcekleri cırıldıyor. Vadilerin çukurlarında, adaların yamaçlarında, eşek anırmalarının çınladığı Yunanistan.

Pavese.[1] Başkaları yerine hep kendimizi düşünmememizin tek nedeni, kendimizle başkalarından daha uzun süre kalmak zorunda olmamızdır. Deha ne kadar da üretkendir. Var olmak, ifade etmek, durmaksızın ifade etmektir Aylaklık, saatleri yavaşlatır ama yılları hızlandırır, çalışma, saatleri hızlandırır ama yılları yavaşlatır. Tüm çapkınlar duygusal insanlardır, çünkü onlar için erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkiler görev değil, bir coşku konusudur.

1) Cesare Pavese'nin, Michel Arnaud tarafından Fransızcaya çevrilen *Métier du vivre* (Yaşama Uğraşı) adlı mahrem günlüğü yeni yayımlanmıştı (Gallimard). Camus tarafından alınan bölümler sy. 86, 193 ve 303'te yer almaktadır

a.g. "Bir kadın evlendiğinde başkasına ait olur ve başkasına ait olduğunda ona söylenecek bir şey yoktur."

a.g. Yetmiş yıl boyunca tarihten habersiz olan yaşlı Mentina. "Değişmez ve sabit" bir hayat yaşadı. Bu Pavese'yi ürpertiyor. Ya yaşlı Mentina annesi olsaydı?

Doğruyla ve doğru için yaşanacak. Önce, ne olunduğu gerçeği. İnsanlarla anlaşma içinde olmaktan vazgeçmeli. Olanın gerçekliği. Gerçeği aldatmaya kalkmamalı. Özgünlüğünü ve güçsüzlüğünü kabul etmeli. Bu özgünlüğe göre bu güçsüzlüğe kadar yaşamalı. Merkezde, en sonunda saygı duyulan varlığın sonsuz güçleriyle yaratım.

Dönüş. A.M. ile öğle yemeği. Ondan, Massu ve onun iki ya da üç işbirlikçisinin... hakkına sahip olmak için işkence gördüklerini öğreniyorum. (Fark: Onlar bunu seçmiş. Aşağılama yok.) Tuhaf duygu.

Yunanistan'dan döneli on gün oldu. Bedenlerin gücü ve neşesi. Ruhun ve kalbin uykusu. Derinde, sessizliğin seyrine dalınan güçlü ve çıplak ev, manastır uyuyor.

Yalan aynı yanılsama gibi, uyutur ya da düşlere salar Doğru, canlı, tükenmeyen tek güçtür. Yalnızca doğruyla ve doğru için yaşayabilseydik: İçimizde genç ve ölümsüz bir enerji olurdu. Doğrudan yana olan insan yaşlanmaz. Biraz daha gayret etse, ölmez de.

EK BÖLÜM

Albert Camus VIII numaralı defiere, ek olarak yayınladığımız mektup müsvetteleri ve notlar eklemişti.

Amrouche'a mektup.

19 Kasım.

Sevgili Amrouche'um,[1]

Zaman — ve sağlık — sana yanıt vermeme engel oldu. Yanıtı uzun uzun yazmam gerekiyordu, ama günlük mektuplarıma bile zaman ayıramadım. Bugün de günlük mektuplarıma zamanım yetmiyor. Ama beni duygulandıran ikinci mektubun için sana teşekkür etmekte gecikmek istemiyorum. Artık bu konu hakkında ne düşündüğümü sana doğru olarak söylemek zorundayım. Bizi kişisel sorunlar ayıramaz. Yaratılan ve hazırlanmakta olan sorunlar karşısında kişisel sorunlar nedir ki? Ama, Cezayir Fransızları hakkında birçok kez yazdığın şey için üzülerek şaşırıp kaldım (Le monde'da ve Commune'de yazdıkların). F.L.N. (Ulusal Kurtuluş Cephesi)'nin tutumunu benimseme hakkına sahipsin. Bana gelince, ben bu tutumun, şu an için kan dökücü ve gelecek için pek kör ve tehlikeli olduğuna inanıyorum. Ama, kendini bu tarafa yerleştirsen de, yapmadığın gerekli ayrımları yapmak zorundasın. Aklın sesini açık açık duyurmaktan vazgeçtim. Umut olmasa da, bir gün bunu yapabilmeyi umuyorum. Ama tepkimi sana özel olarak söylemek zorundayım ve *genel olarak* Cezayir Fransızları üstüne ateş açmayı ya da ateş açmayı haklı bulmayı bilmezden gelemezsin, böyle bakılın-

1) Berberi şair ve deneme yazarı (1906-1962). 1946'da. *L'Arche* adlı dergisinde, *Le Minotaure et la halte d'Oran (Minotoros ve Oran Molası)*'nı yayınlamıştı

ca, bu her zaman yoksul ama kin duymadan yaşayan, adaletsiz bir başkaldırıya karıştırılan bütün insanlarıma ateş açmak demek olur. Masum ve doğru olsa da hiçbir dava, beni dünyada tanıdığım en büyük dava olan annemden asla ayıramaz.

Bu içten anlatımda, geçmiş kardeşliğimizden bir yankı bulacağını biliyorum. Kardeşliğimiz sana, ayrımcı kardeş katli yönünde değil yatıştırma ve birleştirme yönünde çalışmayı esinlesin, doğum ve yazgı kardeşinin yüreğinin derinlerinden gelen dilek budur.

Albert Camus

Bir isimsize mektup.

3 Nisan.

Bayım,

Sağlığımın bozulması bu yanıtı geciktirdi, bundan dolayı özür dilerim. Bir yıldan uzun bir süredir, Cezayir sorunu konusunda çaresizlik içinde sağ kadar soldan da ayrıldığımı kabul ettikten sonra, bu konuda hiçbir toplu kampanyaya katılmamaya karar verdim. Toplu imzalar, insanlar arasında kuşku yaratan öte yandan da her şeyi kopartan bu bulanık ittifaklar, sınır fazlasıyla aşan çelişkiler yaratıyor ve bu durumda, toplu imzaların hizmet etmeyi istedikleri amaç tehlikeye düşüyor. Söz konusu olan şey bu amaç olduğu için, bana ne kadar baskı yapılırsa yapılsın, gerekli olduğuna inandığım anda ve koşullarda, yalnızca kişisel olarak hareket etmeye karar verdim.

Sizi ilgilendiren sorunların geri kalanını, bir süre sonra yayınlanacak ve yalnızca beni bağlayacak bir kitapta irdelemek niyetindeyim. Bu kişisel yanıtı sizin dürüstlüğünüze emanet edi-

yor ve en içten duygularıma inanmanızı diliyorum.

Albert Camus.

Guèrin'e mektup.[1]

9 Haziran 1954

Sevgili Guèrin,

Parisienne'deki yazınız bana ulaştırıldı (bu dergiyi okumuyorum ve Argus'e abone değilim). Hayır, sizi eleştirmemin nedeni ne "nankörlük" ne de "kızgınlık"tır. Bu dergide kullanılan nezaketsiz tarzdan hoşlanmıyorum. Bilmediğiniz bir şey hakkında, yani yaşamım hakkında konuşmanızdan da hoşlanmıyorum. Eğer yaşamımı bilseydiniz, bu konu hakkında konuşmazdınız. Ama aslında, yayınladığım şeyleri sevmediğinizi söyleme ve bunu hiçbir kaçamağa sapmadan yapma hakkına sahipsiniz.

Sizi eleştirdiğim nokta, gönderenin izni olmadan yayınlanmaması gereken özel bir mektubun gerektirdiği kullanma hakkı konusunda ne dense az gelecek kusurdur. Ben size geçmişte, yürek özgürlüğü içinde güven duyarak yazdığım mektuplarımı, on yıl sonra herkesin gözü önüne serilsin diye yazmadım. İnsanlara kendi sırlarınızı açma ve dostunuz olmuş kişilerden özgürce söz etme hakkınız var, ama bu dostları sırlarını açmaya zorlamaya hakkınız yok. Sıkıntı içindeki bir dosta yazılmış bu sevgi dolu dostluk cümlelerini yayınladığınız yerde okurken, sizin daha önceden hissetmeniz gereken dayanılmaz bir rahatsızlık ve bir nevi tik inti hissettim ve beni böyle bir durumda bıraktığınız için sizi bağışlamıyorum.

1) Daniel Guèrin (1904-1988), özellikle anarşi konusunda kitapları olan sosyolog ve yazar

Bu durumda, bu konu hakkındaki duygumu öğrenmenizi istedim.

Sizin

Albert Camus'nüz

Bir isimsize mektup.

20 Temmuz 1956

Madam,

Bana anlattığınız şeyden ötürü gerçekten üzgünüm. Söz konusu olan şey mümkün olsa bile, size bunun bir yanlış anlamadan kaynaklandığını bildiriyorum.

Bana adını verdiğiniz doktorla belki karşılaşmışımdır, ama bu ad benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Demek ki benim dostlarımdan biri değil. Bu, onu üçüncü bir kişiyi ilgilendiren bir sırrı söyleyebilecek kadar tanımadığımı gösteriyor. Bu beni iyi tanımamak, üstelik bu sırrın söylenmiş olduğunu varsayarak, benim bundan sakınımsız bir biçimde yararlandığımı düşünmek anlamına geliyor.

Düşüş'te işlenen ayrıntıların yalnızca beni kapsadığını onurum üstüne onaylarım. Dostunuz, yüksek yaylaları seven tek kişi değil. Bende orayı seviyorum ve orada yaşadım. Eski bir veremliyim, beni klostrofobik biri haline getiren ciğerlerimdeki rahatsızlığa katlanıyorum. Çevremdeki herkes size bu çok kişisel rahatsızlık nedeniyle, mağaralardan ve tüm kapalı mekanlardan korktuğumu söyleyebilir. Çoğu kez, mağarabilimcileri düşününce duyduğum ürperti, derin Alp vadilerinde hissettiğim keder nedeniyle alaya alınırım. Böylece, dostunuza çarpıcı gelen ayrıntılardan her biri yadsınmaz bir açıklığa kavuşuyor. Olayın aslına gelince, burada sırlarımı açıklamayacağımı anlayabilirsi-

niz. Şu son günlerde bir dostumdan aldığım mektuptaki bir cümleyi aktarmama izin veriniz: "İstisnasız olarak bizlerden her birinin yaşamında, yardımına koşmadığımız bir genç kız vardır."

Bu gerçeğin ta kendisidir ve dostunuz bu gerçeğe inanmak zorundadır. Bana, onun beni her zaman saygı ve özel bir ilgiyle okuduğunu söylüyorsunuz. O zaman, böyle bir konuda yalan söyleyemeyeceğimi biliyordur. Ona, kahramanımın kendisiyle kesinlikle hiçbir ilgisi olmadığını onurum üstüne söz vererek yineliyorum. Kimse tarafından ihanete uğramadı ve eğer tahmin ettiğim kişiyse, dostlarına, böyle içten güven duyulmayan her yaşamın bitkin düşüren bir mutsuzluk olduğunu anlatacaktır.

Bugün dostunuzun sıkıntı duyduğu kuşkunun birinci nedeni, hepimizin sürdürdüğü yorucu yaşam ve özellikle de modern yaşamın bitmez tükenmez ağırlığına, kişisel bir çalışma çabasını ekleyenlerdir. Onu nasıl anlamam? Kimi günleri ancak büyük bir çaba harcayarak bitiriyorum ve çoğu kez, ayakta durmamı sağlayan an bir istekle yürüyüp, çalıştığım hissine kapılıyorum. Ama böyle durumlarda, kendine ve yaratılışına karşı hoşgörülü olmayı kabul etmek gerek. Daha hayvani bir yaşama, huzura, yalnızlığa dönmek gerek.

Tanıklığımla aydınlanan dostunuzun, rahatlayıp huzur bulmasını umuyorum. Üstün niteliklere sahip bir gönlü istemeden rahatsız ettiğim için böyle teselli bulacağım. Şu sırada, kitaplarımdan biriyle kötü bir şeye neden olduğum için kendimi yalnızca üzgün hissediyorum, oysa her zaman, sonuç olarak iyi bir şey yapmıyor, yardımcı olmuyorsa sanatın hiçbir şeye yaramadığını düşünmüşümdür.

Bay R.P.'ye mektup.[1]

Bay R.P

Mektubunuzu büyük bir gecikmeyle aldım ve dostumun ani ölüm haberi bana her şey bittikten sonra ulaştı. Yine de beni düşündüğünüz için, size en derin duygularımla teşekkür ederim. Didier benim çocukluğumun ve gençliğimin parçasıydı, daha sonra onu din adamı olarak bulduğumda, vazgeçemediği bu konumda sevmekten de rahatsızlık duymadım. Daha anı ve daha derin bir hâl alan aynı inançla ve aynı sadakatle dönüşmüş olduğu o adam, aynı çocuk olarak kalmıştı. Farklı yaşamlarımız nedeniyle çok mesafeli olan ilişkilerimize, o, yalnızca zenginlik katan kibarlığı ve zarif sebatı getiriyor ve çocukluğumuzdaki dostluğu daha duyarlı kılıyordu. Bu kadar ani gelen, bu beklenmedik son, beni çok üzdü. Birkaç saatten beri, dünya gözüme daha yoksul görünüyor. Onun için ölümün yalnızca bir geçiş olduğunun farkındayım, umuttan söz etmesini bilirdi. Ama benim gibiler, onu bu umudu paylaşmadan sevenler için, acı bütünüyle yaşanıyor. Haklısınız, o, anı ve örnek olarak kalıyor. Onu seven ve onun yakınında yaşama mutluluğunu tadan, bizim uzun dostluğumuzun bir parçası olan insanları minnetle anıyorum, bundan sonra da sürecek olan sadık hislerimden kuşku duymayınız.

A.C.

*

X. hastahanede, (.....)[2] benzer bir gençlik deneyimi nedeniyle — ve başka şeyler nedeniyle) benim hep bildiğim, beden-

1) Bkz. sy 222
2) Okunamayan üç sözcük.

lerin dayanışması, ölümcül ve acı içindeki tenin merkezindeki bütünlük gibi bazı şeyleri keşfetti. İşte biz buyuz, başka hiçbir şey de değiliz. Çocuktan Einstein'a kadar, tüm biçimlerdeki en büyük insani dehamız bu.

Hayır, sevgili Dominique, mutsuz olmak aşağılayıcı bir şey değil. Bazen, bedensel acı aşağılayıcı olur. Ama bu olsa da olmasa da, bu acı, Bernard'ın metninde beni son derece heyecanlandıran bir inançla söz ettiği, yaşamla aynı adı taşıyan bu mutluluktur.

Bunu size söylemeye çekiniyorum, ama şimdi yapmanız gereken şey, herkes gibi yaşamaktan başka bir şey değil. Bunu hak ediyorsunuz, çünkü siz pek az kişinin sahip olduğu bir mutluluk, bir bütünlüksünüz. Bugün bu bütünlük hâlâ ölmüş değil, o yaşamla hesaplaşıyor, onu isteseniz de istemeseniz de onuru adına size hükmediyor. Ama gelecek günlerde, bu boşlukla, can acıtan bu bellekle yalnız yaşamanız gerekecek. Hepimiz benliğimizde bu güçsüzlüğü barındırırız — biz derken, mutluluğun düzeyine ulaşamayanları, acı içinde, bellekten geçen[1] başka bir mutluluğu anımsayanları ifade etmek istiyorum.

Coşkulu ruhlar için,[2] kimi zaman, çalışma için zamandan koparılan zaman, en iyi şeydir Mutsuz bir tutku.

1) Emin olunamayan bir sözcük.
2) Emin olunamayan bir sözcük.

NOT DEFTERİNDEKİ NOTLAR

Gal[1] ve ben, gösteri sırasında:

Yine salakça bir şey mi yapacaksın

Evet! Gelmek istemez misin?

Albert seni döveceğim.

*

O benim kardeşim gibidir, ailemde kardeşime dokunan kişi ölür.

Ün bir manastırdır.

X. Başlangıcı annesinin jimnastik öğretmeniyle yaptı. Jimnastik öğretmeni, annesinin isteği üzerine ona (15 yaşında), bir cinselliğe giriş dersi verdi. Sonra anne kızını, bunun bir sanat adamıyla daha iyi olacağına ikna etti...

X. Birlikte turneye çıktığı erkek arkadaşı, okuduğu tefrika romanın aynı cümlesini yineliyor: "Her saati sanki sonuncu ve en güzel saatmiş gibi yaşamak gerek" ve "Tam olarak bu," diye haykırıyor. Ama diyor X.. Kenti gezmek için bile odasından çıkmıyor ve zamanını lezzetli yemeklerle yatağı arasında geçiriyor.

X., ezbere Hıristiyan olanlar gibiyiz diyor. Paganlar, tamam, herkes, ama paganlığımızı da dudağımızın ucuyla ifade ediyoruz, o da öyle ifade ediyor. Onunla maçtan önce gücünü yitirmemesi gerektiği için, maçtan sonra da gücü kalmadığı için sevişmeyen, aynı nedenlerle gezmeye de gitmeyen — sporcu, (....)[2] ile birlikteliği. Sabah, adam kahvaltıyı hazırlaması için kı-

1) Pierre Galindo. Camus'nün 1939, 1941, 1950'deki *Defterler*'de adını andığı Oranlı arkadaşı.
2) Okunamayan bir sözcük.

zı böğrüne indirdiği bir diz darbesiyle uyandırıyor. Kız: "Seviş-miyorum, gezmeye gitmiyorum, hizmetçilik yapıyorum ve bu 3 yıldır sürüyor."

Zindanlardaki mürekkeple
tutsağın zincirlerine
kurşuna dizilenlerin yumuşacık yüzüne
yazarım adını
Ey özgürlük[1]

Bacakların parmaklık
yüzün bir sürgü
cellatlara kardeş
dikiz deliklerine
yazarım adını
Ey özgürlük

Özgürlük, ihanete uğrayan özgürlük
Seni savunanlar nerede?
Zindandaki gecede
Yumuşacık gözlerini kırptın
Yazarım adını
Kalande ölüyor

Yazmak kolay
ölmek korkunç
Yazarım, yazarım

1) Bu şiir, özgürlük ihanete uğradığı için, Éluard'ın ünlü şiiri *Liberté* (Özgürlük)'e, alaylı bir üslupla verilen karşılıktır. Son dizedeki "Acının başkentlerine", Éluard'a gönderme yapma niyetini güdüyor, çünkü Éluard'ın gerçeküstücü dönemindeki bir kitabının adı *Capitale de la douleur* (Acının Başkenti)'dir

İhanet eden adını
Umutsuzluğa uğrayan adının üstüne yazarım

Ah! Ne yaptın benim genç Kalande'ıma?
Çıplak ölünür
Kardeşleriniz sizi öldürdüğünde
Yazarım çınlayan adını
Onursuz bir mürekkeple

Geleceği tutsak etmek için
Geçmişi bozmak için
Yazarım adını
Ey özgürlük
Açının başkentlerine

Pierre Serment

9. Defter

Temmuz 1958-Aralık 1959

21 Temmuz. Bütün gün tek başıma düşündüm. Akşam, B.M. ile yemek. M.'nin yerine benim içimde bütün gün rahatsız eden bir boşluk. Ona yazıyorum.

22. 24.

Hiçbir şey Düşüş'ü teybime okudum. Mi'nin mektubu ("acımasız ve saf geceler"). Dün akşam St Germain-des-Prés'de dolaştım — ne bekliyordum? Sarhoş bir ressamla konuştum "Ne iş yapıyorsunuz — hapiste değilim — bu olumsuz — hayır, olumlu" ve konyağa bulanmış beş katı yumurtayı yuttu. Çalışacak gücüm yok, umutsuzum. Ne mutlu ki Jivago[1] ve yazarı için hissettiğim şefkat var. Güney yolculuğundan vazgeçtim.

25.

Hiçbir şey. Düşüş'ün teybe kaydı. Ecinniler'in rol dağıtımı. N.R.F A.C. ile akşam yemeği. Karısıyla iktidarsızlık yaşayan, gizini ona açan M. ile aşkları. "Daha iyi, diyor kız —" yani "—" Eh, hâlâ bir erkek değil, ama ihtiyar da sayılmaz. "Yaşamların üstündeki bu karanlık bölge. Tüm yaşamların. Onu yolcu ettikten sonra, St Germain-des-Prés'de dolaşıyorum. Aptalca, bekliyorum. Ah! çalışma gücüm geri gelseydi, sonunda, ışık gelecekti. James Dean gibi giyinmiş küçük serseriler ve kaşık gibi kıvırdıkları ellerinin yüzük parmağıyla, daracık blucinlerde sıkıştığı açıkça görülen cinsel organlarını düzeltmeleri. Heyhat, yitik ülkemdeki çıplak ve esmer bedenleri düşünüyorum. Onlar saftı.

1) Boris Pasternak. Doktor Jivago. Gallimard, 1958

26.

Düşüş'ün teybe kaydı. İles (Adalar)'ın önsözüne ancak başladım.[1] Tembel ve aykırı, yalnızca zevke yönelmiş C. ile akşam yemeği. Ama o, işlerini yürütüyor. İkinci derecede bir yazar. Ama kimseye benzemiyor. Ondan erken ayrılıyorum. Poker oynamaya gidiyor, poker beni bunaltıyor. Eve dönüyorum. Dönmeden önce, bir Arap'ın takip ettiği bayağı kaba bir kız, onu itiyor. Önemsiz bir şey söylüyormuş gibi, "Ben ırkçıyım," diyor.

27

Düşüş'ün teyp kaydı bitti. Don Giovanni. Gökyüzü gün boyunca külrengi. Akşam, dünya futbol kupası üstüne bir film. Galibiyetten sonra ağlayan ve yüzlerini objektiften gizlemeye çalışan Brezilyalı genç zenciler. Bu beni, yine önceden olduğu gibi etkiliyor.

28.

B.M. ile akşam yemeği, A.C. bize katılıyor. Fırtına kentte ağırlığını hissettiriyor — ama patlamıyor.

29.

Sabah, Cezayir aklımdan çıkmıyor Çok geç, çok geç... Yitik toprağım, artık işe yaramayacağım.

30 Temmuz.

Yalnız geçen gün. Düzensiz bir çalışma. Akşam, Nabokov'un

1) Jean Grenier, *Les Îles* (Adalar), 1932. Albert Camus'nun önsöz yazdığı yeni basım, 1959

evinde, Gandhi'nin ardılı olacak Narayan bize, Hindistan'daki (vinôbâ)[1] kırsal ve tarımsal sosyalist hareketi anlatıyor. Uzaklara, hayran kalıyorum. Dönüşte, Aiglon'un önünden geçerken, ışıklı tabelada A.M.'nin adını görüyorum. İçeri giriyorum. On bir yıl önce, onunla çok mutlu olmuştum. Şimdi, Air France'tan bir kabin memuruyla evlenmiş, onunla balığa gidiyor. Ve akşamları da şarkı söylüyor.

*

31 Temmuz.

A.M., öğleden sonra yarım saat beni görmeye geldi. Gün ışığında, on bir yılın bıraktığı izleri görüyorum. O zaman 22 yaşındaydı, şimdi 33 yaşında. Birlikte çok gülüyoruz.

1 Ağustos.

Chambourcy'de Barrault'nun evinde öğle yemeği. Gökyüzü sonu gelmeyen bir fırtınanın kara bulutlarıyla kaplı. B. bana yeniden Dantchenko-Stanislavski[2] ortaklığını öneriyor. Öğleden sonra Colin Wilson[3] — Bir bebek, Avrupa'nın İngiltere'yi fethettiği artık açıkça görülüyor. "Şimdi inancı paylaştırmak gerek" (....)[4] bunu iyi bilirim. Bu inanç benim, beni asla terk etmedi. Ama, hile yapmamak için ve zaten hissettiğim acı ve olumsuzluğu paylaştıktan sonra ortaya dökmek için, bu dönemin yolunu onun acılarıyla kat ettim. Şimdi değişmek gerek, yazılması gereken bu kitap karşısında içimi daraltan ve beni kıskıvrak bağla-

1) Bkz. Lanza del Vasto, *Vinôbâ ou le nouveau pèlerinage* (Vinôbâ ya da Yeni hac), Denoel, 1954.
2) 1898'de Moskova Sanat Tiyatrosu'nun kurucuları.
3) Colin Wilson, 1931'de Leicester'de doğdu. Kendi kendini yetiştirmiş bu genç İngiliz yazar, *Outsider*'ı yazmış, bir başka deyişle *Yabancı* denilebilecek bir asi, yeni bir kahraman tipi yaratmıştı.
4) Okunamayan iki sözcük.

yan bu. Belki de, benim yaşımdaki insanları tamamen tüketen belli bir sıkıntının resmidir, artık asıl inancımızı söyleyemeyeceğiz. Yalnızca, bizi izleyen gençlere bir alan hazırlayacağız. Bunu C.W 'ye söylüyorum, "Başaramazsam, en azından, ilginç bir tanık olacağım. Başarırsam, bir yaratıcı olacağım."

Akşam A. E. ve Karin ile yemek yiyorum, sonra Karin'le Monmartre'da dolaşıyoruz. Gece, bahçeler ay ışığıyla yıkanmış, ama karanlık. Karin 18 yaşında. Anne babası boşanmış. Nedenini bilmiyorum ama İsveç'i terk etmiş, onu sömüren ikinci sınıf bir terzinin yanında mankenlik yaparak geçimini sağlıyor. Günde yedi saat çalışma için otuz beş frank. Yüzyılın ikinci yarısında yaşayan bu kızların cesareti içimi hep aynı hayranlıkla dolduruyor. Biraz erkeksi bir güzellik, yokmuş gibi duran ama ağır bir güzellik. Dönüş. Onun doğallığı. Ansızın taze dudaklarını uzatıyor ve sonra, kararlı ve ölçülü, gidiyor.

2 Ağustos.

Kendimi bu günlüğü yazmaya zorluyorum. Ama isteksizliğim capcanlı duruyor. Neden hiçbir zaman günlük tutmadığımı şimdi anlıyorum: Bana göre yaşam gizlidir Yaşam, başkalarından gizlenmelidir (X.'in canını sıkan budur) ama bana göre de yaşam gizli tutulmalıdır, yaşamı sözcüklerle ortaya sermemeliyim. Bana göre yaşam, gizli tutulduğu, dile getirilmediği zaman zengindir. Şu sırada günlük tutmak için kendimi zorlamamın nedeni, belleğimin zayıflığı karşısında duyduğum korku. Ama bunu sürdürebileceğimden emin değilim. Zaten günlük tutsam bile, birçok şeyi not etmeyi unutuyorum. Ve düşündüğüm şey hakkında hiçbir şey söylemiyorum. K. hakkında uzun uzun düşünmem gibi.

Cumartesi 2.

Akşam, M., gar, pazar akşamına kadar. Yorgun ve uzak. Akşama doğru canlanıyor ve bu beni mutlu ediyor.

4 Pazartesi.

M. ile öğle yemeği. Öğleden sonra doktor X. Ona göre, X.'in sağlığına özen gösterme zorunluluğu "sırça fanusta" yaşamama neden oluyor. Reçetesi: Özgürlük ve bencillik. Harika reçete, diyorum. Ve kolayca uygulanmaktan uzak. Akşam K.

*

5 Salı.

Öğleden sonra M. Uzun uzun sohbet. Yaşamı kabullenme konusunda, pek az kişi onun kadar mesafe kaydetmiştir. 6. Akşam Michel, Anne ve M. ile çıktım. Dans. 7 Yeniden M.'den uzaklaşma duygusu. Tanıdığım en ateşli varlık, aslında en iffetli olandır. Brice Parain'le[1] onun evinde, Rus hemşire ve onun dokuz yaşındaki küçük kızıyla akşam yemeği. B.P tüm inançlı düşünürler gibi, tüm mutsuzlukları, kefaret gerekliliğiyle aklamaya çalışıyor Ona, en sonunda diyalektiğin içindeki en kötü şeye ulaşıldığını söylüyorum. O bunu biliyor. Düşünüyor.

8 Cuma.

Hemen hemen önceki bütün günler gibi yalnız geçen gün. Çalışmamı düzene koymaya çalışıyorum. İki gündür yağmur yağıyor. X.'in mektubu: "Yağ gibi kayan ama özensiz sohbetler"

1) Brice Parain (1897-1971), düşünür ve yazar. Gallimard yayınlarının başlıca ortaklarından biri.

(telefonda). Sıcak, özgür, açık sözlü kadın.

9 Pazar.

Hastayım. 10 Pazar. 11 Pazartesi. *La Corde* (İp). Yatıyorum ve korkunç bir baş ağrısıyla uykuya dalıyorum. Kötü geçen gece. Gündüz Mi. Marsilya'dan telefon etmişti; iç sıkıntısı ve korku içinde, kentten kente koşuyor. Ona Paris'e dönmesini öğütlüyorum.

12 Salı.

Sabah C. beni görmeye geliyor. 13 Çarşamba. Char ile öğle yemeği. Çok gülüyoruz. Öğleden sonra Ivernel.[1] Akşam, M.G., Anne ve R.G. ile golf klübünde yemek. Çayırlarda akşam. 14 Perşembe. Ivernel telefon ediyor. Gece elinden bırakamadan Ecinniler uyarlamamı okumuş. Chatov rolünü oynamayı kabul ediyor. R. ile akşam yemeği. Dış görünümü 20 yıldır hiç değişmedi. Ama sinir hastalığından beri gücü yerinde değil. Öylesine yaşadığı açıkça görülüyor. K. ile karşılaşıyoruz. Doğallığı beni şaşkına çeviriyor (doğrudan el işaretiyle çağırıyor, siz gidiyorsunuz, neden bilinmez, bir randevum var, diyor) bu kadın durmaksızın yiyor.

15, 16, 17 Ağustos.

2 Ağustos'tan beri süren bu dönem bomboş. İnsan hayatiyet ve güç bulamadan yazamıyor. Dile getirilecek şey trajikse, kalp de sağlıklı olmalı. Özellikle de kalp. Jivago'yu, yazar için bir ne-

1) Daniel Ivernel. Dino Buzzati'nin piyesinin Camus tarafından yapılan uyarlamasında, *Un cas intéressant* (İlginç bir olay)'da oynadı. Ama *Les Possédés* (*Ecinniler*)'deki Chatov rolünü Marc Eyraud oynadı.

vi şefkat hissederek bitirdim. Bu kitabın XIX. yüzyıl Rus sanatının geleneğini yinelediği doğru değil. Bu kitap çok daha acemi, zaten art arda gelen anlık sahnelerle modern bir yapısı var. Ama daha da iyisini yapıyor: Kırk yıllık sloganların ve insanlığa hizmet amacı güden acımasızlığın altında ezilmiş Rus kalbini yeniden diriltiyor. Jivago bir aşk kitabı. Ve böyle bir aşk aynı zamanda tüm varlıklara yayılıyor. Doktor karısını ve Lara'yı ve başkalarını ve Rusya'yı seviyor. Ölürse, karısından, Lara'dan, Rusya'dan ve geri kalandan ayrıldığı için ölecek.

Adsız insanlar yakındır bana
Ağaçlar, çocuklar ve toprağından kopmayanlar
Ben bütün bunlar tarafından yenildim
Ve benim tek zaferim budur.

Ve Pasternak'ın cesareti, yaratımın gerçek kaynağını keşfetmesi ve oradaki çölün ortasında bu kaynağı usul usul fışkırtmasıdır.

Başka ne var? 16'sının ve 15'inin akşamı, M. ile kayıt yaptık. Chard'ın şiirleri. 15'inin gecesi Seine boyunca uzun gezinti. Pont-Neuf'ün altında yabancı gençler (Kuzeyliler), aralarından iki kişinin çevresinde toplanmışlar, bir trompet ve bir banjo, birbirlerine sarılmış çiftler yerlere uzanmış doğaçlamayı dinliyorlar. Biraz ileride, Pont des Arts'daki banklardan birinde uzanmış bir Arap, baş ucundaki radyosundan Arap havaları dinliyor. Eski kente giden köprü, Ağustos ayının sıcak ve puslu Paris göğü altında.

Julia için. Guibert, soylu ilericidir. Mora, yaşlı dünyanın simgesidir.

18 Ağustos.

M. ile öğle yemeği. Kendine gelmiş. R. ile akşam yemeği. Depresyondan kurtulamamış.

19.

Beni bir kez daha üzen X.'in mektubu.

21-23, akşam.

Mi. Bu günleri güzellikle, hoşlukla dolduruyor. Çalışmamı engellemeyen, bu uzun süren sevinç beni ona yaklaştırıyor. Kız kardeşi 22 yaşında karaciğer kanserinden öldü. Babası ona gün batımlarına hayranlık duymasını buyuruyor: "Çünkü sen sanatçısın."

23 Ağustos

Roger Martin du Gard'ın ölümü. Bellême'e gidişimi ertelemiştim ve ansızın.... Şefkatle sevdiğim bu adam, Mayıs ayında, Nice'te, bana yalnızlığından, ölümden söz ederken gözümün önüne geliyor. Ağır ve iki büklüm olmuş bedenini masadan koltuğa sürüklüyor. Ve güzel bakışı... İnsan onu sevebilir, ona saygı duyabilirdi. Büyük acı.

25.

Brisville[1] ve (Thérèse) ile akşam yemeği. B.M. (ve Vivette).[2]

1) Jean-Claude Brisville, romancı ve tiyatro yazarı. "*La Bibliothèque idéale*" için bir *Camus* kitabı yazdı, Gallimard, 1959.

2) Camus'nün *Combat*'da ve gizli yayınlanan *Combat'daki yoldaşı* yazar Jean Bloch-Michel ve karısı romancı Vivette Peret.

Çıkışta dolaştık. Küçük kilise ve kent dışındaki caddeler. Paris'in kirli yüzü.

*

26-29.

Giacometti örneği. Ah! ve sonra M. ve onun yaşamı: "Bizim gibi uç deneyimleri çok gençken yaşayanlar (bu deneyimler ün ve aşkı da kapsıyor), yaşamdan hiçbir şey istemeksizin, kendiliğinden olgunluğa ulaşır."

29.

C.'nin dönüşü.

2 Eylül'de l'Isle-sur-Sorgue'da. Bu defter için en iyi kural zaman zaman (haftada iki kez?)geçen süre içindeki önemli olayları özetlemek. 30 Cumartesi günü Jamois'yı[1] gördüm ve onunla Ecinniler'in Montparnasse'ta hemen oynanamayacağına karar verdik. Katılığına ve buruk havasına rağmen, ciddi görünüşlü sandaletleri, küçük ve bakımlı ayakları, uzun bedeni ve o hüzünlü bakışıyla çekici bir kadın. Ardından kabul ettiğimi söylemek için Barrault'ya telefon ettim. Erken yattım. Gece uyuyamadım, 3'te daldım, beşte uyandım, kuvvetli bir kahvaltı yapıp, yağmur altında yola çıktım. Ara sıra galeta geveleyerek on bir saat araba kullandım, yağmur da hızını azalttığı, beni karşılayan, uyandıran ve kalbimi uyaran güçlü lavanta kokularının yayıldığı Nyons yakınlarına kadar kesilmedi. Bildiğim bu manzara beni yeniden besliyor ve mutluluk içinde varıyorum. Otel St Martin'in yoksul odasında, kendimi koruma altında ve huzurlu his-

1) Marguerite Jamois, Montparnasse Tiyatro'sunun yöneticisi.

settiğim l'Isle.

L'Isle'de René Chard'la buluşuyorum. Evinden ve bahçesinden atılmasının (onların yerinde şimdi iğrenç toplu konutlar yükseliyor) ve otel St Martin'in bu küçük odasına tıkılmasının hüznü. Camphoux'da, Mathieu'lerin evinde, yaşlanmış Klytemnestre Madam Mathieu gözlük takmış. Kocasına gelince, zinde işletme şefi, salyalarını bile tutamayan düşkün bir ihtiyar haline gelmiş. Kiralık evle ilgileniyorum, biraz iç karartıcı ama yine de Luberon manzarasıyla sevimli. X.'in kesinlikle hoşuna gitmeyecek. Ama evi daha konforlu bir hale getirmeye çalışıyorum. 3 Eylül, Luberon'un tepeler yolunda R. ile gezinti. Keskin ışık, sonsuz boşluk beni başka yerlere götürüyor. Kendime uygun bir ev bulup, sonunda buraya yerleşip, yeniden burada yaşamak isterdim. Mi.'yi ve onun buradaki yaşamını da düşünüyorum. Akşam yemeğinde Madam Mathieu: "Kırlangıçlar bile aptallaştı. Yuvaları için balçık toplayacaklarına, kocaman tarla topraklarından alıyorlar. On yıllardan beri ilk kez, Camphoux'daki on üç yuvadan on ikisi yumurtalarıyla birlikte parçalandı," diyor. Char: "Hiç değilse kuşların onurlarını kurtaracağı umulurdu."

4 Eylül, hâlâ X.'in çocuklarla birlikte gelişini bildireceği telefonu ya da telgrafı bekliyorum. Ailesi Paris'te olacağı için, X.'in burada ancak dört gün kalacağını Madam Mathieu'den öğreniyorum. Ona ve kendime duyduğum kızgınlık ve hoşnutsuzluk, olmayan ve olmayacak şefkat belirtilerini beklemekten vazgeçmeden artıyor.

30 Eylül.

Vaucluse'ü yeniden gezmek ve bir ev bulmak için geçen bir ay. Lourmarin'deki ev. Ardından Mi ile buluşmak için St Jean'a

gidiş. Yoğun bağbozumu kokusu arasında geçen yüzlerce kilometre. Ardından köpük köpük engin deniz. Keyif, akan, çarpan bu dalgalar gibi. Sabah Paris'e hareket ve çam ormanlarında pembe fundalar. On iki saat daha direksiyon sallama, sonra Paris.

Sefil entelektüelliğe *varmış* yazarı ziyaret (kenar mahalle St Denis'deki bakımsız ev).

Pasternak. " Puşkin'in devamında Mozart'a özgü en yüksek ilke, Mozart'a özgü unsur olarak adlandırdığımız, aristokrasizmin bu canlı ve heyecan uyandıran unsuru."

J. de Beer. "Eşini aldatan ölümle cezalandırılmalıdır. Gerçek aşıklar değer kazanır." Buna doğru denilemez bile. Kötü bir şey yapmak, çoğu kez, korkudan daha güçlüdür.

17 Ekim.

Vaucluse'e hareket. Bu 18 günü özetlemeliyim, bunu yapacağım.

18 Ekim.

Kuru ve soğuk kuzey rüzgarının estiği gece l'Isle-sur-Sorgue'da trenden iniyorum. Pırıldayan ışık altındaki gün boyunca, esaslı ve büyük coşkunluk. Tüm gücümü hissediyorum.

19.

Tükenmeyen ışık. Tek bir mobilya bile olmayan boş evde, şid-

detli rüzgann etkisiyle odalara giren kurumuş kırmızı asma yapraklarına bakarak saatlerce ayakta duruyorum. Kuzey rüzgan.

*

27

Paris'e dönüş. Gece, istasyonların adlarını bildiren güven verici sesler. Nation istasyonu.

Yakınılmayacak. Ne bulunulan duruma ne de yapılan şeye kızılacak. Verilen buysa, saygı göstererek alınacak.

*

5 Kasım.

Bana karısının intihar etmek istediğini bildiren ve müdahale etmemi isteyen, E.B.'nin kocasının mektubu. İnsanlara karşı sıklıkla ve kolayca sorumluluk hisseden ben, bu durum karşısında hiçbir sorumluluk duymuyorum.Tersine, gerçek bir pusuya düştüğümü hissediyorum. Buna rağmen, müdahale etmek gerekir.

*

7 Kasım, yaş 45. Bugünün yalnızlık ve düşünme günü olmasını ister gibiyim. Elli yaşında tamamlanmış olması gereken uzaklaşmaya bugünden itibaren başlamak gerek. O gün geldiğinde, var olacağım.

Demokrasi çoğunluğun gücü değil, azınlığın korunmasıdır.

22 Kasım.

Char ve St John Perse ile öğle yemeği. Les Îles (Adalar). Öğ-

leden sonra, kasvetli bir odada Waldo Frank.[1]

Aralık.

Ecinnilerin provaları.[2]

Benim yaşımda olan ve Stravrogin'i oynamak için çok yaşlı görünen Cuny.

M. Rolleri değiştiriyoruz, olup bitiyor.

L.— Evet, ama kadınlar elimizden kaçacak ve biz öleceğiz.

*

Mi. Onun harika iştahı.

*

3 Mart.

Ağın ilmeklerine takılmış bir balık gibi çırpınıyorum.

17 Mart.

Paul Oettly'nin 69 yaşında ölümü. Ertesi gün yaşlı annesi (93 yaşında) intihar ediyor.

Catherine'in hastalığı. Güneye gidişimi erteliyorum. Yüreğim daralıyor.

1) Ülkesinin ekonomik ve toplumsal gerçeklerini irdeleyen ve 1920 ile 1930 yılları arasında Fransa'da birçok kitabı yayımlanan Amerikalı yazar. Camus, Birleşik Devletler yolculuğu güncesinde, onun için: "Burada karşılaştığım az sayıdaki üstün insanlardan biri," der.

2) *Les Possédés (Ecinniler)*, ilk kez 30 Ocak 1959'da Théatre Antoine'da sahnelendi.

3) Francine Camus'nün teyzesiyle evli olan Paul Oettly Albert Camus'nün enişteşiydi. Oyuncu ve yönetmen olan Oettly, Camus'nün tiyatro yapıtlarına çoğu kez katılmıştı. Annesi, Camus'nün 1942 Ağustosu'ndan 1943 Kasımı'na kadar yaşadığı Chambon-sur Lignon yakınlarında bir aile pansiyonu işletiyordu.

20 Mart.

Annem ameliyat olmuş. L.'nin telgrafı bana cumartesi gecesi ulaşıyor. Ertesi gece, uçak sabah üçte. 7'de Cezayir kentindeyim. Bu kentin yayıldığı alan üstündeyken hep aynı duygu: Benim toprağım. Oysa, gökyüzü külrengi, hava hoş ama nemli. Cezayir kentinin tepelerindeki kliniğe yerleşiyorum.

Beyaz ve çıplak duvarlı tertemiz odada: Hiçbir şey yok. Bir mendil ve küçük bir tarak. Çarşafların üstünde: Onun boğum boğum elleri. Dışarda, körfeze dek inen harika manzara. Ama ışık ve boşluk annemi rahatsız ediyor. Odanın karanlık tutulmasını istiyor.

Annem Paule'le nişanlanan Philippe hakkında şunları söylüyor: "Babası iyi, annesi iyi, kız kardeşi iyi. Onlar eski insanlar. O, askerliğini yaptı. Paule'ü petrol bölgesinde gördü ve (iki işaret parmağını birleştiriyor). Iyi oldu."

"Eve döndükten sonra, doktor bana kuvvet kazandıracak şeyler verecek. Teşekkür ederim doktor bey," diyor. Annem hiçbir şey yapamıyor: Okuma bilmediği için okuyamıyor, parmakları yüzünden dikiş dikip örgü öremiyor, sağır olduğu için müzik dinleyemiyor. Zaman ağır, yavaş akıyor...

Dudakları görünmüyor. Burnu ne kadar sivri, ne kadar uzun — soylu geniş alnı, kemikli ve düz kemerin üstündeki simsiyah parlak gözleri.

Sessizce acı çekiyor. *Boyun eğiyor.* Çevresinde oturmuş ailesi,

beceriksiz, dilsiz, bekliyor. Birkaç yaş küçük olan kardeşi Joseph de bekliyor — ama kendi sırasını bekler gibi — boyun eğmiş ve kederli.

23 Mart.

Kötü bir gece. Sabah körfeze ve tepelere yağmur yağıyor. Salkım çiçekleri: Onlar kokuları, gizemli ve zengin canlılıklarıyla gençliğimi doldurdular... Hâlâ, bıkıp usanmıyorlar. Onlar benim yaşamımda... bir yaşamın yarısında benimle sessizlik içinde konuşmaktan vazgeçmeyen, şimdi yanımda acı çeken bu kadın dışındaki insanlardan daha canlıydı, yaşamımda daha fazla yer aldılar.

Annem bütün maden sularına Vichy diyor.

Ten, zavallı ten, sefil, pis, düşkün, aşağılık ten. Kutsal ten.

Léopold (F.....)[1] **Nietzsche hakkında**: "Sabır ve başkaldırı birliğine yönelten yaşamı kabul etme, yaşamdaki en büyük olgunluğun zirvesidir."

*

Ona yaşamı boyunca eşlik eden, bugün de klinikteki belgelerde yer alan şu tuhaf alışkanlık, adının önüne eklenmiş Dul sözcüğü.

Annem, — acı ve sabır dışındaki — her şeyden habersiz yaşadı ve bugün de bedensel acıları aynı dinginlikle çekmeyi sürdürüyor...

1) Okunamayan bir ad.

Ne gazetenin ne radyonun ne de hiçbir teknik gelişimin etkilediği insanlar. Onlar yüzyıl önce böyleydiler ve toplumsal koşullar onları hiç değiştirmedi.

Sanki kuruntu yapıyorum. Değil mi? Eh! Iyi.

Sınıngaların kokusu. Yoncalar, sazlar, serviler, çamlar, palmiyeler, portakal ağaçları, muşmula ağaçları ve salkımlarla kaplı tepe.

*

29 Mart.

Paris'e dönüş.

Sophokles dans ediyor ve iyi top oynuyordu.

*

"Detras de la cruz esta el demonio.[1]"

Yaşamımda, bu yoksulluğun bulunmadığı her şey yok edilecek. Kendini yerle bir etmek gerek.

Pasternak, Scriabine hakkında:[2] "Her birimiz yaşamımızda böyle bir an yaşadık. Her birimize sunulan esin, bir insana sunulan bu armağanı vaat etti ve bunu herkes için, kendi tarzında yerine getirdi."

a.g.. "Dünyadaki en büyük yapıtlar, farklı şeylerden söz ederken, aslında bize kendi doğumlarını anlatırlar."

1) Haçın arkasında şeytan vardır.
2) Pasternak, *Essai d'autobiographie* (Özyaşamı denemesi)'nde Scriabine'e bir bölüm ayırdı.

a.g.. günler geçtikçe, inşa edilmiş topraktaki bir kalıntıyla, bir canlıymış gibi buluşmaya gidilebilir."

*

Nietzsche. "*Yaşamı tanıdığım için* hiçbir acı beni yaşam aleyhine yalancı tanıklık yapmaya ne sürükleyebildi, ne de sürükleyebilecektir."

a.g. "O şimdiden altı yalnızlık tanıdı
Ama deniz bile ona yeterince yalnız görünmedi..."

"Ünün, kendi öz benimizin arkasında görünmeden yine kendisine gülebileceği, kendisiyle oynayabileceği" bir kamuflaj olarak kullanımı hakkında.

"Yaratabilmek ve yabancı ülkülerin baskısı altına girmemek için, özgürlüğün ve tinsel sevincin fethi."

Tarihsel anlam, örtülü bir tanrıbilimden başka bir şey değildir.

Bir akşam Napoli göğünü ansızın karşısında bulan, kuzey insanı N.. "Bunu görmeden ölebilirdin!"

Wagner'in dostluğunu özlediği 20 Ağustos 1880'de Nietzsche'nin Gast'a yazdığı mektup " onun karşısında birçok bakımdan haklı olmanın bana ne yararı oldu."

Gönlü yüce adamın kendi Tanrı'sı olması dışında dostlara gereksinimi vardır.

"Uzun menzilli bir iradesi" olan insanlar.

Nietzsche Dostoyevski'yi 87'de Esprit souterain (Yeraltından Notlar)[1] ile keşfetti, bunu Rouge et Noir (Kızıl ve Kara)'yı keşfiyle karşılaştırıyor.

1) "Hiçbir" gazeteyi "okumayan ben okuma yazmasız adam — birkaç hafta önce Dostoyevski diye bir addan habersizdim. Bir kitapçıdaki rastlantısal bir hareket. Fransızca'ya yeni çevrilmiş *Esprit Souterrain (Yeraltından Notlar)*'ı gözümün önüne serdi (buna benzer bir rastlantı sonucu Schopenhauer'la yirmi bir, Stendhal'le otuz beş yaşında tanıştım!) Kan mı çekti (ya da buna ne demeliyim?), olağanüstü bir sevinç hissettim." Nietzsche. Overbeck'e mektup, 23 Şubat 1887

88'de Striendberg'in Les Mariés (Evliler)'ini keşfediyor.[1]

1 Nisan.

Tam tersine aşk, ama imkansız. Artık *aramamalı mı?* Karşılamalı. Yaratımda aşırı çalışma.

Nietzsche 87'de (43 yaşında): "Yaşamımın tam ortasındayım: Bir kapı kapanıyor, bir başkası açılıyor."

28 Nisan.

Lourmarin'e geliş. Gökyüzü külrengi. Lezzetli meyveler gibi suyla ağırlaşmış harika gül bahçelerindeyim. Biberiyeler çiçeklenmiş. Gezinti ve akşam, süsen çiçeklerinin moru hâlâ parlıyor. Dağıldım.

Yıllar boyunca herkesin ahlakına göre yaşamayı istedim. Kendimi herkes gibi yaşamaya, herkese benzemeye zorladım. Kendimi ayrı düşmüş hissettiğim zaman bile, bütünleşmek için öyle davranmak gerektiğini söyledim. Ama bütün bunların sonunda felaket geldi. Şimdi kalıntılar arasında dolaşıyorum, kuralsızım, tereddütler içindeyim, yalnızım ve bunu kabullenerek, tek oluşuma ve kusurlarıma boyun eğdim. Tüm yaşamımı bir nevi yalan içinde yaşadıktan sonra — bir doğru yaratmak zorundayım.

Neyse ki tiyatro bana yardımcı oluyor. Ciddi bir şeyi alaylı bir biçimde anlatmak yalandan daha iyi: Alaylı anlatım doğruya,

1) *Mariés* (Evliler), din karşıtı olması nedeniyle hakkında kovuşturma açılan öykü kitabı.

sahnelediği alaydan daha yakın.

Mayıs.

Yeniden çalışmaya başladım. *İlk Adam*'ın birinci bölümünde epeyce ilerledim. Bu ülkeye, onun yalnızlığına, onun güzelliğine minnet.

13 Mayıs.

Arles'a yolculuk. Bay Pentecôte'un göz kamaştırıcı gençliği, Toulon'a yolculuk.

Televizyon programı.[1] Tepkilere yol açmadan "kamuoyu önüne çıkamıyorum." Her türlü boş polemikten uzak durmam gerektiğini kendime hatırlatmalı, bunu durmadan kendime yinelemeliyim. Yüceltilmesi gereken şeyi yüceltmeliyim. Geri kalan hakkında konuşmamalıyım. Bu kurala uymazsam, bu koşullarda bedel ödemeyi ve cezalandırılmayı kabul etmem gerekir. Bir iyileşmenin evrelerine bakmalı. Burada bulduğum bu değerli titreşimi, bu derin sessizliği korumalıyım. Geri kalanı yok.

Yaklaşık beş yıldır, inandığım, yaşadığım şeyi bizzat ben eleştiriyorum. Aynı düşünceyi paylaşanlar hedef olduklarını sanıyor ve bana çok güveniyorlar; ama hayır, ben kendimle savaşıyorum, kendimi yok edeceğim ya da yeniden doğacağım, hepsi bu.

1) Pléiade'ın "Tiyatro yazıları ve öyküler" cildinde sy. 1720'de yer alan "*Niçin tiyatro yapıyorum*" başlıklı, 12 Mayıs 1959 tarihinde çekilen *Gros plan* (Yakın Çekim) programından söz ediliyor.

Marsilyalı âşıklar. Harika gökyüzünün altında, şerbet gibi deniz, göz alıcı ve alacalı bulacalı kent, başlangıçta yorucu, sonunda onları ardı arkası kesilmeyen bir sarhoşluğa atan arzuları hep yenileniyor... Yalnızca küçük koylar, beyaz taşlar ve ışıkla yanan deniz iffetli.

Grenier. Maruni rahiplerinin ıssız evi (Un été en Liban — Lübnan'da bir yaz).[1] "Aynı mağarada çok daha eski bir çarmıha gerilme sahnesi — neredeyse silinmiş olarak görülüyor, yazık — bu sahnede dizleri hafifçe kıvrılmış İsa, yöre insanlarının giydiği bir şalvar giymiş sanki — ve bu sahneye strangelo ile yazılmış bir yazıt eşlik ediyor (Strangelo nedir)." Le Strangelo — başlığıyla — pek anlaşılamayan bir şey yazılacak.

21 Mayıs.
Kırmızı mevsim geldi. Kirazlar ve gelincikler

Öğle üzeri, Lourmarin vadisinde traktör gürültüsü... Sıcağın ağırlığı altında ezilen Sakız limanındaki teknenin güneş almayan kamarasında, aynı bugün gibi nesnesiz bir aşkı beklerken duyduğum motor gürültüsü gibi.[2]

Koşuştukları taşlar kadar kuru küçük kertenkeleleri seviyorum. Onlar benim gibi, etten ve kemikten.

1) *Ermitages Maronites, Un été en Liban* (Lübnan'da Bir Yaz)'ın bir bölümüdür. Jean Grenier bu metinle 1962'de, 1950'de yayınlanan (Gallimard) *Lettres d'Egypte* (Mısır Mektupları)'nı tamamladı.
2) 1938 yılında Michel Gallimard'ın kiraladığı bir tekneyle yapılan Yunanistan yolculuğuna anıştırma.

Paris, Haziran 59.

Ahlaki bakış açısından vazgeçtim. Ahlak, soyutlamaya ve adaletsizliğe yöneltiyor. Bağnazlık ve körlüğün anası. Erdemli olan kafaları kesmeli. Ama, ahlak düzeyine yükselmeden yaşayarak ahlak öğretenlere ne demeli. Kelleler düşüyor ve o inançsız, kurallar koyuyor. Ahlak ikiye böler, lime lime eder. Ahlaktan kaçmak, yargılanmayı ve artık yargılanmamayı kabul etmek, evet demek, birlik olmak — ve beklerken, can çekişirken acı çekmek gerek.

Joski'nin Danimarkalı kızı.
Kent sıcaktan sarhoş.

6-13 Temmuz Venedik.[1]

Dev bir sünger gibi ağır ve durgun sıcaklık lagünü eziyor, Özgürlük Köprüsü'nün yakınındaki sığınağı aşıyor ve kentin üstüne yerleşiyor, sokakların ve kanalların çıkışlarını tıkayarak, bitişik evler arasındaki alanları doldurarak, kentin üstüne çöküyordu. Hiçbir çıkış kapısı, hiçbir kaçış yok, bir sıcaklık kapanında yaşamak ve onun içinde dönüp durmak gerek. İğrenç bir turist ordusu, ansızın işsiz kalmış ve bundan büyük bir korkuya kapılmış berbat bir sirk grubu gibi, şaşkın, terli, hoyrat, gülünç giysiler içinde, kudurmuşcasına dönüp duruyordu. Tüm kent sıcaktan sarhoştu. Sabah, Il Gazzettino'da sıcaktan deliren Venediklilerin akıl hastanesine götürüldüğünü okuyorduk. Mecali kalmayan kediler yerlere serilmişti. Bazen içlerinden biri yakıcı caddede birkaç adım atmak için ayaklanıyor, ama gözetleyen sıcak ve acımasız güneş onu yere seriyordu. Fareler kanallardaki kokuşmuş suyun üstüne çıkıyor ve üç saniye sonra kitle halinde

1) Oyunun salon düzenini bizzat Camus'nün yaptığı bir turnede *Les Possédés (Ecinniler)* Venedik'te Fenice'de oynandı.

yeniden suya düşüyorlardı. Bu yapışkan ve yakıcı sıcak, gitgide çöken kenti, görkemli sarayların bezeklerini, yakıcı *campi'leri*, temelleri ve yosun tutmuş palamar direklerini yiyip bitirir gibiydi, Venedik lagüne biraz daha gömülüyordu.

Bize gelince, yemek yiyemediğimiz için kahve ve dondurmayla beslenip, uyuyamadığımız için artık günlerin ve gecelerin ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini anlamadan dolaşıp duruyorduk. Gün bizi sabah Lido plajındaki ılık ve yapışkan suda ya da ansızın turkuaz rengine dönen kiremitlerin üstündeki gökyüzü küllü pembeye dönüşürken, yitip gitmiş kanallarda bir gondolda dolaşırken yakalıyordu. Kent boştu, ama sıcak ne bu saatte ne de akşamları hafifliyordu, hep aynıydı, hep yakıcı ve nemliydi ve Venedik kuşatılmıştı, bu kuşatma sırasında, buradan asla çıkamayacak olmanın umutsuzluğuyla, çıkışı olmayan, huzur vermeyen bu tuhaf zamanın içinde, kahve ve uykusuzluktan gerilmiş sinirlerle, yaşamdan kopmuş, bir kez daha, yalnızca bir kez daha soluk almayı düşünüyorduk. Zamanın dışındaki insanlar, Venedik'i saat saat, durmaksızın yiyip bitiren bu donmuş yangının ortasında, dünyadan bu vahşi ve durgun çılgınlığın devamından başka hiçbir şey istemeyen, hiçbir şey arzu etmeyen insanlar, öyle bir hale gelmişlerdi ki, biraz önce renkler ve güzellikle parlayan kentin, bir anda çöküp, zaten esmeyen rüzgarla sürüklenemeyecek bir kül yığınına dönüşmesi bekleniyordu. Güzelliğin bu infaz ateşi üstünde, birbirimize yapışmış, birbirimizden ayrılamayarak, yakıcı, ama bitip tükenmeyen tuhaf bir sevinçle, bekliyorduk

D.J.'nin gözüne bir kahvenin terasında, sonra tiyatroda, pek güzel sayılmayacak Danimarkalı bir kız ilişiyor. Ona yaklaşıyor,

yanına oturuyor, birkaç dakika geçiyor, sonra birlikte kalkıyorlar. Onu izleyen kızın nasıl uysal bir hava takındığını görünce içim daralıyor. O anda bütün kadınlar böyle uysaldırlar.

J. bana P 'den hamile kaldığını söylüyor; kendisine bunu ona söylemesini öğütlüyorum. Adam gülüyor ve bir saat sonra, J.'nin önünde X. ile oteline dönüyor. J. onu seven ve susan X. ile kalıyor.

Roman. Aşk ikisinin arasında bir ten ve gönül tutkusu gibi patlıyor. Günlerce, heyecan dolu günler boyunca, tenlerin de gönüller gibi duyarlı ve coşkulu bir biçimde bütünleşerek birbirine karışması. Yelkenlide, her yerde bir aradalar ve arzu heyecan gibi durmaksızın yeniden doğuyor. Erkek için bu, ölüme, kendine, unutuşa, kadına ve onun güçsüz yaradılışına karşı bir savaş, sonunda kendini bırakıyor, kendini onun ellerine teslim ediyor. Bu kadından sonra hiç kimse olmayacak, adam bunu biliyor, az da olsa kutsallığı bulduğu o tek yerde buna söz veriyor. Yunanistan'ın Isa'ya kavuştuğu Saint Julien le Pauvre'da, sarıldığı bu varlığın gerisinde boşluktan başka bir şey olmadığını görerek, bu sözü her şeye rağmen tutmaya karar veriyor ve onda eriyerek, sonunda ona sığınmak için onu parçalarcasına açarak, sonsuza dek onda gizlenmek için, nihayet bulunmuş aşk içinde o varlığa daha da sıkı sarılıyor, orada duygular da ışık içinde parlıyor, tükenmez bir infaz ateşinde ya da sevinçle fışkıran sularda arınıyor — sınırsız bir minnetle taçlanıyor. Bedenlerin sınırının kalmadığı bu anda, nihayet derin armağanın tüm çıplaklığında tek bir varlık doğuyor.

13 Ağustos.

Yoksunluk, acı veren hayal kırıklığı. Ama kalbim yaşıyor, kalbim yaşıyor. Öyleyse, her şeyi yalnızca aldırmazlığın kazandığı doğru değildi. Minnet, Mi'ye duyulan şiddetli minnet. Evet, kıskançlık akla tanıklık ediyor. Kıskançlık, ötekinin bir nesneye ve arzuya indirgendiğini, herkesin ve her şeyin onu bir nesne olarak kabul ettiğini görmenin acısıdır. Tanrı kıskanılmaz.

*

Akşam, küçük vadinin, eski duvarların, mazgalların, sabırlı evlerin üstüne iniyordu. Ayaklarımın altındaki otların hışırtısı.

Eylül.

Y. Printemps 11'de uyanıyor, yataktan kalkmıyor, 13 ya da 14'te öğle yemeğini yatakta yiyor, sonra akşam üstüne kadar, yalayıp yuttuğu France-Dimanche, Match, Noir et Blanc, Cinémonde, vs., vs. ile yatakta kalıyor.

Mi.'ye yarı şaka, yarı ciddi, duyguların sevincinin, her şeyin uçup gitmesiyle sonlanan yaşlılığın en uç noktasından söz ediyorum, hıçkırıklara boğuluyor, "Ben aşkı çok seviyorum!"

Bir roman yazmadan önce, yıllar boyunca kendi dünyama kapanacağım. Gündelik yoğunlaşma, entelektüel çile ve aşırı bilinçlilik denemesi.

Bir halkın suçluluk duygusu? (Almanya gibi Fransa — Yahu-

da — uyuyanlar, vs.).

*

Sevgili anneniz nasıllar? 3 ay önce onu yitirme acısını yaşadım. Ah, bu ayrıntıdan haberim yoktu.

*

Günde yüz kırk bin; dakikada doksan yedi; bir yılda elli yedi milyon ölü.

Kendime rağmen ve ona rağmen, bu soldan yanayım.

İsa'da biten ölüm Adem'le başlamıştı.

Yaşamımdaki en tüketici çaba, büyük tasarılarıma hizmet etmesi için yaradılışımı boyunduruk altına almaktı. Bunu uzaktan uzağa, yalnızca uzaktan uzağa başarabildim.

Olgun yaştaki insanın gençliğini yalnızca mutlu aşklar uzatabilir. Ötekiler onu bir anda yaşlılığa savurur

*

Duyarlılığı yitirmeksizin sorumluluklar dönemine varmanın mutsuzluğu, bu sorumlulukların genellikle başkalarına karşı aşırı bir ilgi duymaksızın yerine getirilmesini sağlar ve buna yardımcı olur.

M. Mathieu[1] edebiyat hocalığından emekli oluyor. Ölüme meydan okumak için klasik hümanizma reçetelerinden başka bir şey yoktur.

Taş kentlerde yalnızca rüzgar ve yağmur, çayırlarla gökyüzünün anısını canlandırır.

Bedensel aşk benim için hep karşı konulmaz bir masumiyet ve sevinç duygusuyla birleşmiştir. Gözyaşları içinde sevemem, ama coşkunluk içinde sevebilirim.

Deniz, Tanrısallık.

Dünyanın yaratılışında, yağmurlar *yüzyıllar boyunca* kesintisiz bir biçimde yağar.

Yaşam denizde doğmuştur ve yaşamın ilk hücreden ilk deniz varlığına ulaştığı eski zamanlar boyunca, hayvansal ve bitkisel yaşamın bulunmadığı anakara, büyük bulutların hızla geçen gölgelerinden ve okyanus haznesindeki suların yarışından başka hiçbir hareketin olmadığı çok büyük bir sessizliğin ortasında yağmurun ve rüzgarın gürültüsüyle dolu bir taş ülkesinden başka bir şey değildi.

Milyarlarca yıl sonra ilk canlı varlık denizden çıktı ve anakaraya ayak bastı. Bir akrebe benziyordu. Bu, üç yüz elli milyon yıl önceydi.

Uçan balıklar, yumurtalarını bu derin çukurlarda gizlemek için deniz altındaki oyuklarda yuvalanırlar.

1) M. Mathieu, 1932'de, üniversitenin birinci sınıfında Albert Camus'nün edebiyat hocası olmuştu.

Sargasses denizinde, iki milyon ton yosun.

Büyük kırmızı deniz anası, ilkin bir yüksük kadarken, ilkbaharda bir şemsiye kadar genişliyor Uzun dokunaçlarını sürükleyerek ve onunla birlikte yer değiştiren yavru morina balığı gruplarını şemsiyesi altında koruyarak düzenli devinimlerle yol alıyor.

Görünmez bir sınırı geçerek kendi yaşam alanından daha yukarıya çıkan balık, patlar ve suyun yüzeyine düşer.

Derindeki mürekkep balıkları, yüzeyde yaşayanların tersine ışıklı bir mürekkep yayıyorlar. Işığın içinde saklanıyorlar.

Anakara, denizin üstündeki ince bir tabakadan başka bir şey değildir. Bir gün okyanus egemen olacak.

On bin kilometre yolculuktan sonra bize Cap Horn'dan ulaşan dalgalar vardır. 358'de adaları ve alçak kıyıları sularla kaplayan ve İskenderiye surlarında batmış gemiler bırakan, denizdeki deprem dalgası Doğu Akdeniz'de başladı.

Ben bir yazarım. Ben değil kalemim düşünür, anımsar ya da keşfeder.

İnsanlarla uzun bir süre yaşayamıyorum. Sonsuzluğun payından, bana biraz yalnızlık gerek.

Büyük Luberon'da kaçan evcil bir at yıllardır özgür ve yalnız yaşıyor. Öykü? Bundan söz edildiğini duyan bir adam atı aramaya gidiyor. Adam da özgür yaşamı benimsiyor.

Nemesis için (Aralık 59, Lourmarin'de).

Yağız at, kır at, bir tek insan eli iki azgına egemen oluyor. Ölümüne hızda, yarış şendir. Doğru yalan söyler, dürüstlük gizler. Işığın içinde gizlen.

Dünya seni dolduruyor ama sen boşsun: Bütünlük.

Sabah kumsalında köpüğün hafif sesi; dünyayı zaferin gürültü patırtısı kadar dolduruyor. İkisi de sessizlikten geliyor.

Reddeden seçilir, ele geçirmek için can atan yeğlenir. Ne iste ne de reddet. Vazgeçmek için kabul et.

Buzun alevleri günleri taçlandırır; kıpırtısız yangında uyu.

Hem sert, hem yumuşak yamaç, günün yamacı. Ama tepede? tek bir dağ.

Gece yakıyor, güneş karanlıklara boğuyor. Ey her şeye yeten toprak. Her şeyden kurtulmuş, kendine köle olmuş. Başkalarına köle olmuş: Hiçbir şeyden kurtulmamış. Kendi köleliğini seç.

Haçın arkasında, şeytan. Bırak birlikte olsunlar. Senin boş sunağın başka yerdedir.

Hazzın ve denizin suyu tuzludur. Dalganın içinde bile.

Sürgün hüküm sürüyor, kral diz çökmüş. Çölde, yalnızlık biter.

Denizde, durup dinlenmeden, limandan adaya, sıvı uçurumlarının üstünden, ışık içinde koşarken, sevinç, çok uzun bir yaşam kadar uzun sürer.

Sen maske takıyorsun, ama onlar çıplak.

Sana verilmiş kısa günleri, yarışından kopmadan, canlandır ve ışıklandır.

İstirahatin için, milyonlarca başka güneş gelecek.

Sevincin mezar taşı altında, ilk uyku.

Rüzgarla ekilmiş, rüzgarla biçilmiş, ama yine de yaratıcı, insan budur, yüzyılların ötesinden gelerek, tek bir an yaşamaktan gurur duyar

"İnsanların kendini gösterme merakı, bu görkemli mekanları, yalnızca, orada kaçınılmaz konuğu, Ölüm'u, batıl inançların yarattığı korkunun tüm törenselliğiyle ağırlamak için kuruyor" (Conrad, Angoisse (İç sıkıntısı)).

Azize Trinité'nin onu Tanrı'nın tercih ettiği aziz olarak seçmesinin Tanrı katında onaylanmamasına "gücenen" Aziz Ignatio (tinsel günlük). Ama o "başka biriyle yaşamaktansa İsa ile ölmeyi[1]" arzu ediyor. Cehennem onu, orada çekilen acılardan çok Tanrı adına dine sövülmesi nedeniyle mutsuz kılacaktı.

a.g.. Onu baştan çıkarmaya çalışan şeytana: "Yerine geç," diyor. Başka bir yerde: Tanrı değişmeden sürüp gider, şeytan olduğu yerde durur, ama değişir.

*

Don Faust için. Hiç Don Juan yoktur, çünkü aşk özgürdür. Ötekilerden daha çok beğenilen erkekler vardır. Ama bu ne günah ne kahramanlıktır.

Lope de Vega'mn bir Don Juan'ı var: *La promesse accomplie* (Yerine Getirilmiş Söz) (çevrilecek, Zorilla da çevrilecek).[2] IV Felipe'nin, Margerita della Cruz'un kız kardeşiyle aşkları[3] (İspanya'nın ünlü davalarına bak),[4] Don Juan ve Gregorio Mara-

1) Camus, açıklanan benzer inanç açıklamalarını daha önce de belirtmişti. *L'Homme Révolté (Başkaldıran İnsan)*'da, İsa'sız cennet yerine İsa ile cehennemi yeğleyeceğini söyleyen Maitre Eckhart'tan alıntı yapar. *Les Possédés (Ecinniler)*'de Stravrogin Chatov'a, doğrunun İsa'nın dışında olduğu kesin olarak kanıtlanabilirse doğru ile kalmaktansa İsa ile kalmayı yeğleyeceğini söyler.

2) José Zorilla (1817-1893), İspanyol şair ve oyun yazarı. Onun *Don Juan Tenorio*'su, bir kadının aşkının satın aldığı lanetli çapkını anlatan romantik bir piyestir. Bu tiyatro yapıtı, yazılış tarihi olan 1844'ten beri İspanya'da her yıl 1 Kasım'da oynanır.

3) IV. Felipe, Madrid'de San Placido Manastırı'ndaki güzel bir rahibeye âşık olur. Ona kavuşmak için, manastırın mahzeninin altına kadar gelen bir geçit kazdırır. Ama, rahibe tarafından haberdar edilen baş rahibe bir oyun düzenler. Kral, sevdiği kadını yatağa uzanmış, gözleri kapalı, etrafı mumlarla çevrelenmiş ölü gibi bulur. Kaçar. Olay örtbas edilmeye çalışılsa da, Engizisyon harekete geçmiştir ve büyük bir skandal olur.

4) Yayınlayan Payot.

non'un[1] Don Juan'ında (sy 189 ve devamına da bak).

"Parabole"de[2] (sy. 388) masum olduğunu söyleyen, ardından masum olmadığını kabul edip boyun eğen idam mahkumu. Daha sonra, kaygan ilmek boynuna geçmişken, bir dala doğru uçan ve dala konarak öten bir kuş görür, o zaman kaygan ilmeği yakalar ve suçsuz olduğunu haykırır.

Seni böyle seçtim ve bu seçim, ilke olarak doğru ve haklı bulduğum ayrıntıya katlanmadan bu tehlikeli burnu aşmama yardımcı olacak.

Bana yardımcı olan — dürüstlük —, kendimi ve başkalarını zor da olsa kabul ediş: Yaratımdır. Ama bu bunalımın, bu bir nevi güçsüzlüğün içine düştüğümden beri, başkalarında beni hep şaşırtan bu rezil sahip olma arzusunu anlıyorum. Kendisini fethedemeyen insan, bir başkasını fethedebilir. Ve tam da şu sırada, bende yarattığın o sahip olma duygusuna gereksinim duyuyorum. İşte bu nedenle bana gidişinden çok yalanın acı verdi. Ama bu geçecek. Kötümserlik biraz daha sürecek ve sırası gelince mutsuzluk ışıldayacak: Yeniden kendim olacağım.

Bana söylediğin şeyden ötürü acı çekiyorum; bu bir gerçek. Ama benim kederimle kederlenmemelisin. Haksızım, haksız ol-

1) Grégorio Maranon (1887-1960). Don Juan gibi tarihi kişilikleri bilimsel olarak incelemiş İspanyol doktor ve yazar
2) *Parabole (A Fable-Bir Masal)*. Fransızca çevirisi R. N. Raimbault tarafından yapılan (Gallimard, 1958). Faulkner'in romanı. Random House, 1954.

duğumu biliyorum, kalbimi adaletsiz davranmaktan alıkoyamıyorsam da onu dürüst kılmayı bilirim. Sana kalben yaptığım adaletsizliği aşmam zor olmayacak. Seni kendimden koparmak için her şeyi yaptığımı biliyorum. Tüm yaşamım boyunca, biri bana bağlanır bağlanmaz, geri çekilmesi için her şeyi yaptım. Elbette ki bende, yükümlülük altına girme, insanları beğenme, nicelikten hoşlanma, bana özgü kötümserlik konusunda bir yetersizlik söz konusu. Belki de söylediğim kadar uçarı da değilim. Sevdiğim ve sadakatle bağlandığım ilk varlık, uyuşturucu ve ihanet içinde elimden uçtu. Belki de birçok şey bundan kaynaklandı, gururdan, yeniden acı çekme korkusundan, yine de çok fazla acı çektim. Ama, bu olaydan itibaren, ben de herkesten kaçtım ve bir biçimde herkesin benden kaçmasını istedim. X.'in bile, cesaretini kırmak için ne gerekirse yaptım. Onun benden kurtulmaya çalıştığını ve kısa bir süre için kendini başka bir erkeğe verdiğini sanmıyorum. (....)[1] dan emin değilim. Ama eğer bunu yapmadıysa, bunun nedeni, karşılığında hiçbir şey istemeden vermek isteyen bir aşkın cömertliği değildir, bu onun içindeki kahramanlığa bağlı bir karardır. Senin de benden kaçman için gereken her şeyi yaptım. Geçen Eylül'deki o büyü o kadar büyüktü ki onu bozmak istedim. O zaman da, bir bakıma benden kaçmış oldun. Kimi zaman bu dünyada korkunç bir adalet vardır. İhanetin karşılığı ihanettir, aşkı maskelemenin karşılığı aşkın kaçışıdır. Ve bu özel durumda, tüm özgürlükleri isteyen ve yaşayan ben, sıra sana gelince, senin de bazı özgürlükler yaşamanın doğru olduğunu biliyor ve kabul ediyorum. Hesap tam bile sayılmaz.

Her ne olursa olsun, kendime yardımcı olmam gerek, kendime yalnızca kalbimdeki bu buz kesmiş dürüstlükle değil, seni

1) Okunamayan bir sözcük.

tercih edişimle, sana duyduğum şefkatle yardımcı olacağım. Kendimi bazen, sevme yeteneğine sahip olmamakla suçluyorum. Belki de bu doğrudur, ama *seçme* ve seçtiklerim ne yaparlarsa yapsınlar, onları benliğimin en iyi köşesinde sadakatle saklama yeteneğine sahibim.

Albert Camus'nün 1935-1951 tarihleri arasında tuttu u defterler, yazarın ölümünden kısa bir süre sonra yayımlanmı tı. **Defterler**'in bu üçüncü cildinde, öncekilerde oldu u gibi, **Yaz**, **Düşüş**, **Sürgün ve Krallık** gibi yapıtların do u una tanık oluruz. **Başkaldıran İnsan**'ın ba lattı ı tartı malara yazarının gösterdi i tepkileri de görürüz. Tamamlanamamı birçok projenin notları yine bu ciltte bulunmaktadır.

Yunanistan yolculukları, Cezayir sava ı trajedisi, Nobel ödülü... Camus'nün ya amına damgasını vuran pek çok önemli olay gene **Defterler**'in bu üçüncü cildinde yer alıyor.

ALBERT CAMUS

Defterler 3

Mart 1951 - Aralık 1959

Tkm ISBN 975-8607-44-8

ISBN 975-8607-56-1

9 789758 607563

KİTAP

ithaki